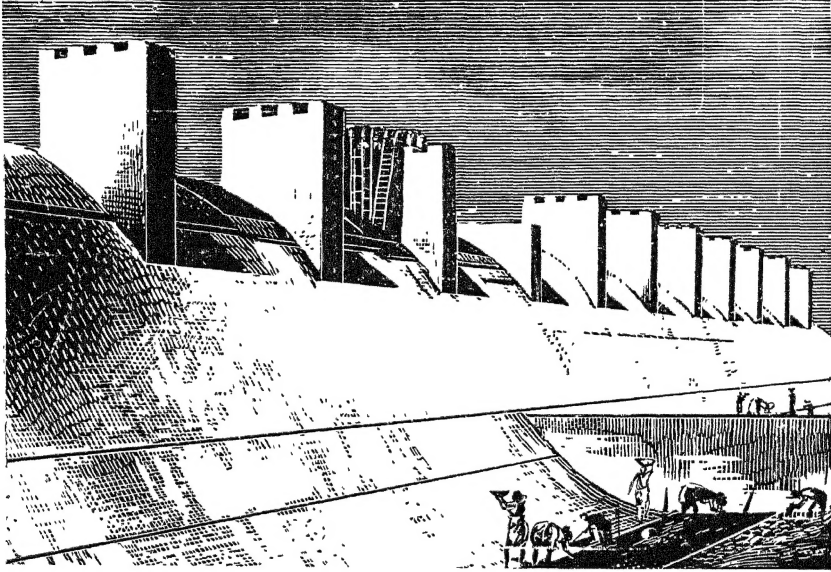

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు

ఎ.సి.సి. సిమెంటు

2,20,000

టన్నులకుపైగా

వినియోగింపబడినది.

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు ఆంధ్రరాష్ట్రములో
1,00,000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తిని,
8,00,000 ఎకరముల భూమిని తడుపుటకు
నీటిని సరఫరాచేయును.

కాంక్రీటు ఆనకట్టలు మనదేశములోగల
బంజరుభూములను ఆహారసమృద్ధితో
అభివృద్ధి చెందు ప్రదేశములుగా మార్చు
టకు తోడ్పడును.

ఎ సి సి

సేల్సు మేనేజర్స్

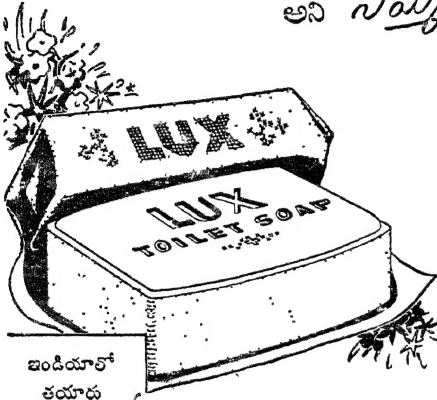
ఢి సి మెంట్ మార్కెటింగ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా.లి.

భారతి

జులై
1954
*
పేరు. 1

“లక్స్ టా లెట్ సబ్బు
ఎంతో తెల్లనైనది, ఎంతో శుద్ధమైనది—మరియు దాని
నురగ ఎంతో మెత్తగాను, సువాసనగాను నుంటుంది
అని నిమ్మ చెప్పుచున్నది

ఇండియాలో
తయారు
చేయబడినది

లక్స్ టామ్లెట్ సబ్బుయొక్క
తెల్లదనమంటే అందరు మెచ్చు
కుంటారు. మిక్కిలి శుద్ధమైన నూనెలనుండి తయారైన
సబ్బు మాత్రమే ఇంత తెల్లగా నుంటుంది. నిమ్మ ఇలాగున
చెప్పుచున్నది. “లక్స్ టామ్లెట్ సబ్బుతో మిక్కిలి
మనోహరముగా నుండుట చాలి సులభము. సువాసనగా
నున్నటివంటియు, మెత్తగానున్నటువంటియునైన దాని
నురగను చర్మ రంధ్రముల లోనికి బాగా పోయేటట్లు మాత్రము
చేయండి—అది అంత లోపలనున్న మరినమునుగూడ
పోగొట్టి శుభ్రము చేయును. మీ శరీరమునకు అది ఇచ్చు
అద్భుతమైన ప్రకాశర్యమును చూచి మీరు
ఆశ్చర్యమును పొందుతారు.”

శరీరమంతా సౌందర్యముగా నుండుటకు... అందుచేతనే నా యౌవన

^{కోత}
పెద్దనైజు సబ్బు చర్మ సౌందర్యమునకు లక్స్
ఇప్పుడు దొరకుచున్నది
ఈవేళే దానిని కొనండి
టామ్లెట్ సబ్బును ఎన్నుకొంటాను.

భారతి

సాహిత్య
మాస పత్రిక

సంపాదకుడు :
శివలెంక శంభుప్రసాద్

జూన్ 1954

సంపుటము 31

సంచిక 6

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

రెండు మహానగరాలు

మూలం : చార్లెస్ డికెన్స్

అనువాదకులు :

అ తెన్నేటి సూరి

అది ఒక వైభవోజ్వల మహాయుగం—వల్లకాటి అధ్వాన్నశకం; వెల్లివిరిసిన విజ్ఞానం—బ్రహ్మ జేముడులా అజ్ఞానం; ఆశాకుసుమాలు పుట్టించిన ఆమధురవసంతం--నైరాశ్యపు చలి గుబుళ్లు యీదుకున్న శిశిరాస్యం; సర్వసంపత్సమృద్ధి—సర్వతోముఖ జైమం; సూక్ష్మంగా చెప్పాలంటే—నేటి పరిస్థితికి నకలుగా వుండినాటి పరిస్థితి

అలాంటి కల్లోలదినాలలో లండన్ పారిస్ నగరాలను రెంటినీ పెనవేసుకుని సాగిన ప్రయబలిదాన గాథ! అంగ్ల నవలా ప్రపంచ నిర్మాత చార్లెస్ డికెన్స్ ప్రతిభా సంపత్తులు వెల్లివిరిసిపోయిన “టేల్ ఆఫ్ టూ సిటీస్” అనే ‘కాసికల్’నవలకు అనువాదం.

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మదరాసు-1.

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రెస్టో

(రెండు భాగములు)

(మూలం : అలెగ్జాండర్ డ్యూమా)

ఒక్కొక్కభాగం వెల 3-8-0

అనువాదం : సూరంపూడి సీతారామ్

ఆత్మకథ

(రెండు భాగములు)

మహాత్మాగాంధీ

ఒక్కొక్క భాగం 5-0-0

రాజూ - పేద

(మూలం : మార్క్ ట్వేన్)

అనువాదం : నండాని రామమోహన రావు

వెల 2-0-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల

కుష్టు ★ బొల్లి

వగైరా మేహమచ్చలు, సెగ, నవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స. క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి అండ్ కో

(రజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

విషయానుక్రమణిక

-: 0 :-

జూన్ 1954

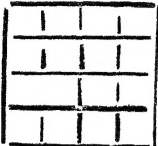
విభీషణ శరణాగతి—ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్యుగారు	...	491
ప్రవాసము-ఊర్వాశి—వేదాల తిరువేంగళాచార్యుగారు	...	493
సమయం మించిపోయింది—వాసమూర్తి	...	499
కాంచీపురము—వారణాశి యశోదాదేవిగారు	...	510
విషమ విస్మృతి—దేశిరాట్ విరాట్	...	514
మూడుతరాలు—అంగర వెంకటకృష్ణరావుగారు	...	515
ఆంధ్రాది పదాల ఆవిష్కరణ—శ్రీకుసుళ్ల కామేశ్వరరావుగారు	...	523
ఒకపాద్య పాడిచింది—ఘట్టి కృష్ణమూర్తిగారు	...	537
ఆకాశవక్రత్రయము: గురుత్వాకర్షణ—వనంతరావు వెంకటరావుగారు	...	555
గాలిలో దీపం—యన్. ఆర్. నంది	...	561
రాజేంద్రవర్మ పాడలిశాసనము—మండ నరసింహముగారు	...	574
కలగూరగంజ—	...	582
గ్రంథ విమర్శనము—	...	584

ప్రివర్ణ చిత్రము: పునరాగమనము—రణవీర్ సాక్సేసాగారు

తప్పక ఒక బహుమతి గెలవండి!

ఆన్ని బహుమతులు గ్యారంటీ :—

ప్రతి ఆల్ కగ్లకు రు. 2000/ (ప్రతి మొదటి గెంతు అడ్డము వగుసలు కగ్లకు రు. 500/- ప్రతి మొదటి ఒక అడ్డము వగుస కగ్లకు రు. 50/- మరియు ఒక షేగుతో వచ్చిన యొక్క వసంగ్య యెంట్రీలకు రు. 300/- రు. 200/ రు. 100/- గల మూడు బహుమతులు యివ్వబడును.

(5) నుండి (20) వరకుగల అంకాలు యీ గళ్ళలో నాడి నిలుపుగా, అడ్డముగా అయిమూలగా యెటుకూడినా అన్ని ప్రక్కలనుండి మొత్తం (50) వచ్చేట్లు వేయాలి. ఒక అంకంకూడే వాడాలి.

ఆరు పోస్టింగుతేది 2-7-54. ఫలితము 12-7-54

ప్రవేశ గుఱుము: ఒక ఎంట్రీకి రు 1/- నాలుగు ఎంట్రీలకు రు 4/- పదిహేను ఎంట్రీల నెట్టు 1 టికెట్ రు 10/-.

నిబంధనలు: నిర్ణయించిన ఫీజుతో కూడా సాదా కాకితమువూడ దొన్ని యెంట్రీలైనా పంపవచ్చును. ముద్రార్థగు రసీదు, లేక పోస్టల్ ఆర్డరు లేక బ్యాంకు డ్రాఫ్టు ఎంట్రీలనంబు ఫీజుగా పంపవలెను. (నిదేశాలనుండి పంపు ఎంట్రీలనంబు బ్రిటిష్ కోస్టల్ ఆర్డర్లే పంపవలెను) విశ్లేషణ చేసి స్వయముగా ముద్రార్థగు కూపనువూడ నానూలి సాల్వ్యుషనుకు ఇంగ్లీషు అంకలే వాడాలి. మీరల్ గోవి ఒక గొప్ప బ్యాంకులో డిపాజిట్ చేయబడియున్న సాల్వ్యుషన్ తోగాని లేక దాని వరుసలతో గాని సరిపాలియున్న వే కగ్లకు సాల్వ్యుషనులనియు లేక కగ్లకు వగుసలనియు అంగీకరింప వచ్చును. ఇంగ్లీషు గోవే ఊర్తిరాలు వ్రాయాలి. ఎంట్రీలతో కూడా స్వంతి అక్షరముగల ప్లాంపు వేసిన కవరు పంపండి, ఫలితములు ప్రకటంపబడిన వారిం రోజుల్లోగా ఫలితియు, బహుమతులు గెలిచినవారి పట్టి పంపబడును.

46

4	9	11	19
11	18	5	12
15	6	17	8
16	13	10	7

ప్రమాటర్ తీర్మానము ఆఖరు, న్యాయబద్ధమైనది. మా పోటీలో పాల్గొనుటకు యిది ప్రాధాన్యమైనది.

మీ ఎంట్రీలు పంపవలసిన అడ్డను :

NEW ERA COMPETITIONS

P. B. 15, The Mall, (37) MEERUT. (U. P.)

పంచతంత్రం

(మిత్రభేదం-మిత్రలాభం) బొమ్మల కథలు

కర్త: విశ్వాత్మల నరసింహమూర్తి

వేల రు. 1-8-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మద్రాసు-1

భారతి ముప్పదియొకటవ సంపుటము

[1954 జనవరి - జూన్]

అ కౌ రా ది వి ష య సూ చి క

	పృ.	పుట.
అగ్ని వర్ణ భోగము (స) — గడ్డి లక్ష్మీవరసింహశాస్త్రి గారు	...	2 101
అచల (క) — మల్లాది వసుంధర గారు	...	5 423
అణ్వస్త్రాలు (కల)	...	5 484
అబు (క) — వేలూరి సహజానందంగారు	...	1 42
అభినానిక (క) — 'పరాభే'	...	1 13
అభిజ్ఞాన శామంతలము (న్యాయ) — మల్లాది నూర్యవారాయణశాస్త్రి గారు	...	5 431
అనాయకత్వం (క) — పన్యాల రంగ నాథ రావు గారు	...	5 407
అరణ్యం లో మానవ యంత్రం (క) — మునిపల్లె రాజు గారు	...	3 265
అకాశవృక్షము ; గుణ త్యాగర్థం (న్యాయ) — వసంతిరావు వెంకటరావు గారు	...	6 555
అఖిల సుఖపాతం (క) — కొంకణ్ణ సరికటరావు గారు	...	5 459
ఆంధ్రాదిపదాల అవిష్కరణ (న్యాయ) — టేకుమల్ల కామేశ్వరరావు గారు	...	6 523
ఆగునిక ప్రభుత్వ సిద్ధాంతం : హైందవ వేదాంతం — సి. రాజగోపాలాచారి గారు	...	3 199
అశ్వపణ (నా) — 'నాగ్ భూపణ్'	...	5 392
అశ్వసంతం (నా) — మంతా వెంకటరమణరావు గారు	...	4 372
ఇంద్రుని ప్రహేళిక (న్యాయ) — రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు గారు	...	2 159
ఉపకర్షణము (స) — పి. ఆనందాచార్యులు గారు	...	3 210
ఎనభైనిశ్చయవరచయిత సోమర్ సెట్ బహుమతి — 'శ్రీ వాత్సవ' గారు	...	2 123
ఏల కాశైలి (స) — పురిపండా అప్పలస్వామి గారు	...	1 78
బకరాద్దా హాడిచింది (క) — ఘట్టి కృష్ణమూరి గారు	...	6 537
కదాపటి ఎంకుకొమ్మ (క) — కవికొంపల వెంకటరావు గారు	...	3 231
కనకంపల వెంకటరావు గారి కవిత్వం — పి. గణపతిశాస్త్రి గారు	...	1 4
కీషయ్యపంతులు (క) — మా. గోఖలే	...	2 138
కోంకణి గమకవి (న్యాయ) — కోట లక్ష్మీనారాయణ గారు	...	5 417
కాంచీపురము — నారణాసి యశోదాదేవి గారు	...	6 510
గాలిలో దీపం (క) — యశ్. ఆర్. నంది గారు	...	6 561
గోపముతిల్లి (క) — వేమూరి వెంకటరామ నాథంగారు	...	3 243
గ్రంథవిమర్శనము	...	1 98
"		2 188
"		3 291
"		4 389
"		5 487
"		6 584
గృహరాజసౌధము (కల) కొత్తభావయ్యచౌదరి గారు	...	4 333
జ్ఞానసాగర : ప్రాచీనమల్యపూజములు — గరికిపాటి సత్యనారాయణ గారు	...	4 333
చలిమంట (స) — పి. గణపతిశాస్త్రి గారు	...	3 223
చైతన్యచరిత్రామృతము : రాజమహేంద్రవరము — నందూరి బంగారయ్య గారు	...	6 583
జగన్నాథుని రసమాత్రము (కల) —	...	2 188

జలదమార్గము (కే) పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు గారు	...	5	447
జానకి వివేచనము—చేబోలు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు	...	3	281
తెమిళ వేదకర్త—తిరువస్సైవ నాయనాన్—చెన్నై రాధాకృష్ణశర్మ గారు	...	3	282
తెప్ప (క)—కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు గారు	...	5	459
తిక్కన పాఠవిరూపణచరిత్ర : గుడివాడ వాఘానందము—తెన్నేటి పూర్ణచంద్రరావు గారు	...	4	301
తెనుగుతోట (నాట్య)—నగోరి నరసింహశాస్త్రి గారు	...	1	69
తిరుగు ప్రయాణం (క)—పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి గారు	...	1	59
తంజావూరి సహారా పర్వ దూపకులు—అంధ్రసాహిత్యం—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు	...	1	33
దాగిలియాలిలు (క)—బుచ్చిబాబు	...	4	311
ద్వంద్వజుడు (స)—స్వామి శ్రీ	...	4	347
నన్నయచింతించిన రాజగజ (వాణి)—నందూరి బంగారయ్య గారు	...	1	74
నక్కస్సపే (స)—వేముగంటి నరసింహాచార్యులు గారు	...	1	58
నాదన సోమనహావంశము—యస్. వి. యస్. భావ్యకారాచార్యులు గారు	...	5	401
నామనసు (స)—హస్తవర్ణం	...	2	175
నాలుగుపరిమాణాలలోకం (నాట్య)—వసంతరావు వెంకటరావు గారు	...	4	319
నీటికొవ (త్రీ)—చి. సంజీవగృహం	...	3	—
నీహరవిహారము (త్రీ)—రణవీర్ నాగేశ్వర గారు	...	2	—
నేలతిల్లి (స)—వేముగంటి నరసింహాచార్యులు గారు	...	3	254
పగిలిన పచ్చికుంజలు (క)—నార్ల చిరంజీవి గారు	...	4	349
పరిశీలుల వారసులు (క)—రావూరి భరద్వాజ గారు	...	4	325
పర్వయన్ చిత్రకారుడు ఆమల్ హాసన్ గారు—వేలూరి రాధాకృష్ణ గారు	...	4	344
పశ్చిమిరిగిన గుర్రున (క)—దొగిపర్తి చంకటరమణ గారు	...	2	129
పాలకురికి సోమనాథుని కొలము (నాట్య)—బండార తిమ్మయ్య గారు	...	5	463
పృథ్వీగీతము (స)—శిల్పిల సత్యనారాయణాచార్యులు గారు	...	3	285
పండితార (కల)—వసంతరావు రామకృష్ణరావు గారు	...	3	286
పంటసిరి (త్రీ)—గణవీర్ నాగేశ్వర గారు	...	5	—
పునగామిమం (త్రీ)—	...	6	—
ప్రవాసము—కోదర్శి—వేదాల తిరువేంగళాచార్యులు గారు	...	6	493
ప్రాచీనరాజసౌధములు (నాట్య)—తిమ్మానజ్జల కోపంపరామయ్య గారు	...	2	133
ప్రాచీన వ్యోమయానం (కల)—	...	1	95
బహుగుణము (స)—బొడ్డు బాపిరాజు గారు	...	1	78
బృందలో వింతి (క)—శిశిరాట్ విరాట్	...	5	391
ప్రానుదార జీవితవిశేషములు—భాషాసేవ—(నాట్య)కొత్తిపల్లి వీరభద్రరావు గారు	...	2	169
ప్రానుదార జీవితవిశేషములు—భాషాసేవ (నాట్య)—కొత్తిపల్లి వీరభద్రరావు గారు	...	3	255
ప్రానుదార జీవితవిశేషములు : నిఘంటుని రంగాము (నాట్య) కొత్తిపల్లి వీరభద్రరావు గారు	...	4	357
భావనావాహరము (నాట్య)—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు	...	1	79
భావభాగీరథి (స)—బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తి గారు	...	3	242
భిన్న పరిమాణాల లోకవిశేషాలు—వసంతరావు వెంకటరావు గారు	...	2	133
భూగర్భపరిశీలన—గురుభాగవతుల సర్వారావు గారు	...	2	176
మధుర తింజావూరు నాయక రాజులనాటి ఆంధ్రవాఙ్మయము—వేలూరి వెంకటరమణయ్య గారు	...	2	143
మధునాదనసరస్వతి భక్తి రసాయనము—వేలూరుపాటి రామభద్ర చయనులు గారు	...	3	229
మనజేశచరిత్ర (కల)—కొత్తిపావయ్య చౌదరి గారు	...	5	485
మన్నెపడుదు (క)—బొడ్డవరపు వెంకటరత్నం గారు	...	2	105

మూలకము (క) — అంగర వెంకటకృష్ణరావుగారు	6	515
యాజ్ఞోపవీతము దాని పరిణామము (కల) — కొత్తిభాగ్యయ్య చౌదరిగారు	2	192
రగపాశాసనము (కల) — జీవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డిగారు	2	191
రాక (క) — బోయి భీమన్నగారు	1	57
రాక్షసి (ప) — కొత్తి సత్యనారాయణచౌదరిగారు	2	117
రాక్షసరూపము పాదాలిశాసనం — ఎం.ప. నరసింహముగారు	6	574
రెండుపాదాలిగారు కవుల చరిత్రలు — వసంతి గారు	1	9
సోపానీ సంప్రదిచూరము (క) — రాగి వెంకటేశ్వరరావుగారు	1	—
లలితాసహస్రనామములో దేవీస్తూపము (నా) — డి. యస్. శర్మగారు	1	450
వైకూటుని అగస్త్యుని శాసనము (నా) — ఎం.ప. నరసింహముగారు	5	449
వంశిని (శ్రీ) — ఉదాలి సుబ్బరామశాస్త్రిగారు	4	370
విభీషణ శిశుకాంతి (ప) — ఉత్పల్లి సత్యనారాయణాచార్యులుగారు	6	491
విమలచిన్మయి (శ్రీ) — శిశుకాంతి చిరంజీవి	6	514
వెలుగు (క) — రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రిగారు	4	336
వేమన (క) — శివలక్ష్మి జగన్మోహనరావుగారు	4	355
కాంచనాగ్ర (క) — రాజ్యోజ్జ్వల గారు	2	158
కుమారము (ప) — శివలక్ష్మి సత్యనారాయణగారు	4	293
శ్రీశంకుమరి - ముగ్ధానామము (నా) — వాసుదేవి సుబ్బరామశాస్త్రిగారు	4	294
సమయం మించిపోయింది (క) — వా.మూర్తి	6	499
సమయం (నా) — క.కొండల వెంకటాచల గారు	5	473
సామంత్యములో అభివృద్ధి (నా) — గిరుజామ్మ శివరామకృష్ణప్రసాద్ గారు	3	211
స్వాతింత్రయము — నాంధ్య కే.మము (నా) — పొరనంది జగన్నాథస్వామిగారు	3	278
సిద్ధాంతము (నా) — నా.నా.ని కృష్ణకమలాగారు	2	153
సంకరాంతకవ్యలు (ప) — బెల్లూరి శ్రీనివాసమూర్తిగారు	1	8
సంకరావధానం (క) — పురిపండా ఉప్పలస్వామిగారు	4	300
సుందరము కలుగు (క) — పుట్టి కృష్ణమూర్తిగారు	1	14
హిరణ్యకశ్యపుని దుండగములు (ప) — కొమాండురు కృష్ణమహేశ్వరులుగారు	3	197

ప్రతిదినము మీరు మలినము
లోని క్రిములనుండి అంటు
రోగమును పొందే ప్రమాద
మున్నది

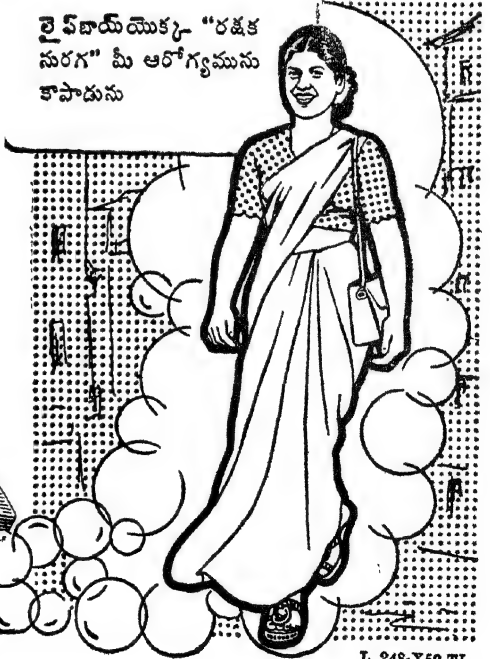
లైవ్ బాయ్ తో ఈ క్రిములను
కడిగివేసి మిమ్ములను మీరు
ప్రతిదినము కాపాడుకొనండి

లైవ్ బాయ్ సబ్బు

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి
మిమ్ములను కాపాడును

లైవ్ బాయ్ యొక్క "రక్షక
సురగ" మీ ఆరోగ్యమును
కాపాడును

పునరాగమనము
చిత్రకారుడు : శ్రీ రణవీర్ సాక్సేనా

జ య
త్ర యము

భారతి

సంపుటము 31
సంచిక 6

వి షణ శరణాగతి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

సంద్రముదాటి వచ్చితిని? - సంచలితావిలసక్రచక్ర ని
స్తంద్రము నీదివచ్చితిని? - స్వామి! దయామయ! ఏ యశాకింకా
తీంద్రియశక్తినిచ్చి తరియింపగజేసితి వీ మహాంధతా
సాంద్రపయాధి - ఈ దురవసానభవోదధి - తామసావధిన్.

సత్వగుణవ్రభావితము సత్యవరాక్రమ మార్మసంహితా
తాత్త్విక శాంతి దాంతి సమతా మహిమోన్నతమైన ఈ మను
ష్యత్వపు మాతృమందరమునం దనురాగమనంబునైచి భ్రా
తృత్వమొసంగుమా! భరతిజేశమ! పుణ్యజనాధి వాసమా!

ఏ తలమందుపుట్టి ప్రవహించుచు నీ మహనీయభారతో
ర్వీతల మొక్కస్వర్గ మొనరించెడి విష్ణుపదీప్రవాహ్మమే
నాతలమందు ముస్కలిడి అందునడిందియు పాపనంకిల
స్థితము నచ్చుటే కడిగివేసెద నాదగు రాక్షసత్వమున్.

ఏవద పంకజమ్ములు త్రయీమయమూర్తి హిరణ్మయప్రభా
నైపుణిమితి గైరిక మసశ్శిలకంఠెను సీసమైన చా
యై పడియున్న మాని జవరాళి నిరాళి తరింపజేసె నే
నాపదధూళి నాశిరముగందు ధరించి తరించిపోయెదన్.

నల్లనివాఁడు నిల్చు తిరునామమువాఁడు ప్రపుల్ల పుండరీ
కోల్ల'సితాయతాక్షముల నొప్పెడువాఁడు వెడందయైన పే
రుల్లమువాఁడు దుదగ్రభుజయుగ్మమువాఁడు ధనుశ్శరాది సం
పల్ల లితోపశోభితశుభప్రదమూర్తి ప్రసన్నుడయ్యెదన్.

శరణంబంచును నేను మ్రొక్కినది యుష్మల్లోక విక్రాంతహా
చరణద్వంద్వమతే! నుదీయతమ స్తస్యస్తస్యైరట్టి దు
ద్ధరణత్రాణలనద్విరాడభయ హస్తంబట్టె! ఈపాటినే
వరిరంభం బొనరించుకొన్నదది విశ్వవ్యాస్త రూపంబతే!

సన్ను డుమించువాఁడు రఘునాయకుఁ డొక్కడెయంచు సమ్మి నీ
సన్నిధి కేగుచెంచితిని స్వామి! అపారకృపాసముద్ర! ఆ
పన్నభయార్తిభంజన! భవత్సముఖమ్మున గాఢగద్గదా
పన్నగళమ్మతో నెదియు వాకొననేరను పాపకర్ముడన్.

ప్రవాసము - ఊర్వశి

శ్రీ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులు

“ప్రవాసము-ఊర్వశి” రెండు ఖండకావ్యాలు. రచించింది శ్రీ కృష్ణశాస్త్రిగారు. భావ కవులు. “అర్థమ్యుక్తాని భావగీతమ్ము లివి” అనుడం వల్ల వీరి కవిత్వం భావకవిత్వమని, వీరు భావకవులని స్పష్టం.

వి కవిత్వానికైనా అక్షర రమ్యత—అంటే శియ్య, ప్రసన్న కథా కలితాత్మయు—అంటే పాకం—ఇవి రెండూ ప్రాణం. భాషా, భావాల సామంజస్యం కవితకుజీవం అన్నమాట. ఆ సామంజస్యం కథా కలితం అవడం యుక్తం. ఈ సాహితీ తర్వం సాహిత్యశాస్త్ర మర్మికుడు కాని తెలుపలేడు. అందుకే నన్నయభట్టారకుడు భువనోప జీవుడు. మన ఆదిను సాహిత్య విధాత అయిన ఆ మహానుభావుడు “విశ్వక్సేయః కావ్యమ్” అని ప్రయోజన ద్విషితోనూ, “సావాగ్యా రసవృత్తిః అని అనుభవవృత్తితోను లక్షణం చెప్పాడు. ‘కావ్యం యశసే’ (కావ్యము యశస్సుకొండు) అనే పరిమితి బుద్ధి కాని, ఆమాత్రపు మాపే కాని లేదాయనకు. కావ్యైతికమైన వాక్యం రసవృత్తి కావడానికి రెండు ఉపాయాలను లక్ష్యంలో అయిన చూపాడు. ఒకటి—అక్షర రమ్యత; రెండు—ప్రసన్న కథా కలితాత్మయుక్తి.

భావకవిత్వంలో కూడా కథ ఉంటుందా అని సంశయించి బనిలేదు. దీనిలో కవి ఆత్మకథ ఉంటుంది.

“ఏను శొలుత నే గూడేని లేని పులుగు
రాయడ—వహించినాడ నా బ్రదుకు బాట
.....

తెరువె లేని, తీరమెలేని దివ్యనీమ!”

ఇక్కడ అగ్రవసాసం కవి చరిత్రాన్ని వ్యక్తం చేస్తుంది. పులుగుల రాయడుగా—అనగా, వేదాత్ముడు గురుత్వంతుడుగా—అగ్రవసితమైన ఈ కవి

తొలుత వైదిక సంప్రదాయమువాడని, అవధుల నెరుగని అమలినమైన ఉన్నతస్థాయిలో జీవితం నడిపాడని తెలుస్తుంది.

“అంత నే మారిపోతి సంధ్యా మనోజ్ఞ
చిత్ర సిందూర రేఖగా.....
.....హాయి హాయిగా మెలగినాను
వైడి వన్నియతో నీలి నీడతోడ.”

‘సంధ్యా’ పదము పాశ్చాత్య విద్యాప్రభావం వలన ఈ కవిజీవితంలో ఎట్టి విచిత్రపరిణామం కలిగినదో ‘మనోజ్ఞ చిత్ర సిందూర రేఖ’ లో వ్యక్తం చేసింది. అనురాగం గల మిత్రులతో హాయిగా కాలక్షేపంకూడా దీనిలో వ్యక్తమవుతున్నది.

“నేను మెలమెల్ల రిక్కనైనానుకాని,
ఆ విశాలవిస్థిల సాధాంతికమున
ఉండగలనా ప్రవానినై యుడునఖాళి
పల్కరింపక - ఒక రెప్ప పాటువేళ?”

ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సాహిత్యాల సమన్వయం వల్ల ఏకైక విజ్ఞానం కలవారికన్న మిన్నై తారాపథ మందుకొన్నాడు. అదివరలోని మిత్రులను వీడి ఒంట రిద్దె, ఆ ఒంటరితనమును భరింపలేక, అక్కడివారితో నేస్తం కలిపాడు. అనగా—ఇదివరకే తారాపథంలో ఉన్నవారితో ఇష్టగోష్ఠి చేస్తాడట! కనుక—వారి వారి సంప్రదాయాలు తనలోకూడా కనుపడక పోవని భయించి, ఈ తీరుగా మరళకవులు తమ కావ్యాలలో స్వీయజీవిత విశేషాలను వ్యక్తం చేయడంకడ్డు. కాకుండా తలములో “కాళిక ఇతికృత గోత్ర నామధేయో మహర్షిః” అనే మాటవల్ల కాళిదాసు కాళిగోత్రం వాడని స్ఫురించడంలేదా? “ఆవర్త బుద్ధుడ తిరంగ మయాకొ వికారాకొ అంభో యథా సలిలమేవహి తిర్ సమస్తం” అన్న శ్లోకార్థము భవభూతిని భర్తృప్రపంచుని మతం వానినిగా వ్యక్తపరచడంలేదా?

తాదాత్మ్యంవల్ల భావముల కథ స్ఫురిస్తుంది. మొదట — పులుగురాయడు అనంతాకాశంలో అక్కలువిప్పి విహరించినట్లుగా నిర్భంగములేక అమలినాలైన నానావిధభావాలు విస్తరించి, అవధిలేని ఉదాత్తతలో ఉండేవని వ్యంగ్యం.

రెండోపద్యంలో భావాల మార్పు వ్యంగ్యం. స్వచ్ఛంగాఉన్న ఈ భావమూడుకి రాగరంజనం కలిగి, నిర్దిష్టత పోయింది. సంపర్కమాధుర్యంతో పాటు అవిధిచిత్ర్యం అబ్బింది. సంధ్యా మనోజ్ఞ చిత్ర సిందూరశేఖగా రూపొందాడు. ప్రైడి వన్నియతో — సుఖంతో, నీలినీడతో — దుఃఖంతో కూడా సమావేశం కలిగింది.

ఈ కవి “భావాలె పరువులై బ్రతుకును” గనుక, “స్వాగతాశ్చేషముల విడజాలు నెదల నల్లతానెను నిండు దొన్నిళ్ళొంది” అపుడు ఇతిడుకూడ “పసిడి వేకువ పెండ్లిండ్లబడిన వాడే!” కాని, ఇప్పుడు — “జరతాంధకార మృతికి” పాల్పడ్డాడు. ఒకనాడు వర్షపులో —

“దారులన్నియు మాపె
దశదిశలు ముంచెత్తె
నీరంధ్ర భయదాంధ
కార జీమూతాల్లి”

అపప్రేయసీ ఏలనో ఎటకో వెడలి పోయినది. “ప్రేయసీ! ప్రేయసీ! వెడలిపోయితివేల, ఆయగమ్య కథయే మిగిలిన దితనికి. “ముగియబోని, ఏ యర్థమ్ము నెఱుగరాని, వేసలేలేని వెజ్జీయ స్వేషణమ్ము” మొదలైనది. ఆ అస్వేషణలో — “ప్రియురాలి కడియాల రవళులే (వేల్చితి చూసి) నడిపించినవి. “ఎల్లైలి పిలిచినవి.” “అంతిమే లేని యాత్రాపథాన పయనమై పోవు తదియార్ద్ర హృదయమ్ములో పడియున్న వెన్నెన్నో అడుగుజాడలు విశిష్టకథపులో తారలై, నిక్కబవాటిలో చిరుపాటలై.” ఇక ఏమియు తోచక — విభావరీ వేలా శాలల నామె మృదు వసనాంచలముల గుసగుసలలో. మసల చరణ మంజీరముల కొసరు జాలి పలుకరింపుల వెంబడి బడి పయనమై పోయి పోయి, ‘గంధర్వలోకమధుర సుషమా సుధాగాన మంజు వాటిలో’ లోలుత విడిచాడు. ఇప్పుడిరువురికిని ప్రవాసమే! ప్రేయసీ స్మరణ మొదలైనది.

“ప్రేయసీ! ప్రేయసీ!

ఓ యమావాస్య తమస్విని!

గగన నీమంత్రిని!

నా నఖి! నీ దీర్ఘ ధమ్మిల్లు

నీలవల్లిచ్చాయ

పొడిచికొని, పొడిచికొని

నిదుర చెరవిడచి

పూవులు నేడు మరగు

హృదయాల నాకొరకు

తళతళ పాడు... సురభి

భావ్యనముల్ పరపి,

నన్గలచివెరిని జేయు...”

అని తిరిపించాడు. ప్రయాణమా — నీల విభావ్యంగా, కుహూ కుహరవాటిలో, అంబలియాత్రాపథాన జను గుతుంది. ధ్యానం కొంత అచలయోగంలోనే నడుస్తున్నది కాని, అమనస్కయోగం లభ్యం కాలేను. త్రోవలో “ఇరుదెసల శిరమెత్తు ప్రతికుజము, ప్రతి సుమము, ప్రతి విహంగము రుతిము” కూడా ఏకాంతా స్వాదావి కభ్యంతిరాలైనవి. అప్పుడు ఆమె “మనోజ్ఞ కొంచన కొంచుణి ఘంటా శితిములు ఏకాంతము కరుగ మ్రోయగా, విన నరచే బ్రతుకు దాల్చి యొడవ మ్రోత” కంతి ఏదైనో ఇతిడు! హృదయంలో — “సంజీయ కావి నశియించునా? ఆ బ్రతుకు సుంతైన సాయించునా?” అని భయపడ్డాడు. ప్రియురాలి అనురాగమూర్తే సంజీయకావి. సహించునా? — అనగా “రుచించునా?” అని అర్థము.

తిరిగి అస్వేషణ ప్రారంభమైంది. కాదు కాదు — ప్రారంభమైంది. ఈ విరహభావ కిశోరము వియోగ గీతికా రూపంతో “నిదుర వెన్నెలల దారిని ఒక రేయి వెడలినాడు. “నిదుర వెన్నెలల దారి” అంటే ప్రియురాలిని కనుగొనుటకు వేరుదారి అగు పడక, నైషధంలో చెప్పినట్లుగా “నిదుర” — అంటే కలలే — చల్లని వెన్నెలవేళే పయనించు దారిగా భావించాడు.

ఆ వెడలటం కూడా — “ఒక విపంచి విరహ కంత మొరసి, ఎగసి” పోయినాడు. ఇప్పుడెరికి — “ఒక వియోగశాలిని హృదయరాగ వేదనా శేఖ”గా

రూప పరివర్తనం కలిగింది. “విరహపు టాకలి వేస నామె యందు కిసలయ చంచలంచలముల కిసలయనంత విశ్వాస” పడ్డాడు, అది మొదలుగా —

“అప్పుకొంగ నాను

రాగ వీధుల, కిన్నరీ రమ్య కంఠ
నీమలో, శ్రావణాంబు దాన్లేషపాధి
తారకాలోక పంక్తుల, మారుతోరు
పక్షముల.....పవలు, రేలు

కన్ను మోడుపు, మెయివాల్పు గాని
లేక—”

తరుగుచున్నాను. ఈ తిరుగావలంలో తన ప్రణయిని నిట్లు గుర్తించాడు: “ఓ నితాంత వియోగినీ! ఓ నిశీధినీ! కకోర ప్రణయాలినీ! త్నమింపు.” ఆమె ప్రణయం ఇట్లా అనుభవమైంది కవికి :

“చాలునా నభీ! నీ ప్రేమశాప? మీయ
పూర్వనారక యాతనా ఖర్వతాపము?”

ప్రణయిని నిశీధిని కనుక తాను మెలమెల్ల రిక్కిలైపోయాడు. అప్పటికి స్త్రోత్రం చిక్కలేదు. అందుకే—“ఆ వివీల సౌధాంగమున ఉండగలనా ప్రవాసినై?” అంటాడు. ఆమె సంతాంత వియోగినీ కనుక, ఈ వియోగాన్ని నితాంతంగా కవి భావిస్తున్నాడు. భవభూతి—“కలుస్తావ్వి సహ్యా నిరవధి రయం తు ప్రవిరహా” అన్నాడు. ఆ వింహం కలుపు; తూష్టిం సహ్యము. కాని, ఈ విరహం మాత్రం అట్టిదికాదు; మధురము, మృదు కవిత్వా లాప సహ్యము. అయితే—ఈ విధేయం ఎందుకు వచ్చింది? ఆ విరహం వాస్తవికం; దీనిదేవులది; హృదయతల స్ఫుర్తి. ఇది కాల్పనికం; మానవీ మానవులది; హృదయస్ఫుర్తి ఏమీలేనిది. అది కరుణ ప్రణయం—ఇది కకోరప్రణయం. ఆ తల్లి సీతాదేవి ‘కరుణస్య మూర్తిః’. ఊర్వశి ఈకకోరప్రణయిని.

అసలు ఈ ‘ప్రవాసం’ అంతా కూడా అనుకరణ మాత్రంగానే స్ఫురిస్తుంది కాని, ఉపజ్ఞతో వ్యక్తంకాదు. కవి భావనలో వాస్తవంగా భావితం అయినప్పుడే మూసలో కరిగిన బంగారంవలె స్వతంత్ర వ్యక్తిత్వంతో స్ఫురిస్తుంది. భావనలో ఎంత వాస్తవికంగా పాటవ వైదగ్ధ్యాలుంటే, అంత

ఎక్కువ త్వరగా శ్రోతల మనస్సులలో అవి తగుల్పవలెవి. కవి భావన ఉన్నచోటు చూపండి :

“ఎన్ని ఎన్ని నిశ్వాసము లెగినవియో !
ఈ బ్రదుకె రూపు మానిపోయినది కాని,
ఇంత నిశ్శబ్దములో జాలినంత నీడ
ఒదవగా లేద యొక్క నిట్టూర్పునకును.”

ఈ భావన అయినా మన హృదయాలకు ద్రుతినీ కలిగిస్తున్నదేకాని, వికాస విస్తరితలను కలిగించటం లేదు.

ఎక్కడైనా ఒకపాత్రకు భావతన్మయత కలిగినప్పుడు ఆ పాత్రయే వక్రకావడం ఉచితం కాదు. “యత్ర త్వస్య సర్వ మాత్మేనాధూత్, తతోనేనకం పశ్యేత్? కేనకం విజానీయాత్?” అని ఉపనిషత్తు.

“నాటినుండియు నేను ప్రతినిధి తమంపు
కాటుకలచాటు నొరులే రరసులేని త్రణి
చూచుకొని, చూచుకొని శూన్యహృద
యములోని
కోచెలీ! యని క్రుంగి క్రుంగి ఏడ్చును
సుమా!”

వియోగ దుఃఖైకమగుత్వంలో, అఖాతంపు తేకాంతంలో నాయకుడికి దైవీప్రసక్తిలేని శూన్య మనోవిధిలో ‘చెలీ!’ అనే స్వరణం ఏర్పడి, క్రుంగి కృశించడంతో భావతన్మయత్వం నాయకుడిలో లీలా మాత్రంగా చెదరి చెదరిపోతూ వ్యక్తమౌతుంది. ఈ దశలో స్తంభాదు లుచింతంకాని, వాణ్ని స్వరణం కాదు. “అంతర్బాష్ప స్ఫిరమనుచరో రాజరాజస్య దిధ్యే” అన్నాడు మహాకవి కాళిదాసు.

కనుక-తన్మయతకలిగించే భావాల విషయంలో నాయకుడికి, నాయకుకూ, మనకూకూడా ప్రవాసమే! అంకితంపొందిన రామమూర్తికి లోకాంతర ప్రవాసం కనుక, ఆ దృష్టిలోను కవి ఈ ఖండ కావ్యమున కుంచిత ప్రవాసాఖ్య సార్థకమే! దీనిలో—“పవలు రేలు కన్ను మోడుపు, మెయివాల్పు గాని లేక”— అని ఈ మోస్తరు తెనుగు నుడికారం స్వల్పంగా ఉన్నా, శయ్యా సౌభాగ్యం చాలా తక్కువ. నిజానికి—ఈ ప్రవాసంలో, ఈ వియోగంలో శయ్యా సౌభాగ్యం ఎట్లా ఉంటుంది? ఉండకపోవడమే

ఉచితం. పాత్ర, ప్రకరణాల అనుగుణ్యంకదా ముఖ్యం! అంతేకాక—ఇక్కడ కవినాయకుడే తన మరణశయ్య పరచుకొన్నాడుగదా! అది కావ్య కఠినంగాక, సుమ సుభంగంగా ఉంటుందా మరి?

అయితే—నా

“నేనె నాకు వీడ్కొలుపు విన్పించినాను

... ..

నేనె నాపయి వాలినా నేనె జాలి

నెదనెద* గదించినాను, రోదించినాను”

అన్నా,

“కరుణ పట్టిన కీచిచ్చగాని చేయి

చాచుకొనినాడ మృత్యుఘోషమై మఱచి”

అని చేయి చాచుకొన్నా, “ఎత్తినది ఎత్తి న్నట్లే కృశించిన కరం” గనినా కూడా కనికర మెవ్వరికీ కల్గలేదు.

“పడదులే ఆర్పగా నొక్క బాష్పమేని”

అని కవి కూడా మన మాటే ఓప్పవంటు న్నాడు. కాకపోతే మాత్రం కరం కనిసంతమాత్రాన తల్లక్రిందులుగా కనికరం ఎవరికీ కలుగుతుంది? కనుక—పాకం సంగతి కూడా తేలిపోయినట్లే!

అయితే—ఈ శయ్యా సాభాగ్యం ఊర్వశి కుంది. ఆమె మోహినీ హాసమల్లీ ప్రఫుల్లరుచి; దివ్య మందార సుమయ. ఈ లోకోత్తర సుకుమారికి ఈ సుకుమారమైన శయ్య “ఎదలోపలి యెదలో, నెమ్మదిలో, జీవనహస్త్య మార్గాలలో” ఉంది. “మృదూని కుసుమాదపి, లోకోత్తరాణాం చేతాంసి!” అక్కడ నెమ్మదిగా శయనించి, ‘వదలి కోరికై’, బ్రదుకు బరువులెల్ల పాట పాడిస్తుంది.

“ఆమె యజ్ఞ కూడెనా...హాయిగా యగ యుగంబుల కలలో పాడ” నాకుంది. ఎందువల్ల?

“ఆమె కన్నులలో అనంతాంబరంపు

నీలి నీడలు కలవు... ..

ఆమె తేనియ గొంతెత్తునేని...

ఎందులకో† పాడినట్లుండు...ఆమె

నేత్రములలోన...ఎదియె అపూర్వమధుర

ర కీ న్నురియించు”ను గనుక.

అయితే అవి “అర్థమృతాని భావగీతములు.”

అసలు ఇంతకుమూలం ఆ ఊర్వశి ఎవరు? ఆమె కవి ప్రేమించిన ఒక రమణి అగ్రవనానం; నిర్రేశం; సాంకేతికం. ఇంకొకటికూడా; బ్రహ్మసృష్టి కన్న కవిసృష్టి విలక్షణమూ, సుందరమూ. అటువంటిదే అయిన ఈ ఊర్వశి పేరులో తన కవిత అతిలోక రమణీయమూ, అత్యంత విలక్షణమూ అని కూడా కవి ఊహ అయి ఉండవచ్చును. అథవా—

“నావలెనె యాత డున్నత భావశాలి

ఆగికోలేడు రేగు నూహల నొకింత.”

అనడంలో ఆ ఊర్వశిని గూర్చి తాను పురూర పుడ నైనానని.

ఇంకొక విషయం—అప్పురసలు అనేక మూలాల నుండి పుట్టారని కాదంటరిలో ఉంది. ఈ యప్పురస కాముడి కల్పకనుండి పుట్టినదో! లేదా—హరిజటా పారిజాత లతాంత మధువో! కాదా—ఒక్క దివ్య మందారసుమం కావచ్చు. ఏమంటే—అదీ పాలసముద్రంలో నుండే కదా పుట్టినది! “హాలాహలానలమె, అమృతశీతలరసమె తోడిబుట్టులు నాకు” అంటుందీమె. ‘సంయోగ వియోగాలు, సుఖదుఃఖాలు నన్ను వీడవు’ అని భావం. ఏది ఎట్లాగైనా ఈ ఊర్వశి వేదాల లోది కాని, కాలిడాసుడికాని కాదని స్పష్టంగా చెప్పవచ్చు. ఇక—రవీంద్రుడి ఊర్వశికి దీనికి కూడా ఎట్టి పోలికా లేదు.

కాని, ఇందులో శబ్దార్థరామణీయకం అధికమే! గుణసౌందర్యం స్ఫురించే తీరును చూడవచ్చును. “మాతవహలేని ముక్కటి దేవతల కను తారకలు కోరకములై సునుములయ్యె; దిశలంటు చీకటులు; నిశేయ దివసమయ్యె” అనడంలో ‘రెడ్ల వేయక చూచిచూచి కనులు కాయలుకాచి, పూలు పూసినవి’ అనే నామత సమాధిలో చిత్రింపబడ్డది. సౌందర్య దర్శనంలో దేవతల చూపుటకూడ సపరిశీలనముగా చూచి విస్తృతమౌత్సల్యము లైనవి అనే అర్థం తాదాత్మ్యంలో స్ఫురిస్తున్నది. ‘నిశేయ దివస

* “ఎదయెద గదించి” అనడమే చాలా ఉచితం.

† “ఎందులకో”—ఇది తప్ప. ‘ఎచ్చటికో’ అను అర్థ మిచ్చట పొసగదు. ‘ఎందుకో’ అని యుండవలెను.

చయ్యో' అనే చరణం 'అన్యోః ప్రభాత మాసీత్' అన్న కాళిదాసును స్మరింపజేస్తున్నది. భావసంపద కూడ ఆస్వాద్యంగా ఉంది :

“మరియు నేవేమో కలలు ముంగురుల జారి
వాలి కనుబొమ్మ నునుగొమ్మ వంపులందు,
దూరి చూపుల, చెక్కిళ్ల జేరి, మంద
మందహాసంపు మనకలో మాయమగును.”

స్వస్మదృశ్యేణ దర్శన క్రమాన అనుభవం
అవునూఉన్న శారీరక సౌందర్యంతోపాటు మంద
హాసపుటను రాగభావం ఇక్కడ ఆస్వాద్యం!

“మరుగు హృదయములో మండుజీవిత
ములో

మాత్రమా సమయాన మనకగా మనకగా
మొయిలు కాటుకనీడ మునరుకొనెనో
హావము!”

అసేవోట వాక్యగతమైన అన్యవసానం సమా
ధితో గలసి (లక్షణ అసమ్మతమైనా), మూర్ఖా
భ్రాంతి భావావరణ దోష్టతకమై, “భమిమరతి మలన
హృదయతాం మూర్ఖాం తమ శ్మరీర సాదం మర
ణంచ జలద భుజగజం ప్రసహ్య కురుతే విషం విమో
గినీనామ్” అనే శ్లోకం సాగనులో పాలు పంచు
కొంటున్నది.

అయితే—ఈ కావ్యంలో ఒక విశేషంఉంది.
నాయిక సత్యంత ఉత్కృష్టంగాను, తన సత్యంత
నికృష్టంగాను కవి చెబుతాడు.

“.....ఇది సువర్ణ
మంగళాక్షతాశీర్వర్ష మగునో...
ఇది విభాత మహోత్సవమ్మేమొ, ఇదియు
నూత్న కల్యాణ తూర్య మనోజ్ఞ గాన
నృత్య కోలాహలమ్మోకో!”

అంతలో ఆగక, ఇంకా పైకి తీసికొనిపోతాడు.
“మధుమ మస్తక మకుట మాణిక్య రాజ్ఞ” యట ఆమె!
“త్రిజగతీ పతి కోటిర దివ్యరత్నరాజ సేబ వజ్రాల
తురాయి” యట ఆమె! ఇది ఆమె యగ్నింపు. ఇక—
తన తగ్గింపు:

“ఏను పాతాళలోకంపు టిరుకు నందు,
లందు దిగబ్రాక వెరచు గాఢాంధకార
శేఖను”

“ప్రేయసీ! సుఖస్వప్న దరిద్రమైన
బ్రదుకునాది - నిద్దరవోపు వల్ల కాదు”

ఇట్లా అంతరం నిరూపించడమే కాక, ఆమె
కుసు తనకును సమ్మేళనంకూడా దుర్బటమంటాడు :

“తారకా పూర్ణ చంద్ర మార్తాండ బింబ
మండితమ్ము మహాకాశ మండపమ్ము
నందె కాదె పాణిగ్రహణమ్ము దొరకు?
పతిత వెలైదు? నే నెట్లు పక్షి నాదు?”

ఆమె క్రిందికి వచ్చే చట్లా? తాను పైకికి
దెట్లా? కనుక సమావేశం కుదరదు. ఇక్కడ తమకు
పాణిగ్రహణము - సమ్మేళనము—జరిగిన పైతే, ఆమె
పతిత—పాపపంకిల—అవుతుం దనిన్నీ తాను, తన
వారిసందరినీ విడచి పక్షి—ఒంటరి—నాతాననిన్నీ
అర్థం వ్యంగ్యం కాకపోతే ‘పతిత’ పదమూ, ‘పక్షి’
పదమూ కూడా అనానిత్యదూషిత లవుతవి.

అత్యంత విమోగమే కనుక “తొలి విమోగిని
నేనే” అనడం బాగా ఉంది.

“కలకాల మలయకే నిలువునా తెరచుకొని
ఎదురరయు నీవలపుటింటి ప్రాంగణములో
తొలి ప్రేయసిని నేనె!”

అనడంలో సమోగ విమోగాలు రెంటునూ
కూడా ఈ భావుకుడికి ఊర్వశి నిత్యసహచరిననీ,
‘ఆనాటి కీనాటి కేను నీదాన నే’ అనీ వ్యక్తం చేసింది.

ఈ రెండు ఖండకావ్యాల్లోను సవిన భావాలు
కొద్దిగా ఉన్నా, శబ్దార్థ చిత్రణమే చాలా అధికం.
ప్రాచీన భావాలు సరిక్రొత్త రచనల్లో కన్నడతవి.
ప్రాత సారాయి—క్రొత్త సేనాలు.

కుసుం సంభవంలాని—

“త్రిభాగశేమాసు నిశాసు సాక్షణం
నిమిల్య నేత్రే సహసావ్యబుధ్యత

కృషీలకంఠ! వ్రజసీత్య లక్ష్మ్య వా
గనత్య కంఠార్పితీ ధామబంధనా॥”

అను అయిదవ సర్గ లోని స్తోత్రమునే ఈ కవి—

“కల యేదో విరిసికొని పరతెంచును...
కరము లట్లే చాతునో! - నా మండు
కనుల నట్లే తెరతునో!
అంతలో నింతలో నడుగు జాడయె లేక
విత కల కరగి చనును”

అని మలచినాడు. ఇంకొకటి:

“తాం కస్యాంచి ద్భవన వలభౌ సుప్త
పారావతాయాం
రాత్రిం సీత్వా చిరవిలసనా ద్భిన్న
విద్యుత్కళత్రః”

“నిరీక్ష్య విద్యున్నయవైః పయోదో
ముఖం నిశాయాం...”

ఈ రెంటిలోని భావాల విశేషరహస్యమే.

“నాటి నిశీధనీల గగ

నమ్మ పయిం గనుమోడ్చు మేఘపుం
గాటుక కొగిలింతల బె

నంగి సుకమ్ముగ నిద్రవోవు నీ

వేటికొ యొత్తిగిల్గితర

శేషణ! నూత్న వియోగశోకపుం

జాటున స్రుక్కునన్ను గని

నా పనురాగము మోసులెత్తగళ!”

అనే పద్యంగా రూపుదాల్పింది.

“ఎంత తపంబుచేసి జని

యించిన వారొకొ మర్త్యభామినుల్

కాంతుండవజ్ఞ చేసినను

గాయము వాయుదురే నమర్త్యనై

చింతల వంతలక జివితే

సిగ్గరిలిన్.....”

అన్న అంధ్రకవితా పితామహుని భావమే :

“వనదు చేడ్వగలేను, చచ్చి చానగలేను
కనలేని వెలుగు కొట్టనై”

అని రూపసంగోచం చెందింది.

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు ‘వసంతం’లో—

“ఎవ్వరే నను బల్కరించేరు ఇచట
మురళి వాయిస్తునే పోవుచుండగను.”

అన్నాడు. ఈ కవి ప్రవాసంలో—

“ఎవరోహణో! ఈ నిశీధి
నీడవోలె నిలచి పిలుచు రెవరోహణో!”

అని కూర్చారు.

ప్రవాసం, ఊర్వశి—అనే ఈ రెండు ఖండా
కావ్యాలూ తెలుగు సాహిత్యంలో క్రొత్త త్రోవ
త్రొక్కిన వన్న వాడుకలో నిజం లేకపోలేదు.
కొంత శేషంగాను, కొంత పద్యంగాను నడిచిన
ఈ ఖండా కావ్యాలూ, శబ్దార్థ చిత్రణలో నవీనత
ఉన్నది. లలితం, పర్యాయోక్తం మొదలైన భంగీ
భణితి నైచిత్ర్యం, వృత్త్యనుప్రాసలుకూడా ఉన్నవి.

ఈ కావ్యాల చివరఉన్న నటరాజస్తోత్రం
కవికి విగర్వంతో పాటు దేవదర్శనాభిలాష తేజాన్ని
కూడా వ్యక్తం చేస్తున్నది:

“ఆట పాటలతో నేర్చినట్లు దేవ!

ఏను*గూడ నీవలె నటియింపనిమ్ము

ఎడతెగని యాత్ర స్థాన సాగించువరకు

ఎట్లు నీదర్శనమ్ము సాధించువరకు.”

* ఈ వాక్యం సరికాదు. “నన్నుగూడ నీవలె
నటియింప నిమ్ము” అని ఉండవలెను. కాని, అలా
మార్చినచో యతి పోతుంది.

సమయం మించిపోయింది

శ్రీ వాసమూరి

అంత నామెను పెళ్ళిచేసుకోవలసింది కాదు. అయినా పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. పెళ్ళి చేసుకున్నాడంటే తనంతట తనే ఎంచి, చూసి చేసుకున్నాడని కాదు. అటువంటిది ఈ సమాజంలో అసాధారణమైన విషయం. సంబంధం నిశ్చయించడం, మూడుచుట్టూ వేయించడం తెలియదులపని. తెలియదులు చెప్పివట్లు ఒప్పుకొని, చేసినదానికి సంతోషించడమే సుప్రశ్నల పని. అలాగే ఆమెను చేసుకొని సుప్రశ్నలపించుకున్నాడు రావు.

ఆమె అందకడై అని చెప్పి ఊగుకుంటే అపచారమే కాకలదు—చాలామీ ఒక పూవు అని చెప్పి ఊగుకున్నట్లు. ఆమె పేరుచెప్పి, ఆ పేరుకు అర్థం చెప్పితే చాలా తక్కినది పాఠకులే ఊహించుకోగలుగుతారు. ఆమె పేరు మేమలత. అంటే బంగారు తీగ అని. నిజంగా బంగారుమే కాచి బోతబోశారా అన్న ఊహకే తీరే మామెది. అయినా మట్టుకుంటే కంది బోతుండేమో నన్నంతే సుకుమారి కూడా. ఆమె రూపవనీ, విద్యావంతి మాత్రమే కాకుండా ఒక జమీందారు గారాబు బిడ్డ కూడాను.

అతను అంత వికృతాకారి కాదుకాని, అందగాళ్ళ కుండవలసిన తీర్చిదిద్దిన రూపురేఖలేమీ లేవతేలికీ. నాలుగుసార్లు చూసినా జాపకం రానంతటి సామాన్యమైన ముఖ మాతేనిది. వైచిత్త్య కొద్దినలుపు కూడాను. అటువంటినాడు, అంతటి రూపవనీ, జమీందారు బిడ్డనీ వివాహమాడడం ఎలా తలపించిందా అన్న ప్రశ్న రావచ్చు. అతని అందచందాలు చూచికొడు జమీందారు తన పిల్లనిచ్చినది ఆనాడు రావుతండ్రి నగరంలోకెల్లా పెద్ద ధనవంతుడు. అందువల్లే ఆయన జమీందారుతో వియ్యమున గలిగాడు. వధూవరులకు పరస్పరం అందచందాలు ఎంచుకోవడానికి గానీ, తమ భావిజీవితం గురించి ఆలోచించుకోవడానికి గానీ అవకాశంలేని చిన్నతనపు రోజులవి. పెళ్ళి అంటే బాజాలు వస్తాయి; చుట్టాలు వస్తారు; పల్లకి ఎక్కి ఊరేగవచ్చు, కొత్త

బట్టలు కట్టుకోవచ్చు; బహుమతులు పొందవచ్చుననే తప్ప మరొకటి తెలియదవ్వకు.

నిర్ణయాలు చేసేది ఒకరూ, ఆ నిర్ణయాల ఫలితాలు అనుభవించేది ఇంకొకరూ. పోనీ ఆ నిర్ణయాలు చేసేవారు తమ నిర్ణయాలు సరియైనవే అనేబట్లు చేయగలిగితే బాగానే ఉంటుంది. కాని అటువంటి బాగ్యత వహించడానికి అవకాశమే లేకుండా పోవడం చాలా దురదృష్టకరం. అటువంటిదే జరిగింది రావు విషయంలో. అతని భార్య ఇక కొన్నాళ్ళకు కాపురానికి వస్తుందనిగా ఒకరోజున అతని తండ్రి గదిలో చచ్చిపడిఉన్నాడు. అకస్మాత్తుగా నుండే ఆగి చనిపోయాడేమో ననుకున్నారందరూ. కాని విచారించగా తెలిసింది విషం త్రాగి చనిపోయాడని. నగరంలోకెల్లా పెద్ద ధనవంతుకు విషం త్రాగి చనిపోవమే! వెలుతురు వేగంతో వ్యాపించిందివార్త ఊరంతా. రహస్యమంతా—బందారమంటే ఇంకా బాగుంటుండేమో!—బయటపడింది. బ్రహ్మాండం బ్రహ్మలైపల్లయింది రావుకి. అతని తండ్రి మొదిటి నుంచి ధనవంతుడుకాదు. తోలుదొల్ల పాపుకారు గుమాస్తాగా ప్రారంభించాడు జీవితం. చాలాకాలం గుమాస్తాగానే ఉన్నాడు. కాని కష్టించి ఎలాగో కొంత కూడబెట్టాడు. వ్యాపార రహస్యాలు తెలుసుకున్నాడు. సొంత వ్యాపారం పెట్టాడు. లక్షీ కట్టాడించింది. అంతే చరచరా మైకి పోయి ఆకాశమందుకున్నాడు. ఒక వెలుగు వెలగ సాగాడు. అతనికి ధనవంతులకందరికీ ఉండవలసిన లక్షణాలన్నీ సమాజంగా వచ్చివేశాయి. ఎంతఉన్నా, ఉన్నదానితో తృప్తిపడక ఇంకా ఎక్కువ ధనం సంపాదించడానికే నిరంతరం ప్రయత్నించసాగాడు. కొన్ని ఆశల నాధారంచేసుకొని కొన్ని పథకాలు వేశాడు. కాని తీరా చేసింది పప్పులోకాలు తేలింది. ఆశలు నిరాశలై, పథకాలు నిష్ఫలమై, అప్పులు తలకు మించిపోగా, తనతోబాటు ఎందరినో ముంచుతూ, అతిసులభమైనపని—ఆత్మహత్య—చేసు

కున్నాడాయన. ఒక్కసారిగా తమనందరినీ మించి పోయి ఆకాశానికి ఎగిరిన తారాజువ్వ తిరిగి నేల కూలేసరికి ఇన్నాళ్ళూ ఈర్ష్యతో కుమిలిపోయిన హృదయాలన్నీ సంతోషంతో పొంగిపోయాయి. వేల నాలుకలు వేలవిధాలుగా చెప్పకో సాగాయి. సహస్రంత్రపు సిరి నల్లెట ముంచక మరేమీ చేస్తుందన్నారు ప్రబుధులు చాలామంది. రావు తండ్రి పోయినచోటికే పోయింది కొన్నాళ్ళకు తల్లికూడా. ఈ ప్రళయంనుంచి బయటపడేసరికి రావుకు మిగిలింది కట్టుబట్టలూ, ఊళ్ళో తండ్రిని సరించి లక్ష నిండలూ. కంగారుగా ఉద్యోగంకోసం ప్రయత్నించ సాగాడు రావు. ఉద్యోగ మెందుకు, మాయింటికేవచ్చి ఉండ మన్నాడు మామగారు. కాని రావు అందుకు అంగీకరించలేదు. తనకార్లమీదే తన నిలబడాలి అని నిశ్చయించుకున్నాడు. పట్టదలతో ఉద్యోగ ప్రయత్నం సాగించాడు. కాని ఉద్యోగంకోసం ఎలా ప్రయత్నించాలో తెలియక కొంతకాలం బాప పడ్డాడు. ఎలా చేయాలో తెలిసి కొంతకాలం బాప పడ్డాడు. ఆఖరికి ఎలాగో అలాగ, మామగారి పలుకుబడిమీదా, తండ్రిపేదవల్ల ఒక ఉద్యోగం సంపాదించగలిగాడు. నెలకు నూటపైర్మూపాయల జీతం. ఇప్పటి పరిస్థితుల్ని బట్టి అది కొత్తవాడికి పెద్దజీతమే!

సం అత్తవారింటికి వెళ్లాడు. మొదటి రాత్రే ప్రారంభమయింది సంఘర్షణ. సిగ్గేమా ననుకున్నాడు మొదట. కాని రెండోరాత్రీ, మూడో రాత్రీకూడా ఎంత ప్రయత్నించినా, ఎన్నివిధాల ప్రాధేయపడినా ఆమె పెడమొగంగానే ఉండేసరికి రావు కళ్ళు తెరిచాడు. అతనిగుండె దిగజారపోయింది. ఇన్నాళ్ళూ ఆమె తనభార్య అనితప్ప ఆమెకూ కొన్ని భావాలుండవచ్చునని ఉహించలేకపోయాడు. ఆమె భావాలు తనభావాలుకు వ్యతిరేక మేమనని అనుమానించి దిగ్భ్రాంతిపడే పోయాడు. ఏమీ తోచలేదు. యువకుడూ, అనుభవ కూస్తుడు. ఆ పరిస్థితిని ఎలా ఎదుర్కోవాలో, ఎలా తీర్చి దిద్దుకోవాలో అతనికి అర్థం కాలేదు.

అటు ఆమెలో సౌందర్యం వికసించడంతో బాటు తన కనుపనుసౌందర్యముందనే జ్ఞానంకూడా వికసించింది. ఆమె సౌందర్యం ప్రతిసౌందర్యాన్ని కోరింది. అతనిలో ఆ సౌందర్యచాయకూడా లేదు. అందువల్ల అతనికోసం ఆమె హృదయం వికసించలేక పోయింది. అదేకాక ఆమె శ్రీయంతులబిడ్డ. కొన్ని నేర్వచ్చులకూ, ఒకవిధమైన జీవితానికి అలవాటు పడి

ఉంది. అటువంటిది తా నలవత్త జీవితానికి పూర్తిగా భిన్నమైన జీవితం గడపబోయే ఒక 'ఎఫంటంట్' తనకు భర్త అని గ్రహించి ఆమె హృదయం మరి ముకుళించుకుపోయింది. ఆమె మనశ్శరీరాలు రెండూ కూడా అతనికి ఎదురైతే గాని, అతనిస్వల్ప ఆమెకు దైరులు ప్రాసినట్లుంటోంది.

ఆచారం ప్రకారం మూడుగోలైనతరువాత ఆమెను ఇంటికిగిరికువచ్చాడు రావు, ఎలాగోమెల్లగా అనునయించగలగ చేపట్టినా, బాధ్యత కష్టపెట్టకుండాఉండడానికి దాసిమనిషితోబాటు, తనతాతా తుకుమించినా ఒకవంట మనిషినికూడా పెట్టాడు. ఆ చిన్ననాలుగుగుల భాగాన్నే ఎన్నోవిధాల అలంకరించాడు. అయినా ఆమెను ప్రసన్నురాలుగా చేసుకోలేకపోయాడు. సకల సౌకర్యాలతో అలరారే పెద్ద భవనాలలో నేర్వచ్చుగా సందరించడానికి అలవ్వు ఆమె ఆ చిన్న భాగంలో పంజరంలోని పిట్టలా బాధపడసాగింది. విలైంప్రహంగా నగరంలో నేర్పొతులూ, బంధువుల యిష్టకూ పోయినస్తోంది. ఇంటివగర ఉన్నంతకాలమూ కిటికీదగ్గర ఆకాశంకేసి చూస్తూ కూర్చుంటోంది. భర్త ఎదురుపడితే అనవ్యంతో ముడుచుకుపోయి సక్కుకు తప్పకుంటోంది. ఆమె తప్పకుతిరగడం చూచి రావు ఎంతో బాధపడుతున్నాడు. ఎందువల్ల ఆమె తనపట్ల ప్రేమ దూపలేక పోతోంది? తా నందకాడు కాదనే? అవును, తా నందకాడు కాను. తానె అందగాడై, ఆమెయే కురూపిణియైయుంటే తనూ ఆమె ఇవ్వడు ప్రవర్తించినట్లే ప్రవర్తించి ఉండేవాడేమో! ఆమె అంత అందంగా ఉంది కాబట్టే తనకి కరాలం, ఈ బాధ. కాని ఆ అందం అనుభవించే దెబ్బ? తనూ అందంగా ఉంటేనేనా ఆ అర్హత? కాని తన కందం ఎలా వస్తుంది. అడవాల్లుపయోగించే సౌందర్యోపకరణాలు కూడా కొన్ని ఉపయోగించి తంబాలపడినా లేని అందం తెచ్చుకోలేకపోతున్నాడు. ఎన్నోమార్లు నిలువులదండం ముందు నిలబడి రకరకాలగా 'పోజు'లు పెట్టి, కళ్ళు తిప్పి, కనుబొమలూడించి చూసుకున్నా తా నందకాడనని సంకల్పిస్తే పొందలేకపోతున్నాడు. హఠాత్తుగా ఏ సైంటిఫిక్ నల్లశరీరాన్ని తెల్ల శరీరంగా మార్చే మందు కనుగొంటే ఎంత బాగుంటుంది! ఇండియాలోకూడా 'ప్లాస్టిక్ సర్జన్లు' బయలుదేరి 'ప్లాస్టిక్ సర్జరీ' చౌక అయిపోతే ఎంత బాగుంటుంది! అవును, బాగుంటుంది, కాని జరగదు, అంతే! అందువల తా నిప్పటిలో అందగాడు కావడమనేది కల్ల. అంతేనా!

తానిలా ఉండిపోవలసిందేనా? లోకంలో ఎంతమంది అలాకారులకు అందమైన భార్యలు లేరూ. వాళ్ళు సుఖంగా జీవితాలు గడుపుతున్నారే. అందగాళ్ళైన భర్తలు కూడా కురూపిణులైన భార్యలతో సుఖంగానే సంసారయాత్ర సాగిస్తున్నారు. తన భార్య కూడా కురూపి అయితేనా, భార్య కాబట్టి ఆమెకో జీవితం గడవేవాడే.

ఆమె హృదయంలో స్థానం సంపాదించడం మెలా? రహస్యంగా ఎన్నో కౌమారప్రయత్నాలు తెప్పించుకొని స్త్రీలు ఏమి కోరడీ, వారిని ఎలా సంతృప్తిపరచవలసిందీ, వారి నెలా వశపరచుకోవలసిందీ మొదలైన విషయాలు శ్రద్ధగా పెక్కుసార్లు చదివాడు. ప్రతిగ్రంథకర్తా ఏమో కొన్ని సలహాలు— ఒక్కొక్కప్పుడు పరస్పర విరుద్ధమైనవి కూడా— ఇస్తూనే ఉన్నాడు. ఆ సలహాలన్నీటో నెరవేరక అతేషమైన అనుభవక్షాన ముందిని చెప్పబడతోంది. అన్ని సలహాలు చదివి అందులో జేసిని ఆవలంబించాలో తెలయక, ముప్పి సొందటికే వచ్చాడు రావు. స్నేహితుల్ని అతగడానికి సిగ్గు. అయినా ఎలాగో సాహసించి, తనకు సంబంధించినట్లుగా ఒకరిద్దరు స్నేహితుల్ని అడిగి తెలుసుకున్నాడు వాళ్ళూ రోజూ సాయంత్రం ఇంటికి వచ్చేటప్పుడు మల్లెపూలు వగైరాలు పట్టుకున్నారానీ, అప్పుడప్పుడు మంచి మంచి మీసలూ, జాబ్బూ కొని తీసుకువెళ్ళారానీ, సినిమాలకు కూడా బెంబులపోవారానీ సలహాలిచ్చారు. అలాగే మల్లెపూలూ, గులాబీపూలూ వగైరాలు కొని పట్టుకు వెళ్తున్నాడు. కాని ఆమె ఎన్నడూ వాటిని పెట్టుకొన్న పావాన పోలేదు. తన జీతంబట్టి కష్టమనిపించినా ఎలాగో ఎక్కువ ఖర్చుపెట్టి ఒక మంచి సిల్కు చీరకొని పాకెట్టుగా ఇంటికి తీసుకువచ్చాడు. పాకెట్టు పాకెట్టుగానే ఉండిపోయింది. తన పాకెట్టువిప్పి చీర దండెంపొడ వేకాడు, ఆమె దృష్టిన పడుతుందినే ఉద్దేశ్యంతో. ఆ చీర దండెంపొడ ఉండిపోయింది. ఆమె తనతో సినిమాకు రావలెమనేది అసంభవం.

అది, కాదయ్యా, స్త్రీకి ప్రార్థించబడడమంటే, తన పొగడ్డలు వినడమంటే ఎంతో సరదా. కాబట్టి మనసు మన హృదయ మామేకే అర్పించివేస్తున్నామని చెప్పి, ఆమె సౌందర్యాన్ని పొగడుతూ ఆమె కటాక్షం అడకపోతే నిరాశతో కృశించి నశించిపోతామని చెప్పినప్పుడే ఆమె గుండె కరగుతుంది, అని ఒకడు సలహాయుచ్చాడు. రావుకు ఈ సలహా చాలా నచ్చింది. ఎంతటి రాతిగుండెనైనా కరగించే

ఎన్నో వాక్యాలు ఉపహించి, సమకూర్చుకొని చిన్న ఉపన్యాసంగా మార్చుకొని పడేపడే వల్లనే సమయం కోసం చూస్తున్నాడు. సాయంత్రం ఆమె యథావిధిగా కిటికీదగ్గరే కూర్చుని ఆకాశంవైపుకు చూస్తోంది, మెల్లగా చప్పుడుకాకుండా ఆమె దగ్గరకు చేరాడు. ఆమె అతనిరాక గమనించలేదు. అతను ఆమె పాదాల దగ్గర కూర్చున్నాడు. ఆ పాదాలు ఎంత తెల్లగా, ఎంత చిన్నవిగా, ఎంత సుకుమారంగా ఉన్నాయో! పూజచేయదగిన పాదాలవి! ఆ పాదాల మీదనుంచి పైకి సారించాడు దృష్టి. ‘హేమా’ అన్నాడు ఒక్కసారిగా ఆనందంలో తన్ను తాను మరచిపోయి ఆమె ఉలిక్కిపడింది. అతన్ని చూసింది. లేచి పోవోయింది. ‘హేమా, హేమా, నామీద నీకు జాతి కలగాదా’ అంటూ ఆమె కదలకుండా ఆమె కాళ్ళకు చుట్ట వేసుకున్నాడు.

ఆ సమయంలో తా నెంతగానో కష్టపడి సిద్ధంచేసుకున్న వాక్యా లేచి అతని నోటివెంబడి రాలేదు. ఆవేగంతో మాటే పెగలడం లేదు. కన్నీటి ధారలామె పాదాలు తడుపుతున్నాయి. అయినా అటువంటి ధారలకు నానిపోయే పాదాలు కావని. ఆమె కాళ్ళు వదిలించుకోవడానికి ప్రయత్నించ సాగింది. కాని అతను పట్టుపడలేదు. ఆమె గింజుకుంటోంది. ఆ గింజుకోవడంలో ఆమె మోకాలు అతని చుబుకానికి గట్టిగా తగిలింది. ఆ దెబ్బతో అతని వాక్ప్రవాహం బయటకు పారింది. ఎంతటి రాతిగుండెనైనా కరగించివేసే వాక్యాలు డగ్గరికతో భావోద్వేగంతో చెప్పుతున్నాడు. అయినా ఆమెలో కలిగిన భావాలల్లా విసుగు, ఏవగింపు మాత్రమే. ఎంత ప్రార్థించినా, జేచి గుండె కరగజేయటప్పటికీ లాభం లేక వదులుకున్నాడు రావు.

కాని అతనిలో బయలుదేరిన దాహం తీరే దారి లేక అతనినే దహించివేస్తోంది. కావలసిన వస్తువు దగ్గరలో ఉండికూడా ఆ వస్తువు అతనికి కాకుండా పోతోందంటే భరించలేక పోతున్నాడతను. ఆకలితో మలమల మాడుతున్న మనిషిని రెక్కలువిరిచి చెటుకు కట్టివేసి నోటికి అంగుళం ఎడంలో ద్రాక్షపళ్ళ గుత్తి వేశ్యాపెదీస్తే ఎలా ఉంటుందో అలా ఉంది అతనివని. ఆమె దగ్గరలేకపోతే అంత బాధపడక పోవునేమో, దగ్గర ఉండికూడా దూరమై పోతుండడంవల్ల అతనికి సిచ్చైత్తినట్లుగా ఉంటోంది.

తనలాగే కురూపులుగానుండి అందమైన భార్యలు కలవాళ్లు ఊళ్ళో ఎందరున్నారో జ్ఞాపకం

తెచ్చుకోసాగాడు. చాలామంది ఉన్నారు. కాని వారిలో ఒకాయనతో రావుకు బాగా పరిచయమంది. ఆయన అమ్మ కొండముచ్చలూ ఉంటాడు. ఆయన కొకభార్య ఉంది కాకి ముక్కున దొండపండులా. అయినా ఆ భార్యవల్ల సమస్త సుఖాలూ పొందుతున్నాడాయన. ఆయన దగ్గరకు చేరాడు రావు. ఆత్మికి కొద్దీ తెగించి, హృదయంలోని బాధనంతా సంకోచం లేకుండా ఆయనకు వెల్లడించాడు రావు. ఆయన ఆత్మ్యంత శ్రద్ధతో విన్నాడు. తరువాత సంతృప్త జీవితం నూచించే చిరునవ్వు నవ్వుతూ ఆయన ఉపదేశం చేశాడు: నాయనా, స్త్రీలూ పురుషులూ సమానముకొని ఎన్నడూ భ్రమలూపడకు. స్త్రీ స్త్రీయే పురుషుడు పురుషుడే. పురుషత్వం చూపించితేనే పురుషుడనిపించుకునేది స్త్రీ కోరేది పురుషునిలో పురుషత్వమే. పురుషత్వమంటే బలమే. పురుషుడేనేవాడు తన బలం ప్రయోగించాలి. ఆ బలానికిలాంగడంలోనే స్త్రీకి ఆనందం.

ఈ సలహాలో చాలా నిజముందనిపించింది రావుకి. పశుబలం ద్వారా లొంగదీయటానికి ప్రయత్నించాడు. అప్పడప్పుడు ఆమెను కొట్టడానికి కూడా వెనుదీయడంలేదు. కాని అటు ఆమెలో ఇప్పుడతనింటే నరనరాల్లో జ్యేష్ఠభావం రగులుకుంటోంది. ఇదివరకు అతని కురూపానికి అసహ్యించుకునేది. ఇప్పుడు అతను తన నలా లొంగదీయడానికే ప్రయత్నించటం మాని అతనింటే పరమజ్యేష్ఠభావం కలిగింది. ఏదో పురుగునుచూసినట్లు చూస్తోంది అయినా తాను చేస్తున్నది తిప్పా, ఒప్పా అని ఆలోచించుకోలేకపోతున్నాడు రావు.

ఒకరోజు ఇంటికి తిరిగి వచ్చేసరికి ఆమె కనబడలేదు. వంటమనిషి నడిగాడు ఎక్కడికి వెళ్ళిందని. తండ్రిగారు వచ్చి తమ ఊరు తీసుకువెళ్ళిపోయారని చెప్పింది. నిర్ధారతపోయాడు. వెంటనే ఆత్మవారింటికి వెళ్లాడు. భార్య కనపించలేదు. మామగారే కనిపించారు. మామగారిని చూసేసరికి అక్కడికి తాను ఏ ఉద్దేశ్యంతో వచ్చానా అన్న సందేహం కలిగింది. మామగారతనిని అడిగారు: “ఏమిటి నాయనా ఇదేనా నీవు ప్రవర్తించే విధానం! ఇదేనా నీ సద్భితి! ఇలా మారిపోయావా? నీవెంతా కుర్రవాడివేదెగిమనించి నీన్నేమీ అనలేను. కాని తొందరపడకుడు రావు. ఎదిటివాళ్ళ మనస్తత్వం కూడా అర్థం చేసుకొని నడవాలి.” ఆ మాటలు వింటూంటే అక్కడి

కక్కడ మాయమైపోతే బాగుండుననిపించింది రావుకి. మామగారు మంచినీలహా ఇచ్చారు అనే భావంపోయి, ఆ సలహా ఇచ్చినందుకు ఆయనమీద జ్యేష్ఠం కలిగింది రావుకి. వెంటనే తిరిగి వచ్చేశాడు.

మళ్ళీ మనలో పడింది వ్యవహారం. ఆమె తిరిగి తనదగ్గరకు వస్తుందా? తనను పూర్తిగా విడిచి పెట్టివేస్తుందేమో? ఆయోమయస్థితిలో పడి తన్నుకుంటున్నాడు.

అతను తిరిగివచ్చిన కొద్దిరోజులకే మామగారి దగ్గరనుంచి ఉత్తరంవచ్చింది తాను తండ్రి కాబోతాడనివార! ఆనందం సబ్బలేక గంతులు వేశాడు గది అంతా. అది, ఇక హేమ తండ్రీ! పూర్తిగా తనదే! ఆమె కాదన్నా తనతో విడిచి సంబంధ మేర్పడిపోయింది. ఇక ఆమె బిడయంలో ఆదుర్దా చెందనక్కరలేదు. ఇది ఆలోచించుకోగానే హేమమీద మమకారం, ప్రేమ పొంగిపోయింది. ఇక ఎవ్వరూ పశుబలంతో ఆమెనుండు ప్రవర్తించకూడదు. ఆమె సున్నితహృదయాన్ని గాయపరచకూడదు. ఎలాగైనా ఆమె తనదే. తనపట్ల అనురాగ మేర్పడక తప్పదు. కాబట్టి మెల్లగానే ఆమె హృదయం మారేటట్లు చేసుకోవాలి. ఆమె హృదయం తనదిగా చేసుకోవాలి! తమ హృదయాలను ఏకం చేయబోయే ఆశువు కొడుకో, కూతురో? తెల్లగా ఉంటుందో తనలాగే నల్లగా ఉంటుందో అన్న దానిమీదకు ఆలోచనలు పోసాగాయి. ఆ పుట్టబోయే బిడ్డకోసం ఆత్యుత్సాహంతో ఎదురుచూస్తున్నాడు. కాని ఆ ఉత్సాహం కొద్దిరోజులలోనే విరిగిపోవలసి వచ్చింది. ఆమెకు గర్భంపోయింది! అతని ఆశాసాధాలన్నీ కూలి అతని మీదే పడ్డాయి. తనలో కొంతకాలం ఆకాశరణాలు ప్రసరింపజేసిన ఆ పుట్టకముందే చచ్చినబిడ్డకోసం దీనంగా విలపించాడు.

ఆరోగ్యం బాగుడగానే హేమను తీసుకొని జమిందారుగారు అతనిదగ్గరకు వచ్చారు. ఆ ఉన్న ఇల్లు చాలదనిచెప్పి ఊళ్లో ఇంకొకచోట ప్రత్యేకంగా ఉన్న ఒక భవనం ఏర్పాటుచేశాడు కూతురికి అల్లుడికీ. ఒకకారుకూడా ఇచ్చారాయన. కూతురూ అల్లుడిమధ్య ఉండవలసినవిధంగా లేవని ఆయన గ్రహించాడు. ఆ పరిస్థితికి తనదికూడా కొంతబాధ్యత ఉంది. కాని రావుపరిస్థితి ఇలా అయిపోతుందని ఎన్నడూ ఊహించలేకపోయాడు. తన కూతురు అతనింటే అంత ఆసక్తిగా ఉండుంటుందనికూడా ఆమెకో

లేదు. కాని ఇప్పుడు ఆయన చేయగలిగింది ఏముంది? ఉపన్యాసం ఇచ్చి బోనచేసి ఆమె హృదయంలో అతని మీద ప్రేమకలిగేటట్లు చేయడం అసంభవం. అది హృదయంలోనుంచే రావాలి. ఆయన చేయగలిగిందల్లా పరిస్థితి మరింత దిగజారడానికి తోడ్పడితే చర్యలు తీసుకోకపోవడమే. అందువల్లే ఆయన వాళ్ళి వ్యవహారంలో జోక్యం కలిగించుకోవడం లేదు.

మళ్ళీ అనునయధోరణి అవలంబించాడు రావు. ఏదోవిధంగా ఆమెను పలకరించాలని ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఆమె ఏ పనైనా చేయబోతూంటే అడ్డుపడితినే చేసేపట్టున్నాడు. అయినా కృతజ్ఞతాభావం పొడమూపడం లేదామెలో. విడిలించుకొని వెళ్ళిపోతోంది ఆమె అతనిదిగ్గరనుంచి. తా నిదివరకు ఆమె నలా హింసించినందుకు ఆమె సున్నిత హృదయం గాయపడిందేమో ననుకున్నాడు. ఆగాయం మనాలి. ఒకసారి డ్యూమార్షన్ కోరుకోవాలి. తాను డ్యూమార్షన్ కోరినే ఆమె కొంత మెత్తబడవచ్చు. కాని అతను డ్యూమార్షన్ కోరుకోడానికి అవకాశమే కలగడంలేదు. ఆమె ఇదివరకులా లేకుండా అంతో నూర్చు వచ్చింది ఆమెలో. ఇంటిదగ్గర ఉండడంలేదు. స్వేచ్ఛగా కారులో ఎక్కడినుండి పడితే అక్కడినుండి తిరిగివస్తోంది. పాటీలను పాతోంది. స్నేహితులతో కలిసి సినీమాలకు పోయి ఆలస్యంగా వస్తోంది. సమాజంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించసాగింది. ఆమె గూఢం, తెలివి శేటలూ చూసి ఎందరో యువకులూ, యువతులూ ఆమె దుట్టా మూగ సాగారు. ఆమె ఒకటి రెండు సంఘాలకు అధ్యక్షురాలి అయిందికూడా.

తన ఇంటికి రాకపోక లెక్క వదుల్యాయి. ఇల్లు ఒక క్లబ్బుగా మారింది. ఎందరో ఆడవాళ్ళూ, మగవాళ్ళూ వస్తున్నారు. కాఫీలు త్రాగుతున్నారు. కబుర్లు కాలక్షేపాలూ జరిగిపోతున్నాయి. ఆ వచ్చే మగవాళ్ళలో ముగ్ధులగా ఒక డాక్టర్, ఇద్దరు లెక్కరహిత, ఒక పొడుగు వెంట్రుకల కళాకారుడూ, నలుగురు స్ట్రీట్ థియేటర్ వస్తున్నారు. వాళ్ళంతా ఎంత చక్కగా కబుర్లు చెప్పకుంటున్నారు! ఎందుకో అంతగా నవ్వుకుంటున్నారు. వాళ్ళ సంభాషణలకంటే లేనట్లుంది. అన్ని విషయాల వాళ్ళ కెక్కడి నుంచి వస్తాయో! వారిమధ్య తీవ్రమైన చర్చలు కూడా జరుగుతూ ఉంటాయి. తన భార్య కూడా వాళ్ళతో ఎంతో ఉల్లాసంగా మాట్లాడుతుండే! తన ఇంటిలో తా నొక్కడే పరాయివాడయినట్లుగా ఉంది. వాళ్ళ నవ్వులు వింటూంటే అతని గుండెలు

బ్రహ్మపుత్రున్నట్లనిపిస్తోంది. తానుమాత్రం వాళ్ళతో చేరి వాళ్ళలా ఎందుకు కబుర్లు చెప్పకూడదు? వాళ్ళలో ఎందుకు కలిసి మెలసి ఉండకూడదు? తను కూడా వాళ్ళతో స్నేహం చేసి, సమాజంలో పాల్గొంటూ ఉండడంవల్ల తన భార్య స్నేహం సంపాదించవచ్చు ననుకున్నాడు. ఒకరోజున హాలులో అందరూ కూర్చునిఉండగా రావు వెళ్ళి డాక్టరు ప్రక్కన కూర్చున్నాడు. నవ్వు లిగిరిపోయాడు. అంతా నిశ్శబ్దం అయిపోయింది. అందరి దృష్టి అతనిమీద పడింది ఎవరి వింతపనువన్నట్లు తెల్లబోయిపోతున్నారంతా. తన భార్య చూపులో అక్కడ తానుండడం అతిదుర్భరంగా ఉందనే భావం గ్రహించడంకే అతని గుండె పట్టుకెక్కిపోసాగింది. అయినా వాళ్ళను పలకరించి మాట్లాడేటట్లు చేస్తే పరిస్థితి చక్కబడవచ్చుననే ఉద్దేశ్యంతో ఒకరిద్దరి మధ్య లడిగాడు. వాళ్ళ సగం సగం సమాధానాలు, వినిపించి వినిపించకుండా చెప్పి ఊరుకున్నాడు. అతను రెండు చెబుకులు వినిరాడు. ఎవరూ నవ్వలేదు. జేబు రుమాళ్ళతో మొగాలు తుడుదుకొంటున్నారందరూ. ఆ వాతావరణం చూస్తే తా నేదో అసభ్యంగా మాట్లాడినట్లు, అది విని వాళ్ళ సభ్యహృదయాలు బాగపడటానికూ ఉంది. ఆ సభ్య వాతావరణంలో మరి ఉండలేక బయటికి వచ్చివేశాడు.

మళ్ళీ అదే తృప్తి. ఆమెను ఎలా స్వాగ్రహించేసుకోవాలనే ఆవేదన. వస్తువు దూరమై పోతున్న కొలదీ ఆ దుర్లభవస్తువుకోసమే హృదయం మరింత ఆరాటపడుతోంది. అందకపోవడంలోనే ఉండేమో ఆకర్షణ. ఆమె తనమీద ఆధారపడేపరిస్థితి ఎలా వస్తుంది?—ఆమెకు జ్వరం రావాలి. జ్వరంతో కొంతకాలం ఆమె బలహీనమైపోయి కదలలేకుండా పోవాలి. తా నామెదగ్గరే ఉంటూ, ఆమెను కంటికి రెప్పలాగా కాపాడుతూ, ఆమెకు పరిచర్యచేయాలి. దానితో ఆమెగుండె కడ్డంగానిలచిన ఇనుపతెరలన్నీ తొలగిపోతాయి. ఆమెగుండె మెల్లమెల్లగా కరగి పోతుంది. తనదైపోతుంది. ఆమెకు జ్వరం రావాలి, జ్వరం రావాలి అంటూ ధ్యానిస్తున్నాడు. ఆఖరికి వచ్చింది—తనకే—మృత్యుచింత. అంతా అయిపోయింది ముకున్నాడు. కాని ప్రాణానికేమీ మోసం ఉండబోదని డాక్టరు తెలిపాడు. మళ్ళీ కొంచెం ధైర్యం కలిగింది అతనికి. తన దీనపరిస్థితి చూచేనా జాతితో ఆమెగుండె కదులుతుందేమోనని ఆశించాడు. కాని అతనికి నిరాశే అయింది. వార్త తెలియగానే హేమ

తండ్రివచ్చి, అతనిని ఆసుపత్రిలో చేర్పించి, కూతురిని తనవంట ఇంటికి తీసుకుపోయాడు.

పూర్తిగా నయమైనతర్వాత ఆసుపత్రి నుంచి బయటపడ్డాడు ఒళ్లంతా చిన్నిచిన్ని గోతులతో. తనరూపమానుకొని తనే ఆనవ్యాయుకానే పరిస్థితి ఏర్పడింది. ఇప్పుడు అతనిలో తరగని ద్వేషమే విజృంభిస్తోంది. తనను పుట్టించి, తనకింత ఆన్యాయం చేసిన దేవునిపట్ల, సమాజంపట్ల, హేమపట్ల, ఆమె తెల్లదండ్రులపట్ల, చనిపోయిన తన తెల్లదండ్రులపట్ల, అందరిపట్ల మానవజాతిపట్లై అతనికి ద్వేషం పొంగిపోతోంది. అందరికీ తగిన ప్రతీకారం చేయాలనే తీవ్రకాంక్ష బయటపడింది అతని హృదయంలో.

కూతురిని పంపారు జమీందారుగారు. మళ్ళా యథాప్రకారంగా జీవితం సాగుతోంది. కాని ఇప్పుడాతను ఆమె కటాక్షం సంపాదించడానికి ప్రయత్నించేయడంలేదు. తనూ తిప్పుకునే తిరుగుకున్నాడు. ఎవరిదారిన వారే నడుస్తున్నారు. రావు గుండెలో ప్రతీకారవాంచే ప్రబలంగా విజృంభిస్తోంది. ఆమెను ఏడ్చేటట్లు, బాధపడేటట్లు చేయాలని కోరికగాఉంది. తన సంసారగురించే లోకంలో చెప్పకుంటున్నట్లు తెలిసింది దతనికి. తన నెన్ను వెనకాలే ఏవో చెప్పకుంటున్నారు. అతను ఎదురు తిరిగితే ఏమీ ఎరగనట్లు నటిస్తున్నారు. ఏవో గుసగుసలు విన్నాడు. అతన్ని అనుమానం బాధించసాగింది. ఎవరు? వాళ్ళలో ఎవరైఉంటాడు? ఇంగ్లీషు లెక్కరూ—పద్యాలూ బాగా రాస్తాడు. భావగీతాలలావిస్తాడు. హిస్సరీ లెక్కరూ?—ధారాళంగా ఉపన్యాసాలిస్తాడు అతను. పొడుగు వెంట్రుకలకళాకారుడా?—అతను చిత్రించిన సీత, దమయంతి, నూర్జహాను మొదలైనవార్లంతా తన భార్య అవతారాలేనని తేల్చింది రావుకు. అతను వేసిన ఒక నగ్నరూపం—మొగం తెలియడంలేదు కాని—తన భార్య రూపానికి బోలెడ ఉండేమోనని బాధపడుతున్నాడు రావు. లేక డాక్టరా?—అందరిలోకీ అందిగాడు కాని అంతగా మాట్లాడలేదు. చలనంలేని బొమ్మలా ఉంటాడు. లేక స్టేషన్ లో ఎవరేనానా? వాడెవడో కనుక్కొని వాడిని నాశనం చేయాలనుకున్నాడు. కాని తెలిసేదెలా? చాలితో అందరినీ సమానంగా బురదలో కీడ్చి వెయ్యాలి—సమయంకోసం చూస్తున్నాడు.

ఆవేళ మధ్యాహ్నం రావు ఆఫీసునుంచి త్వరగా ఇంటికి వచ్చాడు. ఇంట్లో హాలులో ఇంగ్లీషు

లెక్చరరు; తన భార్య దగ్గర దగ్గరగా మర్రిలలో కూర్చొని ఏవో చెప్పకుంటూ నవ్వుకుంటున్నారు. రావు చరచరా లోపలికి వచ్చివేళాడు. అతనిని చూసి ఇద్దరూ ఉలిక్కిపడి, తెల్లబోతూ నిలచున్నారు. రావు ఒక క్షణం అలాగే నిలబడిపోయాడు. మర్రి తీవ్రంగా మాన్తూ ఇంగ్లీషు లెక్చరర్ నైపు నడిచాడు. ఇంగ్లీషు లెక్చరర్ భయంతో గజగజ వణికిపోతున్నాడు. “బయటికి పో” అని రంకెవేసాడు రావు. లెక్చరర్ కు బోధపడలేనట్లుంది. అలాగే గుడ్డపై గించి చూస్తూ ఉండిపోయాడు. “బయటికి పో” అని మర్రి రంకెవేసాడు రావు ఇంకా దిగిరిగా. లెక్చరర్ సగం తెలుస్తున్నట్లుగా “అఁ!” అన్నాడు. “బయటికి నడుస్తానా, లేక మెదబెట్టి గంటిపేయనా” అంటూ అడుగులు ముందుకు వేశాడు రావు. లెక్చరర్ రెండడుగులు వెనక్కివేళాడు. ఇంతలో అప్పుడే విధిలోనుంచి డాక్టరూ, స్టేషన్ మిగిలినవార్లంతా లోపలికి వచ్చారు. హేమకు గొంతుక వచ్చింది. “ఏమిటి పిచ్చికోకలు. ఆయన పోనక్కర్లే” అంది గట్టిగా. రావు ఆగిపోయాడు కాని గుండెలోనే మళ్ళీ కోపం ఉబికివచ్చింది. “హేమకున్నాను పోవలసిందే” అని ఆరిచాడు. “పోవడానికి పలు లేదు” అంది దృఢంగా హేమ. రావు లెక్చరర్ దిగిరకు వచ్చాడు. హేమ అడ్డు నిలుచుంది. “నేనే రమ్మన్నాను నా అతిథుల కమర్యాద జరిగే సాకు జరిగినట్లే! నే నది సహించను. లెక్చరర్ గారూ కూర్చోండి” అంది హేమ. స్టేషన్ లో పెద్దవాడు ముందుకువచ్చాడు. “ఏమిటి రావు డాక్టరవ, ఎందుకు హేమకుంటున్నావు? ఏం చేశావని?”

రావు వాళ్ళకేసి చూశాడు. ఆగిపోయాడు. అవును ఎందుకు హేమకుంటున్నాడు? ఏం చేశావని? తన కేవల అనుమానం తిట్టించినాగా. కాని ఆ అనుమానం ప్రకటించగలడా? వాళ్ళడికిదానికి బహు చెప్పగలడా. ఇంగ్లీషు లెక్చరర్ కు క్రౌర్యం వచ్చింది. “నేనయినా ఈ ఇంటికివచ్చి ఈయనచేతి తీస్తు పసిదానికి నాకే మనసరం? రేపు మన సాపై ట్రీలో జరపబోయే కార్యక్రమం గురించి చర్చిద్దాం రమ్మని హేమలతిగారు నిలిస్తే వచ్చాను. అదే చర్చిస్తున్నాం. (అంతా అబద్ధమనుకున్నాడు రావు అందరికీ మాత్రం నిజమే ననిపించింది. ఎదుట టిఫిన్ యిచ్చిన కార్యక్రమానికి సంబంధించే కాగితాలే ఉన్నాయి.) నేనూ మర్యాదపడుడినే. నన్ను ఇలా ‘ఇన్ సల్టు’ చేసినందుకు తగిన విధంగా చిర సుకుంటాను” అన్నాడు లెక్చరర్

అందరూ జనాభీయ వేమి అన్నట్లు రావుకేసి చూస్తున్నారు. ఏమి జనాభీయగలదు? అందరి కళ్ళలోనూ తాను మూగుకులా ప్రవర్తించిస్తున్నామో అని అందరి ముందుగా అని భావ్యే తన నెదిరించింది. తన కవచానించేసింది అక్కడ ఉండలేకపోయాడు. వాళ్ళను చూపుకుంటూ చరచరా బయటికి వెళ్ళిపోయాడు. నెనకాల నవ్వులు వినిపించాయి. తిరిగి వచ్చి, ఆంధ్రానీ లోపల పట్టి తాళించేసి ఇంటికి నిన్నంటించా లనిపించింది రావుకి. కాని అటు వంటి చేరా చేయకముందుకు నడచిపోయాడు.

అలా ఆ కోపంలో ఎక్కడకు పోతున్నానో అనేదికూడా గమనించక ఊరిదుట్టూ మూడుసార్లు తిరిగాడు. అయినా కోపం తగ్గలేదు. ఎవడో కుర్రవాడు బంగారీపూల గంప తీసుకొనివచ్చి “బాబూ ఒక గుత్తి తీసుకోండి బాబూ, వేప కైదు” అన్నాడు. రావు బాగిపోయి ఆ పూలకేసి ఆ పూల కుర్రవాడి మొగంకేసి చూసి సామా ఇచ్చి రెండు గుత్తులు తీసుకొని పొక్కులోకి పోయాడు. ఒక మారుమూల చోటు కూర్చోని పువ్వులుతీసిచూశాడు. భార్య సొందర్యం జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒక్కొక్క పువ్వే తీసి రేకలు రేకలుగా చీల్చి, ముక్కులుగా తుంపి నేళ్ళితో నలిపి, కాల్చిక్రింద పడవేసి అరికాలితో నేల రాచాడు. పూవులన్నీ నేలలో కలిసిపోయాయి. అతని కన్నోక పుష్పికలిగింది. కోపం కొంత తేమించింది. ఇంటికి బయలుదేరాడు.

ఇంకా ఆలోచనలు వీడిస్తూనే ఉన్నాయి. ఒకటి రెండుసార్లు కాల్చిక్రింద పడిపోయాడు. దానితో బాగైతే గా మూడుకుంటూ నడవసాగాడు. కోర్కూనిద ఆతి నేగంగా వస్తోంది ఒక కారు. ఒక చిన్ని కుర్రవాడు ఆ కారులోవక కడ్డంగా వస్తున్నాడు. తిటాలువ రక్కపట్టి లాగివేశాడు రావు ఆ కుర్రవాడిని. కారు రాసుకుంటూ ఆగి మళ్ళీ వెళ్ళిపోయింది. కుర్రవాడు కొద్ది గిరులతో బ్రతికి పోయాడు. రావు ఆ కుర్రవాడిని చూశాడు. ఆరే గుంటాయి, నల్లగా ఉన్నాడు. ఒక కాలు కుంటి. కుర్రవాడు భయంతో ఏడుస్తున్నాడు. రేకలు విని కుర్రవాడి తల్లిదండ్రులు పరుగెత్తుకు వచ్చారు. కుర్రవాడి ప్రాణం పోయేదే, కొద్దిలో దక్కాడు అని ఆనందంతో వాడిని గుండెల కడుపునే బదులు వాడిని చచ్చేబట్టు కొట్టసాగాడు. “కుంటివెళ్ళక తోడు. ఊరంతా పెత్తనాలే. చావు వెళ్ళవని పట్టుకోలేక చస్తున్నాం. కారుక్రిందపడి చచ్చినా బాగుండేది.

వదిలిపోయేది పీడ” అంటూ చెప్పుచూ చరుగుస్తాడు. ఆ కుర్రవాడు రావుకేసి దీపంగా చూస్తూ గోల పెక్కున్నాడు. ఆ కుర్రవాడి బాగు రావుగండ్రోకి చొచ్చుకుపోయింది. వాడూ తెనలాగే అనాకారి. నల్లగా ఉన్నాడు కుంటివాడు తన నెనకూ ప్రేమించనట్లుగానే వాడినీ ఈ లోకంలో ఎవరూ ప్రేమించరు — తల్లిదండ్రులు కూడా. వాడూ పెరిగి పెద్దవాడైతే తనలాగే బాధపడ్డాడు. తనూ వాడూ ఒకే పరిస్థితిలో ఉన్నారు అందుకల్ల వాడిని కొట్టుంటే తనను కొట్టున్నట్లే అనిపించింది రావుకి. “కొట్టకండి, కొట్టకండి” అంటూ ఒకరూపాయి తీసి ఆ కుర్రవాడి చేతిలో పెట్టి మిరాయి కొని పెట్టుకున్నాడు. వాళ్ళు ఆశ్చర్యంతో ముట్టడలేకపోయారు. తనవంటి తీసుకు రమ్మన్నాడు గీగురుపోయిచోటు డాక్టరుచేత మందు వేయిస్తానని. వాళ్ళు ఆ కుర్రవాడిని ఎత్తుకొని అతని నెనకాలే డాక్టరు ఇంటికి నడిచారు. డాక్టరుచేత మందువేయించి వాళ్ళనింటికి సంచి ఒక కొత్త అనుభవంతో ఇంటికి మరలాడు రావు.

ఇప్పుడు తనని హృదయంలో కొత్తసాంగం వస్తోంది. చాలాసార్లు ఆ కుర్రవాడే జ్ఞాపకం వస్తున్నాడు. ఆ కుంటి కుర్రవాడూ, తిటా ఈ ఇద్దరే లోకంలో ఒక జాతికి చెందినవారనిపించింది రావుకి. ఇంకా ఎందరో తిరులాటివాళ్ళు ఉంటే ఉండవచ్చు. కాని వాళ్ళ నెనకూ రావు, అతనికి ఆ కుంటికుర్రవాడొక్కడే సన్నిహితుడు. వాడంటే అదో ప్రేమ కలుగసాగింది. రోజూ అతను ఆసీసుకు వెళ్ళే వేళకు ఆ కుర్రవాడి బడి విడిచిపెట్టాడు. ఆ దారి నీ వస్తాడు వాడు. ఆ కుంటివాడిని చూసి మిగతా పిల్లలందరూ విడిచిపెట్టారు. ఏడుస్తూ వస్తూ రావును చూడగానే అంత ఏడుపులోనూ చిరునవ్వు తెచ్చుకొని రావుదగ్గరకు పరుగెత్తుకు వచ్చి పలకరించి వెళ్ళున్నాడు. సాయంత్రం రావు ఆసీసు విడిచేవేళ, ఆ కుర్రవాడి బడి విడిచేవేళ ఒక్కటే కావడంకల్ల ఆ కుర్రవాడు రావుతోకూడా కొంతదూరం నడుస్తున్నాడు రావును చూసి మిగతా పిల్లలు ఆ కుంటివాడి జోలికి పోలేక పోతున్నారు. కుర్రవాడు ఏవేనో కబుర్లు చెప్పుతూ వస్తున్నాడు. అని అత్యంత శ్రద్ధతో వింటున్నాడు రావు. ఆ అవయకపు మాటలు వింటూంటే ఏదో అవ్యక్తానందంతో నిండిపోతోంది రావు హృదయం. జనానికి ఆ కుర్రవాడు కుంటివాడిని మాత్రమే తెలుసు అందుకే వాళ్ళు వాడిని ప్రేమించలేరు. అందుకే పిల్లలందరూ విడిచిపెట్టారు. కాని ఆ కుర్రవాడికి హృదయమందని తన కొక్కడికే తెలుసు. తనకు

హృదయముందని ఆ కుర్రవాడిక్కడకే తెలుసు. అందువల్లే ఇద్దరి మధ్యా ఈ స్నేహం. ఆ కుర్రవాడిని చూస్తూంటే వాడు తన కొడుకైయుంటే బాగుండు ననిపించింది రావుకి. ఆ అభిప్రాయం కలిగినప్పటి నుంచీ అతని గుండె తిరిగి ప్రేమతో నిండిపోసాగింది. ఇన్నాళ్లూ బయటికి పోవడానికి అవకాశం లేక నిలచి పోయిన ప్రేమంతా ఒక్కమారుగా ఆ కుర్రవాడి మీదకు మళ్ళింది. పూర్తిగా మళ్ళింది. ఆ కుర్రవాడిని తల్లికన్న ఎక్కువ ప్రేమతో చూడసాగాడు రావు. ఒక సాయంత్రం వాడిని వెంటబెట్టుకొని బబారుకు వాడికి చాక్కలకూ లాగులకూ గుడ్డలు చిలిపించి దర్జీకిచ్చి, బిస్కట్లు, బొమ్మలూ, పుస్తకాలూ కొని పార్కుకు బయలుదేరాడు. కుర్రవాడిని ఒకచోట కూర్చోమని తాను ప్రక్కనే కూర్చున్నాడు. ఆ కుర్రవాడు బొమ్మలతో ఆడుకూంటే తిమ్మతాను మరచిపోయి, వాడితో సహసంగా ఆనందిం పంచుకుంటున్నాడు. ఒక వాడు పెద్ద గనపంతుడుగా పేరుబడ్డ పెద్దమనిషి కొడుకు ఇలా పూరి గుడిసెలోని పిల్లవాడితో తిరుగుకున్నాడంటే లోకం విద్వారంగా చెప్పకోసాగింది. చెప్పకోసీ యనుకున్నాడు రావు. చెప్పకుంటేనే బాగుంటుందనుకున్నాడు. లోకం కూడదన్న పనే చేయాలనీ, లోకాన్ని ధిక్కరించాలనీ అతని మనస్సు తపాతపాలాడుతున్నది.

ఆ ఊరు సర్కసు వచ్చింది. జనం విరగబడి చూస్తున్నారు. రావుకుమత్రం చూడాలనిపించలేదు. కాని కుర్రవాడు సర్కసులో విసుగులు పెట్టేస్తేగా ఉంటాయిగదా, పెద్దపుట్ల గాండ్లు గాండ్లు మంటాయి కాదూ అని పడేపడే అంటూంటే ఆవేశ సాయంత్రం కుర్రవాడిని తీసుకొని సర్కసుకు బయలుదేరాడు. ఫస్ట్ క్లాసుకు టికెట్లు తీసుకొనిపోయి కుర్రవాడి నొక కుర్చీలో కూర్చోవెట్టి పక్కకుర్చీలో తను కూర్చున్నాడు. వాళ్లను చూసి ప్రక్కవారిప్పు కంగారుగా లేచి దూరంగా తప్పుకున్నారు. ఒక రిద్దరు అప్పుడే వచ్చినవారే కుర్చీలు ఖాళీగా ఉన్నాయకదా అని అటు వచ్చి, వాళ్లను చూసి బెదరిపోయి వెక్కిరిస్తూ పరుగుతున్నారు. వాళ్ళే కంగారు చూసి రావు నవ్వుకున్నాడు. సర్కసు ప్రారంభమైంది. ఫీల్డ్స్ మాస్టూ కుర్రవాడు ఆనందిం పట్టలేక చప్పట్లు చరిచి కేరింతలు కొట్టున్నాడు. వాడి కేరింతలు చూచి రావు కూడా కుర్రవాడైపోతున్నాడు.

రావు హృదయంలో ఇప్పుడు హేమ అంటే ప్రేమ ఇగిరిపోయింది. కామం కూడా నశించింది. ఉన్నదల్లా ఒక్క ప్రతీకారవాంఛే. ఒకటే డ్యేషం. ప్రతీకారం ఎలా సాగించుకోగలనా, ఎప్పుడు అవకాశం లభిస్తుందా అని చూస్తున్నాడు. కాని అతని ప్రతీకారవాంఛలో మొరట ఉండిన పదును లేదు ఇప్పుడు. తాను తలపెట్టినది చేయాలంటే హృదయమంతా పూర్తిగా విడుమయమైపోవాలి. రాయితో సహా నమైపోవాలి కాని అతని హృదయంలో హేమపట్ల విషంతోనిండినా, ఒకనెపు ఆ కుంటి కుర్రవాడంటే ప్రేమతో నిండిపోతోంది. అంగువల్ల తాను తలపెట్టినది చేయడానికి కావలసిన రాతిగుండె లేదా మరీ నేరేవిధంగా ప్రతీకారం చేయాలని చూడసాగాడు.

కాతేజీలో చదువుకున్న గోస్వామి రావు రాసిన రెండుకథలూ, ఒకటి రెండు వ్యాసాలూ పత్రికలలో పడ్డాయి బాగా రాశావన్నాడు అందిరూ. కాని అతను మళ్ళీ అటు కృషి చేయలేదు. ఇప్పుడు ఆ రచనాక్రిస్తి సుపయోగించి హేమనూ, ఆమె సమాజాన్ని మట్టిలో కీడ్చాలని సంకల్పించుకున్నాడు. కాగితం, కలం తీసుకున్నాడు. ఎన్నో విషయాలు ఒక్కసారిగా అతని మనస్సులో నిండిపోయాయి. అన్నిటిని తీర్చి పెట్టుకున్నాడు. ఎలా ఎంతసూటుగా రాయాలో ఊహించుకున్నాడు. కలం కాగితంమీద పెట్టబోతున్నాడు. ఇంతలోనే పేపర్లకుర్రవాడువచ్చి ఆఘోషం నే వెలువడే ఒక పత్రిక అతినికిచ్చి నవ్వి పోయాడు. పత్రికవిప్పి చూశాడు. మొదటి పేజీలోనే పెద్దక్షరాలతో “నేటి సహజం” అనే వ్యాసం మారు పేరు పెట్టుకున్న రచయిత దెసరివో ప్రకటించబడింది. చాలా పెద్దవ్యాసమే. నాలుగు పేజీలు పూర్తిగా ఉంది. చదవసాగాడు రావు అరే! ఇదేమిటి, ఎవరు? తను రాయదలచుకున్నది రాసి వేశాడే! హేమను గురించి, ఆమె స్నేహితులనుగురించి తీవ్రమైన దూషణతో నిండిఉంది. త్వరత్వరగా ఉదవేశాడు రావు వ్యాసం; మళ్ళీ చదివాడు; మళ్ళీ చదివాడు; ఆ రచయిత ఎవడో కవిషిస్తే బాగుండును కొలించుకునేవాడే! సంతోషం పట్టలేక గదిలో అటూ ఇటూ తిరగసాగాడు. మళ్ళీ వ్యాసం తీసుకు చదివాడు. ఎవరు రాసిఉంటారు? అందులో హేమ మిత్రులందరి మీదా—ఒక్క కళాకారుడిమీద తిప్పిస్తే—అసోపణలున్నాయి. అదీ, ఆ కళాకారుడే రాసిఉంటాడు. అతినే! అనుమానంలేదు. అతను తరుచు వాడే రెండు

మాకు ఊతపదాలు వ్యాసంగోకూడా దొర్లాయి. కొన్ని గోజులనుంచి ఆతను తన భార్యనిగ్గర కనబడడం లేకుండా. ఎవో వచ్చిందిన్నమాట! ఏనా ఆశించి ఉంటాడు. ఆశి ఫలిం దకాగా నిస్పృహతో ఎగగు తిరిగి ఇంకా వ్రాసి ఉంటాడు. ఈ అసహన తోచ గానే రావుకు కళాకారుడిని అసహ్యం పుట్టుకు వచ్చింది. కళాకారుడు తన కోక నాడు శిశువే తన భార్యవంటబడ్డవాడే ఇప్పుడు అనుకున్నది కాక పోగా తను కోరినవారికే ద్రోహం తలపెట్టాడు నీచుగా. కళాకారుడి బంధారం బయటపెట్టాలనీ, ఆతనికి తగినశాస్త్రచేయాలనీ రావుకు గొప్ప ఉబలాటం కలగసాగింది. అలా కళాకారుడికి జవ బ్రతుకంతా తన భార్యను సుస్థిం దవలనీ వస్తుంది సుస్థించినా సరే. అప్పు తనవస్తువును అని ఎంత నీచ మెనవస్తునైనా, ఇంకోకా గు అపఖ్యాతి పాలుచేస్తున్నాడంటే ఆవస్తు వును కాపాడాలనే బుద్ధిపుట్టం దతినికి. వెంటనే కలంతనీ కాగితంమీద తా నిడవరకు ఏమిరాద్దా మను కున్నాడో సరిగా దానికి వ్యతిరేకం గా కళాకారుడి మీద “పుల్లదాక్షిపక్షు” అనే పేరుతో వ్యాసం ప్రారంభించాడు. తన పేరు “సుందర్ కుమార్” అని పెట్టుకున్నాడు. కళాకారుణ్ణి ఖండించటానికి గాను భార్యను సుస్థించడంలో అనుకోకుండానే చాలా దూరం పోయాడు. అతనికి ఆశ్చర్యం వేసింది ఆమె నంతగా సుస్థించినందుకు. నచ్చుకున్నాడు. ఈ వ్యాసంచూసి భార్య ఎలా ప్రవ ర్తిస్తుందో గమనించా లన్న కుతూహలం బయటపడింది. వ్యాసం ఆ ఊళ్లో ఉన్న రెండోపక్షితికు తన పేరు వినిసమూ ఈయ కుండా పంపించాడు.

మొదటి పక్షితిలోని ‘నేటి సమాజం’ అనే వ్యాసంతో ఊరంతా గగ్గోలుగా ఉంది. ఎక్కడ చూసినా దానిమీద చర్చే. హేమకు ప్రపంచముంతా తనమీదకే విగుడుకుపడ్డటనిపించింది. ధైర్యం చెడిపో యింది. ఎన్నడూ ఇటువంటిది జరుగుతుందని ఆమె ఊహించలేదు. ఆమె కేవల తొందరపడింది. ఎలా ఈ భయంకర పరిస్థితినుంచి బయటపడజేమా అందో శివ చెందిపోతోంది. మర్నాడు రెండవ పక్షితిలో “పుల్లదాక్షిపక్షు” అనే వ్యాసం చూసింది. కొంత ధైర్యం తిరిగి వచ్చిందామెకు. జవాబు ఎవరు రాసి ఉంటారా అని అలోచించింది. “నేటి సమాజం” వ్యాసం మొదట్లో తన భర్త రాశాడేమోననీ అనుమాన పడింది కాని కళాకారుడే రాశాడని తెలుసుకోడా నికి ఆశ్చర్యేనేవు పలులేదు. కళాకారుడు శిశువే పోయాడు. ఇక మిగిలిన మిశ్రబృందంలో ఇద్దరు

లెక్కరలే ఏమైనా వ్రాయగలేది. అంగులో ఎవరు వ్రాసిఉంటారో నిర్ధారణ చేసుకోలేకపోయింది. అంగులన్ని, వైకి కృతిజ్ఞత స్పష్టంగా ప్రకటించలేక పోయినా, ఇద్దరినీ ఇదివరకటికన్న గౌరవంగా చూడ సాగింది. అయినా హేమ ఇదివరకులా స్వేచ్ఛగా తిరగలేకపోతోంది. పార్టీలు ఆపి తగ్గించుకుంది. మిత్రులతోకూడా ఇదివరకంటెటి దనువుగా ఉండ లేకపోతోంది.

రావు ఎక్కువకాలం ఆకురవాడితోనే కాల తేపం చేస్తున్నాడు. మొదటవాడిని ముట్టుకోడానికి సంశయించినా ఇప్పుడు వాడిని అప్పసెప్పుడు ఎత్తు కొని కూడా తిగుతున్నాడు-లోకం బాగా చూడా లనే. కుర్రవాడిని ఎత్తుకునే ఇంటికి వచ్చాడు. హాల్లో హేమ, స్నేహితురాండ్రూ, లెక్కరయూ, డాక్టరూ, షీడర్లూ కూర్చుని ఉన్నారు. ఆతను లోపలికి పోగాడు. అతనిచూసి అందరూ నిశ్చ యంగా ఉండిపోయారు. కుర్రవాడితో ఇంటి లోపలి భాగానికి పోవోతున్నాడు రావు “ఎక్కడికీ” అని అడిగింది హేమ. “ఇంట్లోకి” అన్నాడు మెల్లగా భేదంగా. “తీసుకువెళ్ళేదానికి వీలులేదు”ది ఆమె. రావుకుర్రవాడిని ఒకవర్షిలో కూర్చోబెట్టాడు. వాళ్ల వైపుకు తిరిగాడు. పళ్ళు విరించి, అతి మెల్లగానే “ముందు మీ రిక్కడనుంచి బయటికి నడవండి” అన్నాడు. వాళ్లు భయంతో నిలబడిపోయారు. “నల్లగు” అంది హేమ ఎదిరించి. “నా యింట్లో నుంచి పోవలసిందే” అన్నాడు రావు గొంతుక విమూత్రం పెంచుకుండానే. “మీయిల్లుకాదు, మా వాన్న ఇల్లు” అంది హేమ. ఒక తుణుం ఆగిపోయాడు రావు. మళ్ళీ “అయినా సరే, నే నుంచగా కిళ్ళిక్కడ ఉండడానికి వీలులేదు”న్నాడు. వాళ్ల వైపుకు అడుగులు వేస్తూ “నేను జెయిలుకు పోవచ్చు కాని బాయే ముందు మీ శిరిరాలో ఒక్క ఎముక కూడా సరిగా ఉండకుండా చూసేమరీ నల్ల”నన్నాడు. ఆ మెల్లగా అనడంలోనే భీషణత్వం కనిపిస్తోంది. వాళ్ళుకం గా రుగా ఒకరినొకరు తోసుకుంటూ బయటకు పరుగెత్తి ఇళ్ళకు వెళ్ళిపోయారు. హేమ మాట్లాడలేక ఉండి పోయింది. ఆమెకు కూడా ఎందుకో ఈ వెళ్ల రావును చూస్తే భయం కలిగింది. రావు కుర్రవాడిని తీసుకొని లోపలికి వెళ్ళాడు. మరికొంతిసటికే ఇవతలకువచ్చి ఒక బండిని కేకవేశాడు. బండివాడిని లోపలకు తీసుకువెళ్లి తన సానానులన్నీ తెప్పించి బండిలో పెట్టించాడు. కుర్రవాడిని బండిలో కూర్చోబెట్టి,

ప్రక్కన తను కూర్చుని బండిని వేదపేటలవైపుకు పోనిమ్మన్నాడు.

అతని నిస్వహిత కొత్త సమస్య ఎగుమంది. అతని ఉద్యోగం ఊడిపోయింది. తిండికే తిన్నలు పడే పరిస్థితి ఏర్పడింది. కూలిచేసుకునే జీవితం గడపాలని నిర్ణయించుకున్నాడు. ఒకనాటి ధనవంతుని కొడుకే కూలిచేసుకుంటున్నాడని లోకం నవ్వుకుంది. దానిపని అంతే. తాను కూలిచేసుకునే బ్రతుకుతాడు కాని కూలిపని ఎక్కడ దొరకుతుంది ఇంతిలానే కుగ్రవాడికి జ్వరం రాసాగింది. గవర్నమెంటు ఆసుపత్రిలో ప్రవేశపెట్టించాడు. కుగ్రవాడికి దగ్గర, ఆగ్రామూ కూడా రాసాగాయి. న్యూమోనియా అని పేరింది. కుగ్రవాడికి ఊపిరందం కదంకా ఉంది. నిస్పృహయంగా మారుతున్నాడని కళ్ళ నీళ్ళు వికన్నా బెగురుగా చూస్తున్నాడు వాడు. నాశిని చూస్తుంటే తనకే ఊపిరడనలనిపించింది రావుకి కుగ్రవాడి పరిస్థితి నానాటికీ తీవ్రంగా ఉంది. రావు శిశ్నోకే వెళ్ళి అప్పడే వస్తున్నాడు. అప్పుడే కుగ్రవాడు ఒకచూపు కళ్ళు తెరిచి తల్లితో అన్నాడు “అమ్మా నే నెలిపోతున్నాను. బాబయ్యా రమ్మను” అని కళ్ళుమూశాడు. రావు ఆ మాటలు కన్నాడు. లోపలికి వెళ్ళేసరికి ఆ పిల్లవాడి ప్రాణం పోనోపోయింది. రావు కొంతసేపు దుస్తులై కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటికి లేచి తన గదికి వెళ్ళిపోయాడు. ఆ కుంటి కుగ్రవాణ్ణి బ్రతకకుండా చేసింది ప్రపంచం. అసలు దేవుడికే తామంటే ప్రేమలేదు. కుగ్రవాడు చచ్చిపోయాడంటే అతని ప్రాణమే పోయినట్లనిపించింది రావుకు. ఉత్తరీంమే అన్నట్లుంది. తనకీ లోకంలో స్థానం లేదు. చచ్చి కేవుడిని అడుగుతాడు తమ కందు కింత అన్యాయం చేశాడో!

రావుకు అకస్మాత్తుగా హేయ గుర్తువచ్చింది. అతనిలోని ప్రతీకార వాంఛ ఒక్కసారిగా పెల్లుబికింది. ఆమెను శిక్షించి కాని తాను చావకూడదు. ఇప్పుడు హృదయం పూర్తిగా విషమయమై పోయింది. ఇక సంకోచంలేకుండా వివక్షనా చేయగలడు. ఆమెను బాధించి, బాధించి చంపాలనే కోరిక బయలుదేరింది. రాత్రి బ్రంకులూనుంచి రెండు పిసోళ్ళు తీశాడు. గుండెతో నొప్పాడు. బాగా పాదు పోయింది తిండి తీసుకు ఇంటికి వెళ్ళాడు. గారేజీ తాళం తీసి దగ్గరనున్న డ్రైవ్ తో తీసి కారు బయటికి తీసుకువచ్చి గేటుదగ్గర పెట్టాడు. మెల్లిగా తిలుపు

తట్టాడు. హేమే తెరిచింది. అతన్ని చూసి ఆశ్చర్యపోయింది అతను లోపలికి నడిచాడు దానిది పక్కగదిలో ఉండటం చూసి ఇంకోక ప్రక్కకు నడిచి హేమను రమ్మన్నాడు. ఆమె రాత్రుకు. ఎగ్జిక్యూటివ్ పిస్తూ పెరితిన ఆమె కుండకు సరిచేశాడు. ఆమెకు భయంతో మాలకూడా పైకిగాలేదు అతను దయ క్కుని చేయి ఆమెనుదించి చుట్టవేసి నోరు నొక్కి వేశాడు. తేమ గునాళ్ళు నోరు కట్టాడు. చేతులూ, కాళ్ళూ కట్టివేశాడు తీసుకువచ్చి బయట జాగ్రత్తిగా చూసి కారులో వెనక్కి నెడునుంగు క్రిందినే ఉంచాడు. ఒక గుండె ఆమెనుదించి వచ్చాడు. ఇంటికి బయట గొల్లెం పెట్టి, కారు పోనిచ్చాడు.

మొట్టమొట్టాడొకరింటికి పోయాడు. తిలుపు తట్టాడు. నిన్ను కేసిచూచి దాక్షకునగ్ని తిలుపు తీశాం. దొక్కలో పిసోలు ఉన్నాయని “అనినను. అరిచావంటే ఇచ్చావన్నమాటే. నిన్నేమీ చేయను. ఒక వేస్తున్నాను నాతోరా కొడిగా చూస్తావని వుంది మాట్లాడి మళ్ళీ తీసుకువచ్చి దీనిబాతాను. వివూ భయంలేదు కాని ఏమైనా అల్లరిచేశావో ప్రాణం పోయినట్లే!”

డాక్టరు అతను చెప్పినట్లే నడిచాడు. కారు ఫ్రంట్ సీటులో కూర్చున్నాడని ఉరిబయటకు పోనిచ్చాడు రావు అక్కడ ఆపాడు. రావు డాక్టర్ని అడిగాడు.

“నీవు నా భార్యను ప్రేమిస్తున్నావు కదా?”

డాక్టరు మాట్లాడలేకపోయాడు.

“నీవు ఎన్నడూ పెళ్ళి చేసుకోనని ఒప్పు చేయగలవా?”

డాక్టరుకు కొద్దిగా మాట వచ్చింది. “నేను పెళ్ళిచేసుకోకుండా ఉండలేను. మావాళ్ళంతా బలవంత పెట్టారు.”

“అయితే నీ విషయం నా భార్యతో ప్రవర్తించినట్లు నేను నీ భార్యతో ప్రవర్తించడానికి ఒప్పుకుంటావా?”

డాక్టరుకు ముచ్చెసుటలు పోతాయి. “క్షమించండి రావుగారూ, నాకు బుద్ధి వచ్చింది. ఇంక ఎన్నడూ ఇట్టి పనులు చేయను.”

“నిన్ను చంపివేస్తే మాత్రం తప్పేమిటి?”

“రక్షించండి రావుగారూ! కాళ్ళు పలుకుతున్నాయి.”

రావు నవ్వాడు. అతనిచేత అప్పుడు జరిగినదేదీ ఎవరికీ చెప్పని ఒట్టు వేయించి, అతన్ని ఇంటికి తీసుకుపోయి దిగబెట్టాడు. తగినంత ఇంగ్లీషు లెక్క రగ్ ఇంటికి పోయాడు. ఇంగ్లీషు లెక్కరగ్ మొదటే బేజాగెపోయి, అతి నడకగండా వే అన్న ఒప్పుకొని, బ్రతికూలి స్రావణాలు దక్కించుకున్నాడు హిందూ లెక్కరగ్ మొదట బ్రాలు మాసబోయాడు కాని నాగక కాళ్లు పట్టుకున్నాడు. పీఠర దగ్గరకు పోతేను రావు. హిందూ లెక్కరగ్ ని విడిచిపెట్టి కారు తిన్నగా ఊరి బయటకు పోనిచ్చాడు.

ఆకాశంంతా కాగుచున్నా క్రమ్మి నురీ అంగకారంగా ఉంది. మెనుగాలికి పోయి భయంకరమైన మూలకు స్వనితో మెనుసూతలూ తల బావులున్నాయి చెబున్నీ. పది మైళ్లు పోయినతర్వాత కాగు ఆపాడు. వెనక నీటుకు పోయి భార్యను ఇవశిలికి తీశాడు. కట్టు విప్పాడు. నోట్లో గుమళ్లు తీసి వేశాడు. ఆమె మార్చబోయిఉంది. కారులోని కాన్సో నీళ్లు తెచ్చి చల్లాడు. ఆమెకు స్పృతి వచ్చింది రావు బాటరీలైటు తీసి, ఒక కాగితం కలం ఆమెనుండు పడవేసి, లైటు కాగితంమీదకు ఫోకసు చేసి. “ఏమైనా ఎవరిలో నైనా చెప్పవాలి ఉంటే ఆ కాగితంమీద వ్రాయు. ఇదే నీకు వాకు ఆఖరి గడియ” అన్నాడు. ఆమెచేతిలో కాగితం గాలిలోకి ఎగిరిపోయింది ఆమెనుంచి ఎదుపు బయలు చేరింది. అతి దీనంగా ఏక సోంది. అప్పుడతనికి కనిపించిన రూపం గుని అతనికి అసహ్యం కలిగింది. ఇప్పుడామె సౌందర్యయూర్తి కందు పిటికీపీసుకు. అటువంటిదాన్ని చంపడానికి అసహ్యం వేసింది. కాగులోకి లొక్కబొయాడు. కాగు తిరుగుదారిని పట్టించాడు. కుంభివృత్తిగా వర్షం కుగవసాగింది. గాలికి చెల్లు కూలుతున్నాయి. అలానే సాగుతోంది కాగు. వాతాత్మగా, ఢిల్లీ ఢిల్లీరావంతో చెప్పి చెల్లు వాళ్లి కాగుకు ముండుగా పడింది. కాగు ముందుభాగ మంత పిప్పి అయిపోయింది. రావు చిట్టకు న బయటకు దూకి వెళ్లాడు. ఆమెను బయటకు లాగాడు. ఆమెను అలానే విడిచిపెట్టి పోబోయాడు. ఆమె

భయంతో పగగెక్కుకువచ్చి అతనిని చుట్టుకుంది. వదిలింతుకొన్నాడు. మళ్ళీ పగగెక్కుకువచ్చి పట్టుకుంది. గట్టిగా విదిలింతుకొని వెనక్కి తొవేశాడు రావు. ఆమె చెబువూద పడి అలానే నేలకు ఒరిగిపోయింది. అతినా గాలివృంతలో కొంచెం ముండుకు సాగాడు. ఒకమాగు వెనక్కి మాశాడు. ఆమె అలా నేలమీద పడిఉండడం చూశాడు. వెనక్కి తిరిగివచ్చి ఆమెను ఎత్తుకొని బుజంమీద వేసుకున్నాడు. ముండుకు నడిచాడు. దారి కనబడడం లేదు. అలానే పడి పోయిన చెబును తిప్పించుకుంటూ మెల్లగా కాళ్ళిచ్చుకుంటూ నడుస్తూన్నాడు. ఇద్దరూ పూర్తిగా నాని పోతున్నాడు. ఆమె గజగజ మాకుతూ మూలకుతోంది కాగు మెలుదురంబోకి వచ్చింది ఇక ఖర వానేదనుకున్నాడు కాని కాళ్లు నీళ్లు దిగుతున్నాయి. అంతకంతకు నీరు పైకి వస్తోంది, నాగు పొంగింది కాబోలు. అందడం లేదు. ప్రగాహం అతిచేగంగా ఉంది. ఆమెను వెన్ను మీదకు మార్చున్నాడు కదిలవచ్చు అని చెప్పి నడచాగాడు. క్రిందికి కొటుకుపోతున్నాడు, వైన ఒగువు, ఈడడం కవమైపోతోంది ఇంతిలో నేల తిగిలింది. ఒక్కకు చేరాడు మళ్ళీ ఆమెను బుజంమీదకు మార్చుకున్నాడు ఊల్లో ప్రవేశించాడు. ఊల్లో ఎక్కడా లైలు నెలగడంలేదు కాగుచీకటి. అలానే తిగునుకుంటూ ఆమెను ఇంటికి తీసుకువచ్చాడు. గొల్లెంతిని లోపలకు తీసుకుపోయి మంచంమీద దించాడు.

మెల్లగా వెనక్కి తిరిగాడు.

“ఎక్కడికి” అంది హేమ ఆగుర్తగా.

“ఎక్కడికైతే నేం” అన్నాడు రావు నిర్లక్ష్యంగా.

“కాగు. పోకండి. నన్ను విడిచిపెట్టండి. ఇప్పుడిప్పుడే తెలుసుకుంటున్నానంది ఆవేశంతో.”

“అభం లేదు—సమయం మించిపోయింది” అంటూ నిర్వికారంగా ఒకసవ్వననిచ్చి, బయటకు అలానే ఆ తుఫానులోకి వెళ్ళిపోయాడు. ఎక్కడికో! ఎందుకో!

కౌంచీ పురము

శ్రీమతి వారణాసి యశోదాదేవి

సుగ్రహపట్నము నామాంతరముగల కంచి శక
కౌంచీపురము చెన్నిగావ్వునులో చెంగల్పట్టు
జిల్లాలో మైదానుకు 16 మైళ్ళ దూరమున గలదు.
దాదాపు 6 మైళ్ళు విశిష్టాగ్ని యా పురము మధుగ,
వంజి పల్లముల బోలియున్నది పురముపట్టు కందక
ముండి, దానిలోనికి మురికినీరింతయు చేరుటకు
యెగ్గుట్లు పురాతనకాలమున నున్నట్లు తెలియ
నగును 1 ఊరినలుపలిభాగములో యెనుగులను,
గుట్టనులను తిర్చీగు చేయుటకు, పైనికులకు శిక్షణ
నిచ్చుటకు విశాలమైన బహుభృంఢేషివి 2

పౌరాణికముగను చారిత్రకముగను కంచి
యానాదిగ ప్రసిద్ధిగాంచి యున్నది భీరతిఖండము
లోని యేడు పర్వతస్థలములలో కంచి యొకటి.
దీనిని దక్షిణ కౌళి యందుదు. జైనబౌద్ధయుగము
లలో కౌంచీపురము ఆగూ మతములకు ముఖ్యకేంద్ర
ముగ నుండెను. హయకాత్పంగ్గ యిచటి బౌద్ధ
మును వ్రేంచి యున్నాడు. పల్లవరాజధానిగ కంచి
వైభవ మనుభవించిన కాలంలో నచటను, సమీప
ముందిలి తిరుక్కలకున్రము, మామల్లపురములలో
కళాలక్ష్యులెలవిరిగినది. ఆనాటినుండి వైదిక విద్యా
బోధనకు, బ్రాహ్మణమతములకు నాలవాలమైనది. 3
విద్యాపీఠముగట, దూర్ఘలములనుండి వచ్చి విద్యా
ర్థులు, అరిశేరిన యెజ్జల సమక్షమున వేద, వేదాం
తిములను నేర్చుకొనుచుండిరి. అనేక మతిబోధకులు
వచ్చి తమ తమ మతముల ప్రచారము చేయుచుండిరి.
ప్రఖ్యాతుడైన యాదవప్రకాశుల కడ ఆదైవత మత
మును అభ్యసించిన విద్యార్థులలో తర్వాతి వైష్ణవ
మతి ప్రవక్తయైన రామానుజాచార్యులు గూడ
నుండెను.

పల్లవుల తేదనంతరము కంచి సామంతరాజులకు
రాజధానిగ, దక్షిణ సామ్రాజ్యమునకు రాష్ట్రరాజ
ధానిగ నుండెను. 12, 18 శతాబ్దములలో కాక
తీయులు కంచిపై దండయాత్రలు సలిపి తమ
రాజసతినధిని యచట నిల్పిరి. తెల్గు పల్లవులకు
కంచీయే రాజధాని. ఈ పల్లవులలో వీరగంధ గోపా
లుడు (క్రీ. శ. 1248—1258), విజయగంధ గోపా
లుడు 4 (క్రీ. శ. 1250—1285) ముఖ్యులు. కంచి రాజ

ధానిగ పాలించిన కాకతీయ రాజులలో కొమ్మెగు
జింగ నామాంతరము గల మహాగజసింహుడు ప్రసిద్ధి
గన్నరాజు 14, 15 శతాబ్దములలో నెక్కిగజులును 5
వెలమరాజులును కంచినీ శాస్త్రిట్లు నారి ప్రశంసల
లోని కౌంచీ కవాలమారకొం—యిత్యాన బిగు
వల్ల తెలియుచును. గజపతి చక్రవర్తులు — కరకే
శ్యుగుగా, పుగళాత్రిముగా, ప్రతాపరుద్రుడు—తిరు
దక్షిణదండయాత్రలో కంచికి వచ్చి, దేవాలయముల
దర్శించి విజయశాసనముల జేర్పించి యున్నాడు.
విజయనగర కృష్ణగజులు కౌంచీదండయాత్ర సల్పి
యున్నాడు. ఇతని శాసనములు వరదరాజనాథుని
ఆలయములో గలవు అమృతిగాయలు, 6 కంచీలో
కులాభారము ముత్యాలతో తూగెను.

తర్వాతికాలంలో కంచి గోల్కొండ నవాబుల
పాలనయందు, అటుపిమ్మట ఆంగ్లేయుల రాజుల చే
లోనికివచ్చి, చివరకు ఫ్రెంచి అంగ్లేయుల చేతులు
మారింది.

కౌంచీపురము పెదకంచి - శివకంచి, జిన
కంచి, విష్ణుకంచి యను రెండుభాగములుగ నున్నది.
ఇచటి దేవాలయములలో వైకుంఠ పేటనుళి, కైలాస
నాథ ఆలయములు దేవాలయ వాస్తువునందు కట్టిన
ములతెగకు జెందియున్నవి. 7 వాటికాలము 15
690 - 800 మధ్య కైలాసనాథాలయమును మహేంద్ర
వర్మ III పూర్తిచెసెను. ఇందు గోపురము,

1. పెరియపురాణము.
2. C. P Venkatarama Iyyar; Town Planning in Ancient Dakkan P 76.
3. C. Virabhadra Rao: History of Andhras. V. P 275.
4. Dr. V. Yasoda devi: The History of Andhras Chapter XII.
5. V. Yasoda devi The Reddis (of Kondavidu & Rajahmandry)
6. విజయనగర చక్రవర్తుల శాసనములు.
7. V. A. Smith A history of Fine art in India & Ceylon 4p 35 - 36.

ప్రసంగములు గల మంటపము గలగు. ప్రాకారము చతుర్భుజమునకు అంశు గూర్చి గల్గియున్నది. ఇది గెండుకొక్క పల్లవులనాటి యిదిటి మిఠా నేనాలయములలో ముక్త్యేగాలయము (క్రీ. శ 70-750) 'జోమ' అకారముగో కప్పుగల్గియున్నది ఈలయములన్నియు, రాజసింహుడు అతివి కుమారుల కాలమున నిర్మింపబడినవి.

— నైకంఠ పెగమాళ్ అలయము గర్భరచితులు ఉన్న అమైన వరండా గలగు ఆ వసారా గోడల మీద గెండు వగులగు గీత్రములు గలవు కి ఆ గీత్రముల క్రిందినాగమున కేర్తు చెక్కులకు వోలు కదల బడియున్నది శిల్పములొక్క విధముల చెక్కులు కొన్ని కేగు గలవు; కాని యవి అంతగా హస్తములుగ నవు వున్నట్టికి ఆ గూ చిత్రములు నాని క్రింది వ్రాతము పల్లవుల చరిత్రమును పురాణ గాథతో సహా వివరించుచున్నవి నెప్పుడును. ఆలయము పరమేశ్వరవర్మ I (క్రీ. శ 675) చెక్కుబడి నందవర్మ పలవలు (క్రీ. శ 742) చే పూర్తిచేయబడినది. పరమేశ్వరవర్మ II మరణాంతరము నందివర్మ రాజ్యాధిపతిగా ఘట్టము పై కిర్తనబడిన కుక్క చిత్రములలో చిత్రితమై నటులున్నది.

కంచీ నేనాలయములన్నింటిలో యేకామ్ర నాథాలయము బహు పురాతనము; ఇదిటి యింక లింగము దక్షిణ దేశమునందలి ముఖ్యమైన పంథలింగములలో నొకటి ఈ నేనాలయమునకు సంబంధించిన పురాణగాథ 10 యీ క్రింది విధముగా నున్నది. శివుడు సృష్టి, స్థితి, లయములను ముఖ్యమైన పనిలో లీనమైనందు, పార్వతి చెనుకనుండి నల్గి కళ్ళు మూయగా, ప్రపంచనాంతిల చీకటియొనెను. శివుడు కోపించి పార్వతిని శపించి, కంపానదీ మన ను మిడివ్వుతున్న క్రింద తనను ప్రత్యింశించి తిపస్సు చేయగా శాపాంతముగనెను. పార్వతి అలల చేయగా ఆరణ్యంల తిగ్మత శివుడు పార్వతికి ప్రత్యక్షమై గూమెను యధావాసములో నుంచెను. మరొక గాథ 11 యేమందు పార్వతి శివుని భర్తగా గోరి తిపస్సు చేయుచుండగా, శివుడు పరీక్షార్థమై యొక మామిడిచెలును పాలి దానిక్రింద శివలింగమును బ్రలప్తించి తిపస్సు చేయుననెను. "పార్వతి యటులే చేయగా శివుడు ఆమెను పరీక్షయనడెను. సహకార భృత్యునువలన, అదటి దేవుడు యేకామేశ్వరుడయ్యెను; శివుని కౌముదును మరగొన్న కేత్రములు గలవగుల యిదిటి దేవిశామక్షి యొనెను.

ఏకామేశ్వరుని గూములో గర్భరచి నెనుక బ్రహ్మాండమైన మ్రాసుగల నుమిడినెలు గలగు; బహు పురాతనమని మాచీవ తెలియనగును. అది నాలు విధముల నుమిడి పండును—పులుపు, తీసి, చేసి వాగు—కౌమునది. కంపానదీని, పార్వతి తిపస్సు చేసిన స్థలమును పూజాగలు మాపెను. ఈ యేకామ్ర నాథాలయ గోపురము దక్షిణ దేశమునలి నేనాలయముల గోపురము లన్నిటికంటె మె పెదది. దీని నిశివి 188 అడుగులు; పదిఅంతస్తులు గలవు. శిఖరమున తొమ్మిది కలశములు గలవు. విశాలమైన నేనాలయపు ఆవరణలో అనేక పెద్ద మంటపములు గలవు. ఆవరణ దుర్బుగల వసారాలో 810 చక్కని శివలింగములు గలవు వీనివి పూర్వము భిక్షులు—నాయ నాధు—పూజించిరిని చెప్పుదురు. ప్రాకారములోని చిన్నరచిత్రో యేకామ్రనాథుడు, కానాక్షి గ్రహములు బహు చక్కగ చీలి చీనాంబరములు, ఆభరణములతో నలంకృతిములై యున్నవి. పన్ని ధిలో రెండు పెద్ద అద్దములు ఉంచబడియున్నవి; వానిలో నేకామ్రనాథుని, కానాక్షిని వెయ్యి ప్రతిమలు చూడనగునని చెప్పుదురు. కాని కనీసము, పది, పదహేను ప్రతిమలు నిస్సంశయముగ జూడనగును. కానాక్షి నేవి ఉత్తమ విగ్రహమునకు నెలకలి గూర్చరణములు గలవు. విజ్రాలు బొడిగిన కంఠాభరణము 60,000 రూప్యముల విలువగలది—సర్. సి. పి. రామ స్వామి అయ్యగ యిచ్చెనది. అవని తిప్పయ పూర్వకులలో నొకడు యేకామ్రనాథునికి 12 బ్రాహ్మదములు గట్టించెను.

యేకామ్రనాథాలయమందలి శిల్పము విశిష్టమైనది. అత్యున్నతిమైన యా గోపురము క్రికృష్ట దేవరాయలచే కట్టబడి విజయనగరరాజుల కళాసంపదను వేసోళ్ళబాలును. కానాక్షి నుమిడినెలుక్రింద శివలింగము నారాధించుచున్నటుల ప్రతిమలు ఆలయములో అనేక సంభములమీద చెక్కబడియున్నవి; రాముడు శివలింగమును బూజించుట, యుపాసముల

8. T. G. Aravamuthan: South Indian Portraits Chapter 11.
- 9 T. G. Aravamuthan: South Indian Portraits Chapter 11.
10. S. I. R. Illustrated guide.
11. అదటి పూజారుల చెప్పునది.
12. Srinatha; Haravilasamu.

నుండి తక్కించుకొనుటకు మార్గం దేయుడు శివలింగమును కొగిలించుకొనుట, రాకణుడు—మొదలగు శిల్పములు తిరచుగ ఆలయ మంటపములలో గాన వచ్చును. కమరస్వామికి, చిన్న ఆలయములుగలవు. ఒక ఆలయ మంటపములో 540 స్తంభములు గలవు.

ఏకామనాథాలయమునకు 4 మైళ్ళ దూరాన హాసగిరి శైలమునూడ—విష్ణుకంచీలో శ్రీ వరదరాజ స్వామి యాలయము గలదు. దీనికి సంబంధించిన పురాణ గాథ 13 యీ విధముగా నున్నది—బ్రహ్మకు సరస్వతికి కలహము సంభవించినది. బ్రహ్మ లక్ష్మీని మిక్కిలుముగ గౌరవించుటవలన సరస్వతి బ్రహ్మను విడిచి చెల్లిపోయినది. బ్రహ్మ అర్విమేధుడుగా ముచ్చేయుటకై కంచీ నెలైనది; కంచీలో చేసిన ఒక యాగమునకు, యితర స్థలములలో చేసిన సహస్ర యాగముల సమాన ఫలములు బ్రహ్మ యాగము చేయుమనెగా సరస్వతి యిప్పుడు ఆలయమున స్థలంలో, దూతముల సాయముతో వరదరూపమున వచ్చి యాగ భింగము చేయదలచెను విష్ణుకవుడు బ్రహ్మసహోగ్యము వచ్చి దిగంబగుడై ఆ ప్రవాహములో శియించెనట. అంత సరస్వతి లజ్జవొంది తనను దక్షిణదేశములో గంగానదికంటే పవిత్రముగ గౌరవించవలెనను మరతునిదట త్రోవ యిచ్చెను. బ్రహ్మ యాగము సక్రమముగా నడిచెనట. ప్రజలు విష్ణువును అడటనే స్థావర మేర్పగ్గుకొనుచుని బ్రాహ్మణిరి. తిప్పిలితిముగ శ్రీ వరదరాజ స్వామి అట నలసెను.

ఆలయములోనికి కొండమెట్టు ఎక్కి నెళ్ళవలెను. ఇదియేకామనాథ ఆలయముకంటే చిన్నది. దీని బాహ్య ప్రాకారపు కుప్పయలపై దక్షిణ దేశ చారిత్రమునకు ముఖ్యమైన శాసనములు లభింపబడియున్నవి. వీని లిపి—లిపిశము, తెలుగు. కొండమెట్టుచు మెల్లవీడదనుచి విజయనగర, గజపతి చక్రవర్తుల తెలుగు శాసనములను సునాగా సముగ జరువగలము. నల్లరాతిమీద యా శిలాక్షరములు ముద్రియల కొవతే. ఆలయములోపల గోడలపై వివిధ వర్ణ చిత్రములు గలవు. ఇంగు భాగవతియునుండి కొన్ని ఘట్టములు, శేవశాయయైన మహావిష్ణువు, కృష్ణుడు గోవర్ధనగిరిని ఎత్తుట—గాననగును. ఒక చిత్రములో యేనుగు నెక్కియున్న విలుకొడు గలడు; యేనుగు గొండ్లము, కెడిరము అంగములలో 9 మంది గాయనీమణులు చూపబడిరి; వీరి కిడిములు యేనుగు చిత్రము కలిసియున్నవి. 14 ఇవికొక పలు

విగమయైన పూవులు, మొగలు కొరలు, తీశలు మనోహరముగ చిత్రితములైనవి. 15 ఒకచోట చైత్ర పక్షకు బంగారు బల్లి పెట్టిబడియున్నది. దాని సమీపమున బల్లి చిత్రములు 3, 4 గలవు వానిని తాకుటకు కొయ్యమెల్ల వగున కట్టబడియున్నది. అంతిమకొక ఆలయము తిరచుగ బల్లి చిత్రములు గానవచ్చును. ఇచటి కళ్యాణమంటపము నెల్లూగు జలకంఠేశ్వర ఆలయమందలి మంటపమును బోలియున్నది.

శ్రీ వరదరాజ స్వామి, దేవియొక్క మూలవిగ్రహములు పెద్దవిగ, అక్కరణియములుగ నున్నవి; పంపా సమీపమున నున్న కొండపహణి ఆలయ మూలవిగ్రహములను, తిరువళ్ళిక్కణి పార్థసారథి స్వామిని సృష్టి పథమునకు దెచ్చుచున్నవి. వరదరాజ స్వామి 4 హస్తములలో కుడిచేతులపై చైత్రలో చక్రములుగ; క్రింది చేయి వరద హస్తము—రక్షగాను సూచించును. ఎడమచేతులపై చైత్రలో శంఖము, క్రిందిదానిలో శాస్త్రధుణియు చూపబడినవి. శ్రీ నాథుని హార విలాస కృతిభిర్ల ఆవచిత్రపురు (త్రిపురంతిమగు) పూర్వీకులలో నొకగు వరదరాజ స్వామి నాథిలో బాలార్చిమును మణిని బొడగించెనట, 16 శ్రీ కృష్ణ రాయలు దేవునికి యశేక బహుమతుల నిచ్చెను 17

ఏకామనాథాలయ సమీపమున ప్రత్యేకముగ కొమాక్షిమర్క పెద్ద కేవాలయము గలదు. ఇంగు కుప్పయలపై యందమైన పూలతీగలు, కళ్యాణంకారములు విచిత్రవర్ణములలో చిత్రితమై యున్నవి. 18

జనకొంచీలో - తిరుప్పతిక్కునంలో వర్ధన ఆలయము గలదు ఇంగు ఆలయపు సన్నిధయంగు గల వర్ధన అర్ధమంటపమునకు ఎదురుగా యిరుగప్పు దండనాయకుడు సంగీతిమంటపము కట్టించెను దీని కొలతలు 61'5" X 26'4" ఈ గెండుమంటపములలోపలి కప్పువీడ చిత్రితంపబడిన వర్ణచిత్రములలో జైనతిర్థం కరలు - ముప్పదేవ, నిమినాథ, కృష్ణుల -

13. S. I. R. Illustrated Guide.

14. V. A. Smith: A history of Fine Art in India & ceylon P. 344.

15. " " "

16. Srinadha; Haravilasamu.

17. విజయనగర చక్రవర్తుల శాసనములు.

18. V. A. Smith: A history of Fine art in India & Ceylon P 344.

జీవితములపై ముఖ్యమట్టులు గలవు. 19 సంగీత మంటపంలో నొక స్తంభముమీద యిరుగవచ్చు ప్రతిమ చెక్కబడియున్నది.

విద్యాంగరశిల్పము, చిత్రకళ కంచి, నెల్లూరు, విరించిపురము, శేపాక్షి, సోంపల్లిలో నిల్పియున్నది. వరదరాజాలయమంటపమందలి స్తంభముల పనితీసు జీవకళ ఉట్టిపడు జంతువుల బొమ్మలు షేర్మొన 20 శ్రీ రామానుజయతీంద్రుడు విశిష్టదైత మతన్యాసకమునకు కంచిలో మూడు సేర్పర్చెను. ఇంటి నేకగనిని కామోటి పీఠము గలదు. అస్త్ర శైలసమీపమున గల యీ మతమును విజయగంప గోపాలని శాసనమున 21 శేర్మొనమన్నది. ఇంటి పేదమూనున రిచాయాము సేర్పబడుచుండెను.

ఆంధ్రకవిసారస్వతముడైన శ్రీ నాథుడు కొండ వీధు గెళ్ళి రాజ్యవతినియు తిర్విత (క్రీ. శ. 1424) ప్రాంతమున డిక్షిణశేషమున పయనించుచు కంచిచేరి, తనకు చిరపరిచితుడు కోర్కెయగునైన అవచితిప్పయ ప్రాపున కొంతకాలము వసించెను. హరివిగాసమందలి కృత్తికతిగణిక, సిరిగులకథ కవిసారస్వతముని కంచి పరిచయమునకు తార్కాణములు. చిరుతొండనంది వంశీకుడే నైశ్శిఖామణి అవచితిప్పయ “ముడువంగ నేర్తుడు...కంచి నురవతిలసమాప్తిఖండలతలు” అను పద్యమున 22 శ్రీ నాథుడు అదటి స్త్రీలను వర్ణించి యున్నాడు. ఇది చాటుధారయై తిర్విత కాశీ ఖండ ములో చెర్చబడియుండును.

కంచినూహాత్మ్యము అచే కావ్యములలో వర్ణింపబడినది. జ్ఞానప్రకాశ దేశికులు కంచి గొప్ప తనము శిష్టించుచుకచ్చి కలంబకము అను గ్రంథమును రచించెను. పెరియపురాణము పురాతన కాంచీప్రభవ మును బాటుచున్నది. కాంచీపురాణ కృతికర్త. 23 కాంచీపుర సౌందర్యమును, దేవాలయములను కీర్తిం పనికని తేదనియెను. మరొక పాశ్చాత్యుగచార్యుడు 24 ప్రభవోపేతిమైన దేవాలయములతో డొన్ని త్యము ననుభవించుచున్న కాంచీపట్నమునకు తుల తూగు పురము హిందూదేశమండీకౌక మరెదబను గానరాదనెను.

19. Vijayanagar Commemoration Volume.

20 Journal of Andhra Historical Research Society XVII p 44.

21. E. Indica XIII No 16; The History of Andhras.

22. Prabhakara Sastri: Sringeri Srinatham p 138.

23. C. P. Venkatarama Ayyar: Town Planning in Ancient Dekkan p 77.

24. C. P. Venkatarama Ayyar: Town Planning in Ancient Dekkan p 79.

విషమ విస్మృతి

శ్రీ దేశిరాట్ విరాట్

చదలేటి జాలారి, జాబిల్లి నవ్వె,
వెన్నంటి నడిచేటి, వాల్గంటి నవ్వె !
హసియించె నిశలూ, కే
కిస కొట్టె దిశలూ-
రేయెండ, నోరెండ,
నే త్రవ్వచుండ—

చదలేటి జాలారి, జాబిల్లి నవ్వె !
వెన్నంటి నడిచేటి, వాల్గంటి నవ్వె !
శ్రమబిందువులు చింద
సంబాధ మనక,
త్రవ్వేను, త్రవ్వేను
నదివెండి ఇసుక—

చదలేటి జాలారి, జాబిల్లి నవ్వె !
వెన్నంటి నడిచేటి, వాల్గంటి నవ్వె !
చిరుదోనె పై నెక్కి,
తెరచాన నెత్తి,
ఉదకాల నొంటరిగ
తుదిలేక యరుగ—

చదలేటి జాలారి, జాబిల్లి నవ్వె !
వెన్నంటి నడిచేటి, వాల్గంటి నవ్వె !
'ఏనాటి గోవిందు ?
డెచటి గోపికలు ?
ఎన్నేళ్ల చిహ్నాలొ,
ఇపు డెందు దొరకు !

చదలేటి జాలారి, జాబిల్లి నవ్వె
వెన్నంటి నడిచేటి, వాల్గంటి నవ్వె !

మూడు తరాలు

శ్రీ ఆంగర వెంకటకృష్ణరావు

హం తమది మనసులను నిశిత్రావేళ అతిసు సముద్రచూపు చేసుకున్నాడు. తుపాను రాబోతున్నట్లుంది. సముద్రం ఆకలిగొన్న పులిగా వుంది. పులి కడుపులో భుక్షుకుం కెరటాలు ఎక్కుగా లేచి పడుకున్నాయి. ఇసుక తడితడిగా వుంది. వాతావరణం జిల్లుమంటుంది.

అతడా తడి యిసుకలోనే చలికిలబడ్డాడు. దూరంగా అక్కడా అక్కడా చుక్కలు మెరుస్తున్నాయి. భారంగా నాటికేసి అతిసు చూశాడు.

అతిసుకుంటున్నాడు—

ఆ చుక్కలలో మహాచీపులుంటారు. వాళ్లు యీలోకంలో వ్రజాల్లాతరి మెదిలడి నలిగేరు. ఇప్పుడు నింగిమీద మెగులున్నాడు!

లేక ఆ మెరిసే భాగాలు కిటికీల వ్రజాలతలుపు లేమా. పాపపురోకం పడుకోగానే, ఆ మహాచీపులు తమ కిటికీలు తెగుస్తాగు. మిలమిల మెరిసే కవాటాలు తెరిచి, యీ లోకం కేసి తొంగిపూస్తారు.

వాళ్ళెప్పుడూ మంచివాళ్లే ఇక్కడ జీవించిన రోజుల్లో తమ నెత్తైతే యాతనపాలు జేశారో వాళ్ళని చూస్తుంటారు. కాని కోగరింతుకోరు. అసహ్యపడరు. తెలివిగా వున్నప్పుడు తిప్పులు చేసే శృని మాసి జాలిపడతారు. తెల్లనాల్లు మాసి విలపిస్తారు.

నిద్ర లేస్తే తమ కన్నీళ్లు మాసి, నిజంగుర్తించి వాళ్ళకి తాము చేసిన అన్యాయం గ్రహించి యొక్కడె టెగటిల్లిపోతారో అని, తూర్పున తెల్లరేకుల తోచగానే తమ కిటికీల వ్రజాల తెలుపులు మూసుకుంటారు.

అతడొక నిటూర్పు నిడిచాడు.

అయితే యీ చుక్కల్లో ఆమె యొక్కడుంది? ఆమె యెటువేపు చూస్తుంది.

అతడు పిరికి పిరికిగా ఆకాశంలోకి చూశాడు. కన్నీళ్ళలోంచి అతని దృష్టి ఛిన్నాభిన్న చూతుంది.

ఏదీ? ఏదీ? ఆమె సత్త్రం బహు కాంతిరంతంగా వుంటుంది. కుక్కుడిని మించి మెగున్నాంటుంది. ఆమెని చెంపకు చెరడేసి సువిశాల శత్రులు..

విడిసే కలవపూ రేకులవంటి, మంచినీటి ప్రవాహంలోని గుండుమీలవంటి ఆమె శత్రులు ఆకాశం మీద నెతుక్కుంటున్నాడు

నాకు సత్త్రాలతో పరిచయంలేదు. ఏది చాస్తే, యేది స్వాతి అంటే చెప్పలేను కాని ఆమెను పోల్చగలను. ఆమె మొలక వ్రజంలో మెరుస్తాంటుంది. ఆమె నీలలోచని నీలలోచనే!

ఆమె నిగనిగ మెరిసే నీలశత్రులు నానెంపు తిప్పి తొలిసారి నన్ను చూసినది నేటికి సరిగా చూడు సంవత్సరాల క్రితం. నెంటనే చికితి కురంగిలా కళివళిపడ్డది.

అదిగో ఆమె! ఎలా మెరిసిపోతోందో!

ఆ కిటికీలోంచి చూసినప్పుడల్లా అనుకోనే వాడిని, వర్షానంతరం అద్దంలా నిర్మలంగావున్న నీలా కాశంమీద ఉజ్వలంగా మెరిసే చుక్కలా వుంటుంది. ఇప్పుడీ పురిటిపొద్దుల మేఘాల నడుమ కూడా అలాగే కిటికీ తెరుచుకొని చల్లగా, జాలిగా, కరుణతో మెరుస్తోంది.

ఒక్కసారి రొజ్జగాలి వీచింది. అతడు వదవదలాడి ముడుచుకు కూర్చున్నాడు.

నే నిక్కడికొచ్చిన కొత్తలో మొదట యీమెను చూసి నా కిలాటి చెల్లెలుంటే బాగుండు ననుకున్నా.

అతని గుండెలు దద్దరిలేయి. కాని సర్దుకున్నాడు. ధైర్యం నటిస్తూ వొక దగ్గ దగ్గడు.

అయినా వొక వేళ చెల్లెలుంటే మాత్రం ఎంత కాలం వుంటుంది? ఈడొచ్చి పెళ్ళికాగానే అల్లనారంటికి తుట్టున పారిపోతుంది. అక్కడనుండి మొదలు—ఆ లోకమే! చిలకగా కాపరంచేస్తూ, నీనీమాల దాస్తూ, నన్ను మర్చిపోతుంది.

గుండె బరువుగావున్నా, గొంతులో డగ్గుల్లిక వుక్కిరి బిక్కిరి చేసినా, కళ్లు చెరువులైనా, అతడొక్క పిచ్చి ఆనందంలో నవ్వుకున్నాడు ఆ ఆలోచనకు.

అయితే ఆమె నాకేం కావాలి? ఆనాడు ఆ ప్రశ్నకు జవాబు అంత సులువుగా లభించలేదు.

రావిచ్చెమివా యేవో బరువుగా వాలినట్టయింది. ఏదో 'పీచు పీచు'మని ప్రాణసంకటమైన బాధతో విచ్చింది గుడ్డకూబ నిద్రపోయాన్న విమైనా గొంతు కోరికిందో. అంతా పది నెలకన్న పని. నిర్మలంగావున్న నా మనసు కలవళ్ళపడ్డది.

నెకనుండి బూట్లు చివ్వకు 'కర్ కర్' మని వినిపించింది అతిసు విసురుగా నడుస్తూవచ్చి నన్ను ఎగాదిగా చూసి, నా భుజాన్ని దూసుకొని నిర్లక్ష్యంగా పోయేడు.

మకిలి 'డాంగ్లీ' ఇంప జోస్టు. చెరిగిపోయిన వుంగరాల జుట్టు. చేతిలో సిగరెట్టు. పక్కనుండి వల్లి పోతూంటే పుల్లటికంపు కొట్టింది.

అతడలా చెబుతూంటే నా నరాలన్నీ అదిరి పోయినట్లయింది.

ఆ కిటికీ దాటి పోయేడు. అతడిని నీలలోచని చూసింది. కాని చనించలేదు. అల్లానే పడుకుంది. అల్లానే చూస్తూంది. అతడు తలపులు తోసుకొని, ఆ యింట్లోనే వచ్చేడు.

'అతడమె కేనాతాడు? ఎంత ఆలోచించినా యే మనదానికి ఆధారం దొరకడంలేదు. అన్న అనుకోడానికి అవకాశం లేదు. ఆమెను కన్న కడుపు అతడిని కనలేదు!

ఏమైతే నా కెందుకూ—అన్న అయితేనే నుంచి. ఏమీ కాకపోతే మరీ నుంచి. లేకపోతే నీలలోచని భర్త యేదో పెద్ద ఆఫీసరై వుంటాడు. వీడతని డ్రైవర్ వుండవచ్చు. ఏదో భోగిల్లా చెప్పడానికి వచ్చివుంటాడు.

అని సమాధానం చెప్పకొని, ఇంట్లోకి పోయా.

సముద్రం, లేడి పెకి దూకుతూ బెబ్బలి పెట్టిన గాండ్రింపునలె హోరునుంది.

అజేమిటి! అమ్మా!! ఎవరో యేవరో కొత్తైస్తున్నాడు! చితిక పొడిచేస్తున్నాడు!! ఎవరో స్త్రీ, రోదీనుంది బాధపడుతూ! ఎవరో ముగ్గుకు పెద్దైన్నాడు, బాధపడుతూ!

అప్పుడు ఈదురుగాలి రేగింది రావిచెట్టు ఆకులు రెపరెపగాడిపోతున్నాయి చెరువునీటిలో నక్షత్రాలు కదిలి, చెదిరి, కరిగిపోతున్నాయి.

ప్రశ్నయం వస్తుందా!!

"ఆ!!!... అబ్బా!!" మదీర్థంగా వుంది ఆ ఆకంధనం.

గబగబ వీధిలోకి వెళ్ళా. ఆయింట్లోంచే ఆ పదనాలాపన. ఆ కిటికీలోంచే మూలుగు.

చిలుపట చినుకులు రాలతున్నాయి కొలనిలో కలువరేకులు కన్నీరు కారుస్తున్నాయి.

వస్త్రం నెలసింది. "కర్ కర్" మని బూట్లు చివ్వకుచేస్తూ, ఆ "డాంగ్లీ" మొఱుమునిగిసి మలె నూలుచేసుకొని సిగరెటు పీలుస్తూ విసురుగా నల్లి పోయేడు నా పక్కనుంచి వచ్చేతూంటే పుల్లటి కంపుకొట్టింది. నా గుండెల్లో దడొచ్చింది.

అతడలా బూట్లు 'కర్ కర్' మని చివ్వకు చేసుకుంటూ దూరంగా వెళ్లిపోయి వీడలో కలిసి పోయేడు!

స్తంభంలా నిలబడ్డా. చిన్న దీపపు లేతవలు తుగు ఆ కిటికీలోంచి అలసిగాంది. ఆమె అక్కడ పడుకుంది. అల్లానే నిశ్చలంగా. ఆమె లేలేతనైది, విశాలమైన కనురెప్పలు ముడుచుకున్నాయి. తుమ్మెద రెక్కలవంటి కనురెప్పల వంగుకులు నిగనిగ మెలుస్తున్నాయి. ఆ నీలలోచని నిశ్చలంగా, సమాధిలోని యోగిలా, మంత్రాజ్ సమాధిలా, జాలినంపుతూ, జాలికొరుతూ, జాలిరూపు ఇదిచిచ్చి పడుంది. నిద్ర, బాధ, బెంగ, దిబలు, నిరాశ ఆమె హృదయపు అబ్బలడుగు అంతింశం. అనే కొలనిలో యేనుకల్లా జొగబడి అల్లకల్లోలం చేస్తూంటే, అంచులు తాకిన పిల్ల కెంబాలలా కనురెప్పలు, పెదవులు మెల్లగా కొట్టుకుంటున్నాయి.

నే న చెతనంగా నిలబడ్డా!

"ఏ మలా దిన్నపోయి చూస్తున్నావు?"

నేను తృప్తిపడి ప్రక్కకు చూశా. నాలాడి ప్రక్క సందులూ వున్న గుడి పూజారి. నేను గాభిరా పడ్డా. పూజారి నా కళ్ళలోకి దయగా చూశాడు. అతని పెంపిరూద చిగుసవ్వు తురగలిస్తోంది. అతడు నాలో తిడిసి వస్తున్నాడు. అతని పండు కనుబొమల నొంచి వాసనీటి దుక్కలు రాలతున్నాయి.

నిశిత్రాత్రి ప్రశాంతం. శివాలయంలోంచి గుడ్డి వెలుతురు మండుపంపింది పడుతూంది అతడు నన్ను దయగా చూచో జెల్లేడు. నా కళ్ళకి అతడే శంకరుడి జలూమకుటుంబాని నింగ్రుడిలా మెరుగున్నాడు. నేను నీ లోచనని గూర్చి యెన్నో ప్రశ్నలు వేశా ఆతురంతో.

‘ఆమె యెల్లప్పుడూ ఆ కిటికీవద్ద అలా పరుంటుందే? ఆమెకు బబ్బా? ఆమె విశాల నీలలోచన నాలూ అపూర్వంగా మెరుస్తూంటాయే?’

పూజారి యీ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్ప దలచుకోలేదు. అన్నిటికీ వోక చిరునవ్వు నవ్వేడు.

“ఆ మొఱటుమనిషి యెవరు? ఆమె కేమా తాగు? బంధువుకు కావసుకుంటా. ఆమె భర్త యెవో పెద్ద కంపెనీలో ఉన్నారో? సగ్గుల్నిటుకు వెళ్ళివుంటాను వీడు వాళ్ళ కాదు డ్రైవరో? అయితే యిందాకా యెవరు యెవరిని కొట్టారు? ఆమె నే అయివుంటుంది. వీడే కొట్టాడా? డ్రైవరు కేం చూస్తుంది?”

ఇంతో నా స్వగతంకాదు. నేను పూజారిని అడిగిన ప్రశ్న పరంపర. పిటన్నిటికీ ప్రత్యేక సమాధానాల వివరం అవసరం. అత్యవసరమైన, అతి దాగుణమైన సత్యమైన విషయం ఆ మొఱటు మనిషి ఆ నీలలోచని భర్త!

పూజారి చెప్తున్నాడు

“వాడు కాస్టానాలో పనిచేస్తున్నాడు. వందలకు వంద లార్జిస్తాడు. అంతా తాగుతాడు. వీధి కుక్కలకు పెడతాడు. తపస్యతాగి చెడిపెల యిల్లంటి తిరిగి తిరిగి, నిశిత్రాత్రి వస్తాడు. ఆ పిల్లని కనితీరా కొంటాడు. తన చెతులు నొప్పి పెటేవగా, తను అలిసిపోయేవరకూ హింసించుతాడు. అతని శక్తిలేక వాతే ఎనుబోతుగా పడుకుంటాడు. శక్తి యింకా మిగిలివుంటే తిరిగి ఊరినూడ వల్లిపోతాడు.”

నాకు వూపిరి సలపలేదు ఎమనాలో, ఏమనుకోవాలో, యేమని వూహించాలో తెలియలేదు.

వాడికి దయలేదా? దాక్షిణ్యంలేదా? భార్య మీద ప్రేమ లేకపోలే పోయిరి, మానవ సహజమైన కరుణ లేదా?

తిరిగి యిది నా స్వగతంకాదు. నేను పూజారిని వేసిన ప్రశ్నలు. అతిడి జనాబు పిడుగువంటిది.

“వాడికి వోక కూతురుంది!”

“ఎవరే!!! ఎక్కడ?”

“నాదగ్గర. ఓనాడు వాడు భార్యను చూడటంతో చెప్పలేనంత క్రూరంగా హింసించేడు. చిన్నపిల్ల దవడమీదనూ దా వరుసగా ధిక్కుధిక్కు వేశాడు. ఈ దాగుణం యెంతకాలం చూడడం? చూస్తూ ఎంత వరకూ వోర్పడం?”

ఇంట్లోకి వెళ్లి పిలను వాళ్ళోకి తీసుకున్నా. భయంతో ఆపిల్ల నా వాళ్ళో దూరి, మొహం దాచుకుని వెక్కుతూంది. నావెళ్ల వాడు పురిమిమాశాడు. ఆ పిల్లను నాకు యిచ్చేయమని, నేను పెంచుకుంటానని వాడిని బ్రతిపూలా. వాడు “తీసుకుపో!” అని నిర్లక్ష్యంగా

తల్లి నానెంపు జాలిగా చూసింది. ఆమె నోటంట నెతుగు కొరుతూంది ఆమెతో మాట్లాడితానికి పరిస్థితి యేమీ అవకూలంగా లేదు. ఆమెలోని నాత్మనాత్మల్యం గాని, నే నామెకు పిలవిషయంలో యివ్వబోయే భరవనా గని, మాటలరూపు ధరించడానికి అది సమయంకాదు.

జెదిరిపోయిన పిల్ల కురుణ సరిదిద్ది, దానిని నా గుండెకు హత్తుకొని, ముద్దిడి వెనుదిరిగా. నేను వల్లి పోయేక నా దామెను తిరిగి కొట్టేడు. తల్లి ఆక్రందనం వినిపిస్తూంటే, నా వాళ్ళో పిల్ల గజగజ వోణికి పోయింది.”

పొంకుతూన్న కెరటాన్ని మింగివేయడానికో అన్నట్టు దెయ్యంలా వోక కొరుమెఘం చిరచర క్రిందికు దిగుతుంది పూజారి ఆ విషయం చెప్తున్నప్పుడున్న అతని మనఃప్రవృత్తి జ్ఞప్తికి వచ్చింది.

“నిద్రాణంగా పడివున్న యెవో అనుభూతి శకలం నా గుండెల్లో వైతన్యం పొందుతుంది. అబ్బ! ఎవరు పిల్ల! ఏ శ్మశాను కిలా బాపకుతున్నాను! న న్నెంకుకిలా బాప పెడుతున్నార!” పించింది నా వ్యధితి హృదయంలో.

“పూజారీ! విశ్వ సంకతి నీకు పూర్తిగా తెలిసి నట్లుంది. ఆ నీలలోచని.....అంటే ఆ కిటికీలోంచి బొప్పించే నిర్వాగ్యురాలు యెవరు? ఆ పిల్లకి తల్లి దండ్రులున్నారా?”

“ఆ కిటికీలోంచి బొప్పించే అమ్మాయి కర్కసు అనుభవిస్తూన్న అనంతకొటి జీవరాసులలో ఒకతే. ఆ కిటికీలోంచి అవుపించే యే జీవి అయినా అంతే...”

“కాసు తండ్రీ! నా కామె ఆ కిటికీలోంచి మగోలా బొప్పినాంది. సమాజం యిచ్చిన అన్యాయపు తీర్పు ప్రకారం అనౌసరంగా శిక్ష అనుభవినాన్న నిర్వాగ్యురై ఖైదీ!”

“నువ్వు కవిత్యం చెప్పుకున్నావు. జీవితం కవిత్యం కాదు. జీవితం ఒక అప్యవృత్తి. మనవీ ప్రపంచానికి బాకీపడ్డాం. ఆ బాకీ తీర్పులలో కించితై నా వినుగు విరామం లేకుండా పనిచేసి, తిరిగి ప్రపంచంలో బాకీ తీర్చేపద్ధతి రాకుండా మానుకోవాలి.

అప్పటినుంచీ నాకు పూజారితో మంచి స్నేహం యేర్పడింది. నీలలోచని కూతుర్ని చూశా. ముమ్మారులూ నీలలోచనే!

మొదటిసారి ఆ పిల్ల నన్ను చూసి భయంచేత పూజారి సంబద్ధానికి దూరింది. ఆ పిల్లకి నుగాళ్ళని చూస్తే భయం. ఒక్క పూజారే దయగలవాడని దాని నమ్మకం. తదితర పురుషులందరూ తన తండ్రికి మల్లే నే రాక్షసులని ఆమె భయం!

ఆ పిల్ల కళ్ళు అచ్చంగా నీలలోచని కళ్ళల్లాగా వికాలంగా వుంటాయి. కాని అవి తిరుగు బెదురు తూంటాయి. ఆ పసి గుండెల్లో లోకం అంటే భీతి వున్నదే కాని, అంటే యింకా విరలేదు.

అది వేసవికాలం. పెన్నెలరాత్రి. నా పెద్దల్లో చిన్న ఆరామం వుంది. దాంట్లో ఒక మంచం వేసుకుని, తిలగడనాత్రిం తలక్రింద పెట్టుకుని పడుకున్నా.

రెండురోజుల క్రితం ఆ మోటుమనిషి నీలలోచనిని కూర్చంగా హింసించాడు. ఆ నిస్సహాయురాలు బాధ భరించలేనట్లు ఆర్తరవాలు. చేసిందిగాని, వొక్క యెదురుమాట చెప్పలేదు. దెబ్బలు ఆపుకుంది కైనా ప్రయత్నించలేదు. ఆ ఆలోచనలతో నాతెలవేడెక్కి అంతిమరూ బాధపడ్డా. అప్పుడే వీధిన్న

మలయ పవనాలకి, చక్కని తిళుకుచెన్నెల చల్లదనానికి నా మనసు కొద్దిగా స్థిమితపడింది.

“నన్ను మీరు చూస్తూ వుండేడు చేస్తున్నారా? నే పశుత్వం యాతన మీ మనసును కరిగించలేదా?”

నే నుతిస్తూపడ్డా. పెద్దలైన మధుగు నలని నొక్కునొక్కులకుదులు. కలువరేకులనంటి కళ్ళు. పాలిపోయి చిక్కిపోయిన చెక్కలు—ఒకేకే సన్నని చెదవులు. అందం, జాలి, బాధ ఆపు తి గొన్న నీలలోచని!

“నా యెముకలన్నీ పాడై, నొప్పి లెగుతున్నాయి. నాకీ నరకకూపంలోంచి ము ప్రసాదించరా?”

“నేనా!!!” తిరిగి త్పల్లిపడ్డా. తెలివొచ్చింది. చిన్నకల—తిరిగి తల వేడెక్కోచింది. లేచి మంచంవూడ మాచున్నా.

“నే నామెను రక్షించగలనా” నాలో నేను తీవ్రంగా ప్రశ్నించుకున్నా.

“ఏం చెయ్యాలి? నాడిని అదుపులోకి తీసుకుండావాలి”

“ఆమెలో! వాడినే!”

నా దిండలు మానుకున్నా. వాడిపోయిన పొట్ల కాయలులా వున్నాయి.

“వాడి దండలో! వ్యవ సంగిడి తిప్పతాడు కామెను. వుక్కుముక్కలూ, గుక్కముక్కలూ! వాడు కల్పిబడి తంతే దిక్కు మొక్కు లేకుండా పోతా.

“అయితే నే నిలా ఆమరణనరకం అనుభవించవలసిందేనా? ఇదే నాకు దేవుడు వ్రాసిపెట్టాడా.” అన్నట్లయిందామె!

నేను దీర్ఘంగా నిశ్చయించా. “హుం! అలా యెన్నటికీ జరగదు.”

“అయితే నన్ను రక్షించండి!” ఆమె కళ్ళలో కన్నీళ్ళు తొణికిసలాడినట్లయింది.

నా ప్రాణప్రపంచంలో, ఏవో పొక మహాసముద్రపు టూడ్డున ఎత్తుగా లేచిఉండే అంచుకు గొలుసులతో బంధింపబడిన “ఏండ్రోమెడా” అగు పిస్తాంది. ఆమెయే యీ నీలలోచని. ఇక గడియకో గంటకో సముద్రపు రాక్షసి ఛీకరాకారంతో వస్తుంది!

వంటనే నాలో వెళ్తురు వేడెక్కింది. నారక్ నాలోను స్పందించ జొచ్చేయి. నా దండలు తిరిగి పోయాయి. నా ఛాత్రుడు హింసకుంటుంది.

“నా ఎవరినీ!” అని పిలిచితిరో గుండెల మీద గురుగున్నా. ధైర్యంగానే వున్నాను గాని కొంచెం నొప్పెట్టింది. పొడి తిరిగి లేదు. లేచి రెండు మూడు గుండలు పదాగు చేసి నెహలియన్ల నిలబడి, చంగుడికినే తలతిప్పి “పెనీయన్! నాలో ఆప హిందు” అన్నా. “నీ విండ్రోమెడాను సముద్ర రాక్షసికుంచి నువ్వు రక్షించుకున్నట్లు, నీలలో చిరి అనే విండ్రోమెడాను, యీ మెట్యురాక్షసుడి బారినుండి రక్షించే శక్తిని నాలోకి ప్రవహింప చేయి” అని కుకిచేయ్యి వైకెత్తా!

అప్పుడే ఒక గుండలు అరిచింది. ఆ నడి రేయి స్నేహం నా మనసు కలవరపడింది. మరి నాకు నిద్రపట్టలేదు.

నా నీలలోచిరి విం చేస్తోందో! నా వెజ్టి నీల లోచిరి పడుకుంది కామోసు! ఏమీ యోగగను. వట్టి చట్టిబాగుంది! వట్టి విండ్రోమెడా! నే నొక పెరిసి యన్ నిక్కడ అప్పుడే తియారయానని యెలా వూహించుకుంటుంది!

ఆ రాత్రి రెండు గంటలవేళ, వెళ్ళి వీధిలో నుంచున్నా. నే నొక సమున్నతిమైన కాంక్ష విగ్రహాన్ని.

వరం చిప్పుకు! కర్! కర్! కర్ కర్! బూట్లచిప్పుకు. అస అస! బూట్ల డి నలుగు తొన్న యిసుక రణువుల వేదనా నిస్వనాలు!! కర్ కర్! వాడే! వాడే! సముద్రరాక్షసుడు. కాని నా ముందర బాగాదు! నా కాళ్ళకి సజీనాలైన కెక్కల జోళ్లున్నాయి! (నిజాని కసలు జోళ్లలేవు) నే నేగిరానంటే నా కాళ్ళకిందకు వస్తాడా సముద్ర రాక్షసుడు!! రా! రా! ఈ రేయి నీ ఆయువు సరి.

వాడు నా ప్రక్కనుంచే వెళ్లేడు. నిర్లక్ష్యంగా వెళ్లేడు. రానుకుంటూ మరీ వెళ్లేడు. తిప్పత్రోవస్తున్నాడు. “రాస్ట్రో! నీకు నాలాగు యిన్నాహి గూటంయే ను నేలా వేసేవాడు లేకపోయేడు!”

అనుకుంటున్నా—ఆవేళం వస్తోంది. వాడు దిగరకు వచ్చినప్పుడు ‘గుంయే’ మన్నుచుట ప్రమాదవ శాస్త్రా బైబిలోచ్చేసింది కామోసు, హుటాత్తుగా

వాడు నావేపు తిరిగి, ఒక వడట్కారంచేసి నిర్లక్ష్యంగా పోయేడు.

వాడు నావేపు చూడగానే నాకాళ్ళు కణకేయి. గుండెలలో గుబుగుబు తేరింది. నేను కాంక్ష విగ్రహాన్ని కాను. అంత ఎత్తు లేను వాడే నాకంటే చాలా పొడుగు వున్నాడు ఆపకంగా తింటే వలసించే నేను పల్లాన ఎరిసీ కూడా అడ్డుపడలేను. నేనుకూడా నీలలోచిరి నిస్సహాయంగా పరిత్రంప వలసిందే! వాడి దండలు వుక్కు ముక్కులు దుక్కు ముక్కులు!!

ఒక అరగంటకాలం అలా వీధిలోనే పచారు చేశా. వాడు నీలలోచిరిని కొట్టివట్టులేను. ఇవాళ తన కాంక్షకముం మార్చుకున్నాడా? లేక వాడు నా ప్రక్కనుంచి వెళ్ళినప్పుడు నాలోని జ అప్రయత్నిం గా వాడిలోకి ప్రసరితమయిందా

“అలా కొట్టకూడదు నాయనా! మనిషంత మిడిమిది అలా చెయ్యిచేసుకోరాదు. ఆమె నీ భార్య! శ్రీ—అబల! నిస్సహాయ రాలు!! కొట్టాచ్చా!”

అని నా, నేను శుద్ధులు చెప్పకుంటున్నా మనసులో, నే!

“ఆ.....!” ఎంత క్షణ!!

“ఆ! ఆ! ఆ!..... ఎంత బాధ!!! ఎన్ని దెబ్బలు! అయ్యో! అయ్యో! వెదవ చంపేస్తాడో యేమో! అయ్యోయ్యో! నేను వివలేను! నేను పెరిసి యన్ ను కాను, పల్లాన ఎరిసీ నాకు ఎందుకు నాయం చేస్తుంది? నేను విండ్రోమెడాను రక్షించలేను బాహో!

ఇంట్లోకి పారిపోయా! భయం వేసి వంటనే నిద్రపోయా. వాడు నీలలోచిరిని కొడుతూన్న వొక్కొక్క దెబ్బ నా గుండెలో తగులుతూంది. కాని నేనేం చెయ్యిరా. ఆ విషయంలో ఆమెకంటే నేనేం ఘనుడిని కాను.

ఈ హింస అతినికి పరిపాటి! ఈ బాధ ఆమెకు అలవాటు. ఈ అనంత నాలుకలలో, ఈ భయంకర ఛద్యవేషి నిజస్వరూపం యేది అని నా నిత్యసమస్య! ఈ పరమరహస్యం అభేద్యం—ఈ క్రూర ప్రత్యక్షం అమానుషం.....

నిన్నటికి సంవత్సరం క్రిందటి మాట యిది. నిన్న రాత్రి అదే ఘట్టం—కాదు అంతకన్న ఘోర మయిన ఘట్టం!

తెల్ల వాడగ్గూమున నాలుగు గంటల వేళయింది. బాగా కొంచుబుట్ట వేసింది. వాతావరణం హఠాత్తుగా చల్లబడిపోయింది. ఉండివుండి వాన జల్లుజల్లుగా పడు తుంది.

దుర్దినాగమున నూచకంగా వుంది. సముద్రపు హోరు మరణదేవత భయంక రాహ్వనంలా విన వస్తోంది. ఆరు గంటలైనా పెట్టలు లేవలేదు. పొద్దు పొడవలేదు. చలిచలిగా వుంది.

వీరలోకి వెళ్ళా. వీధి నిర్వాసవ్యంగా వుంది. అక్కడ నిశ్శబ్దదేవత పరిపాలిస్తుంది.

ఆ కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళా. నీలలోచని అలాగే పడుకుని వుంది. ఆమె చూడడం లేదు. ఏమలా పరుంది? ఊరి తీస్తోందా? అనుమానం వేసింది. కిటికీ చువ్వల దగ్గరగా వెళ్లి, తేరిపార చూశా. ఆమె తల పగిలింది. నెత్తురు ప్రవహించింది కామోసు గడ్డకటింది. నీలలోచని పూడిరి తియ్యటం లేదు! నీలలోచనిలేదు!!

తలవీడ వీడుగుపడ్డట్టయింది. శరీరం కంపించింది. దృష్టి మందగించింది. పరుగెత్తే పూజారి దగ్గరకు.....'

అతడు మతిపోయి సముద్రం కేసి పరాగా చూస్తున్నాడు. ఏండ్రోమెడాని మింగడానికి వస్తూన్న రాక్షసిని, యముని మహిచంలా చొక పెద్ద కెరటం లేచివస్తోంది. రాక్షసి వచ్చింది. ఏండ్రోమెడాను మింగింది. మునిగిపోయింది. అసంభవం జరిగింది. అన్యాయం జయించింది!

“ఎంత దాగుణమయ్యా పూజారి! ఎంత అన్యాయం! నీలలోచని మరలేదు. ఆమె చెల్లి పోయింది.”

నే నెంత విలపిస్తే యేంలాభం. పూజారి గుండె లేజారాతుంచనుకున్నా. నీలలోచని కూతుర్ని మాత్రం సందిగ్ధానికి తీసుకొని, తల నిమిరి, పది సెకండ్లపాటు తీవ్రత వహించేడు.

పూజారి ఆ పిల్లని నాకు వొప్పజెప్పి నీలలోచని భౌతిక శరీరాన్ని అగ్నికి వైచెద్యం పెట్టడానికి వెళ్ళేడు.

అతడు తిరిగివచ్చేక నీలలోచని పూర్వకథ చెప్పమని బ్రతికాలా.

“చెప్తా నాయనా! ఇక చెప్పకం! ఇక నే అభ్యంతరంలేదు. నీచిరిత్ర అతి రహస్యంగా దాచి వుండుతానని యెవరికి మాటయిచ్చేనో వారు మాట

యిచ్చిన మనుషుణ్ణంలో కళ్ళుచూసేదే తన లెచి పట్ల దురవస్థ తెలిసి గుఱించడానికి నేను యీ లెచుకూడా లేకు. కానీతే—ఆ జగన్నాటక కర్త యెంతో చియ్య మహానాటకంకో రెండు విషయాంకాలు చూచే ప్రేక్షకత్వమిచ్చింది నాకు. భగవద్గీతానం యెంతో అనాది, అనంతమో, అంత అనుభూతి కూడా.”

నేను కన్నీళ్ళతో వింటున్నా.

“సుమాగు యరచైవతత్వాల క్రితం నాలోకి అన్యాయ నిమజనం చెయ్యడానికి చొక పూజారిని తీర ప్రదేశానికివెళ్ళా రైలుపూను సమీక్షించినగా వాలా వరణం వర్షగమన నూచకంగా నూరింది.

దోళ్ళో యెలా దిగానో, నడి తీరాలపైన్న సత్రంకో యెలా ప్రవేశించానో ఆ గెచ్చుకొనగా. కుంభవృష్టి పడుతుంది. తిరు తెలిసినానని కనక యితరుల సహాయం అక్కరలేకుండా పని నెరవేర్చా. హోరిని వానపడుతుంటే, గుర్రాని పడుకును తీసే నదీమతల్లి కనుపుతో తండ్రి గొర్రె సరికేషం కలిగి, నా విధి నెరవేర్చా

తుండెదారగా పడుతున్న ఆ వానలో యింత ముఖం పట్టడం ప్రమాదకరం అని ఆ సత్రంకో నే రాత్రికి వుండిపోయా. వాన నిమగ్న నియమానికి హెచ్చిపోతూ, గాలి వానగా మారింది.

కటిక ఏకటి—హోరిని వాన. ప్రభయగమన వర్షవృష్టి గర్జిస్తూ విచ్చే విడిగా ఆ ప్రాణులూ దాడి చెస్తున్నాయి మెరుపులుండుండి మెరిసి కల్లి మిగు మిట్లు గొలుపుతున్నాయి నరసంచారం మాటు చుట్టి గిందిని వేరే చెప్పక్కరలేదు లెచు, యొక్కజో యేవో కూలిపోయిన శబ్దాలు వినిపిస్తున్నాయి. ఎక్కడో తలుపులు, కిటికీలు ఘెడిలు ఘెడిల్లు కొట్టుకుంటున్నాయి.

ఇంతలో నేనున్న గది తలుపు కెలుగుయింది. తెరచా అప్పుడు నా గదిలోకి ఒక కుట్టనాడు ప్రవేశించాడు.

“అ! కుట్టనాడా! నా గుండెల్లో యేదో ప్రణకిడాంకం కెక్కలింపబడింది. నేను కన్నీళ్ళు తుడుచుకొని, కృంగిపోతున్న డైర్యాన్ని కూడచిసుకొని శ్రద్ధగా వింటున్నా.

“జేమె నుమారు యెనిమిదేంటాయీ...”

“అ.. నవ్వేమ.. ఆ ప్రణయంత్రీ.. ఆత్మా... ఏదో గుచ్చుకుంది ..బల్లెంటా...గుండెల్లో.”

“దూ! నాకు బాగా జాపకంవుంది. ఆ కుట్ర దాకు చివరి నుంచు పిలిచా గడిగజ వాకాబోతు న్నాడు. ఏప్పుడున్న వారి నుంచి వాచిపోయింది. నా... ఏప్పుడు అన్నాడు—‘బాబూ—ఇంకా యీ బిచ్చంబోక రండి నా అత్తి తిల పగిలి నేర్చుకు క్కానీ...’... నా మే ఆమె తిల పగిలినట్టి పని... దాని నానాలో గానిపోయాడు...”

నాకు బాధిపోయింది.

“... నానాలో... కట్టనాడిని యెన్నవని వా ధ్వి... ఏప్పుడు నీ వుందా యిల్లు. నానాలో అంతా నూనోయింది. నేను నల్లపరికి ఆ పని... అత్తి చచ్చిపోయానో... తేలుతుంది. ఆమె గెన్నవనిగా నానా అంటుంది.

నన్ను బాధగానే చెప్పి తిల గంపం పెట్టడా నిచ్చిన ముచ్చటించింది. నేను నారించా తనపక్క నే పక్కన నుండి విడదవ చుకు పిల్ల పేరు చూపింది.

“... తిల... నీది... నవరక యేమీ చెప్పి... మేకు నానా దానికి? కిచ్చి.

“... నీది... నవరక... యీ పిల్ల తండ్రి ఎక్కడికి? యేమీ నేర్చు...”

“... తిల... ఏదేమీ కాదువులు మనిషిని రాకు నీగా నాక్కోయి... కాని తిల... నా దిక్కి దురద ప్ర కాసకు... నా దిక్కి దిక్కి తేలియనీకు...”

“నేను... మేకు అభయహస్తం చూపా. ఆమె నా... నీల పాములెలమైన కాగిలీలో గుడ్డకట్టవా యింది.”

ప్రాజాని అగాడు. నా నుండేలో తుపాను లోంచి నాకు నాన్న పుట్టాన్నింది. కాని నిభా యునియోదాని ప్రయత్నించా. తిరిగి ప్రాజాని కళ్ళ లోంచి నానా, ను.

“... తిల... నాతో రానన్నాడు. ఎంత బతి నా... నా నీనీ... నే నా పాపను తీసుకువచ్చా. పన్నెండేళ్లు ప్రాంతంలో సరిగా నాకా. కాని పంజ రంలో నాగ్రి తిప్పచినా, చిలక నల్లి బావుగాపిల్లి నుంగు నాల్గుంది. అది కర్మయొక్క చిమత్కార ప్రవృత్తి చూపాకంది విలాసం...”

చివరికి అనునామం గా త గురవడానికి కారణం నాకుంతానా? అనునామం నే ముక్తిపొందే కర్మ. నేనా కిటికీలోంచి దృష్టిసారిస్తూ గమనించే

పరమపత్యం అనే. కాని నువ్వు గూ నే యింకేవో డొప్పిస్తుంది. కిటికీ ఒక్క చే అయినా దృష్టులు వేగు. అంచేతే దృగ్ధాటు భిన్నంగా వున్నట్లు భ్రమంప జేస్తుందా కిటికీ.”

నా కాత్తిక్రింద భూమి పగిలిపోయింది! నేను నిగజారిపోతున్నా పాతాళ బిలంలో!!

“తిండ్రి నువ్వు చెప్పింది నిజంకావచ్చు. కాని ఆ నిజం దారాగమెనది నీలలోచని తిల్లి ఎంత అన్యాయంగా చనిపోయిందో నువ్వు చూశావు నాటికి నేను, నుచూ రిరచయ్యే తిరగతి యీ ఘోరం జరి గింది. కాని తిండ్రి భగవంతుడి తోడుగా చెప్పే. దీనిని—యీ పసిపిల్లని యెవరికి వొప్పకెపుతావు!”

“కర్మకు!!!”

“అహహహహ... ఏమిటి గాలి...”

ప్రశ్నయం వస్తూందా!!!

నా మెదకు మెతపుల బాసుపోట్లకు రక్తం ప్రవి స్తూంది!

ఆవేగలాగే యివారే గాలివాన. అదిగో విశాలా కాశించిన ప్రశ్నయ పద్ధత్యాలు విచ్చించి నీగా విహ రిస్తున్నాయి!!

అమ్మా! ఎంత కెరటమో! ఈ ప్రకృతి సందో భంలో, ఈ హృదయోల్లోపులు ప్యేనలో ఏమిటా పాట! మూడుతరాల మూగమూలగు! ఇరవయ్యేళ్ళ క్రితం యీగట్టి గోలునే నా అత్తి ఘోరమరణం చూశా! అదొక తరం... తిరిగి నేను... నా నీలలోచని మృతి! ఇది సందో తరం! ఇంకొక యిరవయ్యేళ్ళు జీవించలేను. అక్కడనుండి పరారి అయి యిక్కడకు వచ్చా ఇక్కడనుంచి యింకొక్కడికి పారిపోయినా, బ్రతికివుంటే నీలలోచని కూతురు నన్ను చెన్నాడు తుంది! బ్రతికేను మరొక యిరవయ్యేళ్ళు. చూడ లేను మూడోతరంలోని ఘోరహత్య!

అదుగో పాట! దీనాలపం. రమ్యంటూంది మూడుతరాల మూక వేదనాను భూతిగీతం... కేటాల చెతులెత్తి—హోరెత్తి పిలుస్తూంది!

“నీలలోచని—హోచిసి!”

అదిగో మూడుతరాల మూగ వేదన, గొంతంతో విచ్చి, సమున్నతిమైన కెరటం గా రెచ్చి... వస్తూంది...

త్వరగా నురగను తెచ్చు సన్లైట్ బాద కుండ తెల్లగాను మరియు ప్రకాశవంతముగాను ఉతు కును

నేను అదృష్టవంతుడను. ఎందుకనగా నా భార్య
సన్లైట్ సబ్బుతో నా బట్టలను ఉతికి
రక్షించును. సన్లైట్ యొక్క చాం
ఎక్కువైనటువంటియు, త్వరగా పనిచేయు
నటువంటియునైన నురగ మలినమునంకటిని
బట్టలను బాదకుండ పోగొట్టును. ఈ
విధముగా నా బట్టలు చాలా కాలముండును.
అందువలన నా ఖర్చు తగ్గును.

మీరు సన్లైట్ సబ్బుతో బట్టలను
సులభముగా ఉతుకుటచే మీరు ఎక్కువ
తీరిక ఉంటుంది. సన్లైట్ యొక్క
చుట్టైన నురగ మలినమును బయటికి
తరిమివేసి రంగు బట్టలను మిక్కిలి
ప్రకాశవంతముగా చేయును.

సన్లైట్ సబ్బు

బట్టలను కాపాడును • శ్రమను తగ్గించును • ఖర్చును తగ్గించును

ఆంధ్రాది పదాల ఆవిష్కరణ

౨ కుమల్ల కామేశ్వరరావు

ఏ ప్రభావమును చిన్నచిన్న ప్రదేశాలకు, ప్రాంతాలకు చేరుకొంటుంది. అదికాలంలో ఆ ప్రాంతాలలో స్థిరంగా ఉండిన ప్రజల తాతలు వారు ఇప్పుడు తమ ఆయుర్దాయము చెందిన వారమునకు చేరుకొంటారు. ఇట్టివారు కొందరు—వేగి వాటివారు, అలవాటివారు, పాక వాటివారు, ములక వాటివారు మొదలైనవారు. ప్రాంతాలనే తెలుగు భాషగా 'వార్డు' అంటారు.

తెలుగుదేశంలో 'వాడు' కొలులుగా ఉన్నాయి. వాటిలోకొన్ని—

1 పాక వారు 2 పాలక వారు 3 పెదక వారు 4 వాని వారు 5 పెద్ద వారు 6 పాలక వారు 7 కలింగ వారు 8 కాళి వారు 8 తెలుగు వారు (తెలంగాణా) 10 మురిగి వారు 11 అల వారు 12 పంగి వారు 13 వేగి వారు 14 కురు వారు 15 ఇంగ వారు 16 ఇమ్మల వారు 17 తిరుము వారు 18 తిరువలి వారు 19 తిరునాగయ్య వారు 20 పల్ల వారు 21 చేగ వారు 22 పోగ వారు.

వానదేవరెడ్డి కాని, భానుదేవరెడ్డి కాని ప్రాంతంకించినవారు ఉన్న వార్డు వేళ్లను పరిగా తెలుగులోగదిగో ఆ వేక పురుషులు తీరతాయి. వార్డుకు, అక్కడ ఉండిన తెగలకు, వారి భావలకు గ్రహ సంబంధముంది. దాని నిక్కడ కొంచెంగా పరిపూర్ణము.

మనదేశంలో ఎప్పుడూ ఒక జాతివారున్నారని భావించారు. కొత్తకొత్త జాతులవారు వచ్చి నమకటి వారిని పాలిస్తూండేవారు. ఇట్లాగే మొన్నటి వాక జరిగింది. అప్పుడు ఈ దేశానికివచ్చి పరిపాలించినవారు ఆంగ్లజాతివారు.

క్రీస్తు పూర్వం తెలుగువారిమీద ఆర్య ప్రభావం ఇంకా కలక పూర్వం వైగానీ జాతివారి

ప్రభావముండేది. కాని దానికి పూర్వస్థితికి కొంచెంగా తెలుసుకోవలసింది.

వెనుకటి తెగలు

చైవాదిక జాతివారు దక్షిణ హిందూదేశానికి రాకపూర్వం ఇప్పటి తెలుగు ప్రదేశంలో ఏదో తెగలవారు ఉండేవారు? ఈ తెగలకు పేరు, వాళ్లు పూజించే గృత్యముబట్టి వచ్చేవని చెప్పవచ్చు. అప్పుడు అక్కడి కొన్ని ప్రధానమైన జేవుళ్లు, తెగలు ఈ కిందివారు: తిరులింగుని (ఇప్పటి మల్లికార్జున స్వామిని) పూజచేసే లింగ తెగ, తిరునాగుణ్ణి (అనగా, నాగాడునుణ్ణి) పూజచేసే నాగు తెగ, తిరుమల (అనగా, ఇప్పటి వేంకటేశ్వర స్వామిని పూజచేసే ఒక తెగ), తిరుకలింగుణ్ణి పూజచేసే కాలింగ తెగవారు, ఇట్లే మరికొన్ని ఉండేవని చెప్పవచ్చు. ఒక్కొక్క ప్రాంతంలో ఒక్కొక్క 'తిరు' పేరుకు ఉండేవారు. ఆయననుబట్టి అక్కడి తెగకు, వారి భాషకు పేరు వచ్చేదని చెప్పవచ్చు. ఈ 'తిరు'నామాలు ఇప్పటికీ కొన్ని వార్డు వేళ్లలో మిగిలిపోయాయి. తక్కిన కొన్నిటిలో ఇతిరకారణాల వల్ల జారిపోయాయి, లేక పేరే మారిపోయి ఇంకొక పేరు ఏర్పడిఉండవచ్చు. ఈ వ్యాసం మొదటిలో తెలియజేసినవార్డు జాబితాలో 'తిరు' కలిగినవి ఈ కిందివేళ్లు ఉన్నాయి—తిరుమునాను, తిరువలి వారు, తిరునారాయణునాను. పరిశోధన చేసినకొద్దీ మరికొన్ని పూర్వపు వార్డు తెలుస్తాయి. అట్టి పరిశోధన అవసరం. తెలుగుదేశానికి సంబంధించిన ఒక పేరును గురించి ఇక్కడ చూద్దాం.

ఆంధ్ర మొదలైనవి

పితరేయ బ్రాహ్మణం, మహాభారతం, పీసీ అను విదిత యాత్రీకుని వ్రాత, పల్లవరాజైన శివ స్కందవర్మ కాసనం మొదలైనవాటినిబట్టి ఆంధ్ర

1 చిలుమూరి వివిధద్రావిడగారి అంగులచరిత్ర, మొదటిభాగం, పుట 85.

శబ్దం కొంతవరకు తెలుస్తుంది. (క్రి. శ. 777 దైన 'కువలయనూల' 2 అను ప్రాకృత కావ్యంలో 'అంగ భావ' అను పేరు ఉంది నన్నెచోప దేవకవి (క్రి. శ. 850 ప్రాంతం) 'అంగ విషయంబు' అని వాడెను. ఎక్కడున్నా మనం పరిశీలించవలసిన విషయ మొక్కటి. ఆ పదం 'అంగమా', లేక 'అంగమా'?

ప్రాచీనకాలంలో 'అంగ' అనుమాట కొంచెం స్థూలమై నూచించగా, అటుతిర్వాతి కాలంలో దాని అర్థం విస్తరించి, తెలుగుదేశానికంటే నామం అయింది.

'అంగ—అంగ' అనేమాటల అర్థాలు పూర్వ కాలంలో ఒకటి కావు. 'అంగ' 3 అనునది దేశే నామం. ఆ శబ్దంలో పుట్టిన జనులు 'అంగులు', 'అంగ' అనేది జనకుడు (Parent) కాగా, 'అంగులు': సంతాన మాతృకు. ఈ రెండు మాటలను ఉండే సంబంధాన్ని 'జనక—జన్య' సంబంధం అందాం. ఇట్టి సంబంధాన్ని నూచించే పదాలు కొన్ని—

వసుదే:	వాసుదేవ
గంగ	గాంగీయ
మూర	మూర్తి
కంటి	కాంతి
—	బాహ్య వేయ

ఈ క్రమంలోనే కొన్ని దేశపు పేర్లు, అందలి ప్రజల పేర్లు ఏర్పడ్డాయి అట్టివే 'అంగ' 'అంగ' పదాలు కాబట్టి మన వాఙ్మయంలో ప్రారంభంలో 'అంగ' 'అంగ' పదాలు ఎక్కడవచ్చినా వై అర్థాలలో వేగ్రహించుకోవాలి. ఇట్టి పదాలు ఇంకా ఉన్నాయి.

ప్రాంతం పేరు అక్కడి ప్రజ పేరు

ద్రవిడ	ద్రావిడ
కళింగ	కాళింగ
వేంగి	వైంగీయక
త్రలింగ	త్రైలింగ

వై దంతా సంస్కృత భాషలక్షణమే అని మనం తలవరాదు. వారికంటే పూర్వమే దక్షిణ దేశంలో స్థిరపడిన వై శాచీజనుల ప్రాకృత భాషలక్షణాన్ని అనసరించి కొంతవరకు వై రూపాలు వచ్చాయి.

ఆ కాలంలో కొన్ని కుటుంబ నామాలను విగ్నాటు చేసుకోవడంలోనూ వై నూత్రమే అను సరించబడింది—

తొలిమాట

అందుండి వచ్చిన

కుటుంబనామం

అంగ

అంగ

సతనామాన

సాతనామాన

ఇష్టాక

విష్టాక

విష్టుకుం

విష్టుకుం శిన

చికుక

చాచుక్య

పూర్వకాలంలో పరిపాలించిన కొన్ని రాజ కుటుంబాలనాగు అనలు పేరుకి చివర 'గోత్రం' అని చెప్పు కొనేవారు. సంబధాన్ని తెలియజేయడానికి ఇవొక మార్గం.

మూలపదం

కుటుంబనామం

బృహత్పాయన

బృహత్పాయన గోత్ర

సాలంకాయన

సాలంకాయన గోత్ర

క్రిమిక ప్రాంతాలలో ప్రాకృత భాషలలో 'స' కి 'శ' కి భేదాన్ని కొన్నిటిలో పాటించేవారు కాదు. కాబట్టి ఈ కిందిరూపాలు కనబడుతాయి.

సాతనామాన

శాతనామాన

సాలంకాయన

శాలంకాయన

కొన్ని దేశీయపదాలను తమ భాషలోకి గ్రహించి, తమ మాటవలెనే వ్యాకరణ రూపాలను సాధించేవారు.

దేశీయ పదం

సంస్కృత పదం

త్రలింగ

త్రైలింగ

వేంగి

వైంగీయక

వైన జెప్పినపదాల వ్యుత్పత్తి, మరికొన్ని పదాల వ్యుత్పత్తియుండు తెలియజేస్తాను. అప్పుడు వై మాటయొక్క అర్థాలు విశేషమౌతాయి. ప్రాచీన కాలంలో పరిపాలించిన అనేక రాజవంశాల ప్రారంభాలను ఈవిధంగా తెలుసుకోవచ్చు

2 గిడుగు గొమూరి పంతులుగారి స్మారక వ్యాస సంగ్రహము, పుటలు 189—91.

8. భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు గారు Early Dynasties of Andhra Desa అను తమ పుస్తకంలో అంగపదాన్ని కొంతవరకు వాడెను.

పథము

తెలుగుభాషలో 'బాబు' అను మాటకు ప్రాకృతంలో 'పథము' అని వేరు. ఇది ఉన్నటువంటి మాటలు చాల ఉన్నాయి—

ఆంధ్ర పథము
కళింగ పథము
శ్రీలింగ పథము
ఉత్తిగా పథము
పటితాన పథము
దక్షిణ పథము

[పథము అనునది ఇప్పటికీ తెలుగులో వాడుకలో ఉంది ఘంటాపథము అని బాబు. ఈ పేరు ఎంగుడు వచ్చింది అని రాగా గారి విమరులు ఘంటలు వాసుండుకొని ఆ దారిని వెళ్ళేతాయి కనుక. మా. ప్రాకృత నిఘంటువు]

పైన చెప్పిన మాటలలో ఇక్కడ అవసరమైనవి మాకు మాటలు. అకవంశే—ఆంధ్ర, శ్రీలింగ, కళింగ. కీటికి సంబంధించి పథాలయొక్క ఎలలను ఇవన్నీ పథాలను తెలియజేసే ధూగోళ శాస్త్రీయ పదాలు.

(1) ఆంధ్ర :—ఇది ప్రారంభంలో ఇప్పటి గోదావరి, కృష్ణ, నంటూరు జిల్లాలున్న ప్రదేశానికి మాత్రమే వేరు. ఈ మాట ప్రస్తుతమునా తిరిగి వచ్చింది.

(2) కళింగ :—ఇకొక దేశీయపదం. పైన చెప్పిన ఆంధ్రదేశానికి, ఉత్తరంగా మహేంద్రగిరి దాక ఉన్న ప్రదేశానికి 'కళింగ' అని పేరు. శ్రీలింగ, శ్రీలింగ మొదలైన పదాలలాగు ఇది ఆదిలో 'శ్రీకళింగ' పదం చాత్రమే! కాని 'శ్రీ' ఎట్లు ఎక్కింది? తెలియని కాలంలో దీనికి 'మూడు' అనే అర్థం వుట్టింది.

స్త్రీ అను విశేషనామము క్రీ. శ. 77 లో ఈ స్థానము 'మొదొకలింగ' అని వ్రాయబడినది. ముదిరితకాగులు పై పదానికి 'మధ్య కళింగ' 6 అని అర్థమే ఉంటుందని భావిస్తున్నాడు. కాని అది ఖాంపాటు 'శ్రీ' అంటే తెలుగుభాషలో 'మూడు' కగా!

శ్రీ కళింగ = మూడు కళింగ

'మూడు కళింగ' అను మాటను స్త్రీని గ్రంథకర్త మొదొకలింగ అని వ్రాసుకొన్నాడు. ఎవరో పండితుడు 'శ్రీ కళింగ' అను మాటను 'మూడు కళింగ'

అని అనువదించి పీసీకి అందజేయుగా అట్లు గ్రంథస్థమయింది ఇప్పుడు ఈ మాటవల్ల మనకు ఆ నేక సంగతులు విశదమవుతున్నాయి.

(1) శ్రీకళింగ అను రూపం క్రీ. శ. 77 నాటికే ఉంది. (2) 'శ్రీకళింగ' అను పదం తెలుగు మాట కాదు అనే భావం అప్పటికే ఏర్పడింది. (3) శ్రీ అంటే మూడు అని అర్థం (4) తెలుగుభాషలో 'మూడు' అను రూపం క్రీ. శ. 77 నాటికే ఉంది. మూడు అనేది ఆరుకాలలో ఎట్లు నాయుబద్ధా దాని ఉచ్చారణ పేరు ఎట్లు ఉందో, నాడూ అట్లే ఉంది. మూడు అను మాటకు ఇప్పుటికి మోడిననాటిలో మొదటి ప్రయోగం క్రీ. శ. 77 నాటికైన స్త్రీని గ్రంథంలో.

ఈ 'శ్రీ'కల్పం ఎక్కడ వుట్టిందో, దాని మొదటి అర్థ మేమిటో, అది ఎక్కడ మారుతూ వచ్చిందో, ఇటుతిర్వతి మాదాం.

(3) శ్రీలింగ :—ఈ పదాన్ని గురించి ఇక్కడ ప్రత్యేకంగా చెప్పించవలసివుంది.

శ్రీలింగ

శ్రీలింగ పదం చాల ప్రాచీన పదమేకాని ఇటీవలి కారు క్రీ. శ. 77 ప్రాంతంలో స్త్రీని అనుచి వేసియును తన రచనలో 'శ్రీలింగ'గా 'శ్రీలింగ' అను పదాలను వ్రాయబడినవి. బర్మాను వాల్చించిన శ్రీలింగరాజులు 'శ్రీలింగ' సంబంధం గలవారే! శ్రీలింగ అను మాట సంస్కృతి మార్కండేయ పురాణంలో ఉంది. శ్రీలింగ అంటే మూడు లింగాలు అనే భావం ఇటీవలి వారిలో ఉంది కాని ఆ ఆర్థంలో పూర్వగ్రంథాలలో చెప్పబడలేదు మూడు కళింగ (మొదొకలింగ) అను పదసంపుటి క్రీ. శ. 77 నాటికే ఉంది కాబట్టి 'శ్రీలింగ' అంటే 'మూడు లింగాలు' అనే భావంకూడ అప్పటికే ఉండి ఉండవచ్చు. కాని

4 ప్రాచీన దక్షిణ దేశీయ భాషలలో 'కళింగ' అనేది ప్రదేశాన్ని తెలియజేసే మాట అని తోస్తోంది. ఉదా:- కెంకణ, తెలంగాణ, కొంకణ.

5 Early History of the Andhra Country by K. Gopalachari P 7, 24.

6. 'మధ్య కళింగ' అను మాటకూడ మరొక టుంది. కళింగ దేశము—ఉత్తర శ్రీలింగ, మధ్య కళింగ, కళింగ అను మూడు భాగాలను సూచిస్తుంది. మా. కళింగ దేశచరిత్ర—రాళ్ళభండే గుర్బాంపు గారు, పుటలు 480—486.

మాడు లింగాలు అనే భావం ఉందని స్పష్టంగా తెలియజేసిన అతను ప్రతాపరద్రయ (సంస్కృత) కావ్య కర్తయైన విద్యానాథుడు క్రీ. శ. 1800 ప్రాంతం. ఈ త్రిలింగాలూ శ్రీశైలం, దామర్రామం, కాళేశం అని తెలియజేసేను. శ్రీశైలం కర్నూలు జిల్లాలోని దామర్రామం గురించి పేర్చబడినాయి. హైదరాబాదులో ఒకటి, తూర్పుగోదావరి జిల్లాలో ఒకటి ఆ పేరుగల స్థలాలున్నాయి. ఈ రెంటిలో తూర్పుగోదావరి జిల్లాలోని దామర్రామ ఫిమేశ్వరుడే చాల పాతవాడు. ఈ ఫిమేశ్వరుణ్ణి సన్నయబ్బిలు ఆరణ్యంవద్దం వర్ణించేను. కాని అంతకు పూర్వమే ఈ దేవుడు గ్రంథస్థుడగు. సాతవాహన రాజులలో ప్రసిద్ధి కెక్కిన 'హేలు' యను రాజునుగురించి రచించబడ్డ 'త్రీలవతి' అను ప్రాకృతి కావ్యంలో 'హేల' గోదావరి ఫిమే అని చెప్పబడింది. ఇది దామర్రామ ఫిమేశ్వరుణ్ణి గురించే. కాళేశ్వరుడను దేవుడు హైదరాబాద్ లో గోదావరి తీరాన ఉన్నాడు. ఈ త్రిలింగాల మధ్య ప్రదేశం మాత్రమే తెలుగు దేశమని అంటే ఎవ్వరూ సమర్థులండా ఉన్నారు. ఎందుచేతనో తెలుగు దేశం అంతకంటే విస్తారమైనది. కాబట్టి 'త్రిలింగ'ానికి సెప్పబడ్డ వ్యుత్పత్తి ఉపయోగపడడం లేదు క్రీ. శ. 1858 లోనిదైన త్రిలింగం శాసనాలలోకి తిలింగానికి ఉత్తర హద్దు కన్యా కుబ్జం, పడమట మహారాష్ట్రం, తూర్పుహద్దు కళింగం, దక్షిణ హద్దు పాండ్యక అని చెప్పబడింది. సాతవాహనుల పరిపాలనా కాలంలో మన సామ్రాజ్యం అంతవరకు ఉండేది. ఆ తర్వాత లేదు. ఇప్పుడు మన దేశంలో హైదరాబాద్ లోని తూర్పు ప్రాంతానికి 'తెలింగాణా' అని పేరు హైదరాబాద్ లోని అనేక భాషలవల్ల వారికి అట్టి పేరు అవసరం వచ్చిందేమో! ఇప్పుడు తెలుగు దేశమన్న, ఆంగ్లదేశమన్న ఒక్కటే!

‘త్రిలింగం’ నుంచి ‘తెలుగు’ వుట్టిందా ?

ఈ చర్చను తెలుగుకోడానికి ముందు పూర్వ కాలపు చరిత్ర అవసరం. కాబట్టి ఇక్కడ సంగ్రహంగా తెలియజేసాను. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్ది ప్రాంతంలో మైశాచీ జనులు, అటుతర్వాత ఆర్యులు తెలుగుదేశానికి వచ్చేరు. వీరికంటే ముందే ఇక్కడ తెనుగుభాషను మాట్లాడేవారు ఉండేవారు. వారు వేరువేరు నాల్గోళ్ల స్థిరనివాసాలు ఏర్పరుచుకొని ఉండేవారు వారు నాగరికత, భాష, జ్ఞానం కల వారు. మైశాచీ ప్రజలు ఇక్కడికి వచ్చేటప్పటికి ఇక్కడి దేశీయుల భాష మంచిస్థితిలో ఉండేది.

దేశీయుల భాషలోని అనేక పదాలను మైశాచీ జనులు తమ మైశాచీ భాషలోకి గ్రహించేరు. ఈ ప్రాథమిక చారిత్రక జ్ఞానంతో మనం చర్చలోకి దిగవచ్చు.⁹

తిరులింగ (ఇప్పటి మల్లికార్జున దేవుడు) అచ్చటి తెగవారి దేవుడు. ఈ దేవుణ్ణి ప్రాజించేవారిని లింగ తెగవారిని చెప్పవచ్చు. తిరులింగ నామం 'కాలం గడిచినకొద్దీ అనేక రూపాలు పొందిందని చెప్పవచ్చు. ఈ రూపాలన్నీ గ్రంథస్థాలు కాలేను. ఏవో కొన్ని మాత్రమే శాసనాలలోను గ్రంథాలలోను, కనబడుతున్నాయి తిక్కన రూపాలు లేనిది, మిగతా రూపాలు రాలేవు; కనుక వాటిని కూడా ఊహించుకోక తప్పదు. వీటిలో ఏ రూపాలకే తేదాఖలాలు ఉన్నాయో వాటిని ఆ ప్రక్కనే గుర్తిస్తాను.

తిరులింగ

తిరిలింగ (1027)

తిర్లిలింగ

త్రిలింగ (189) 10

తిలింగ

తిలింగ (1816, సంస్కృత మార్తం డేయపురాణం)

తిలుంగ (తమ్మసిద్దిశాసనం, 1207)

తెలుంగ

తెలుంగ

తెలుగు { 1220 బసవపురాణము }
{ 1270 కేతనకవి }

7. ఆంగ్ల పత్రిక జయసంపత్నిరాది సంచిక పుట 188

8. *Eprigraphica Indica Vol XII* P. 90

9 మన లోలిచరిత్ర అను నా న్యాయసంహిత దీనిని విపులంగా తెలియజేశాను.

10. టాలెమి అను భూగోళ శాస్త్రజ్ఞుడు (క్రీ. శ. 189) త్రిలింగమ్ అను పదాన్ని వా

ఇన్ని రూపాలు ఏర్పడ్డవివాదల రచయితలు వారి వారికి ఇష్టమైన రూపాలను శాసనానులలో వాడుకొన్నారు. అందుచేత ఒక కాలంలోనే వివిధ శాసనాలలో వేరు వేరు రూపాలకు నబకుతున్నాయి 'మూసు', 'మూకు' వంటి పదాలలో రేఫం జారిపోయినట్లుగానే 'త్రిలింగ' లోని రేఫం కూడ జారిపోయింది. తిరులింగ మాట ప్రదేశీయపదమైనా. దీని రూపాలన్నిటిని వైశాచీ పదాలలాగు, సంస్కృత పదాలలాగు ఆయా భాషలవారు వాడుకొన్నారు. వైశాచీ ప్రజ తెలుగు గడ్డవూడ అగుచు పెట్టేదరికి (క్రీ. పూ. 600 (పాంతిం) వారి చేవులపై రూపం 'త్రిలింగ' ఆ మాటను నాగు తను భాషలోకి గ్రహించేరు. ఈ పదానికి ఆ తర్వాతి కాలంలో కూడా తగ్గలేదు. వారివారి భాషలకు ప్రకారం దీనికి ఒక్కొక్కప్పుడు చివరను 'మ' కారం చేర్చేవారు. అప్పుడు 'త్రిలింగమ్' అని కూడా అయ్యేది దీనినిబట్టి తేలేవిషయమే మంపే 'త్రిలింగమ్' అంటే మూగు లింగాలు అని అర్థంకాదు. ఆ మాట పుట్టుక తెలియని కాలంలో అట్టి వ్యుత్పత్తి ఏర్పడింది. 'తెలుగు' అను మాట నాడుకలోకి వచ్చిన తర్వాతకూడా సంస్కృత శాసనాలలో త్రిలింగ, తిలింగ, తిలంగ, తిలింగ, తేలింగ మొదలైన రూపాలను వాడుకొనే వచ్చురు. పాత రూపమే సుదృఢమైనదే అభిప్రాయం ఉండడం గమనం.

లింగ తెగవారు ఇప్పటి తెలుగు దేశాన్నంతను క్రమక్రమంగా వశపరుచుకొన్నారని, చెప్పవచ్చు. అందుచేత ఈదేశం పేరు 'తెలుగు' దేశమని ఏర్పడింది. మొదటిలో ఇక్కడి బాషకుకూడా అదే పేరు ఉండేదని చెప్పవచ్చు. కాని ఇతర కారణాలవల్ల అప్పటి మట్టుకు మారిపోయి 'తెనుగు' అయింది. దేశానికి మట్టుకే 'తెలుగు' అను పేరు గూఢి అయింది. ఇది తెలుగుదేశం. ఇక్కడి భాష పేరును గురించి తర్వాత విశదపరుస్తాను.

తిరు

ఇప్పటి దేశభాషలోని 'తిరు' శబ్దం వైశాచీ ప్రాకృతి, సంస్కృతి భాషలలో రెండు విధాలుగా గ్రహించబడిందని చెప్పవచ్చు—(1) త్రి (2) శ్రీ. దేశభాషలోని 'తిరు' పదం గౌరవ వాచకం. కాని విదేశభాషలైన వైశాచీ ప్రాకృత, సంస్కృత భాషలలో ఏర్పడ్డ రెండు మాటలకును భిన్నార్థాలున్నాయి.—త్రి = మూడు; శ్రీ = గౌరవవాచకం.

'త్రిలింగ' వంటివే 'త్రివగ', 'త్రిమాట', 'త్రికలింగ' 11 ఇత్యాది పదాలు. వీటిలోని 'త్రి'కి నిజంగా మూడు అని అర్థంకాదు. దాని వ్యుత్పత్తిని ఎరగని వారు అట్టి అర్థాన్ని తెచ్చి పెట్టారు.

'కలింగ' కంటే 'త్రికలింగ' ఇంకా విశాలమైనదని ఒక చరిత్రకారుని అభిప్రాయం. "మొదటి ఇంద్రవర్మ త్రికలింగాధిపతి అని పేర్కొనబడుతున్నాడు. 12 అతని వంశంవారు తాము కలింగాధిపతులమని చెప్పుకొన్నారు" అని వ్రాసి, చరిత్రకారుడు, త్రికలింగం, కలింగం కంటే ఎక్కువ ప్రదేశం, కాబట్టి తూర్పు కనుమల ప్రక్కనున్న మరి కొంత ప్రదేశాన్ని కూడా దీనిలో చేర్చాలి అని వ్రాస్తున్నారు. కాని పై వంశీయత ఆ రెండు శబ్దాలను సర్వాయుధాలుగా వాడేరు. వాటి రెండింటికి ఒక గజంపైలైనా లేదాలేదు. అప్పటి 'త్రి' గౌరవ వాచకం మాత్రమే!

'తిరులింగ' వంటి దేవుడే 'తిరుకలింగ' కూడా. కాని ఆ పేరుగల దేవుడొకడున్నాడన్న వాడే తెలియరావడం లేదు ఇప్పటి కలింగపట్టణం సమీపంలో ఉన్న 'సారెహుండా' పుర్యకాలంలో ఆ దేవుడి వాస్తవమేమో! మొదట జైనులు, తర్వాత బౌద్ధులు వశపరుచుకొన్నాక ఆ పేరు నశించిందా? విషయనా బహుపరిశోధనమీద కాని త్రికలింగస్థాని దైవ పక్షం.

దేశపదమైన 'తిరుమల' కు సంస్కృతానువాదం 'శ్రీ పరవ్రతిము.' తిరుశబ్దం శ్రీగా మారింది అనడానికి అనౌక నిదర్శనం. (మల = కొండ) మల్లికార్జునకొండ శ్రీపరవ్రతిమే! అట్లే నాగార్జున కొండ శ్రీపరవ్రతిమే! వెంకటేశ్వరుడి కొండ శ్రీపరవ్రతిమే! కలింగస్థాని కొండకూడా శ్రీపరవ్రతిమే అయ్యుండాలి.

పుర్యకాలంలో ఆ నేకమంది దేవుళ్లు కొండల మీద వెలిసేరు. మన పూర్వులు కొండలమీద కాపుర

11 అసియా మైనరులో లైసియస్ జాతివారి పురాతన శాసనాలలో త్రిమమ్లై అనుమాట కనబడుతుంది. (History of India by K. A. Nilakanta sastry P 7.) బహు పరిశోధనమీదగాని సంబంధాలను నిర్ణయించకూడదు.

12. Early Dynasties of Andhra Desa by B. V, Krishna Rao Garu P 602.

ముండేవారు. కాబట్టి వారు తమజీవితములను కొండల మీదే స్థాపించుకొన్నారు. ఇప్పటికీ కొంచువారు 'కొండకేవలము' పూజస్తానం అంటారు. 'దేవరకొండ' అను ఇంటి పేరు కలవారున్నారు.

కొండమీదగల ప్రతిదేవునికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. కాని శేవునుల ఆ కొండకు మాత్రం ఎక్కడైనా ఒక్కటే పేరు అది తిరుమల, అట్టి తిరుమలలు చాల ఉన్నాయి.

ప్రతి తిరుమలమీది దేవునికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేక నామముంటుందీకదా! వాటిలో కొన్ని పేర్లు—మల, నాగ, వెంగ, కలింగ మొదలైనవి. 'తిరుమల' కు సంస్కృతము వాదం 'క్రిపర్యతం' అని వెనకే తెలియజేశాను.

అటు తర్వాతి కాలంలో జైనబౌద్ధమతాలు కొంతవరకు వ్యాపించేయినను 'తిరుమల'ను స్వాధీన పరచుకొని జూచేరు. సక్ష్మంగా స్వాధీనమయ్యేది. తమ జైన లేక బౌద్ధదేవుణ్ణి కొండమీదికి ఎక్కించేరు. కాని ప్రతి స్థలంలోనూ ఒక్కొక్క కొండ ఎక్కడ వస్తుంది. కాని శేవుణ్ణి కొండమీది స్థాపించుటకు ఆచారం కదా! కాబట్టి శేవుణ్ణి పెట్టడంతోసం కృతకమైన దిబ్బలను తయారుచేశారు. కొండలను అనుకరిస్తూ తయారయ్యే, ఈ దిబ్బలు! బాగులు ఈ దిబ్బలనే స్థాపించున్నారు. ఇప్పటికీ తెలుగులో 'దిబ్బ'—తిరుగుండం! అనే నుడిఉంది దిబ్బఅంటే కృతకమైన కొండ—అది చాలచిన్నదే అనుకోండి. తిరుగుండం అంటే ఆ దేవుడి తాలూకు జలాశయం. జైనబౌద్ధాలు నశించగా దిబ్బలు, రాళ్ళు మిగిలేయి—అదైనా కొన్నిచోట్లే!

'మల' 13 అనేది అరవభాషలోని పదం అనీ, కాబట్టి తిరుమల (ముఖ్యంగా వెంకటేశ్వరుని కొండ) అరవమనీ కొందరు భావిస్తున్నారు. అది వట్టి పొరపాటు. 'మల' శుద్ధ తెనుగు పదమే! ఉదా:—నల్లమలలు, ఎర్రమలలు. ఇంతకీ 'తిరుమల' శిబ్దానికి అర్థమేమిటో! పైనే తెలియజేశాను. ఇది ప్రాచీనపు తెనుగుమాట.

ఒకానొక కాలంలో 'తిరులింగ' దేవుణ్ణి ఆరాధించే తెగవారు, తెలుగుదేశాన్నింతా వశపరుచుకోగా దీనికి తెలుగుదేశము పేరు వచ్చింది. అట్లే 'తిరుమల' (ఇప్పటి తిరుపతి) ఆరాధనలైన తెగవారు 14 అరవదేశాన్ని ఆక్రమించుకోగా అక్కడి దేశానికి (తిరుమల, త్రిమల) తిమిళదేశమనీ, అక్కడి భాషకు తిమిళభాష అనీ వచ్చిందని చెప్పవచ్చు.

అటుతర్వాత వైశాచీ జనులు, ఆర్యులు ఆ ప్రాంతానికి వచ్చేవారు. దానికి 'ద్రవిడ'మనే సంస్కృత నామం వచ్చింది. ప్రజలు 'ద్రావిడ్లు' అయ్యారు.

నన్నెచోడుడుగాని, నన్నయభట్టుగాని 'తెలుగు' శబ్దాన్ని ఏల వాడలేదు?

పై ప్రశ్నకి ఒక్కటే సమాధానం కనబడు తూంది 'తెలుగు' అనేది దేశానికి పేరు, భాషకి పేరుకాదు. ఇది తిరులింగ లేక త్రిలింగ లేక తెలుగు దేశం. కాని ఇక్కడి భాషకి పేరు 'తెనుగు' దేశం పేరు చెప్పవలసినదే 'తెలుగు' అని వాడతాగా, భాష పేరు చెప్పవలసినదే 'తెనుగు' అని వాడతారు. అయితే పైని జెప్పిన ఇద్దరు కవులను దేశవాచిగానైన 'తెలుగు' పదాన్ని వాడలేదు? దేశవాచిగా ఉంటున్నమాట అవొక్కటే కాదు. 'అంగ్ర' మొక టుంది: 'అంగ్రం' అన్నా తెలుగు దేశమునే అర్థం. కాబట్టి 'తెలుగు దేశం' అని చెప్పవలసినదో 'అంగ్ర దేశం' అంటేకూడా సరిపోతుంది. "తెనుగుభాష" అని చెప్పవలసినదో 'అంగ్రభాష' అంటే సరిపోతుంది

అదేగు) అంగ్ర = తెలుగు.

(భాష పేరు) అంగ్ర = తెలుగు.

అవసరం వచ్చిచోటల్లా పై పదాలను వారు తబ్బిబ్బు లేకుండా వాడేరు.

నన్నెచోడదేశమని—కుమారసంభవంలో వాడిన మాటలు—

అంగ్రవిషయంబున అంగ్ర లేక తెలుగుదేశమున.

(ఆ 1 ప 23.)

తెనుంగున = తెనుగు లేక అంగ్రభాషలో

(ఆ 1 ప 23, 35)

అంగ్ర = తెనుగుభాషను మాట్లాడే ఇల్లాలు.

(ఆ 3 ప 54)

నన్నయభారతంలో 'అంగ్ర' శబ్దం సమాసం అడుగున పడిపోయింది. 'గౌడాంగ్రకుంతల కేరళ'— అంగుచేత స్పష్టం కావడంలేదు. 'తెనుగు' శబ్దానికి ప్రయోగాలున్నాయి.

13. అరవభాషలో 'మలై' అంటారు.

14 'మలలు' అని చెప్పవచ్చు హరిజనులు మొదట ఈ ప్రదేశంలోనివాళ్ళో, లేక మలల (కొండల) మీద ఉండటాట్టి ఆ పేరు వచ్చినదో.

నన్నయనాటికి కూడ తెలుగులో తబ్బిబ్బులు లేవు. సుమారుగా మరి రెండుశతాబ్దాలలో ఆ విచక్షణ అంతరించింది అప్పుడు అంధ్ర, ఆంధ్ర, తెలుగు, తెలుగుతబ్బలకు భేదమే కనబడలేదు. అంతేకాదు, వాగుకలలోంచి 'అంధ్ర' పదం జారిపోయింది కాలం జరిగిపోయినకొద్దీ ప్రజలు, పండితులకూడ వెనకటి వాటిని మరిచిపోతారు!

ఈదేశానికి తిగులింగ (సుల్లికాడ్డున) స్వామి తన పేరును పెట్టుకొన్నాడు.

'తెలుగు', 'తెనుగు' మాటలనుగురించి మనం ఎన్ని చెప్పినా ఒక సందేహమాత్రం వదులదు. అదే మంపే—లోకంలో ఎక్కడైనా దేశం పేరే భాషకి ఉండటం కద్దు. అంతేకాని దేశం పేరు ఒకటి, భాష పేరొకటి ఉండడం విపరీతం ఇది తెలుగుదేశం, ఇంగ్లండ్‌ని భాష తెలుగు. బహుశక్యవ్యం! దీని విషయమై ముందు ముందు తెలుసుకొందాము.

దక్షిణాపథం

'దక్షిణాపథం'—ఈపదసంపుటి క్రీస్తుపూర్వం ఎప్పటినుంచో వాగుకలలో ఉంది. వింగ్య సర్వతాలకు దక్షిణం గా సుమారు నీలగిరులదాక ఉన్న ప్రదేశమంతా దక్షిణాపథమే! ఈ పేరు భారత, రామాయణాలలోను ఉంది. మొదటి శాతకర్ణిరాజు (క్రీ. పూ. రెండో శతాబ్ది అతను) 'దక్షిణాపథాధిపతి'ని అని శాసనం15లో చెప్పకొన్నాడు. విదేశ రచయైన పెరిప్లస్ అను గ్రంథంలో 'ఎచ్చినాబదీ' అని ఉంది. 'దక్షిణ' 'దక్కన్' అను మాటలకు సంబంధముంది.

పెంకణ

కర్నూలు జిల్లా సరిహద్దులలో శ్రీశైల సమీపంలోని కొంత ప్రదేశానికి 'పెంకణ' అని పేరు. ఈ పదం వ్యాస భారతంలో ఇటుంది—'పులింస, పెంకణ, బాష్టాక, ఆంధ్ర' వైశ్యాలు కారవ పక్షాన పోరాడేయి అప్పటికి 'పెంకణ' పదం క్రీస్తుపూర్వ నుంచి ఉందని ఋజువువుతుంది. స్థలనాచియస్ 'పెంకణ'పదం దేశపదం మాత్రమే. దీనికి దక్షిణస్థల మని అర్థం. అరవభాషలో తెక్కణం16 అంటే దక్షిణస్థలమని అర్థం.

శ్రీశైలప్రాంతంలోని పెంకణాన్ని శనాటి చోళులు క్రీ. త. అయ్యి శతాబ్దముంచి పరిపాలించే రని చెప్పవచ్చు. వీరిలో ముఖ్యుడు కరికాల

చోళుడు. 17 వీరు తెలుగువాగు. అటుతర్వాత క్రీ. శ. 850 ప్రాంతంలో నన్నెచోడదేవుడను కవిరాజు ముఖ్యుడయ్యాడు.

పెంకణంవంటి పదాలు మరికొన్ని ఉన్నాయి: కొంకణం, తెలం గాణం.

తెంకణం అనుమాపే పెంకణం గా మారింది.

ఉదా:—తెంకాయ - పెంకాయ.

తెంకణము అను పదసంపుటిలో—

తెన్ + కణము అను రెండుమాటలు ఉన్నాయి.

'తెన్' అనగా దక్షిణం. 'కణము' అనుమాటకు స్థలము అని అర్థం.

'తెన్' అను పదం గల మాటలు తెలుగులో మరి కొన్ని 'తెమ్మెర, పెంకాయ, పెంకాళి 'తెన్' అంటే దక్షిణం అనికదా అర్థం. దీనికి దక్షిణం? శ్రీశైలానికి దక్షిణాన ఉండేస్థలం అని భావం. దీనికి సరియైన సంస్కృతం తిర్జునా - దక్షిణా పథం. కాని ఈ పదసంపుటి ఇదివరకే వింగ్యకి దక్షిణం గా ఉన్న ప్రదేశానికి రూఢి నామమై ఉంది. అందుచేత దేశపదమైన 'పెంకణ' అట్లే మిగిలిపోయింది.

తెనుగు

ఇనొక దేశీయ పదం మాత్రమే. 'తెలుగు' శాస్త్రానికుండే ప్రయోగాల బాధ దీనికిలేదు. దీనికి మొదటి ప్రయోగం నన్నెచోడ దేవకవి (క్రీ. శ. 850 ప్రాంతం) కుమారసంగ్రహములోను, తిర్వాతిది నన్నయ భారతంలోను కనబడుతున్నాయి.

'తెలుగు' అను పదం కేవలం లాన్ని మాత్రమే తెలియజేస్తుంది. అయితే అందిరి భాష పేరేమి?

'తెనుగు' శబ్దం సుమారుగా నేయి యేళ్ళనుంచి మాగులేకుండ కనబడుతుంది కాబట్టి మొదటినుంచి ఆ పదం అతేజువంది అభిప్రాయపడవచ్చు. కాని దీనిలో పెద్ద చిక్కాకటి వచ్చి పడింది 'తెనుగు' శబ్దాన్ని చూడడంతో, ఏవో రెండు పదాల సంపుటిలాగు తోస్తుంది. 'తెనుగు'కి ఉండెత్తగ్గ రెండు పుష్పిత్తులను ఇక్కడ చూసిస్తాను.

15 ఎఫ్. ఇం. VIII పుట 48.

16. ఆంధ్రభాషావికాసం, పుట 82.

17. Early Dynasties of Andhra Desa by B. V. Krishna Rao P 282 -284.

(1) తెలుగుదేశంలో నాగు తెగవారు ఉండేవారు. నాగు తెగవారి ముఖ్యదేవుడు 'తిరునాగు' అని చెప్పవచ్చు. ఇతని పేరుకలదే నాగార్జున కొండ. దీనిని మొదలు కైనులు వశపరుచుకొన్నారు. కై పుమాడో శతాబ్దంలో ఇక్కడ కైనులతి ప్రబలింది. కుబీరికుడు అను కైనరాజు ధనద్రవ్యాలు (ఇప్పుటి భట్టి ప్రోలు)ను ముఖ్యపట్టణంగా పాలించేవాడు. అతని కాలంలో కైనులు దీనిని నాగార్జునకొండ¹⁸ అని పిలిచేవారు; అటుతర్వాతి కొంతకాలంపాటు దీనిని బౌద్ధులు వశపరుచుకొన్నారు.

'తిరునాగు' దేవునిన్ను ఈ పర్యవేక్షకుడు శ్రీ పర్యవేక్షమే. 'తిరుమల'యొక్క అనువాదమే 'శ్రీ పర్యవేక్ష' అని ఐనకే తెలియజేశాను.

'తిరునాగు' నామం పొందలేనిన మార్పులు

తిరునాగు
|
తిరినాగు
|
తిరీనాగు

తినాగు

తినాగు

తినాగు
|
తెనుగు

శుద్ధ దేశీయమైన 'నాగు' శబ్దమే వైశాచీ (ప్రాకృతంలోకి, సంస్కృతంలోకి 'నాగ' అను మార్పుతో గ్రహించబడింది.

(2) రెండో వ్యుత్పత్తిని చూద్దాం. ఇక్కడ నాగు తెగవా రుండేవాడకదా! వింగ్వి పర్వతాలకు దక్షిణాన ఉన్నవారు 'తెన్ నాగులు' (తెన్ = దక్షిణం) తెన్ నాగులు మాట్లాడే భాష తెన్ నాగు భాష.

తెన్ నాగు
|
తెన్నాగు
|
తెనాగు
|
తెనుగు

ఇట్లు రెండువిధాలగా దీనిని సాధించవచ్చు. కాని 'తిరునాగు' పదమే 'తెనుగు' అయింది అనడం సమంజసం. అంతకు పూర్వం ఈ తెలుగుదేశం లింగ తెగవారి పాలనకింది ఉండేది. దానిని నాగు తెగవారు ఆక్రమించుకొన్నారు. ఈ దేశానికి మాత్రమే మనుషులటి పెరైన 'తెలుగు' రూఢిఅయింది. కొంతగా వచ్చిన నాగు తెగవారి పేరు, ఇక్కడి భాషకి పేరుగా ఏర్పడింది. 'తెనుగు' శబ్దంయొక్క అది. ఇది 'తెలుగు' శబ్దం ఇక్కడిది 'తెనుగు' భాష. పై రెండుమాటలకు వేరువేరు అర్థాలు కదా. అది ఎరిగిన కాలంలో వాటికి గజవిజిలేదు. అది ఎరిగని కాలంలో రెండను పర్యాయ పదాలు కావడంలో వింత ఏమీలేదు.

ఆంధ్ర

'ఆంధ్ర—ఆంధ్ర' పదాలు ఎట్టివో ఈ వ్యాస ప్రారంభంలోనే తెలియజేశాను వితిరేయ ప్రామాణ్యంలో మొదలుగా అనేక పూర్వప్రయోగాలు కనబడుతున్నాయి కాని ఒక్కటికూ దాని వ్యుత్పత్తిని తెలుసుకోడానికి సాయపడడంలేదు. ఇట్లండగా దిండి మహాకవి రచన మాత్రమే మనకు ఉపయోగపడుతుంది. ఆయన దిశకుమర చరిత్రలో 'ఆంధ్ర నగరము'ను తెల్పాడు. అది సరస్సు సమీపంలో ఉంది అని ఆ మహాకవి జేసేడు ఈ సరస్సు ఇప్పుటి 'కొల్లేరు' అనీ, ఆయన చెప్పిన ఆంధ్ర నగరం 'వేంగి' (ఇప్పుడు ఇది విలూరు దగ్గర) పెదవేగి చినవేగి అను గ్రామాలుగా ఉంది) అనీ, మన చరిత్రకారులు కనుక్కొన్నాగా. ఇప్పుడు మనం ఆలోచించవలసిన విషయమేమంటే—వేంగి నగరానికి ఆంధ్ర నగరం అను పేరుపెట్టడానికి ఏమిట సాధ్యమయింది? ఆ మాటలను ఈ క్రింది విధంగా సమన్వయం చేయవచ్చు—

వేంగి నగరం = ఆంధ్ర నగరం

వేంగి = ఆంధ్ర

ఇప్పుడు 'వేంగి' తాలూకు పుక్కి పురాణాలను తిరగవేద్దాము. వేంగి అన్నా 'వేగి' అన్నా ఒక్కటే! 'వేగి' ఒకప్పుడు దగ్గరాష్ట్రముట! ఇది దగ్గరాష్ట్ర మెట్లయిందీ? 'వేంగి'కి 'మంట' లేక 'నిష్ఠ' అను మాటలకు ఏదో సంబంధముంది. తెలుగులో 'వేగుట' అను మాటను, 'కాలుట' కు సంబంధించిన భావా

18 Early Dynasties of Andhra Desa
by B. V. Krishna Rao P 122-127.

లలో వాడతాం. ఉదా:—కూర బాగా వేగింది; వాడు ఏక వేగిపోతాడు. ఇంతే కాదు. 'వేగు' మాటకు మరొక అర్థం కూడా ఉంది.

వేగు తెల్లవారు, ఉదయముకు

మనకు ప్రస్తుతం ఉపయోగపడే అర్థం ఇదే! ఈ అర్థంలోనే మనం 'వేగుబాము', 'వేగుజుక్క' మొదలైన పదాలకోద్ధి మాటలను సృష్టించుకొన్నాం. వాడుకలో ఉన్నాయి. కాని అసలు ముఖ్యమైన పదముకంటే వాడుకలోంచి జారిపోయింది. అది ఏదంటే—నూగ్యుడు అని అర్థం వచ్చేపదం. ఇప్పుడు మనం 'నూగ్యుడు' అను పదాన్ని వాడుతున్నాముగా మన నూగ్యులు 'వేంగి' అను మాటను వాడేవారని గుఱువుగా ఉహించుకోవచ్చు. ఈపదం నుంచే వేంగి నాగు, వేంగిరాష్ట్రం మొదలైన మాటలు వచ్చేయి. 'వేంగినాడు' అను పదానికి 'వేంగి' శబ్దమే మూలం.

'వేంగి' అను నూగ్యుడుకదా! నూగ్యుడు ఎట్టి వాడు? ఆంధ్రము (= చీకటి) ను బోగొట్టువాడు, అనగా, ఆంధ్రారి (ఆంధ్ర + అరి) (చీకటికి శత్రువు)

వేంగి = ఆంధ్రారి.

వేంగినాడు = ఆంధ్రారి పథము.

ఈ 'ఆంధ్రారి' పదం ప్రాచీన ప్రాకృతం. అప్పటికి ఇంకా ఆర్యప్రభావం మనకు లేదు.

'ఆంధ్రారి' పదం వాడుకలో క్రమంగా 'ఆంధ్రర' 'ఆంధ్ర' అయింది.

ఆంధ్రారి (నూగ్యుడు) ని పూజించే మనుష్యులు 'ఆంధ్రారులు'. ఈ మాట వాడుకలో 'ఆంధ్రారులు' 'ఆంధ్రులు' అయింది. 'ఆంధ్ర' అనురూపం ఎర్పడ్డ కాలంలోనే వితరణయై బ్రాహ్మణ గ్రంథం పుట్టింది. అందుచేతే ఆ రూపం మాత్రమే 19 ఆ పుస్తకంలోకి ఎక్కింది.

పూర్వకాలంలో 'ఆంధ్ర' అనేది ఒక జాతికాని ఆఖరికి ఒక తెగకానికాదు. అది ఒక్క కుటుంబం మాత్రమే! దాని సంగతి చరిత్రనుగురించి చెప్పే బలవంతుడైన బుద్ధుడు చెప్పబడుతుంది.

ఒక దాని వ్యుత్పత్తి మరిచిపోయిన కాలంలో అనేక పుక్కిటి పురాణాలు బయటపడతాయి. ఈ దేశం తగిలబడిపోయింది కాబట్టి లేక ఇక్కడ పెద్ద పులులు సంచరించేవి కాబట్టి దీనికి వేంగి అని పేరు పెట్టారు అని ఒకరికొకరి. మధ్యకి మరొకటి, మాడండి. 'సర్వామృతి' అను కావ్యంలో

ఏమి నాని ఉందంటే—ఇక్కడ ఏడుమంది గుడ్డి రాజులు (ఆంధ్రులు) పరిపాలన చేసేరు కాబట్టి

అంధక దేశమని పేరు 20 వచ్చింది. ప్రజలు, పండితులు కూడా అసలు వ్యుత్పత్తిని మరిచిపోయిన కాలంలో ఊరుకోలేక విపరీతి విధాలుగా సాధించ జూసారు.

ఇప్పుడు మనం తెలుసుకోవలసిందేమంటే—మన దేశానికి ప్రాచీన ప్రజలు వచ్చేరు. వారిలో ఒక కుటుంబం వారైన ఆంధ్ర కుటుంబంవారు ఇప్పటి గోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు జిల్లాల ప్రదేశాన్ని వశపరుచుకొన్నారు. తాము వశపరుచుకొన్న ప్రదేశానికి ఆంధ్ర పథం అని పేరు పెట్టుకొన్నారు అప్పటి ప్రజలభాష అనుగా తెలుగుభాషలో ప్రజలకోసం 'వేంగినాడు' అని పరివర్తించారు.

ఆంధ్ర కుటుంబంవారు నూగ్యుని ఆరాధించే వారు అని వారి పేరునుబట్టి తెలుస్తూంది. ఇటువంటి కుటుంబాలు ఇంకా బోలెడున్నాయి. వాటిని గురించి తిర్విత తెలుసుకొందాం.

ఆంధ్రరాజ్యం క్రమక్రమంగా విస్తరించి ఇప్పుటి తెలుగు దేశమంతటా విస్తరించింది. ఇదింతా ఆంధ్రపథమే అయింది. వేంగినాడు, వేంగిరాష్ట్రం దీనిలో వే. కర్నూలు జిల్లాలోని నదికి 'ఆంధ్ర' అను పేరు వచ్చింది. కలింగదేశం కూడా ఆంధ్రపథంలో ఒక భాగమయింది.

కొంతకాల మయేక పండితులు శుద్ధ తెలుగు పదమైన వేంగిని ప్రాచీన ప్రాకృత, సంస్కృతాలలోకి అట్టే లాగుకొని వేంగీనగరం, వేంగీ రాష్ట్రం అన్నారు. అక్కడివారిని వైంగీయులు అని కూడా అన్నారు. ఇట్లు ప్రాకృత, సంస్కృతాలలోకి దేశ భాషా పదాలు ఎన్నో ఎక్కియి. వాటిని పండితులు బైట పెట్టాలి.

వేగినాటివారు శుద్ధాంధ్రులు. వారే పూర్వపు ఆంధ్రులకు సంబంధించినవారు. దేశమంతటికిని ఆంధ్ర పథం అను పేరు ఎర్పడ్డ తర్వాత ఇక్కడి జనులందరు ఆంధ్రులయ్యారు. చివరికి ఆంధ్రులన్నా తెలుగువారన్నా, తెలుగువారన్నా ఒక్కటే అయ్యారు.

19. ఏతేంద్రా, పుండ్రా, శిఖరా, పులింద మూలిబా ఇత్యుద్ధంతే—వితరణబ్రాహ్మణం.

20 Early Dynasties of Andhra Desa P. 124.

వేరి (నూగ్యుగ) అను పదం తెలుగు నిఘంటువులోంచి బరిబోయినట్లే నూగ్యుగికి అందరి అను పదం సంస్కృత నిఘంటువులలో కనబడును.

వైశాచీ ప్రజలంటే ఆగ్యులకు పరగుశత్రుత్వం. కాబట్టి వారి నూటాను తమ నిఘంటువులో వేరిలో లేదా? కాలం ఒరిగినకొద్దీ ఆంగ్ల నిఘంటువుకు తొలి అర్థం బారిబోయింది. ఇది ఒక జాతి ప్రజకు వేరయింది. వీరి తొలి చిహ్నము మరొక సంస్కృతంలో చూడాలి. మన తెలుగు శాసనానికి వచ్చిన వైశాచీ జాతి వారు నూర్యుగపులు అను బిరుదుగాన్ని వనం గట్టిగా జ్ఞాపక ముంచుకోవాలి. అవచ్చిన అనేక కుటుంబాలలో ఆంగ్ల కుటుంబం ఒక్కటి మాత్రమే! మిగత కుటుంబాల సంతతి ఇలుతిర్వాతి మాదాం.

సాతవాహన

ఇదికూడ 'ఆంగ్ల—ఆంగ్ల' పదాల వంటిదే.
జనక—జన్య సంబంధం.

సతవాహనుడు—సాతవాహనుడు

సతవాహనుడు అంటే ఏమిటి? పూర్వకాలపు భాషాచిత్రాలలో ఇదొకటి. దీనిలో రెండు మాటలున్నాయి.

సత + వాహనుడు

'సతి' శిక్షానికి అచ్చ తెలుగు పదాలతో చేరిక కనబడుతుంది. దానికి ఉదాహరణ ఇటు తిర్వాత వస్తుంది. 'సతి'కి 'సప్త'కి సంబంధముంది. ఏదియిందో ఏది వసుకో పరిశోధన అవసరం.

సతి=నిశు

'సతి'తో కూడిన కొన్ని పదాలు—సతీనాలు కలరుసీడు, సతీనాల్గుల జేజీ, సతీహనుదణి, ఇవన్నీ అచ్చ తెలుగులు.

రెండో పదమైన 'వాహనము'ను గురించి సరి లిదాం.

వాహము లేక వాహనము=గుర్రము

'వాహనుడు' అను పదం మనకు ఇప్పుడు కొన్ని సమాసాలలో వాడుకలో ఉంది—సందివాహనుడు, గరుడవాహనుడు.

.. సతివాహనుడు = ఏను వాహనములు (గుర్రములు) గలవాడు; సతీహనుదణి

ఈయన ఎవడు? ఏను గుర్రమున (వాహనమున) గలవాడు నూగ్యుగం. సతివాహన నిఘంటువులో కనిపిస్తుంది.

'ఆంగ్ల'ని ఆగ్రాధించువాడు ఆంగ్లము లేక ఆంగ్లము అయ్యేను. అట్లే 'సతివాహను'ని ఆంగ్లించు వాడు 'సాతవాహనులు' సాతవాహనులు కూడా ఆంగ్లములాగే నూర్యుగపులైన బ్రాహ్మణులు.

నూగ్యుగీరంలో (క్రీ. శ. నాటి ప్రాకృత భాషలో) కొన్ని మాటలలో 'స' కి 'శ' కి భేదం పాటించే వాడుకగా. కాబట్టి 'సాతవాహన' పదం నుంచి 'శాతవాహన' పదంకూడా ఏర్పడినది ఈ సదా లక అలుతిర్వాతి అనేక అభాస గూఢాలు విరిచి డ్డాయి—శాతవాని, శాతవాని మొదలైనవి.

వై పుష్పితిరి ఎరగని కాలంలో పండితులు కొత్తకొత్త కథలు అల్లేరు. కథాపరిష్కార గ్రంథ కాలంలో 'సాతవాహనుడు' అంటే సింహాన్ని ఎక్కినవాడు అన్నారు. మరికొందరు గుర్రానికి పుట్టిన వాడు అన్నారు. 21

ఆంగ్లములాగే సాతవాహనులు కూడా ఒక కుటుంబంనాగు మాత్రమే. నూర్యుగపుల ఇట్టి కుటుంబాలను మరికొన్నిటిని ఇలుతిర్వాతి తెలుసుకొందాం.

విశ్వాకులు (క్రీ. శ. 200-26)

పురాణాలలో గణపతి లేకుండా విశ్వాకులకు అను పేరు చెప్పబడింది—అనగా, వీరు ఇశ్వాకులకు సంబంధించిన అని అర్థం. ఇశ్వాకులు అనగా నూగ్యుగం విశ్వాకులు అనగా నూగ్యుగం ఆంగ్లించు భిక్షులు కాబట్టి వీరిని విశ్వాకులు అనాలి కాని ఇశ్వాకులు అనకూడదు ఈ మాటకూడా అనురకోశంలో ఉంది. ఆంగ్లము, సాతవాహనులూగే ఇశ్వాకులకూడా బ్రాహ్మణులు. వారిలాగే వీరుకూడా ఒక కుటుంబం వారే.

పల్లవులు (క్రీ. శ. 250-630)

పూర్వకాలంలో పల్లవులు కృష్ణా, గోదావరీ నదీప్రాంతాలలో తొలుత వాసం కల్పించుకొన్నారని చరిత్రకారులంటారు. వీరుకూడా వై వారిలాగే నూర్యుగపులేగాని మరేమీ కాదు. ఆ విషయం ఇక్కడ చూద్దాం.

21. Early History of the Andhra Country by K. Gopalachari. P 30, 31.

‘పల్లవ’ గూఢంకంపై ‘పలవ’ గూఢం ప్రాచీనమైనది 22 కొబ్బోలు. పలవ, పల్లవనూటలు తెనుగులో బాగా కలిసిపోయేయి. ఈ కిందినూటలను చూడండి—

పలపల = నూగోష్ఠనయచుకుటలో అనుకరణము.

పల్ల = అగణవృత్తు కలది.

పల్ల (శబ్ద) = తెల్ల (శబ్ద)

పల్లనము = లఘుకరంగు.

పై పదాలనుబట్టి

పల్లవ = పరటి రంగుగలవాడు (అనగా, నూగోష్ఠు)

అను పదం తొలుతి ఉండి ఉండాలని చెప్పవచ్చు. అట్టి మూర్తిని ఆరాధించువారు ‘పల్లవులు’ అను సంపదయొక్క గూఢం బోత్తిగా చెదిరిపోవడం చేతి ఇతికంపై చెప్పడానికి వీలుకొవడంలేదు.

ఆంధ్రులు, సాతవాహనులూగే పల్లవులకూడ పైకొచ్చి భాషను నూగోష్ఠనాగు. వీరంటే ఆగ్నేయ శిశుత్వం. కాబట్టి ‘పల్లవును’ అను మాటను వారు దుష్టరాన్ని పుట్టించేగా. ‘పల్లవును’ అంటే విటుడంటి పల్లవులు పైకొచ్చి జనులకొబట్టి అర్థ ఆచారాలకంటే భిన్నమైన ఆచారాలను వారు అనుసరించేవారు. 23

పల్లవశబ్దం ఎట్లు వచ్చిందో తెలియనికాలంలో పల్లవ అంటే చిరుదు అని అర్థం చెప్పేగా.

పల్లవులు చిరకాలం ఉండడంవల్ల పల్లవనాగు అను పేరువచ్చింది. అది రానురాను ‘పల్నాడు’ అయింది.

బృహత్పలాయనులు (క్రీ. శ. 270-285)

మొదట ‘బృహత్పలం’ అంటే అర్థం తెలుసుకొందాం.

బృహత్ = గొప్ప

ఫలము = పసనము

ఈ గొప్ప ప్రసవము కలవాడు నూగు. కాని మరొకరు కాదు.

బృహత్పల + అయనము = నూగోష్ఠి గతి.

నూగోష్ఠి గతిని ఆరాధించువాగు బృహత్పలాయనులు. వీరు నూగోష్ఠియొక్క ఒక అంశను ఆరా

ధించేవాగు. వీరుకూడ ఆంధ్రాదులవలె ఒక బ్రాహ్మణకుటుంబంవారు.

సాలంకాయనులు (క్రీ. శ. 320-420)

సాలంకాయన శబ్దం ఎట్లు ఏర్పడిందో చూద్దాం.

స + అలంక = సాలంక

స + అలంకను = సుందరం లేక ప్రభతో కూడినవాడు (అనగా, నూగోష్ఠు).

సాలంక + అయనము = నూగోష్ఠి గతి

సాలంకాయనమును ఆరాధించువారు సాలంకాయనులు. ఇది బృహత్పలాయనుల వంటిది. నూగు ఆంధ్రేశ్వరిలో ‘సాకి’ ‘శాకి’ భేగాన్ని పాటించేవారు కాదు. కాబట్టి ‘సాలంకాయను’ అన్న ‘సాలంకాయను’ అన్న ఒక్కటే. వీరు వేంగీశ్వరి స్వస్థలం గా కలవారు కాబట్టి వైంగీయకులనికూడ చెప్పవచ్చు. ఆంధ్రాదులూగే వీరు కూడ ఒక బ్రాహ్మణకుటుంబంవారు మాత్రమే.

విష్ణుకుండినులు (క్రీ. శ. 500-670)

‘విష్ణుకుం’ సంబంధించినవారు విష్ణుకుండినులు.

కుండి = పరస్సు; నలుచదరపు నూయి

‘కుం’ అను మాట వైస జెప్పిన రెండో అర్థంలో కొన్ని ప్రాంతాలలో వాడుకలో ఉంది. కట్టబడ్డ చిన్న గోయి అను అర్థంలో ‘ముగుగునీటి కుండి’ అని కొన్నిచోట్ల వాడుక. ‘కుంకి’ అను పదము అనేక రూపాలుగా మారింది ఉదా:-గుంపము (=కోనేరు); (కుడి)గుంపము; కుంట లేక గుంట (=చేరుపు) మొదలైనవి.

విష్ణువు = పదిహేను; నూగోష్ఠి. విష్ణుకుండి = నూర్యశేవుని సరస్సు — అనగా, నూర్యశేవుని గుడికి సంబంధించిన సరస్సు. విష్ణుకుండినులు = నూగోష్ఠిని సరస్సుకు సంబంధించినవాగు. వీరు నూర్యారాధకులు. ఆంధ్రాదులవలె బ్రాహ్మణులు.

22. Early Dynasties of Andhra Desa by B. V. Krishna Rao P 136, 216.

23. Early Dynasties of Andhra Desa by B. V. Krishna Rao P 136, 216.

ఆంధ్రభృత్యులు

‘ఆంధ్రభృత్యులు’ అని కొన్ని పాలకవంశాలను గురించి చెప్పబడుతుంది. ఈ పదంపుటికి కొందరు ఆంధ్రరాజులవద్ద సేవకులుగా ఉన్నవారు అని అర్థం చెప్పబడుతున్నది. కాని అది సరికాదు. ‘ఆంధ్ర’ భృత్యులు అంటే సూర్యభిక్షులు అని మాత్రమే అర్థం. భృత్యులు అనగా భిక్షునిమాత్రమే భావం. కనుక కొందరు తాము ప్రత్యేకంగా సూర్యభిక్షులను అని చెప్పుకోవడం కోసం ‘ఆంధ్రభృత్యులు’ అను బిరుదును తాల్చినారు.

బప్ప భట్టారక

పూర్వపు పాలకవంశాలు కొన్ని ‘బప్పభట్టారక’ పాదభిక్షులను 24 అని చెప్పుకొన్నాయి.

భట్టారక = సూర్యుడు. కాబట్టి వీరు సూర్య పదభిక్షులను చెప్పుకొన్నారు. కాని ‘బప్ప’ అను మాటకు అర్థమేమో! తిండిద్రోస సూర్యుని పాద భిక్షులను అర్థం కావచ్చు. 25 సూర్యుడు మగదేవుడు కాని ఆదిదేవత కానుకదా! ‘బాయి’ అను పదం యొక్క పూర్వరూపం ‘బప్ప’ కాబోలు. ‘ఆంధ్ర భృత్యు’లన్నా ‘బప్ప భట్టారక పాదభిక్షులు’ అన్నా ఒక్కటే అర్థం. కాని ఇక్కడ ఒక భేదం ముట్టుకు ఉంది అని చెప్పవచ్చు.

ఆంధ్ర (సూర్య) దేవాలయం కృష్ణానదీతీరాన శ్రీకాకుళంలో ఉండవచ్చు. కాని బప్ప భట్టారక దేవాలయం ఎక్కడఉందో పరిశోధన అవసరం.

చోళులు

పూర్వపు తెనుగు శాసనాలలో ఆ (తమిళ భాషలో ధ్రి) అను అక్షరం కనబడుతుంటుంది. ఈ ధ్వనినుండి అటుతర్వాత ‘ఛ’, ‘ళ’, ‘రి’ అను మూడు వేరువేరు అక్షరాలు ఏర్పడ్డాయి. ‘చోళ’ అను మాటనుంచి తర్వాత ‘చోడ’, ‘చోళ’ అను మాటలు వచ్చాయి. ఈ రెండు మాటలేగాక ‘ఱ’ తొలుతు ఒకమాటకూడ, అనగా ‘చోఱ’ అని కూడ వస్తుంది. మనకు ‘చోళ’, ‘చోడ’, శిల్పాలే తిరుమ వాడుక. ఇవి చోళ లేక చోడరాజులను మాటలలో వాడుకలో ఉన్నాయి. ఇంక ‘చోఱ’ శబ్దం సంగతేమిటి? పై వన్నీ పూర్తిగా తెనుగుమాటలు.

‘చోఱ’ శబ్దం వాడుకలో లేకపోయినా ఇంకా నిఘంటువు (ఆంధ్రవాచ స్పత్రిక)లో మిగిలింది.

చోఱవాడు బాలుడు; శిశువు.

అటు తర్వాతికాలంలో ‘ఱ’ ‘రి’ కి భేదం తగ్గి పోయింది. అందుచేత రెండో రూపంకూడ కనబడు తుంది.

చోర బాలుడు; శిశువు.

ఈ బాలుడెవడు? కుమారుడే కాని ఇతరులు కారు. కుమారుడు అంటే కుమారస్వామి ఇతనికి మరికొన్ని పేర్లు—‘ముద్దులయ్య; ముద్దుగల తల్లెల బిడ్డ; పెగపాపడు’ (ఆంధ్రవాచస్పత్రిక).

చోఱ, చోళ, చోడ ఇవి శుద్ధమైన తెనుగు మాటలు కదా!

‘చోఱ’ అంటే కుమారస్వామి అని తెలుసు కొన్నాము ఈ దేవుడంటే భక్తిగలవారు తమ వంశానికి ఆ దేవుడి పేరు పెట్టుకొన్నారు. చోళులన్నా, చోళులన్నా, చోడులన్నా వారే.

కుమారస్వామికి ‘చోఱ’ అను మాట ఇప్పటి తెలుగులో వాడుకలో లేదు. కాని ఒకప్పుడు ఉండే దని చెప్పవచ్చు. ‘చోర గుడి’ వారు అను ఇంటి పేరు గలవారు ఉన్నారు. ‘చోర గుడి’ అంటే ‘కుమార స్వామి ఆలయం’ అని అర్థం.

చోళులు లేక చోడులు మొదట తమిళ దేశ స్థలనీ, తర్వాత తెలుగుదేశంలో రేనాటి ప్రాంతాన్ని జయించేరనీ కొందరు చరిత్రకారులు చెప్పే మాటలు విశ్వసనీయము కావు.

చోళులు ఆంధ్రదేశంవారనీ, కరికాలచోళుడు ఇక్కడి వాడేననీ, వారు తమిళదేశంమీదికి దండెత్తి అక్కడ రాజ్యము స్థాపించుకొన్నారని చెప్పే భావ రాజు వేంకటకృష్ణారావుగారి మాటలే యధార్థాలని 26 చెప్పవచ్చు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అచ్చ తెనుగు పదమైన ‘చోఱ’ శబ్దం గ్రహపరుస్తోంది. కరికాలచోడుడు శుద్ధ తెలుగువాడు. ఇతని శాఖవారే తమిళదేశంలో నాలుకొన్నాడు.

24. The Early Dynasties of Andhra Desa by B. V. Krishna Rao P 350.

25. The Early Dynasties of Andhra Desa by B. V. Krishna Rao P 350.

26. Early Dynasties of Andhra Desa P 282-84.

చోళులు కుమారస్వామి భక్తులు అను విషయం చరిత్రనుంచి తెలుస్తూంది కాబట్టి నన్నెచోడేశపుకు (క్రీ. శ. 828 882) కుమారసంభవ కావ్యాన్ని రచించెడు.

చోళులూలే గాంగులు, చాళుక్యులు కూడ కుమారస్వామి భక్తులే! ఆ సంగతి ఇటు తర్వాత చూద్దాం.

గాంగులు

అయిదో శతాబ్దాంతంలో కళింగదేశంలో గంగ రాజులు ప్రసిద్ధికి వచ్చేరు. అటుతర్వాత వారు ఎనిమిది శతాబ్దాలపాటు పరిపాలించారు. 'గంగ' శబ్దం ఎటువంటిది? 'గంగ' 'గాంగ' అను రెండు రూపాలు శాసనాలలో కనబడుతున్నాయి. కాని 'గంగ'శబ్దమే తిరుమగా వాడుక. కాని ఈశబ్దంనుంచి నివిషయమూ తెలియవలెను. వీరికి మరొక పేరుకూడ ఉంది. అదే దంపే 'జాహ్ను వేయులు.' జాహ్ను వేయులు అంటే గంగాతీనయులు, అనగా గాంగులు. కాబట్టి వీరిని 'గాంగులు' అనడంకంటే 'గాంగులు' అనడమే సరియైన మాట.

మైసూరు ప్రాంతంలోని గాంగవంశం తాలూకు వారే కళింగదేశంలో రాజ్యం స్థాపించుకొని పరిపాలించేరు కొందరు చరిత్రకారుల అభిప్రాయం. గాంగ శబ్దం ఉత్పత్తివిట్టి అదే సరియైనది కావచ్చు.

గాంగులకు ఆ పేరు ఎందుకు వచ్చింది? వీరు పూజ చేసిన తొలి దేవుడి పేరు వీరి పేరునుంచి కనుక్కోవచ్చు.

గాంగుడు = స్కందుడు, అనగా కుమారస్వామి (గంగకి పుటినవాడు) జాహ్ను వేయుడు అన్నా అదే అర్థం. కాబట్టి గాంగులు కుమారస్వామి భక్తులై 'గాంగ' అను వంశనామాన్ని పెట్టుకొన్నారు.

'గాంగులు' అను పేరు ఎటు వచ్చిందో తెలియని కాలంలో వారు 'గాంగులు' కూడ అయ్యేరు. కాని వారి పూర్వచరిత్ర 'జాహ్ను వేయ' పదంలో సందిగ్ధం లేకుండా మిగిలింది.

చోరులూగ గాంగులూకూడ కుమారస్వామి ఆరాధనపరులు. శైవమతం ప్రబలగా గోకర్ణేశ్వరుని కొల్లి, ఆ స్వామికి దేవాలయాలు నిర్మించేరు. వీరు శ్రీశైలం సమీపంలోనివారే కాని ఉత్తర హిందూస్థానంలోంచి దిగుమతియైనవారేకారు అని చెప్పవచ్చు.

చాళుక్యులు

కరుణ—కారుణ్య

పరుష—పారుష్య

కలుష—కాలుష్య

పై పదాలవంటివే 'చళుక-చాళుక్య' పదాలు. అయితే 'చళుక' శబ్దంయొక్క అర్థమేమిటి?

చాళుక్యుల శాసనాలలో 'చలుకి, చల్లి, సల్లి' ఇత్యాది రూపాలు కనబడుతున్నాయి. కాని వీటి మూలం ఏది, దాని అర్థమేమిటి?

పైన చోళులు, గాంగులు కుమారస్వామి భక్తులని తెలుసుకొన్నం. వీరుకూడ ఆ దేవుని భక్తులై తమ వంశనామాన్ని నిర్వచించుకొన్నారా? 'చళుక' అంటే కుమారస్వామి అను అర్థం ఉందా? ఈ విషయమై ఇక్కడ పరిశీలిద్దాం.

జమ్మలమడుగు ప్రాంతంలో హిరణ్యకులను తెగవారున్నారు. వారే సేనాధిపతి 'స్కంది చెలికి' రెమ్మకుడు' అని ఐహ్యకుల శాసనంలో ఉంది. స్కంగుడనగా కుమారస్వామి అని తెలుసు. ఇక్కడ రెండుపదాలు తారసిల్లేయ 'స్కంది - చెలికి'. 'చెలికి' పదానికి 'స్కంది' పదంతో ఏదో సంబంధముంది. ఇవ్వకు దానిని సాధించుదాము.

చేలకుడు = భృత్యుడు; సేవకుడు (ఆంధ్ర వాచస్పత్యం, శాసనాలలో వర్గకములోపాలు ఒక్కొక్కప్పుడుంటూండాడం చూస్తూనేఉన్నాం. కాబట్టి 'చేలకుడు' 'చెలికి' ఒక్కటే. ఇవ్వకు ఆపదాల అర్థమేమంటే—

స్కందిచెలికి = కుమారస్వామి సేవకుడు లేక భక్తుడు.

పైన ఉదహరించిన శాసనవాక్య భాగానికి అర్థం :

స్కందిభృత్యుడైన అనగా భక్తుడైన రెమ్మకుడు. రెమ్మకుడు సేనాధిపతి. అతను కుమారస్వామి భక్తుడు.

కొందరు పాఠకవంశాలవారు తాము ఆంధ్ర భృత్యులను చెప్పకొన్నామనగా! అట్లే చాళుక్యులు తాము స్కందిభృత్యులు అనగా స్కందిచేలకులు.

'చేలకు' పదమే 'చెలికి' పదమయింది, చివరకి 'చళుక' అయింది. 'పరుష'నుంచి 'పారుష్య' అను

పదం వచ్చినట్లే, 'చతుక'మంచి 'చాతుక్య' పదం వీర్పడింది.

రెమ్మగుడు చాతుక్య వంశానికి మూల పురుషుడని చెప్పలేము. మూలములుంటానికి సంబంధించిన వాడని కూడా చెప్పలేము. అనాకు స్కందముకొల్పే అనేక వంశాలలో అతినొకడు మాత్రమే!

కాకతీయులు

'కకతి' అను మాటనుండే 'కాకతీయ' పదం వచ్చింది. కాని 'కకతి' అంటే నిమిత్త!

కాకతీయులు శైవ మతాభిమానులని 27 చరిత్ర తెలియజేస్తోంది.

ఆంగ్ల వాదస్పత్యంగా ఈ కింది మాటలు ఉన్నాయి—

కరుదిము = మూపురము

కరుది = (మూపురము గలది) వృషభము

కరుత్త = మూపురము

= మూపురము గలది వృషభము

'కరుత్త' కల దానికి నిమిషేనో పై నిఘంటువులో లేదు. ఇది 'కకతి' కావచ్చని ఈ కింది జెప్పిన దానివల్ల తెలుస్తుంది.

'కకతి' అను మాట కాకతీయుల శాసనాల లోనే ఉంది. వారు 'కకతి పురాధర్మికులము' 28 అని

చెప్పకొన్నాడు. 'కకతి పురం' ఎక్కడోందో చారిత్రక పరిశోధకులు చెప్పవలసిన సంగతి.

'కకతి' లేక వృషభము, సామాన్య వృషభము కాదు. ఇది కుక్కగని వాహనమైన నంది కాబట్టి నందికి మరొక పేరు 'కకతి' అని చెప్పవచ్చు.

కాకతీయులు శైవులని చరిత్రవల్ల తెలుస్తోంది కదా! కకతి అనేది నందిపేరు, అది ఉండబట్టి గ్రామ నామనే అయిందనికూడా చెప్పవచ్చు. 'కకతి' కి సంబంధించిన వారు కాబట్టి 'కాకతీయులు' అయ్యారు.

'కాకతి, కాకై, కాగిన, కాకతి 29' మొదలైన గ్రామనామాలు కకతికి సంబంధించినవో లేక కాకతీయులు తమ సంబంధంగా పెట్టిన గ్రామనామాలో కావచ్చు.

ఈ మోస్తరుగా అనేక ప్రాచీన పాలక వంశ నామాలయొక్క పుట్టుపురావృత్తిలను గుర్తు పట్టవచ్చు.

27. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి కాకతీయాంధ్రరాజయుగ చరిత్రను పుటలు 549, 550.

28. J. A. H. R. S. Vol 7 Pls P 175

19. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి కాకతీయాంధ్ర రాజయుగ చరిత్ర, పుటలు 10, 139

ఒకపొద్దు పొడిచింది

శ్రీ ఘట్టి కృష్ణమూర్తి

అప్పుడు నాకు మరి చిన్నతనం కాకపోయినా ప్రపంచాన్ని గురించి అంతగా గుర్తెగని రోజులవి మా నాన్న బిల్లా కోట్లలో 'సెంటిక్లగ్లు'గా, పనిచేస్తూ వుండేవాడు. ఆయనకు నెలకు పిచ్చి జీతం యెంతో నాకు విగరంగా తెలియదు, కాని నానింసారం బాగానే యే కొదవా లేకుండా జరిగిపోతూ వుండేది.

కొందరు అంటావుంటేగా విన్నాను మానాన్న చాలా ముంద్రోపాశే లంచాలు తీసుకొనేవాడని. దానిని గురించిన నిజం నాకిప్పటి అర్థంకాదు. ఏదోనూ కారోనూ గూపాయుగ దొంతిరలు కోసు జేయగొనింది తీసి డ్రాయింగ్ల దాస్తూ వుండేవంటే నే నెగురుచునూ కావలసిన ఆవసరాలు తీర్చుకోవడంతోనే మారు సరి!

నాకు బాగా గ్రాహికం తెలిసేనాటికి మా అక్కయ్య సరికి పెండ్లియిందయ్యే. నే నెరుపండాగా అయిందల్లా మా మామో అక్కయ్య పెళ్ళి మాత్రమే ఇదవరకు నాన్న చేసిన పెళ్ళికొత్త పోల్చి చూస్తే, నాటకీయ తిక్కన భాగమునే జరిగిందని రెండూ యెరిపన్న నాళ్ళ అంటూ వుంటారు.

అప్పటికే మా నాన్నకు పింఛను తీసుకోనే వయసు రావడంవల్ల డబ్బుగిర కొంత విరువు చూపించాంటారు కొందరు. మరి నాలుగేండ్లకల్లా ఆయన పింఛను తీసుకొన్నాడు! నెలకు ముప్పైయే నెలభయ్యై వస్తయ్యే, అంజీ! ఇంక యీ ప్రాశ్నో వుండేవంటే అనవసరం అనుకొన్నాడు కాబోలు! ఆయన పుటిల లంకలో నేవున్న ఒక స్తలంకో యిలు కట్టి కాసరం అక్కడకు తిన్నెముకు నెళ్ళాడు. అప్పు డొచ్చి నేనూ ఆ ప్రాశ్నో నే వుండిపోయాను.

నాకు ముగ్గురు అక్కయ్యలు, ఇద్దరు తమ్ముళ్ళు, ఇద్దరు చెల్లెళ్ళు, ఒక అన్నయ్య. మా అన్నయ్య

మాత్రం పక్కపూర్ణో నే వున్న హైస్కూలులో చదువుతూ వుండేవాడు. నా చగువు విషయమై అంతగా శ్రద్ధ తీసుకోలేదు మా నాన్న. దానికి తగినట్లుగా మా పూరు 'కృష్ణ'కు ఒక్కనే వుండేవంటల్ల ఏరోజు కారోజు ఏను దాటిపోయి చదువుకు రావలసి అగత్యం వుండేది. దానికల్లకూడా నా చగువు సాగలేదు; అయినా చదువును వ్రాయను మాత్రం నేర్చుకొన్నాను.

అప్పటికి యింగ్లీషును ఆడనెల్లలో నేనే పెద్ద దాన్నెకటంమూలన మాతముగ చేస్తానువానోమగా వుంకి సమలు చేసుకుపోవడంతోనే సగంపొద్దు గడచి పోయేది. తీరిక సమయములో అర్థంపర్చలేని ఆటల్లోనూ, కబుర్లలోనూ కాలం గడిచేదానని. అంత కంటే విశేషించి ప్రపంచక్షానం అలవడగల వాతావరణం అక్కడలేదు.

నాకు పెళ్ళికు వచ్చింది. మానాన్న సనాతనాచారాల్లో విశ్వాసంకలనాడు కావడంవల్ల, నా కెలాగైనా రజస్వలకాలాగ్య మే పెళ్ళి చేసెయ్యాలని శత విధాల ప్రయత్నించాడు. కాని యొక్కడా కలిసి రాలేదు. దానికి తగినట్లుగా పింఛను వున్నకుంటూ యీ పల్లెటూలో కాలం గడుపుకున్న ఆయన యిది వరకటి కల్నూలూ, కామకలూ యివ్వలేదాయ్! మరాయన మొర విని నన్ను పెళ్ళి చేసుకోవడానికి వొప్పకోగల త్యాగపురుషుడెవరు? కాళ్ళు బలపాలు కట్టేటా యెన్నాళ్ళు తిరిగినా ఆయన అనుకొన్న నెర వేరకపోవడంతో కొన్నాళ్ళపాటు ఆ ప్రయత్నించించే విరమించుకొన్నాడు!

ఏదియేమైనా కాలచక్రం మహావేగంతో తిరిగి పోతూ నే వుంటుందిగా! ఆయన ఆలోచనలన్నీ వొక

తీరానికి రావడానే నేను రజస్వలయము. ఆ మాట వినినంతోనే మా నాన్న సగం కృంగిపోయాడు.

అయినా, నా సంగతి యెవ్వరికీ తెలియక గుంభనగా అటే పెట్టారు. ఎన్నాళ్ళు దాగుతుంది? నోరు ముయ్యగలం కాని, లోకం ముయ్యగలమా? ఆ నోటూ, ఆ నోటూ అందరికీ తెలిసింది. ఎవరికి తోచినట్లు వాళ్ళు వాక్కుంటున్నారు. కాలం చివరికి కొలదీ నామీద ఎన్నో వాడుకలు పుట్టించి చెప్పకోవడంకూడా వచ్చాయి. చేసేదిలేక నాలో నేనే కుట్ర వినోదాన్ని పుండేదానని. అందులోనూ బొత్తుగా సంస్కారంలేని ఆ మాడుమాల లంకలో యితరుల బాగాగుల గురించి అంత విమర్శగా లోచించే దెవరు? ఆ మాత్రం తీరికా, వోర్షూ యెవ్వరికేడినయ్యే! ఇదిగో ఫులి, అంటే ఆమగో తోక, ఆ నేరకం!

ఇంకాటి వ్యవహారాల్లో యే విషయమైనా మరీ గొంపరగా వాక్కుకుంది. అంతివేగంగానూ వ్యాపించుతుంది, ఏవేవో మాటలు చెప్పి, వారిని వొప్పించడం ఒహుకం. అలాటి ప్రయత్నం చెయ్యడంకూడా మహా ప్రమాదమాకుంది ఒకొక్కప్పుడు. మన తిప్పన మఱమే నోగారా, బుద్ధి పూర్వకంగా వొప్పకొంటున్నట్లు భావిస్తారు. అన్నింటికీ తలంచుకు తిరగటమే మేలని మా నాన్న యెవ్వరితోనూ కల్పించుకొనే వాడుకాదు.

తెగ్గరిలేస్తే అందరితోనూ అవసరాలంట య్యాయో! అందరికీ ఆయనతోనూ పనులుండేవి! ముప్పైసంవత్సరాలపాటు కోర్టులో మెలగినవాడు కావడంవల్ల, ఎవరికీ యే వ్యవహారం కావాలన్నా, యే కాయితం కరామతులు వ్రాసిపెట్టాలన్నా ఆయన దగ్గరకేవచ్చి చేరుతూవుండేవాళ్ళు. ఆ మాత్రం పరపలే లేకపోతే మా నాన్న ఆవూళ్ళో యెలావుండెగలను?

ఎవరి అవసరాలను వాళ్ళు ఉపయోగించుకొనడమేగాని ఆయనపై యెవరికీ నానుభూతివుంటుంది? ఉన్నా చేయగల సహాయంకూడా బహు స్వల్పం. ఇది అంతిమప్రాణ పరిష్కారమైపోయే సమయ కాదుగా!

ఒక్క రెక్కమీద సంసారం గడుపుకుంటూ ఇతర వ్యవహారాలన్నీ సరిదిద్దుకుంటూ నా విషయమై అంతిగా ఆలోచించడానికిగానీ, 'అయినకాడీ

జమాబందీగా వ్యవహారం చేసుకొని రావడానికిగానీ, ఆయన యెంతివంకూ సమర్థించుకురాగలనా?

ఇది యిలా వుండగా గోగుమయమీద నోకటి పోటులా యెవ్వరో యొక్కణ్ణియో తెలియన వొక వ్యాజ్యంలో చిక్కుకోవడంమూలాన ఆయన మన గురు అసలే శాంతి లేకుండాపోయింది ఎవ్వగు వినుడిగినా చిదిగించుకొనేవాడు. మాలాటివాళ్ళపడుచుమై చెయిచేసుకున్న ఘట్టాలు కూడా కొన్ని వున్నయ్యే.

నా నాన్నకు కోప మెక్కువ అంగు కని మా అమ్మకూడా ఆయన యెదలు నిల్చుని నా విషయం ప్రస్తావించడానికి ఒండుతూ వుండేది. అక్కడకీ తల్లిప్రాణం పూగుకోక ఒకటి, రెండుసార్లు మా మామయ్యచేత అడిగించింది కూడా. ఆయనకి మా నాన్నదగ్గిన్నించి సరైన సమాధానం అందలేదు అంతకంటే మేం స్వతంత్రంని సాధింపదగినది కనబడలేదు. కాలం తీగ్నకై ముందుగానే నా వున్నాం.

పట్టుమని పదిగోజులైనా గడవకుండానే మా అత్తయ్య కేవల పెద్ద జబ్బుచేసేందని ఉత్తరం రావడం మూలాన అమ్మ, నాన్నా అక్కడకు వెళ్ళారు. ఇంక యింట్లో వున్న అందరినీ — పెద్దా, చిన్నా — సాగుకు రావడం నానైన బద్దది. లోమ్యదంతకల్లా మా అన్నయ్యకు అన్నం పెట్టి తిఫ్ఫిను కారెయి రిచ్చి మూలకు పంపాక, మిగిలినవాళ్ళతో బ్రాద్రిస్తూనయూ సతిమత మాతూవుండేగానిని. యీ సంసారం యీదే భారం నామీద యెంగుకు పడేందో.....భరివ్యక్తలో నాకు కొంత అనుభవాన్ని చేకూర్చింది స్వల్ప వ్యవధిలో నేను పడిన ఆరాలం—

మా నాన్నా... వారం గోజులైంది. ఉత్తరం ముక్తనా వ్రాయలేను అప్పుడే కాను; ఉత్తరాలు వ్రాయడం విషయంగా ఆయన యెంతి మొంకివాడంటే, యీనాటికి అల్లుళ్ళు దెప్పకూ నే వుంటారు! ఏనాటికొనాడు అన్నయ్య ఇంటికి రాగానే అగుగుతూ వుండేవాడు 'నాన్నదగ్గిన్నించి ఉత్తరం వచ్చిందా?' అని. రాలెదనే నా సమాధానం విన్నాక వాడు చిరాకుపడుతూవుండేవాడు.

ఒక శనివారంనాటిమధ్యాహ్నం మా అన్నయ్య భోజనంచేశాక అత్తయ్యగారి పూరు వల్లాలని బయల్దేరాడు. నాన్న ఉత్తరం వ్రాయలేదనే ఆమరకంటే అత్తయ్య కెలా వున్నది నే దిగులుతో నే మొంపందరం

కుమిలిపోకున్నా—అ త్రియ్యదిగిర మనుషు చనువు
స్వతంత్రమూ మా అనుభవగిరకూడా లేదేమో అనిపి
స్తుంది! ఆవిడగారి చల్లలికళ్లలో అన్న పూర్ణస్వరూపం
ప్రతి్యక్షమయ్యేది. ఒకప్పుడు మే మందరమూ
అ త్రియ్య వొడిలో దాగుకుమాత్ర లాకుతోన్న
వాళ్ళేమీ. మా యింట్లో యే కార్యం కరామత్తులు జరి
గినా మా అ త్రియ్య వచ్చి వడించనిదే ఆది జరిగినట్లే
వుండేదికాదు. ఆవిడగారు అన్నంపల్లెం పట్టుకుని,
వీణనాయించినట్లు బంతులరెంటు పాటలు పాడుకుంటూ
పోతూంటే అది నిజం గా అన్న పూర్ణ చేసిన వింగులా
గుండేది! నాకు బుద్ధితెలిసిన తరువాత మా మాడో
ఆక్కయ్య పెళ్లికీ, మా అన్నయ్య నొడుగుకూమాత్రం
ఆవిడ వచ్చింది. అయినా సంవత్సరాని కొక్కసా
రై నా వేసికొలపు సెలవులలోవచ్చి రెండు వారాల
పాటు ఉండిపోతూనే వుండేది.

ఆవిడకు ఆదేశంతానం లేదు. మా అన్నయ్యను
చూసినప్పుడల్లా 'అలడూ' అని ముద్దుపెట్టుతుం
నాకు కూకుగు పుకెలే తప్పక నీకెచ్చి చేసుకుం
టావని ముగిసిపోతూ వుండేది. అన్నయ్య అంత
కంతకూ పెద్దవాడైనా, ఇంటికీ వచ్చినప్పుడు వాడికి
తలదువ్వి బొట్టుపెట్టనిది ఆవిడకు తోచేదికాదు.

అ త్రియ్యకు జబ్బుచేసిందిని ఉత్తరం వచ్చిన
నాడే మా నాన్నతోపాటు వాడూ ప్రయాణం
కట్టాడు. అయినా, ఇంటిదిగిర పిల్లలు ఒక్కరూ
వుంటారని గదమాయించి మా నాన్న వాడిని తీసుకు
వెళ్ళలేదు. ఆనాటినించి దిగులుపడుతూనే వున్నాడు
వాడు. ఇక మనసు ఉండబట్టలేక మానాన్న వేరు
బోయే చీరట్లకైనా తల ఒగ్గి బయల్దేరాడు.

సంచి చేతిబట్టుకొని గడపలో కొచ్చేసరికి
అప్పుడే వచ్చిన మానాన్న కర్ర యాగ్లో పెట్టి
చొక్కా విస్ఫూటావుండెనెం యిద్దరమూ చూశాం.
ముయ్యల్ని చూసినా మాట్లాడకుండా, కొల్లాయి
గుడ్డతోపాటు చొక్కాకూడా బుజాన వేసుకుని,
నూతనేపుకె పడుస్తున్నాడు మానాన్న. సంచి గడప
మీద పెట్టి వెంట పడుస్తూ అడిగాడు అన్నయ్య.
'అత్రియ్య కెలా వుంది నాన్నా?' అని. అక్కడనే
ఆగి వనక్కు తిరిగిగాళాడు నాన్న "ఇంకక్కడి
అత్రియ్యరా?" అంటూ అదోలా నిస్పృహగా చెయి
విసిరాడు. అన్నయ్య పెద్దగాఅరిచి అక్కడేకుప్పూ
కూలబడిపోయాడు, నేను గుమ్మానికి చేరిగిలబడ్డాను—

ఈ సంఘటన మా సంసారంలో—ముఖ్యంగా
నా జీవితంలో గొప్ప హద్దుకు కొరణమైంది—

ఎలాగో ఆరు నెల్లు దొడ్లబోయినై. ఒకనాటి
రాత్రి భోజనాలయక మేమందరమూ పగకునివున్న
సమయంలోఅహ్లా, నాన్నా వొకవిషయాన్ని గురించి
ఘర్షణపడుతూవుండెనెం విన్నాను నేను. కేవలం బ్రతి
మాలుకుంటున్న భోరణిలో సాయీలా పాయీలాగ
చెబుతూన్నది అమృతం నాన్న చీటికీ మాటికీ కసిరి
కొడుతున్నాడు.

"ను వ్యామాట అన్నావంటే పరువు దక్కదు
జాగరి!"

"నా అంతట నేను అంటున్నానా? నాకు
శోరు చేసుకు అడిగించాడుగదా, అదేదో విచారించా
ల్సిన భారం మనమీదకూడా వున్నదింటారా లేదా?"

"నామీద యేమీలేదు, నేను చేతులారా దాని
గొంతుకొయ్యను. అయిననాటికే అవుతుంది, ఆ పాచి
మాట రాకుండా చేదామనుకొన్నాను, వచ్చింది
రానే వచ్చింది మాస్తూ మాస్తూ నా అంతి వాడి
కిచ్చి కడతానా?"

"వాడి విషయం వొచ్చేసరికి అంతేలూ, ఇంత
లూను. మీ మానానికి మీరెం జేకారు చెప్పుకురా?"

"అదంతా నీకవవసరం. నా కప్పుటికి పిల్లలు
లేరు నీ అన్నకు ఐదుగురు మొగపిల్లలు!"

"అందుక నే, కాచివానే దిక్కైనా లేరనేగా
వాడూ అడుగుతున్నాడు! చెటికెదిగిన ఆడపిల్లవుంటే
వాడింత బిగలా పడేవాడేకాదు. అయినవాళ్ళు
వున్నందుకు అవసరానికి ఆడుకుంటే..."

"అది నావల్ల కాదుగానీ, నువ్వు అనవసరపు
వ్యవహారం నెత్తికె తెచ్చుకోకు, నోరు బారావంలే
నీ పరువూ, నా పరువూకూడా దక్కను" —ఈ
తీరుగా జరిగింది వారి సంభాషణ. విడలించుకొన్న
ట్లుగా చిరార్న సావిట్లోకి వచ్చాడు నాన్న.

అంతకు ముంగునించే మంచంమీద కూర్చుని
వింటూన్న నాకు గుండెగ్లో గతుక్కున్నుట్టయింది.
నావంక ఒక్కసారి తీవ్రం గా చూసి వాక్కునకి
నశించాడాయన నేను పక్కన పేనులా తిరిగి మంచం
మీద వాలిపోయాను.

అప్పుటికి నాకింకా పసితనమే! జరిగిందేదో
విచారించుకుని ఖచ్చితమైన నిర్ణయాలు చెసుకొగల

తాహకు నాకులేను. అయినా మనసులో వొక వికమైన గుబులు బయటైంది. వెన్నున అదురుగా చలిచచ్చినట్లుంది దుప్పటి ముసుగు పెట్టి నా అంతట నేనే వణికిపోవడం మొదలు పెట్టాను. అమ్మను పిలవడానికి గొంతు పెగలలేదు. మరేం జెయ్యాలో కూడా నాకు పాలుపోలేదు.

అప్పటి నా ప్రాహలూ తలంపునూ అన్నీ యేకగుపు పెట్టజేసుకొని వొక్కటిమాత్రం ఇప్పటికీ నా కళ్లకు కట్టినట్లుంటుంది— నేనప్పుడు ముసుగుతన్ని కన్ను మూకానో లేవో...నూ అత్తయ్య యెగురుగుండా నిల్చుని ఓక్క మొహంతో నాకేవో చెప్పాల్సివచ్చింది.

“ఏమిట అత్తయ్య?” అని నేనడిగాను. “ఏమింది తల్లీ! మామయ్య కులాసాగా వున్నాడు కానూ, తాత్రై ఆడుకొంటున్నాడా? (తాత్రై మా అత్తయ్య పెద్ద కొడుకు) అమ్మ చెప్పినవటలు వినకేం? నియంత్రం ప్రకారమే చేసుకో! నాన్న నీకేవో చెప్పాలనుకుంటున్నాడు, విను! విను!!” అంటూ కొంస చాటుచేసుకుని వరుసగా యేడ్చింది వెన్నున ధరించినట్లయి ఉట్టిపడే లేచాను. ఆ రోదనాన్ని యిప్పటికీ నా చెంబలకు విన్నించుతూనే వుంటుంది. నా చుట్టూ ఏటిలేదు. మా అమ్మగూ, చెల్లెలూ తిమ్మడూ అందరూ వొళ్ళెరగకుండా విరుచుకుపోయారు.

అత్తయ్య చెప్పిన మాటలకు అర్థమేరేదో అప్పట్లో నేను పోహించుకోలేకపోయాను. ఆ తీరు నిందియంతో నేపటివరకూ నా కంటిమీద కుసుకు పడలేదు—అమ్మ నాన్నను అడగటం, అత్తయ్య కనబడి అమ్మమాట వినవద్దనడం యీ క్రమమంతా యేమిటో—వాళ్ల సంభాషణలోగల అర్థం పూర్తిగా తెలుసుకొన్నానెమో...అది నా రాబోవు జీవితం గురించేని నిర్ణయించుకొన్నాను. నాగురించి తిట్ల దండ్రులు అలా మగ్గనపడుతున్నందుకు నాకు తెలియకుండానే, విచారం దుఃఖం పొదుకోవచ్చినయ్యే. ఎంతోనేపు నీళ్ళబుం గా కుమిలి యేడ్చాను.

తెల్లారాక అమ్మగారీ, నాన్నగారీ నాకొక విషయం గురించి చెప్పినలేదు. కానీ, యే తీరణిని కా తీరణం అత్తయ్య కనులయెడట మెదులుతూ వున్నట్లే వుండేది—కానీ చిత్రమేమిటంటే ఇది జరిగిన పదిహేను రోజుల్లో నే మా బంధువుల్లోను, మిత్రుల పటా నా గురించిన అపవాదాకటి వివచ్చింది అది అపవాదాని నేనే నాటికీ అంటాను. అదేమిటంటే:

నన్ను మామయ్యకిచ్చి ఇల్లి చేస్తానని మా నాన్న బలవంతం చేసినా, నేనంగుతు వొప్పకొక, పైగా పట్టుదల కంటిపనీచేసి తీరినట్లయితే ఏ నుయ్యో గొయ్యో చూసుకుంటానని నే నన్నట్లాను—ఇది యెంత తీవ్రంగా వ్యాపించిందంటే మాకు అరచి వెళ్లడంలాంటివన్న మా చిన్ని అక్కయ్య నాన్న కొక ఉత్తరం వ్రాస్తూ, లక్ష్మిని మామయ్యకిచ్చినట్లే తనను చంపుకున్నంతవోలేవని గట్టిగా చెప్పి రించింది. ఆ కవగూ నే నా పేగున ఒక ఉత్తరం వ్రాస్తూ నాన్న చెప్పేమాటలకు ససేదించబడవ్వనీ, అంతగా ఆయన నీగొంతుకు ఉరబోయవలినీ అబ్బాయిని నెంబ పెట్టకుని తనదిగ్గరికి వచ్చేయ్యమని వ్రాసింది.

ఇంక నే నేమనుకోవాలి? ఏపాపనూ యెరగని నామీద యిట్లాడుక తల వుట్టినయ్యే! ఎవరిద్వారా వ్యాపించినయ్యే? నా ప్రశ్నలకు సమాధానమే దొరకదు!

ఏది యోగనన్నా, అనూయకంగా నిన్నుకి నీరెత్తినట్లు బ్రతికే నాలో అర్థంలేని ఆందోళనవొకటి బయటైంది. ఎవరికెవలలోకినలి నా నన్ను వెక్కిరించి నట్లు మాటాడేవాళ్లే! చీటికి నాటికి యెదురొక వొకమాట సందునపెట్టి చెప్పి పోడిచేవాళ్లే!! మరి నేను మనసు విప్పి యెవ్వరితో మాట్లాడాలి? అమ్మకూడా ఆనాటి నించి ముభావంగా నే వుంటున్నది. నాన్ననుమానే నాకు మొదటిగానే హడలెకదా!

ఒంటరిగా కూర్చుని యేదైనా పనిచేసుకొన్నా మనుకున్నా, లేక విగువుకొందానున్నా అంతటి స్వతింత్రయూ, చనుప్రా యొక్క డేడిసినయ్యే! అదీకాక యీలాటి గజటిజానో వొంటరితనం నా కింతికంటే భయంకరమనిపించేది. చదువుకొని పూర్తిజీవితమనేది ఆనాటికి నాకు గల జ్ఞానానికి సాగ్రమయ్యేది కాదు గదా! మరేం జెయ్యాలి? ఇంటా బయటా నాకు సుముఖమైన వాతావరణం కనిపించలేదు. ఎదటి అమ్మాయి ఏమి బాగా పడుతుందోనని విచారించేవాళ్లు మాయరూప మాటగాడనాళ్లలో లేకపోవడం విచారకరం! అందరూ సామేదారే! ఎవరికి వారొక రాజ్యాన్ని యేలగలిగినంతటి ధీమాగా మాట్లాడుతారు. ఒకొక్కప్పుడు కచ్చగా యేడ్చేదానని. బైటకా చిన్నలకూడా కనబడకుండా వుండాలని నేను పడినపాట్లు అన్నీ యిచ్చి కొచ్చి. ఇది జరిగిన వారం, పదిరోజులల్లా గొరుమెట్టుమీద రోకటి పోటులా మరో మిడి మేలం వచ్చిపడింది—

మామయ్యగారి వూరినించి అమ్మమ్మ వచ్చి నాన్నతో యీ విషయమే ప్రస్తావించేసరికి ఆయనకు మరీ పుండు రేగిపట్టయింది. ఇంట్లో వున్న అందరూ వింటూవుండగా నే చీదరించుకు మాట్లాడాడు. అమ్మమ్మకు ఆయన చెప్పిన సమాధానం కసిరి కొట్టినట్టే వున్నది అన్నంగా. మా అమ్మకూడా ఆ తుణుకు నోరెత్తలేదు. అయినా ఆవిడ పట్టుబడి లేదు. ఎలాగైనా వచ్చినపని చేసుకుపోవాలనే బింకం మీదనే వున్నది. సంవత్సరకాలం దగ్గిరపడుతున్నది, రెండోయేళ్లు అటుగుపెడితే పెళ్ళిమాల తలపరుడని అవిడ తపాతపా! నాన్న చెప్పిన సమాధానానికి యెదురు చెప్పుకుండానే నా అంగీకారంతో ఊన నిర్ణయానికి కొంత బలం సంపాదించాలని, ఆనాటి సాహసం త్రిం మెల్లగా నన్ను చేరబెట్టి తల దువ్వతూ, తన మనసులో వున్న ఊధనంతా వెల్లడికొంది—

ఏ విధానైనా మామయ్య సంసారం పచ్చగా వుండాలంటే అది నా పెళ్లి నే సాగ్గముని ఆవిడ చెప్పినమాటల్లోని సారాంశం లోగడ నాపై వచ్చిన అపనాదు సంగతిచెప్పి అది యెవరో గొట్టనివాళ్ళ కుట్టితలవల్ల నే పాకిపోయిందని, తమ కేపాపయా తెలియని, మామయ్యకూడా యెంతగానో నొచ్చుకొన్నాడని— ఇదంతా నన్ను వొప్పించడానికే అన్నట్లు నా కళ్ళముందరే వలచు యేర్పింది. ఏది యేమైనా చివరకు తా నాశించిన ఫలితం నా దగ్గి పొందలేక నే పోయింది. ఏమటకూ నేను సమాధానం చెప్పక కళ్ళిప్పుగించి వూరుకొన్నాను. —ఆనాడు అత్రయ్య నాయెదట నిల్చున్నప్పటి బిక్కు మొహం నా మొహం వున్నది!

నేను సమాధాన మీయకపోవడం, లోపలవున్న యేదో కక్షను అంటి పెట్టుకుని కసిగా మొండి చరిచి నల్లు అర్థం చేసుకుని వుంటుందానికే—అమ్మకు కూడా నానైతిగ యిష్టం లేకపోయిందని ఆవిడలోని ముఖావం వల్ల నే అర్థం చేసుకొన్నాను. మొన్నాడు పొద్దున్న కొంగు దులుపుకొని పెళ్ళిపోయింది అమ్మమ్మ.

నాన్న నిద్దరనుంకి లేవనట్లుగానే యెంచి అమ్మతో మాత్రం చెప్పినప్పటికీ దానిని దానిదే. సంగతింతో తెల్లకున్న నాన్నకు అది మరింత కోపకారణమైంది. ఎన్నోవిధాల అమ్మను దూషించాడు కూడా. తిరిగి అమ్మమ్మను గడప తొక్కనీయనన్నంత కఠినంగా ప్రతిజ్ఞ చేసినట్టే వినిపించినయ్ ఆయన మాటలు—కంటబడిన అందరితోనూ నాన్న విషయం వివరంగా చెప్పినట్లంది అమ్మమ్మ. ఇది, నాన్నను

గురించి, మళ్ళీగా నన్ను గురించి యాగీచెయ్యడం కాక మరేమిటి? ఇది విన్నాక నాన్న మరింత రెచ్చి పోయాడు. ఇంత చిన్న విషయాన్ని గురించి—వాళ్ళి దృష్టిలో పెద్దదే కావచ్చు—ఇంత నిర్మోహమాటంగా, కచ్చగా మానవత్వం నే మరెవరి మాట్లాడుకొంటారని, నానులాడుకొంటారని నా పసి మనసుకి విమర్శవుతుంది? కాగల దానికంటే కళ్ళిప్పుగించి వూరుకోవడం మింహా నాకేమి తోచలేదు.

పది ఊను రోజులు పదిలంగానే గడిచిపోయినయ్ తలవని తలంపుగా మా చిన్న క్కయ్య, బావా దిగాడు. దానిని చూడగానే నాకూ ప్రాణం లేచివచ్చినట్లయింది. అంగుకు కారణంకూడా లేకపోలేదు. మా చిన్న క్కయ్య అంటే మా అందరిలోకం ఊమా నానా యిదం. దాని మాట అంటే ఆయనకు గుండెకాయ దానికి తగిన చదువూ, స్వతంత్రతూ వున్నయ్ ఆయనదగ్గి. ఎదురుబడి ఖచ్చితంగా తెగించి చూడాలను దానిని వదిలించుకోదానికి

కొలడు నాన్న. మా అందరిలోకీ చదువుకొన్నది కూడా అనే. హిందీ వికారద ప్యాసయింది. మా బావ కూడా బి.ఎ బి.ఇ. వాళ్ళ దాంపత్యం చూసే మా నాన్నకు బహుముచ్చట. మా అన్నయ్యనుకూడా మాటవరకీ తిగుతూ వుండేవాడు “చిన్న బావని చూసేనా బుద్ధికలిగి చదువుకోరా” అని.

వచ్చిరాగానే మేమంతా నాళ్ళ చుట్టూ మూగాం. మామూలు తరగలోనే మా బాం నాతో కొంటినేపు సరసాలాడాడు. నేనంటే ఆయనకు అలు సెక్కువ. నాని రెండూ మెల్లకళ్ళి కావడంవల్ల ఆయనవంక చూసి మాట్లాడుతున్నా చూడటం లేదనే దబాయస్తాడు!

సరే, అక్కయ్య అమ్మ మామూలుగానే మాట్లాడుకున్నాను. ఏ సందువాళ్ళినైనా నా ప్రస్తావన వస్తుంటే మోసాని నెనక నెనక తిరుగుతున్నాను—

మధ్యాహ్నం భోజనాలయ్యాక అక్కయ్య వచ్చి మెల్లగా అంటించింది నాన్నకు. అంతటితో అమ్మకూడా వచ్చింది. అందరూ కలిసి మొడిజింపి నేను చెప్పిన రగడ అంతా జరిపారు. పిళ్ళిలో మాట్లాడుకుండా వున్నవాడల్లా బాం వొక్కడే. అవుననీ, కాదనీ చెప్పకు. అన్నీ ఆకలింతుకొని వూరుకోవడమే ఆయన పని.

చివరకు నాన్న కేర్పిన సారాంశం యిది. “నేను చచ్చినా యీ సంబంధానికి వొప్పకొను. మీ

అమృతమాత్రం బుద్ధిచెప్పి వెళ్లు!" అన్నాడు, అక్కయ్యతో. ఏవీ అసలేక అమృత కల్లేనీళ్ళి పర్యంతమయింది.

"అంతా వద్దంటే నేనేనా పట్టుకు పాకులాడేది? తిల్లి తోడూ కనక ఆమాత్రం అనుకోవడం కూడా తిప్పేనా యేమిటి?" అంటూ ఆవిడ నిరాశగా అక్కణ్ణించి వెళ్ళిపోయింది.

ఆనాటి నాయంత్రమే మేయంబరం కలిసి కృష్ణ వొడ్డుకు పిక్కాకు వెళ్ళాడు. అన్నయ్య, బావా రేపు దాటి అవతలపట్టుకు వెళ్ళాడు. అక్కయ్య సన్ను దిగి రకు పిల్చి జరిగిన సంగతేమిటని నేచేసి దంత తిన్నాక, అయినా మామయ్యను చెసుకోవడం నీకిష్టమేనా? అని నూటిగా అడిగింది. ఇద్దం లేదన్నాను. అత్తియ్య కన్పించిన సంగతి చెప్పాను. అత్తియ్య పేరత్తేసిరికి దానికి కళ్ళల్లా నీళ్ళు తిరిగినయ్య, ఇలా అన్నది—

"ఎండుకనో నాకూ యిద్దంలేదే! గంపెకు శంసారం యెలా దిగ్దుకుంటాడో మామయ్య నాపం!" అంటూ కొంతసేపు జాలిపడింది.

"బావ యేమంటాడు?" అనడిగాను.

"ఆయనమాత్రం యేం జేవుతాడు? అయినా, నాన్నసంగతి తెలిసినవాళ్ళెవ్వరు మాత్రం సాహసించి సలహా యిస్తారు? ఒకటి, రెండుసార్లు నాతోనే అన్నాను, నీరు చెప్పిన సమాధానమే ఆయనకూ చెప్పాను. అదలా వుండనియ్యి! ఇప్పుడు మగో సంగతి నాన్నతో మాట్లాడాలని వచ్చాను. అయినా ఎలాగు సంబంధం వచ్చినప్పుడు ఆయన యెందుకు కాదనాలో?" అంటూ నావంక చూసింది అక్కయ్య.

"ఆస్తిపాస్తులు అంతగా లేవని; పెళ్ళిచెయ్యాలిన్న ఆడపిల్లలు ఇంకా సలగురు ఉన్నారట!" అని నేను విన్నది చెప్పాను.

"ఆస్తులు యొక్కణ్ణించి వస్తయే? మనకేమో మొత్తలేవను. అన్నింటికీజాలూ వసుధాడి రావాలంటే యెలా కుడుగుతుంది? ఈ కొడుకు పెద్దవాడనీ, ఆయన పైకివచ్చి చెల్లెళ్ళకు పెళ్ళి చెయ్యాలిని వసుధాడేగా యాయనవూహా? ఈయన అద్భుతంగా శోధ్యవ్యవహారంలా ఆలోచిస్తాడు! నాఫీగా విచారించడం, నాయిలా పాయిగా జరిపించుకొని పోడు. నట్టి మొరటు మనిషి!" అన్నది మా అక్కయ్య ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లు.

"అయితే నన్నిప్పుడేం జేయ్యమంటావు?" అనడిగాను.

"నువ్వు చేసే జేమున్నది? ఇది ఆతంతమాత్రాన శేలిహామేదైతే యెవ్వరేం జేసినా సరిపాతుంది కాని..." అంటూ మాట సగంలోనే వూర్చుకున్నది అక్కయ్య.

"మరేమాతుంది?" అన్నటు దాని మొహంలోకి ఆగుర్తగా చూశాను నన్నా సళ్ళినించి నుదలించి, వూరుకోబెట్టాలనే తలంపు దానికి శేకబాయినా, నేనడిగినదానికి కొంతచిరాకు పడినట్లు కనబడింది. పైకి ఏమీ అసలేక మానంగా వున్నట్లు తోచింది నాకు. అంతకంటే నిర్బంధించి అదృశ సాహసించలేక పోయాను. అప్పుడు సమస్య నెలా శ్రేతుకోవాలో నాకూ అర్థం కాలేదు.

మా సంసారాని కంట గండకత్తెరగా పరణ మించిన నా పెళ్ళిసమస్యయేనా దీనికంతకీ కారణం? ఎవరెన్నినిధాల ఆలోచించినా, తిరిగించినా అది మరింత విషమమాతున్నదే కాని, యొక్కడిక్కడ అడ్డంకులు తీర్చుకుని ముందుకు సాగిపోవడం శాగు. పట్టుదలలు పెగుడుతున్నయ్య, ఎవరికీ వాగు ఏదో తిర్చి తలకత్తినట్లు యెదటివారితో మాట్లాడుతూ వుంటాను. ఇదికూడా నాన్నకు నచ్చజెప్ప యత్నించకపోతే మరెండుకు వచ్చినట్లు? మామయ్యగొడ మరి నాలుగు మాటలు ఆయనచేత అనిపించి దానికేనా? అది కానే కాదు. ఆయన మొరటు మనిషి అని, నాఫీగా సంసారపక్షంగా ఆలోచించి చేయడని, ఇప్పుడేగా అన్నది? మొత్తానికి దీనిమనసులో యేదో వున్నది, అది నా చెవిని వేస్తే కొంత ఊట గలుగుంది కదా! ఏమైనా దానంతట అది చెప్పకపోతే నేను మాట్లాడించ కూడనన్న నిర్ణయానికి వచ్చాను. మరొక వేపుకి తిరిగి చుట్టావున్న ప్రకృతి శోభి పరికించ మొదలు పెట్టాను.

ఇంకా పొద్దుగూకడానికి ఆటే కాలంలేదు. ఏటి వొడ్డునవున్న నాకా తుణుం యెంతో హాయి వున్నది. మా అక్కయ్యకూడా సన్నని యేటిపాయలోకి దీక్షగా చూస్తున్నట్లు కనబడింది. మావూరికి అవొక్కటే అందం. ఎప్పుడైనా మనసు బాగుండ నప్పుడు అక్కడకు వెళితే కాలం యిట్టే గడిచి పోతుంది. కాని ఇంతకాలంగా అక్కడ వుంటున్న నాకు, ఆ సంగతి అనుభవానికి రాలేదు. అయినా అంతటి సాహసం నాకేదీ? ఈనాడు అక్కయ్యతో యొక్కడకు రావడం వొక శోత్రిలోకంలోకే వల్లనలయింది.

నేనూ అటు కేసి చూస్తున్నాను, కాళ్ళక్రింద యిసుక గుంటలు తిప్పుకున్నాను. ఆ దిక్కున గెలుగుబుల్బులలోనించి గుంపులు గుంపులుగా బాగాలుతీర్చి యేటిమీసగుగా యోగిపోతున్నై కొంగలు; చిన్నతినం స్ఫురణకు వచ్చింది. ఏనాడో యీ అక్కయ్య మా ఇల్లెలి నెత్తుకుని 'కొంగ కొంగ గోల్లూ' పాట పాడుతూ లాలించి ఆడించడం యోగుచును. ఆనాటి అనాయకపు దశ నాకు నెమరుకు రావారింది. ఈనాడు ఆ అక్కయ్య వొడిలో కూర్చుని వోక పెద్దజీరెత సున్ను నెగుర్కొంటున్నాను; అప్పటి నా భావం యీనాటికి మనసులో ముద్రవేసినట్లుంటుంది! ఇద్దరి మనసులూ కొన్ని నిమిషాలపాటైనా, అన్యాయ క్రాంతిలై ఉండివుంటాయ్!

సరిగా ఆ సమయముకే వచ్చి మెరపతోటల్లో నించి ఇప్పుడుమాకున్న కొందరు కూలెతలు మా దిక్కుగా రావడం చూశాను. వాళ్లు గోజూ అటు పొతునా నే వుంటాను; మెరపపట్టుకోసి కల్లాలో కుప్పలుగా పొన్నావుంటాను. చిన్ని చిన్న బుట్టలు బుజాన పెట్టుకుని వగ్యారంగా యేటిబద్ధు వెంట నడిచివస్తున్నాను ఒకళ్ళ మొహంలూనూ వీసమెత్తు విచారం కనబడకు, ఒకరితో వోకరు సరపాలాడుకుంటూ కేరింకులు కొడుతున్నాను అక్కయ్య ఆలోచిస్తున్నట్లే వున్నది. నేను ప్రక్కకు తిరిగి వాళ్ళవంకే చూస్తున్నాను.

మేమిద్దరం యిలా యిసుకలో చుతికిలబడి కూచోవడం వాళ్ళకు వింతగా తోచిందేమో... ముక్కుల్ని గురించే గూట్టాడుకొంటున్నారా? కాని వివరాలతోసం జెవులు రిక్కించలేదు. వాళ్ళలో కొందరు నన్నెరిగిన్నవాళ్లే! బహుశా నాగురించి కానుగదా వాళ్ళ మాటలు? వోక్రహనికి వాళ్ళలోనించి వోక వ్యక్తి మాకు దగ్గరగా వచ్చి "ఇక్కడ కూర్చున్నారేం సిట్టెమ్మగారూ?" అని అడిగింది. నేను ఉలిక్కిపడి ప్రక్కకు తిరిగిచూడడం, నాతో పాటే అక్కయ్యకూడా ఆలోచనలనించి బయట పడడం జరిగినయ్యే. ఆ-మనిషి వేరు మాలక్కి. మాయల్లో అప్పుడప్పుడూ పనిపాటలు చేసిపెనుతూ నే వుంటుంది. మా సంసారంబురించి చాల సంకతులు దానికి తెలుసు. అక్కయ్యనుకూడా యోగివున్నదే. అది మా యోగిల కూర్చోని మాటాడుతున్నంతసేపూ అక్కయ్య యొక్కర పాత్ర నిర్వహించింది. పిచ్చా పాటి అయిన తిరువాత నా పెళ్లి వ్యవహారంలోకి దిగాడు. అదేమో అడగడం, అక్కయ్య సమాధాన

లీయడం జరిగిపోయింది. వాకిదంతా చిరాకనిపించి వోక పెడగా తిరిగి కూర్చున్నాను. జీవిత స్వతంత్రించి స్వంత అభిప్రాయంగా సమాధానం చెప్పలేను అక్కయ్య ఏవో వోక నెపం నాన్నమీదనో, మరెవ్వరిమీదనో మోపుతూనే వున్నది—'ఇంతకీ ఆ ఘడియ రాలేదని, పెదవి బిరిచి పూరుకోన్నది మాలక్కి. అంతే నన్నట్టు వంతిపలికింది అక్కయ్య. మరి నా ప్రశ్న అలాగే మిగిలిపోయింది?

మనసు విప్పి అక్కయ్యతో మాటాడుకొనే అవకాశం కలగలేదు. మూడో వ్యక్తి దగ్గర వున్న ప్పసు స్వేచ్ఛగా అడిగి తెలుసుకోవడం సాధ్యం కాదుగా! నాకివేర పాటపాలేదు. మృగ ఇందిగుకు రావాలన్నట్టు మాలక్కివంక కొరకొరా దూశాను.

'బావ ఇంకా రాలేదే!' అని నాతో అన్నది అక్కయ్య. 'బాబుగారూకూడా వచ్చాగా?' అంటూ ఆశ్చర్యంగా చూసింది మాలక్కి. ఆవు నన్నది అక్కయ్య. 'అయితే నేనూ వారిని చూడాలి' అంటూ అక్కడే మతం వేసింది గూలక్కి. నా పని మరి ఇరకొనాన బడింది. ఆయన్ను చూడాలని దాని కింత ఆరాట పెండుకో!

అది వోక్కరేకాదు; మా చిన్నక్కయ్య, బావా వచ్చారంటే యెందరో వేలంనెరిగా వాళ్ళను చూడడానికి వస్తావుండేవారు. నా దృష్టిలో ఆయన మామూలు బావే కావచ్చు. కాని దానిని యెలా అక్కజ్జించి పంపివేయడం? అక్కరగ్య అందుకు కాదనక దానితో కబుర్లు మొదలెట్టింది. మరి నా సంగతో...పిల్లికి చెలగాటము, ఎలకకు ప్రాణసంకటమును. కొంఠ గులుపుకొని అక్కజ్జించి రేచిపోదామా అన్నంత కనిపుట్టి గొంతుదాకా పుక్కిలింతలయ్యింది నాకు. ఆపని చేసే శక్తి లేకపోయింది!

నే నల్లా అక్కయ్యచెప్పే అభిప్రాయానికై ఆశపడి వెళ్ళాను. మరి యీ అవాంతిరం యెందుకు వచ్చినట్టు? ఇంతమాత్రానికే వోక దాదీ, తెన్ను తెలియని నా స్వార్థాన్ని పురస్కరించుకొని పాపం! మాలక్కి సాగుస్వభావాన్ని శింకించానా, అనిపించింది. ఇంతిలోనే యేటి అవతల గట్టుమీదుగా అన్నియ్య బావా వస్తున్నట్టు చూశాము. మేమూ వాళ్ళి దిగివచ్చే రేపుకు తిన్నగా నడిచాము. వేసవి కాలంలో మావూరిదగ్గర రేపు పొటారినప్పడు దిగి వెళ్ళడం అలవాటు.

ఆ రాత్రికి అక్కయ్య నాన్నతో యీ సంగతే చెప్పేసరికి ఆయనకు అత్తిరువులో కారం కలిపి రాచి

నటించింది. దాని మనసులోవున్న జేబులో ఖండి తంగా చెప్పివెయ్యను. మాటేమిటికి ఆయనను రెట్టించి అడగడంలో అర్థమేమిటి? ఇన్నాళ్లుగా ఆయనతో నిర్భయంగా మాటాడవేర్చినది యీనాడు ఇలా మొండిపిరిచి పూరుకోవడంలో అర్థం యేమే వుంటుంది? నన్ను పురస్కరించుకొని నాన్నతో తల పట్లు పట్టడం యిష్టంలేకనా? లేక తాను స్వతంత్రించి నాకై వోక వ్యక్తిని నిర్దేశించితే రాగల ఫలితానికి తనూ బాధ్యురాలని కావలసివుంటుందనే జంకు వల్లనా?—అప్పుడే నాకి చివరిమాటే సముచితంగా తోచింది. కాకపోతే వొక్క తలి కడుపున పుట్టిన నన్ను గురించి మరొకరిగా పూరుకోవడంలోని అంతర్యం యేమిటి? లేకపోతే అది నాపై చూపిన నిర్లక్ష్యాన్ని యేమని వ్యాఖ్యానించుకోవాలి?

జీవితంలో కష్టసుఖాలనేవి సంభవిస్తూ వుంటాయని వివరించుకొని, అవి యెలా సంభవిస్తాయో నా కంతగా తెలీదు. అయితే నా జీవిత విధానంమీద, లేక నాకు కాబోయే పెండ్లిమీద అవి రెండూ ఆధారపడి వుంటాయని తెలుసుకోలేకపోయాను. అక్కయ్యకు తెలిసిన యెలా అనగలను?

ఒకరి కష్టసుఖాలు నిర్ణయించవలసిన సమయం వచ్చినప్పుడు దొడటివా శైలికి పూనికతో పనిచేయగలరో...లేక స్వార్థం వసులుకొని నిర్భయాలు చేయగలరో అనేదికూడా నాకు కొత్తవిషయమే. అప్పుడప్పుడూ నాన్న, యీ సంబంధం చేసుకొని జీవితంలో అజ్ఞానం సుఖపడుతుంది? అని అమ్మను రెట్టించి అడుగుతూ వుండడం విన్నాను. ఇది ఆయనకు పరిపాటి ఆయనపోయింది. అక్కయ్యకూడా మొదటిరోజున ఆయనతో వాదించినప్పుడు అలాటివైఖరినే ఆవలంబించింది కనక నేను సుఖంగా బ్రతికగలగాలీ అంటే వీరంతా నాకై నిర్ణయించే సంబంధంపైన ఆధారపడి వుందన్నమాట! అందుకనే అక్కయ్యను మరీమరీ అడిగాను. అది సాఫీగా సమాధానమిచ్చి తిప్పుకున్నా, గోడపొది పిల్లవాటంగా వుండేది. కాని చివరకు మొండిపిరిచి నాకు ఉచ్చు బిగించింది!

ఇంట్లో ఇంతమందిలో తిరుగుతున్నా ఆ తుణులో ఆసహాయనైపోయినట్లు తోచింది చాలానా, మాటనా గుడ్డు బిప్పితే కుంచెకు నీళ్లుగా యెడ్డాను. అక్కయ్య ఆమోక్తి లిండికి కూర్చున్నప్పుడు వాళ్ళతో పాటు ఉండడానికి నాకు మొహం చెల్లలేదు. పెద్దతిప్పు చేసినదానిలా వొదిగి, వొదిగి తిరిగాను. 'ఇప్పుడిది యెందుకురావాలి?' అని కచ్చగా నన్ను నేనే తిక్క

లేసన్నిసాగ్లు ప్రశ్నించుకున్నాను. రాత్రుల్లా నాకు తెలియకుండా యెంత కన్నీరు కారిపోయిందో... అక్కయ్యయెంత నాకు గల చనువు, స్వతంత్రం యేదో తెలియని తెరచుకున్నపడి బోకున్నయ్యని పించింది! ఇకనించీ దానితో మాట్లాడాలంటే వోక కొత్త మనిషిగానే! కాని తెల్లనాడుగూననే అక్కయ్య, బావా ప్రయాణమై వెళ్ళిపోతో నేను మామూలు ఊరిలో దిగబడిపోయాను.

అనాటినించీ నాన్నయ్య తినకత్తికి యెగురులేను. ఆయన పులికా తిరుగుతుంటే మేమంతా పిలుస్తానక్కీ నక్కీ వుండేవాళ్ళం. అయినా అమ్మతో యీ మాట యెక్కుతాడేమో విందామని నాకు మనసులో మెగులుతూవుండే; అంజీనేదీ కూడిరాకపోవడంవల్ల దించుకుపోయాను. మరొక్క ఆరికూడా యెడిపిస్తూ వుండేది. అది బావఅమ్మయ్యతో ఏమైనా అన్నాడా అనేది. నిజానికి అమ్మయ్యను అడిగాలంటే నేను వసు కావలసిన పనిలేదు కాని యెంతో పెద్దవాళ్ళని అడగవలసిన దానిని వాడితో అంటే ఆట కోడితనానికి అడిగినట్లుంటుందని జంకాను. వాడికి, నాకూ మాడేళ్ళు మూతమే వార. ఒకటి రెండుసార్లు అకు గుదామని నోటిదాకా వచ్చి మానేశాను. ఒకనాడు పనిచేకా పిల్చేరికి 'యెందుకు?' అన్నాడు వాడు. దగ్గర కొచ్చేను. నాకు గుండె దిబ్బడ మున్నది. 'అ...ఎవరే? లేను. అవ్వాలి బావా నువ్వు యెక్కడి వెళ్ళాడు ఏమి దాటి?' అనడిగాను. వాకు నా మొహంలోకి కేరిమాని 'నువ్వంతా వెలిదానవే!' అన్నట్లు వర్షి పూడుకున్నాడు. మరేమన్నా నిలదీసి అకుగుతాడేమో అని భయం వేసింది. నేనే లేని నవ్వు తెచ్చుకొని, ఏటివోడున కూర్చుంటే హాయిగానే వుంటుందిరా! అవ్వాలి అక్కయ్యకూడా అన్నది, అని మాట తప్పించుకో నేండుకు తింటానుపడాను. 'రోజూ వెళ్ళేడిగా!' అని నిర్లక్ష్యంగా అని తిప్పుకున్నాడు వాడు. ఇంక నాకు చెప్పేవాళ్ళవ్వగూ లేదు, ముందు యెలాటి ఫలితం నెత్తిన పడినా, వోచ్చుకోడానికి, అనుభవించడానికి సిద్ధమయ్యే వుండాలన్నమాట!

నిమ్మకి నీరెత్తినట్లు బ్రతికే నా గుండెల్లో ప్రతి నిమిషమూ యేదో కలవరం బయల్పడుతూనే వుండేది. బయటికి చెప్పలేక, అణచుకోలేక, అర్థంచేసుకోలేక అణగారిపోయేదానిని. దిరి—అంతూ తోచేది కాదు. లేవిపోని పనులు కల్పించుకొని తీరు—తెన్నులేకుండా ఒకదానికొకటి చేసుకుంటూవుండేదానిని.

నా పకాకు గమనించి మా అమ్మకూడా హెచ్చరించడం జరిగింది.

మా నొడ్డో నుయ్యి సరిగా తాడిగోతుంటుంది. రోజూ ఇరవై బిందెలన్నా నీళ్లు తోడుతూవుండాలి! ఒకనాడు మధ్యాహ్నం యేవో ఆవస్థమే నూతిలో చేసేవేశాను. ఉత్తపప్పుడైతే బగవునుబట్టే బొక్కన మునిగినట్టు తెలుసుకోని లాగెగ్గాలి అప్పుడు పొద్దు సరిగ్గా నేతినివుండవట్టే నా మొహంకూడా రూపాయంతగా నూతిసీళ్లలో కదులుతున్నట్లుంది. ఏదో ఆలోచనలో చేడకగడం ముగిసిపోయాను. నావంక నేనుదిగాలుగా మానుకుంటూ నూతిరూపకు వంగాను. ఇంకొక్క నిమిషమైతే కాల్లు తేలిపోయింది. వెంటనే అన్నయ్య వచ్చి వెనక్కు లాగాడు. 'కళ్లు తిరిగినయ్యారా?' అనడిగింది అమ్మ.

'అవు' నన్నాను. జీలకర నాసహవాసమని యిచ్చింది తిరిగి నాలుగు గోజులకూ నేనా సరాసానికి తోలుకోశాను — 'అమ్మో నా కాంతుకు చెప్పిపూడకు!' అని వొకనాడు కచ్చతో ఆవిడ ముక్కిలో పెట్టుకున్న నీళ్ళబిందెలు గెండ్లా తాకి వచ్చాను. తిరిగి తిరిగి తిట్టినాను — ఇంకొక నాడు నన్ను ముక్కిట్టుకు వొడిగాలు పెలుసుని గుట్టిన పిడి అక్కడ పెట్టేయోలో వల్లింది అమ్మ. నాకేవో గుబులుగా పొంగుకు వచ్చింది మామూలుగా అప్పుడాలు వొడిగాలు పెడుతున్నారంటే చుట్టపు చూపుగా వొచ్చిన వారంటూ వుండడం వని వున్నాను "అమ్మయ్యే చెప్పా? అబ్బాయ్ వొడుగా?" అని. సరిగ్గా ఆ సమయానికి మా అమ్మోవచ్చి నన్ను వేశారోళ్లం పట్టించడంతో యేవో జ్ఞాపకంవచ్చి కళ్ళిండా నీళ్ళు కమ్ముకున్నయ్యే. ఎదురు యేసున్నది సరిగా కనిపించలేదు. నాగో యీసని కానిమ్మకుని బయలుపడాలని, వొక్కొక్కటి దిబ్బకొలుంత పడేసి చెయి కనుక్కోబోయాను నా వెంకనే అమ్మవచ్చి జరిగిన పనికి శాసనార్థాలు పెట్టడం వాటిని మూడు రెట్లుగా సవరించుకోవడం జరిగింది.

పొడిబట్ట కట్టుకుని తలదువ్వి జెడవేసుకుందామని అద్దంముంగు కూర్చుంటే మళ్ళీ అదే గుబులు. కళ్ళు జేపురించినట్లండి నాకే భయం గొల్పినయ్యే. నా మొహం నాకే పరాయిదిగా తోచింది నేను పీల్చి విడిచే ప్రతి ఉచ్చాసనిశ్వాసకూ, నాలోవున్న వేదనను రెట్టించినయ్యేగాని ఉపశమింప జేయలేదు. నే నెక్కడకు వెళ్ళినా, ఏమిచేసుకుంటున్నా, మరేమి ఆలోచించుకున్నా నా చుట్టూ యేవో

వలయం అల్లుకుంటున్నట్లుపించేది. అమ్మ యెంత పిల్చినా, నున్నా పట్టినా వేళ్ళకు అన్నానికి కదిలేదాన్ని కాదు. — నే నీలా ప్రతిపనిలోనూ మొండి చరవపందాని వొకనాడు నాన్నకూడా కల్పించుకుని కేకలేమడం జరిగింది. నాస్యమెంతవరకు మర్చిపోవాలని, మనసు కుదలుబక్కాకోవాలని నేనుచెసిన ప్రయత్నాలంతింతోందరగా ఫలితాన్నియేతేను. గుండెల్లో కుదుగుబాటు లేనప్పుడు, దానిని యెంత కప్పెక్కుకోవాలనుకున్నా మొహంగా కనబడక మానదేమో.. అంతకంతకూ నా మొహం మానుకుంటే నాకే డోకుల్లో పోయినట్లుతోచి, నాన్న తిడతాడేమో అని తప్పుకు తారుకు తిరగడం మొదలెట్టాను.

ఎన్నడూ లేనిది వొకనాడు మధ్యాహ్నం అన్నంతని నిద్దరకు పడ్డాను. సందెకనవు ప్రాణ్ణే వేళ్ళకు కూడా లేవకపోయేసరికి, అమ్మ వచ్చి, విపుమిద తిట్ట లేసింది.

'ఏనింట్ల పండనిదా నువ్వును, ఇంట్లో పసి పాటా మానుకో అక్కర్లే!' అని కనిగింది, వాటి ప్రాణ్ణి ముగ్గయ్యి, నే నిప్పుడే తాగారమ్మగా రింటికి వెళ్ళివస్తాను; అని నాకోక పని పురమామంచి నెళ్ళిపోయింది అమ్మ. నేను లేచి కళ్ళు ముసుగుంటూ మందం నశంగా కూర్చుని, రేగిన జాటు చక్కదోసుకుంటున్నాను. ఎక్కి యెక్కి నిద్రపోవడం, అప్పుడే మెలకువ రావడం మూలాన నాకళ్ళు ఇగమడబడి చింతిస్తున్నారండం గమనించింది కాబోలు, 'అదేనింట్ల కళ్ళలావున్నయ్యే' అని దగ్గరిగా వచ్చి అడిగింది అమ్మ.

'పంటినిద్రచేత కావున్న' అని టూకీగా సహదానమిచ్చి తిప్పించుకో జూశాను. అన్న అంతటితో వూరుకోని వళ్ళే ఫులం కాదుగా! "నీ మొహం నిద్ర అంటా వేరంటే? కళ్ళు గెండ్లా సలిపే నైవేద్యం పెట్టే విప్పిట్టుంటేనూ? సైబరెండు మాడు! తిడిగా వున్నది!" అంటూ కనుకుంటున్న ధోరణిలో అన్నది. నిజం చెప్పిపట్టిందే తామకు నాకు లేదు. అమ్మదిగ్గర ఆమెత్రం చనువువున్నా, నాన్న చెప్పి బడితే అదేలా పరిణమించుకుందానని మనసులో దేవుతున్నది అందుకే నేగా నా మూగబాప అంతాను!

ఏనిండ్ల చెప్పక మొండిచరిచి వూరుకోన్నాను. తాయారమ్మగారింటికి వెళ్ళడం వాయిదా వేసుకుని నాప్రక్కగా వచ్చి కూర్చున్నది అమ్మ "అక్కయ్య నీతో యేమి చెప్పిందే?" అని ఆవిడ మొదలుగా అడిగిన ప్రశ్న. "అక్కయ్య నాకెందుకు చెప్పింది?"

అని యింగమాతి పెట్టుకుని మొరటుగా సమాధాన మిచ్చాను.

“నీకు చెప్పకపోతే నాకు చెప్తుందిలే? ఏది యేమైనా మీరూ, మీ నాన్నా అందరూ వొకటి. మగ్గి అన్నింటికీ నేను నోరు నొక్కుకుచున్నాను. ఏనాటి అనబోయినా నీకెందుకు పూటకోయి కసిరి కొడతారు అవునుమరి! నేనూ మీఅంతపామెదానైతే బాగానే వుండేదాన్ని. దానిమట్టు కదివొచ్చి వొంగ బెట్టిందమీ లేకపోగా నాన్నతో కలిసి హోరాహోరి పోట్లాడి పంపిం నెగ్గిండుకు మరీ వెళ్ళింది! ఎంత కాదన్నా తల్లితోడూ కనక అన్నను ఆమటా తప్పనా? దానికింతి రాద్ధాంతం చేసుకున్నా? వాగియిష్టం మీయిష్టమాను. నవ్వు కళ్ళు కొయలు కాచేసు యేడ్చినా, నేను దిరులపకి చచ్చినా, జరిగే జీవితం లేదు. మొహం కళకున్నా, వాకిలాప్పి ముగ్గుయ్య!” అంటూ చివాల్ను ఆక్రమించి లేచి వెళ్ళింది అమ్మ.

ఇంక నేను దిరులపడి లాభంలేదు. మనసు పాడుచేసుకున్నా వొక అందాన కలిపివచ్చేదే లేదు. గుండెంయి చేసుకుని ఇంటపనులు చెయ్యడానికి ఆక్రమించి బయటపడ్డాను.

ఇది జరిగిన నాలుగుజాలకే ఒకరాత్రి అమ్మ, నాన్నా యిలా మాట్లాడుకోవడం విన్నాను.

“మీయిష్టం వచ్చినట్టే చేసుకోండి, మగ్గి నాతో నలవాల, సంప్రతింపులూ యొందుకు? నేను చెప్పినవన్నీ చెప్పేట్టు చేసుకుపోయారా కనకనా?” అంటుంది అమ్మ.

“అదికాక అన్నాయి పట్టుబట్టి చెప్పి చెల్లిన యేలాగు సంబంధాని కీయం నా కెంతిమాత్రమూ యిష్టం లేదు. నలుగురైనా రూపిల్లలు, తిండి నాకుమల్లనే యింటికీ చేరుకొన్నాడాయో! వారి కందరికీ కాగ్య కంఠమత్తులు చేసుకుంటూ యాయన గారి చేతిమీదుగా సంపారం యేం సగువుతాడో? మందుమండం కుఖపడి యేగుస్తాడో? ఇప్పటికి యాఫ్ ఏ. దిదివింతిన్నాతాన యాయనకు ఉన్నా గాలు వొరగా బెట్టేనా లేదో? సంబంధం చేశామంటే, మొన్నటినించీ మనప్రాణానికి ఉన్నాదమనండా, వాళ్ళింతడైనా వాళ్ళు తినినాగలా వద్దా?” అంటున్నాడు నాన్న. “అందుకని యిప్పుడేం జేస్తామంటాడు?” అడిగింది అమ్మ.

“నేనూ అదే ఆలోచిస్తున్నాను. మొన్న బండరు వల్లినప్పుడు రామమూర్తి కనిపించి తిం

తమ్ముడి సంగతి చెప్పాడు. వింటే బాగానే వుండే టట్టు తోచింది. నేనూ కొన్ని పరకులు అడిగాను, తమ్ముడికి వ్రాసి కనుక్కుంటానన్నాడు. అను కూలిస్తే ‘సంధం’ అని వస్తాను; కాకపోతే యేలాగు కూడా నల్లి సంగతి సందర్భాలు అన్నీ విచారించు కొనే భీమవరం పోతాను. ఈపట్టు యేవో వొకటి ఖాయం అనుకోవాల్సిందే. ఇంకొన్నాల్లేని యెదిగిన పిల్లని యింట్లో ఆటై పెట్టుకుంటాం? ఇంటా బయటకూడా తల వాచిపోతోంది” అని చాలిం చాడు నాన్న. ఒక్క నిమిషంవరకూ యెక్కువూ మాటాడలేదు. అమ్మ యిలా అడిగింది “అయితే మీ రిప్పుడు చేయబోతు నిరవాకం యేమిటి? రామమూర్తి తమ్ముణ్ణి మాటాడటం అదే మంతి ఘనకార్యమని? ఎడం నెయ్యి తిసి, పుగ నెయ్యి వుంచాను. అంకేనా? మీ యిష్టం వచ్చినట్టే పనులన్నీ చుట్టబెటవరంకి! తల్లి, తోడూ కనక మనసు పూగుకో అంటూ వుంటాను” అంటూంటే అమ్మ యేగువు దిగిమింగు కొని మాటాడుతున్నట్టు తోచింది నాకు.

“తల్లి లేదు తోడూ లేదు. అయినవన్నీ— అందులో మీ అన్నాంటివాడికి పిల్ల నివ్వగానే వొక అందానరాదు. ఆమెన్నాటినించీ యెన్నివారు పులు పుట్టుకున సుమోగి తెలుసా? అయిగురుగు మొగ పిల్లలు! పెద్దవాడికి అమ్మాయితో యెన్నేసి పార అంటా? వాడి కేమందే యేదో పల్లెటూళ్ళో బడి పంతులుగా యేడుస్తున్నాడు బరిక లేక! నెత్తిన జుట్టైనా లేదు. రామమూర్తి తమ్ము పెంటానా, వాడికి వొక్కడే మొగపిల్లవాడు, వాడికి గండేళ్ళు, ఒక్కరే ఆపిల్ల — దానికి అయిళ్ళు! ఇద్దరూ పసి నాళ్ళే. ఆమాత్రం లేకుండా యెలా వుంటాడు? భీమవరంలోనే కాపరం, అక్కడే ప్రవేశిం గుడా. ఎంత లేన్నా బస్తీ కాపరం గదా! ఆమ్మాయ్ అన్నివిధానా సుఖపడుతుంది నే నావుడే శ్వయూసు” అని పూరుకున్నాడు నాన్న. వొక్రమా నికి అమ్మ అడిగింది, “ఆమ్మాయితో చెప్పారా?” అని.

“ఆ...దానికి దీనికి చెబుతూ కూర్చుంటే పనులు నాకుతియ్యా?” అన్నాడు నాన్న. “మీ యిష్టం వచ్చినట్టు చేసుకోండి!” అన్నది అమ్మ. “తెల్లనాగురూమునే బయల్దేరిపోయి మొదటి కారు అందుకోవాలి. బంగారు కొద్దులో పని చూసుకుని,

రామమూర్తితో మాట్లాడి భీమశరం పోయినాను” అని మాట చాలించాడు నాన్న.

నాన్న యెన్నడూ యంతసేపు అమ్మతో మాట్లాడిగా మాడలేదు! ఇప్పుడు నా విషయమై సంప్రదించడానికి ఆయన కింత తీరికా, నోర్పు వచ్చినయ్యనుకుంటాను!

కాని, నే నన్నాళ్ళనించీ దేనికోసం మృగన పడి, ఆపేదనపడి చనున్నానో అది యీ రాత్రితో తేలి పోయిందన్నమాట! దానితోపాటే నా భవిష్యత్తు కూడా ముడివడి ఉన్నది కనక, ఇంక సంకీర్ణంప నవసరంలేదు; తల్లియనంటే నాన్న అంతపనీ చేసే తీరికాదు! ఈ ఊరినించే నేను ఒకయింటి కోడలు యిపోయానని తీర్మానించుకోవచ్చు!

ఇంక నేను కుమలి చావడమెందుకు? అక్కయ్య యేనా చెప్పకుండా వెళ్ళిందని దానిని అనుకోని లాభమేమిటి? ఇంతవని చేయవల్సివున్న నాన్న రేపు బందరు వెళ్ళిరప్పుడు దానితో మాత్రం చెప్పి వొప్పించడా? మా అక్కచెల్లెళ్ళల్లో అది తలూపితే యింక నోరెత్తడాళ్ళే వుండరుగాదా! ఆ ఊరిలో నాగుండె వొక రామో, పాపాణమో అయి పోయింది రేపట్టింటి నేను కూమూలు మనిషిని కాదు; యిద్దరు విద్వలకు తల్లిలాటిదాన్ని కాబోతున్నాను, నెతినిండుగా పని! ఇంట్లో యెంతసేపిడి! — అయితే మీకోక సంవత్సరం కలగవచ్చు, మామయ్య కివ్వడానికి ససేమి వొప్పకొని నాన్న, అలాటిదే ఆయన మరో సంబంధానికి నన్నెలా కట్టబెట్టాడు! అని.

మానవుడు బుద్ధివార్యకంగా యేది వస్తను కుంటాడో, తిరిగి తెలిసో, తెలియకో తాత్కాలిక మైన కొన్ని బలహీనతలవల్ల, దానికే వొడబడుతూ వుంటాడు. అదే మానాన్ని మనస్తత్వంలో వున్న గొప్పదనం!

నేనూ యీ ప్రశ్న అకుగతానని కాబోలు, మా అమ్మకూడా నాకే విషయంపరిచి చెప్పనేలేదు. ఇంక నేను అలాగే బిందల్పలేదు, చాటున యేడవా లనుకోలేదు. ఆరాత్రి మామూలుగా నే నిద్రపట్టింది!

వారం రోజులకల్లా భీమశరం సంబంధమే ఖాయం చేసుకుని తాంబూలాలు పుచ్చుకొని వచ్చాడు నాన్న. నాకు వేరే బొట్టుపెట్టి చెప్పకుండా నే సంకీర్ణం తెలిసింది. మా అమ్మ పెళ్ళి పనులు మొదలెట్టింది. చిత్రమేమిటండీ, నా పెళ్ళికి చిన్నక్కయ్యకూడా వొప్పకుందట! నాలుగురోజులు

ముంగుగా నే వస్తానన్నదట!! కార్యక్రమంయే కొదవాలేకుండా నాగిపోతూ నే వున్నది, మిగతా మా అక్కయ్యలకు, బంధువులకు పథ్యలేఖలు వ్రాశాడు నాన్న. వారితోపాటు మామయ్యకూ వొకటి వ్రాశాడు. కట్నాలూ, కానుకల విషయం తేలికగా నే పరిష్కారమైపోయిందట. ఈయన యివ్వవలసి నది ఆటేలేదు, వెండిచెంబులు, పట్టుబట్టు మాత్రమే. వారికి వొక్కరే అడపడుచు, తోచినంత లాంఛనం మాత్రం యివ్వాలి! వారు మాత్రం యెనిమిది నందలు నగలక్రింద నాకే చెప్పటట్లు వొప్పకున్నారట! మరి వారెవ్వరూ నన్ను గొడవదానికి గానలేదు... ఒకనాటి ఉదయనా వాకిలికి పచ్చతరణం కట్టాడు నాన్న. చిన్నక్కయ్య నన్ను పెళ్ళిమాటల్ని చెప్పింది. నాయిత్రానికల్లా భీమశరంవారు సపరివారంగా దిగారు. మా యింటి యెగురుగావున్న బాబాయి గార్లతో నే వారికి విడిది యేర్పాటుయింది. వారందరికి కాఫీ ఫుహారాలు అందివ్వడంలో మాదానికే గా తిరుగుతున్నారట, మా అక్కయ్యలు ముగ్గురు. ఆనాడే మా చిన్ని బావమాత్రం వచ్చాడు. నేను బయటపడే పనులేని చేయకపోయినా యింట్లో వుండి యేమో అటూ-యిటూ సర్దుతున్నాను అప్పుడు గదిలో పట్టెమందొక్కింద నాన్న తెచ్చిన కూరలన్నీ విడివిడిగా పేరుగలవాను. మా చిన్ని బావ సుమ్యం వగైరకొచ్చి నిలబడి “అమ్మో!” అని నీల్చాడు. చివాల్సు లేచి యివతెలకు వచ్చాను. “ఏం కోవం గా వున్నావ్?” అని అడిగాడామన. “అమ్మో, ఏమీ లేదు బావా!” అన్నాను, లేనివప్రస్ర తెచ్చి పెట్టుకుంటూ. “పెళ్ళివారొచ్చారు చూశావా?” అనడిగాడు బావ. “నాళ్ళు బాబాయిగారొక్కో దిగారుగా, అయినా నీ కెప్పడూ పరాచికాలే బావా!” అన్నాను. “రేపట్టింటి బట్టికి వెళ్ళిపోతే మేము జ్ఞాపకం వుంటామా?” అన్నా డాయన.

“సుప్రూ అక్కయ్య మాత్రం తప్పకుండా జ్ఞాపకం వుంటారు బావా!” అన్నాను. నేనామాట మామూలు ధోరణిలో సాదాగా, ముక్తసరిగా అని వుంటే ఇప్పుడు వ్రాయవలసేవుండేదే కాదు. నే నెంతో కచ్చగా పట్టు బిగించి బాణం విసిరినట్టు అన్నానని తిరవాతగాని గ్రహించుకోలేదు. మరాయన మనసుకు వియి తోచిందో, దెబ్బతిన్న నాకులా గుమ్రానికి చేరిగలబడి మరి రత్తకుండా వెళ్ళిపోయాడు—బహుశా వొకటి అనుకోని వుంటాను. తనూ, అక్కయ్య కలిసి యేదో పెద్ద ద్రోహం చేసి నట్టు నేను తలచానని, ఆ బాధనే మాటలో పొదిగి,

యిలా తపమీదకు విసిరివుంటానని—అప్పుణ్ణింబి ఆయన నాతో మాట్లాడాలంటే మొహం చెల్లినట్లు తప్పించుకు తిరుగుతూ వుండేవాడు. అజ్ఞానం వల్ల అనవసరంగా ఆయన మనసును బాధ పెట్టానేమో...అని నేను పరితపించిపోయాను. దానిలో యీ వున్న కాస్త ఉత్సాహం కూడా లేకుండాపోయింది. ఆ క్షణంనుంచీ నే నేదీచేసినా యంత్రంలాగే చేసుకుపోయాను.

కొంతసేపటికి మా ఆడవిడ్డ నన్ను చూడడానికి వచ్చింది...ఆవిడ ఆడిగిందల్లా రెండే ప్రశ్నలు - వంట పెట్టా, చేతనవునా? చదవను నాయను వచ్చునా? అని. చెప్పానుకాదు, నా పనులన్నీ యంత్రంలాగే వున్నాయని. ఆవిడకిచ్చిన సమాధానాలుకూడా అలాగే వున్నాయని తరవాత తెలిసింది! ఆవిడ గడపదాటిందో లేదో! అక్కయ్య రిప్రసవచ్చి నన్ను కసిరి కొట్టింది. “ఏమిటా పెంకె సమాధానాలునువ్వును” అని. “నే నేనున్నా నేమిటి?” అని దానిని రెట్టించి అడిగాను. “అడిగినప్పుడు సరిగా చెప్పావా? వంట చేతవునా అంటే, ఎందుకు చేత కాదు? అని ఆవిడ యెదుగుప్రశ్న వేయడమా?” అన్నది. “నేనేం అలా అనలేదు” అని అక్కయ్యకు యెదురించబోయాను. వెంటనే నాన్నవచ్చి “ఏమిటి గొందగోళం. ఆవతల చెద్దమనుషులతోపని” అని కసిరి కొట్టడంతో యొక్కడివాళ్ళొక్కడే సద్దకున్నారు—రాత్రికి భోజనాల తంతుసాదాగా నే సాగిపోతోంది. బావ యెందులోనైనా పొల్లంటున్నాడా, లేక నాలాగే తనూ బాధపడుతున్నాడా? అని ఏతుడొని కాక్షణం కనిపెట్టి గూన్తూ నెవున్నాను. పెళ్ళి వారి వరసనే ఆయనకూ పీట వేశారు. ఆ వేళ్ళకు వచ్చింది ఆయనొక్కడే—మంత్ర యిద్దరు బావలూ లగ్నం వేళ్ళకు దిగారు. ఎంతోసేపటివరకూ ఆయన భోజనం పండిల్లోకి రానేలేదు. అంతా సిద్ధమాతోంది. నేతి ధూరిపట్టుకుని నాన్న ఇటూఅటూ తిరుగుతున్నాడు. అక్కయ్యలు వడ్డనలు చేస్తున్నారు. ‘మీ ఆయన యేడమా?’ అని చిన్నక్కయ్యను అడిగాడు నాన్న. వస్తానేనాన్నా, అని తపీగా సమాధానమిచ్చింది అక్కయ్య. చిట్టచివరకు లక్షలం పశ్చం చేతబట్టుకు వచ్చి అందరినీ నవ్వించాడు బావ. కిటికీదగ్గరకు వచ్చే సరికి నా మొహంలోకి పరకాయించిమానే అదోలా ముడుచుకుపోయాడు. నేనూ చివాల్ని అక్కణ్ణించి యవతలకు దూకాను. ఇంతలోనే సన్నాయి మేళం మోగింది. పెళ్ళివారు బిక్కోకే పట్టుబట్టల పటాటోపతో పీటలమీదకు చేరుకుంటున్నారు. చిట్ట

చివరకు రామమూర్తిగారు తమ్ముడూ దిగారు వారివెంట అన్నయ్య వస్తున్నాడు. వారిద్దరిలో కాస్త పెద్దగా పీలగా వున్నవారు అన్నగారని, కొంచెం పొట్టిగా వున్నవారు తమ్ములని నాకు నేనే పోల్చుకున్నాను. నా వూహ సినలైననే—అన్నగారు ఆయనా యేవో మాట్లాడుకుంటున్నాడు. మనిషిలో బౌద్ధత్వం కనబడలేదు గాని, ఆయన మొహంలో యేవో విచారరేఖ వొకటిమాత్రం అస్పష్టంగా వున్నట్టు ఆ దీపాల వెలుగులో అనిపించింది నాకు. అది బహుశా, పూర్వస్మృతుల చిహ్నమేమో...అక్కయ్య వచ్చి అప్పుడాలూ—వడియాలూ వెయ్యడంతో వడ్డన పూర్తయింది. ఇలాటి సమయంలో అత్తయ్య వుంటే యెన్ని అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలు పాడివుండేవో...ఏవో చాలునవుండి ‘శృంగార లహరి’పాడుతున్నదిచిన్నక్కయ్య. మా అందరిలో సంగీతం చెప్పించింది దాని కొక్కరైతే.

అందరూ ఆహారం పట్టబోతుండగా మా మామయ్య పెద్దకొడుకు శాస్త్రి దిగాడు. నాల్గేతరపున వచ్చిందల్లా వాడొక్కడే. మానీ మావడంతోటే అన్నయ్య వెళ్ళి వాణ్ణి కావలించుకున్నాడు. ‘మామయ్య వస్తున్నాడా?’ అని అడిగాడు. ‘అందరి బదులూ నేనే వచ్చాను’ అన్నాను వాడు యిక్క సరిగా. వాడినగా రెక్కడ? అంటూ గుమ్మంలోకి చక్కా వచ్చాడు. వాడిని చూడగానే యొక్కడలేని యేమిటా గుబులుగా పొంగివచ్చింది నాకు. రెండు చేతులతో మొహం కప్పెట్టుకుని పక్కకు తప్పుకున్నాను.

ఆమొన్నటి ఉదయానే బాజా బజంత్రీలు మోగినై, సరిగ్గా పదిగంటల యిరవైయైదు నిమిషాల కల్లా రాఘవరావుగారు నా పెళ్ళి మంగళ సూత్రం బంధించారు. అంతటితో శాస్త్రీయంగా పెళ్ళి అయిందన్నమాటేగా! ఆ సమయంలో యెందుకనో ఆయనకు చేతులు వణికినయ్. మంగళసూత్రం జారి నా వొడిలో పడింది. నాకు వెన్ను ర్దుల్లు మన్నది. నావెనకనే వున్న అక్కయ్యలు ఒకరి మొహంవంక ఒకరు చూసుకున్నారు. ఎదురుగుండా వున్న చిన్నబావ అదొకలా తల తిప్పేసుకు ప్పాడు. అమ్మా, నాన్నా కూడా కొంచెం గాబరా పడ్డట్టు కనిపించారు. అమ్మలక్కల్లో పెద్దకలకలం బయల్పడింది. ఆయన యెలాగో తిమయించుకుని.

తిరిగి మాడు ముళ్ళూ వేశారు—తలంబ్రాలు పోయి
డంబోకూడా ఆయన అంత ఉత్సాహం చూపలేదు.

కట్నాలవేళకు అందరూ తలా వొకటి చేతిబట్టు
కొని వచ్చారు. చిన్న బావ యేం చదివినంతాడా
అని నా ఆడదా—

చిన్నక్కయ్య వెండి కుంకంబరిణే చదివిన
చింది.....ఉన్నట్లాండి మా యిద్దరికీ చేరివొక ఖడ్గం
నూలుదండా యిచ్చి అందరినీ నవ్వించాడు బావ.
ఆయన గారి మెడలో నేనా దండవెయ్యాలన్నమాట!
నాకు చేతులు వణికిపయ్యె. అంతమనిషి యెడట నే
నెంతా! అనిపించింది. అయినా తప్పని సరి. ఆయన
నా మెడలో వేశారు. నా సాహసాన్ని పరీక్షించ
డానికే బావ యింతవని చేశాడా, అనిపించింది.
చిన్నక్కయ్య వచ్చి నా చేతులు పట్టుకుని ఆయన
మెడలో దండవెయ్యించింది. వోమూలనించి.
మామయ్యగారి శాస్త్రీ మరో రెండు కర్పూరం
దండలు తెచ్చాడు. ఈసారి నే నొక్కరై నే వెయ్యాల
ని కాబోలు, అక్కయ్య నా సరసకు రాలేను!
ఈ దంపతు లిరువురూ, పార్వతీ పరమేశ్వరుల
అవ్యయం కలిగి, చిరకాలం బుద్ధులని పెద్దలంతా
స్వయీంచకలగు, సామకానాలు చదివి మా నెత్తిన
అక్షింతలు చిక్కినారు.—తండ్రిగారి కల్యాణం చూడ
కూడదనే నిశ్చయం వుంది! రాఘవరావుగారి సంతా
నాన్ని అస లిక్కడకు తీసుకురా నేలేదు.—
మధ్యాహ్నం భోజనాలవేళ వేళకంచంబోనే వడ్డిం
చారు నాకు—సాయంత్రం పూలుదండల వేళకు
అమ్మలక్కల్లో తలపట్టు బయలుదేరిపయ్యె—

“ఇంకా చెండ్లాట యేమిటి? ఆయనమాత్రం
యెలా వస్తాడు, బాటకుమారుడిలాగ?” అని యీస
డించింది మా పెద్దక్కయ్య. “అయితే అమ్మాయ్
ముచ్చట యెలా తీరుతుంది” అని దాని పంతం
నెగ్గించుకోవాలని పట్టుపట్టింది మాడో అక్కయ్య.
దీని ఆధారంగా గొని ఇంట్లో, పెద్ద రణగోణ
ధ్వనులు బయలుదేరినై. చిన్నక్కయ్య బావా
మాట్లాడుకొని వొక నిర్భయానికివచ్చినట్లున్నాడు. అది
వచ్చి అందరితోనూ యేదో చెప్పింది. కొంత సద్దుమణి
గింది. మొత్తంమీద ఆప్రాబురు ఆ ప్రమేయం విర
మించబడింది. నామట్టుకు నేను బ్రతుకుజీవుడా, అను
కున్నాను—

ఆ మొన్నాడు పెళ్లివారందరూ వెల్లిపోతారు
గనక భోజనాలైనతరవాత, పెట్టేబేడా సద్దుకోవడం
మొదలెట్టారు. మరి నేనూ వారిలో వొకదాన్నయినా

కనక, నా ప్రయాణానికి తగిన సన్నాహాలుకూడాజరుగు
తున్నయ్, చిట్టచివరకు నావెంట యెవరు వెళ్ళాలి?
ఆనే మీమాంస బయల్దేరింది. “ఇంటిదగ్గర పిల్లలు
వొక్కళ్ళూ వున్నారు, నేను వెళ్ళడానికి లేదు”
అన్నది పెద్దక్కయ్య. “మా ఆయన మద్రాసు వెళు
తున్నారు, ఆయనకు అన్నీ సర్వీయవ్వాలి, ఎక్కడ
యేమున్నదోకూడా తెలియదాయనకు, నేను బెజ
వాడ వెల్లిపోవాలి” అన్నది మాడో అక్కయ్య.
“అయితే నేనేనా యే పనీ పాటా లేనిదానిని?
ఒక్క నాకుకూడా మా ఆయన అతేసరు పెట్టుకు తిన
లేదు. హోటలు భోజనం అసలే ఆయనకు సరిపడదు”
అన్నది చిన్నక్కయ్య. “అందరూ అలా గనుకుంటే
నేనేం జెయ్యను తిల్లి? ఈ కొంప యెరిగిమీద వదిలి
పోయేదీ?” అన్నది అమ్మ అన్నింటికీ సాహసీకు
రాలు, అయినప్పట్టుకు నిర్వహించుకు రాగల్గినది, మా
చిన్నక్కయ్య కనక చివరకు నాతో రావడానికి
తనేనొప్పుకుంది దాని చెవిలో యేమిటో రహస్యంగా
మాట్లాడింది అమ్మ. నేను భీమవరం వెళ్ళాక నాకు
ఎలాటి సలహా లివ్వాలో చెప్పివుంటుందిమనున్నాను.

అనుకున్న వేళకు ప్రయాణం సాగింది. అందరం
భీమవరం చేరుకొన్నాం. అప్రాతే గృహప్రవేశం
తంతుకూడా నడిచిపోయింది. గడపదాటి మేమిద్దరం
లోనికి వెళ్ళాలంటే పరస్పరం పేదలు ప్రకటించు
కొని ద్వారలక్షిని అనుమతి కోరాలట! ఇది వొక
ప్రమాదకరమైన పట్టుదలగా పరిణమించింది నా విష
యంలో. మట్టా వున్నవాళ్లందరూ చెవులు రిక్కించి
మా నోటివెంట వచ్చే చిన్న బాటకోసం నిరీక్షిస్తు
న్నారు! ఎక్కడికో కానిదేశం తీసుకువచ్చి నన్నీ
ఆడపులుల మధ్య బంధించారా, అనిపించింది. కట్నా—
బొట్టా యెలాగున్నా వారిమాట, మన సత్తం నాకు
మరీ కొత్తిగా తోచినయ్. ఇంత స్వల్పవిషయాల
కింత పట్టుదలలు యెందుకూ అనిపించింది. అందరినీ
సమాధానపర్చుకు రాగలిగింది మా అక్కయ్య. ఇంక
నా దగ్గర కొచ్చి, నిదానించి లాభం
లేదు, నువ్వే ముందు చెప్పాలి, లేకపోతే
మనల్ని వెళ్ళాకోళం పట్టిస్తారు, అని చెవులో చెప్పి
నట్టుగా చెప్పింది. భయంలేదన్నట్టు వీపుపై చెయి
పెసి నిమిరింది. నేనూ అంతికి సాహసానికి సమ
కట్టాను. రాఘవరావుగారూ, నేనూ వచ్చాము,
తిలుపుతియ్యమని, అజ్ఞాతదేవతను ప్రార్థించాను.
నిజానికి అసమయంలో నాగొంతు ప్రార్థనాస్వరం
లోనే పలికిపట్టు గుర్తు! నాకు వొట్టల గుర్రాన్ని

చింది. విజయగర్వంతో తలెత్తి మాళాను, రావుగారి మొహం దగ్గరలో స్పృహం గానే కనిపించింది. వారెండుకోరికలు తీరబడాయన్నట్లు కనబడ్డారు. వెంటనే అనిపించింది పూర్వంలాగే, 'ఇంతటి వారియెడట నేను నిలబడగలనా?' అని నేనీ తల్పియ్యలలో వుండగానే ఆయానా, నా పేరు చెప్పినట్లున్నారు. అందరూ ఘోరమని పెద్ద కోలాహలం చేశారు. ఎందుకో, మా తాలూకు మా నాభిమానాలలో వారికింత చెలగాటం? అడుగు ముంగురు వేయబోతూ వుండగా, వొకముత్తెనువ నా యెగురుగావచ్చి కళ్లు పెద్దరిచేసి యిలా అన్నది. 'మయింగ్లో పెళ్లికూతురు మాడు మార్గుచెప్పే అలవాటుంది కనుక మామూలు చెల్లించి మరీ కడులు...' అని. రావుగారు చిరాగ్గా ఆమెవంక జూసి పళ్లు బిగించారు. ఆవిడ వెనక్కు జారుకుంది. నేను వారినించి బైటపడ్డానన్నమాట! ఇంక మాడు రాత్రులు ఇక్కడ గడపాలన్నమాట!

సాగ్యమైనంతవరకూ, నన్ను అంటి పెట్టుకు తిరుగుతూ నెవున్నది అక్కయ్య. ఆయనా అది అవతలకు వెళ్లి పుడియలోనే నన్నొకసమస్య యెదుర్కొంది. — బుద్ధివల్ల చేతబట్టుకుని నీళ్లు పోసుకోబోయింది అక్కయ్య. ఆ సాయంత్రం రావుగారి యిద్దరిపిల్లల్ని తీసుకుని మా ఆడబిడ్డ నేనున్న గదిలోకి వచ్చింది. పరారుగా ఆలోచిస్తున్న నేను చివల్ను లేచి నిల్చున్నాను.

"ఫరవాలేదమ్మా, కూర్చో... అంటూ నాదగ్గిరకువచ్చి ఆ బిడ్డలకు నన్ను పరిచయంచెయ్యబోయింది. పెద్దపిల్లకు అయిదేళ్లు. "యీవిడ మీపిన్ని, వో! దగ్గిరకునల్ల; అమ్మకొడు? నిన్నెత్తుకుంటుందిగా" అని దానిని ముందుకు నెట్టింది. అది నా మొహంలోకి దీక్షగామాని ముందడుగువేయడానికి తీరపటాయస్తూ నిల్చున్నది. ఇంక పిల్లవాడికి రెండేళ్లుమాత్రమే! వాడు బొటనపైవేలు చీకతో ఆత్మయ్య పక్కగా వొదిగి వున్నాడు. "అమ్మరా నాన్నా! మీ అమ్మ!! వెళ్లు! ఎత్తుకుంటుంది నల్ల!!" అని రెండు చేతులా వాడిని నా కీయబోయింది. వాడు నోటిలో 'వేలు తీసి ఇదెవరు? అన్నట్లు మొహంబిగించి నావంక కొండంత అనుమానంతో చూశాడు. అవును మరి! ఆ పసి పువ్వు యేమేమి స్వప్రతులు బాధిస్తున్నవో...

నిజానికి యెనిమిది నెలల క్రిందటివరకూ, వాళ్లు అమ్మ వాడిలో దోబూదులాడుకొన్న వాళ్ళేగా, ఇంతిలో మర్చిపోగలిగి వుంటారా? అమ్మ యిచ్చిన చనుబాలతీసి వారి కంత తేలికగా మరుపుకొస్తుందా?

మరి, వాడలా వెళ్లిగా చూడడంలో అర్థమేమిటి? అమ్మ, అనే పవిత్రనామానికి నేను అడ్డురాలను కాదా? సహజంగా మాతృహృదయంలో నిండివుండే ప్రేమ, నా కళ్ళలో వాళ్ళకు కనుక కదలలేదా? నేనీ నిలా మథనపడుతూన్న తరుణంలోనే "రారా నాన్నా! అమ్మరా! అని ఆ మాటలే పునశ్చరణ చేసుకొంటూ వాడిని నా చంకకిచ్చింది వదనగాగు. యేడ్చాడు. నేను లేచి నవ్వుతెచ్చి పెట్టుకుని వాడిని యెగరేసి ముద్దు పెట్టుకున్నాను. "వశ్యమృగ! పిన్ని దగ్గిరకునల్ల! అని పెద్దపిల్లను కూడా అక్కడే దిగబెట్టి, చిరాలని బాణంలో దూసుకుపోయినావె. నాకిదే పరిహా? అనుకొన్నాను రామాని యెత్తుకుని, సరోజను చేతబట్టుకొని గుమ్మందాకా నడిచాను. అమ్మ, అన్నది సరోజిని. ఎక్కడ, అనడిగాను 'అదుగో, అని గోడవిూదవున్న ఫోటో కేసి చూపించింది. నాకు వెన్ను రుట్లునున్నట్లయింది. మా అక్కయ్య, పేరుకు తగినట్లుగానే శంతం గా చిరునవ్వుతో నా వంకప ముసున్నట్లయింది. 'పిల్లలు బాగత్త' అని యేదో తెలియని మూగభాషలో 'హెచ్చరిస్తున్నట్లుంది రామాను మరొకసారి అక్షున జేర్చుకుని ముద్దు పెట్టుకున్నాను. 'అమ్మా' అంటూ వచ్చి రాని తోక్కుపలుకులతో మెడ కాపిలేసుకున్నాడు వాడు. పిన్నీ, నన్ను యెత్తుకోవూ? అని చీరకొంగు లాగింది సరోజ నేనొక్కరై నేనొకరికి పిన్నీ, మరొకరికి అమ్మనా? నాలుగడుగులు ముందుకు వెళ్లి అటుకేసి తలెత్తిమాళాను. ఇదంతా తిలకిస్తూ వున్నట్లు రావుగారు కనుపించారు. దిగ్గన వెనక్కు తిగ్గాను. ఏమనుకున్నాలో మరి! మధ్యాహ్నం కిలా అక్కయ్య ఫోటో అక్కడలేదు —

అక్కడ వున్న మాడురోజులా నాకొ పిల్లలతోనే కాలం గడిచింది. రాత్రులు నా దగ్గిరే పడుకుంటానని మారాంచేసింది సరోజ. నేనూ అందుకు కాదనలేదు. హృదయం యిచ్చే యెవ్వరికైనా పిల్లల అమాయకపు పునసులు వశమాతియ్యేవా...

ఈ స్వల్పవ్యవధిలోనే పసిపిల్లల్ని సాకే తీరు తెన్నులు కొన్ని నాకు చెప్పింది మా అక్కయ్య — 'వారు మారాంచేసి యెట్టి నా వొర్చుకోమన్నది. అంతగా పొరు పెట్టి పట్టపట్టు విడవకపోతే, ఏదో కథ చెప్పి పూరుకోబెట్టుమున్నది. అమ్మను జ్ఞాపకంచేసి విషయాలేని వాళ్ళ స్వప్రతిక రానీయవద్దన్నది. ఆటబొమ్మలు కొనిపించి పేరు పేరుగా కథలుగా విప్పిచెప్పమున్నది. ఆయన గురుకులు విసుకుగా చిరాగ్గా

వున్నప్పుడు, పిల్లల్ను ఆ చాయలకు పోసీయవద్దన్నది. నీదగ్గరే పడుకుంటానని మారాంచేస్తే, వొక చిన్న మంచంమీద వాళ్లను పెట్టుకు పడుకొని నిద్దరూపమన్నది. తెల్లవాస్తూ ఆ బిడ్డల పక్కలోనే పడుకోవడం మరవవద్దన్నది. 'అమ్మా, అనే మాట వారి నోటివెలు వచ్చినప్పుడు ఆమాటకు నేనే అర్థమైనట్టు సర్వవిధాలా వారిని వొప్పించడానికే పాటుపడకపోమన్నది సాగ్యత్రైసంతకవరకూ తండ్రితో పాటే రెండుపూటలా వారికి అన్నం పెట్టమన్నది. ఇంక నా విషయంలో...కొన్నాళ్ళవరకూ ఆయనతో పాటు భోజనానికి కూర్చోవద్దన్నది. ఆయన తిన్న బిడ్డగోరి తినాలనే మార్గభక్త్యాసం మానుకోమన్నది. భోజనం చేసి లేవగానే ఆయనకు వక్కపలకు ఇచ్చే అలవాటు చేసుకొంటే మంచిదన్నది. ఆఫీసునించి యింటికి వచ్చేవేళకు పిల్లల్ని అడించుకూ, విసుగులేకుండా నవ్వు మొహంతో కనబడమన్నది. లేనిపోని గొంతెమ్మకోరికలు కోరి ఆయనకు చిరాకు కలిగించవద్దన్నది. చివరకు ఒక్కమాట మర్చిపోవద్దన్నది. మా అక్కయ్యగారి పొంగి యెదురుగా నిల్చుని వొంటరిగా యెన్నడూ ఆలోచించవద్దు, అని—అక్కయ్య చెప్పిన యీ వుపదేశాల బరువుతోనే మాడురాత్రులు గడిచాక భీమవరం నించి మా పూరు చేరుకొన్నావే—

భావికాలంలోనే నవలంబించబోయే మాత్రుత్వాన్ని మననం చేసుకోవడంతోనే పదిహేను రోజులు గడిచాయి. నా మట్టుకు నేనే యేవో కొన్ని నిర్ణయాలు కూడా చేసుకున్నాను. కొన్నింటిలో నాకు కొంత అసంతృప్తి వుండవచ్చు, కాని దానిని పైకుబికి రానీయక లోపలనే ఆదమకుని కార్యాచరణకు సిద్ధమయ్యే ప్రయత్నంలోనే వున్నాను—

భీమవరంనంచి రావుగారు నాన్నాకోక ఉత్తరం వ్రాశారు, 'తిను వొంటరిగాడినని, పిల్లలను సాకుకుంటూ ఆఫీసుకు వెళ్ళి రావటం యాతనగా వున్నదని, వెంటనే వొక మంచినోజు నిర్ణయించి, ఆ మొక్కకొస్తూ తీర్చి లే నన్ను తీసుకువెళ్ళుతానని'—ఆవుత్తరం నాన్న చెయిదాటి నాకళ్లబడింది. ఆయన బుద్ధిపూర్వకంగానే నాకు అందజేశాడనుకుంటాను. రావుగారు వ్రాసిన ప్రార్థనాపూర్వకమైన వాక్యాలు చూడడంతోనే నాకూ కళ్ళల్లో నీరు తిరిగినయ్యే—నేనెంత అమాయకపు, అవ్యక్తపు ప్రాణినైనా, వారి యెదుట నిలబడిదానికే తామాతులేనట్లు జంకుతున్నా, ఎన్నో ఆసరాగా జూగుకుని రాబోవు జీవితంలో వారేదో సుఖపడాలని, తన తరపున ఇంట్లో బాగ్యత వహించ

గల వ్యక్తి వొకటి కలదనే తృప్తి సొందాలని, ముఖ్యంగా తన బిడ్డలకు ఆలనా పాలనా లభించగలదని, ఇంకా యేవేవో తీయని తలపులతో మనసు నింపుకొన్నాడుగదా!" అనిపించింది. వారి వ్రాసిన లిప్తి, కల్పనలన్నీ నిజాలని నిరూపించవలసివచ్చిన భారం యిప్పుడు నామీద పడిందన్నమాట! సహజంగా ఊకంలోవారందరూ యిలాకే తలంచుకుంటూ వుంటారా? ఒక వ్యక్తికి మరొక వ్యక్తి గృహజీవనంలో ఆసరాగా వుండకపోతే జీవితంలో వెలుగు అనేదే వుండదా? ఇంటిటి పవిత్రమైన పత్నిత్వము, మాతృత్వము, అనే రెండు ఉత్తమ గుణాలు నాకిచ్చి నిర్వర్తించుకోమంటున్నారా రావుగారు? అందుకై నేనెందుకు సంతోషించాలనుకొనడం? తప్పకుండా నడుం బిందుకోనేవున్నాను. మరి నాన్న వారికేమని సమాధానం వ్రాయబోతున్నాడో...

నేను వివాదో వారిదాననయ్యాను. ఇంకోక్కడున్నా యిక్కడవుండగల తామాతు నాకు లేదు. రెక్కలకట్టుకు యెగిరిపోదా మన్నంత ఉత్సాహపు పొంగు నాలో పెల్లుబికివచ్చింది. నాన్నకూడా దగ్గరలో ముహూర్తం నిర్ణయించి రావుగారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు. అనాటికే చిన్నక్కను రమ్మని బందరు వొక ఉత్తరం వ్రాశాడు—

అనుకొన్న రోజుకల్లా రావుగారు దిగారు. వెంట యెవ్వరూలేకుండా ఆయన వొక్కడేవచ్చారు. జరగవలసిందింతా ముక్తసరిగానే గడచిపోయింది—వారికి, నాకుగల సన్నిహితత్వం నిరూపించుకోవాల్సిన సమయం దగ్గరపడుతున్నకొలది, నా మనసు అదొకలా గుండపం మొదలెట్టింది. మొత్తంమీద మందమతిగా వుండకుండానే తోచిన పనులేస్తూ చక్క చెట్టుకుబోతున్నాను. —పెద్దలు నిర్ణయించిన ముహూర్తం దగ్గర పడిదానికి ఆస్తే వ్యవధిలేదు. కావలసిన యేర్పాట్లన్నీ అక్కయ్య చేసుకుబోతున్నది. ఆయన నాకై ప్రత్యేకంగా తెచ్చిన జరీ అందు తెల్లచీర సంగారించింది. మొహాన బొట్టు పెట్టి, గది సుమృంతవరకు తీసుకువెళ్లి లాలిం చి లోపలకు పంపింది.—

రావుగారు మంచంమీద కూర్చొని యేవో ప్రతీక చదవడంలో నిమగ్నులై వున్నట్లున్నారు. వెంటనే తలెత్తి నావంక చూడలేదు. ఆయన గ్లాస్లో పంచె కట్టుకుని సన్ననిసిల్కూచ్చీ తోడుకున్నారు. భయభయంగానే నేను వారివంక చూశాను. రెండు చేతులూ వెనక్కు పెట్టుకుని గోడకు చేదగిల బడి సుమృంతి ప్రక్కగా నిల్చున్నాను. ఎదురుగుండా

గోడవ వున్న కోడండరాముని రూపచిత్రం నా మనసును ఆకర్షించింది. సీతామహాతల్లి ఆయన అంకంపైనే యెంత నాజూకుగా, చదువుగా కూర్చోని వున్నది! జీవితంలో స్త్రీ కోరేది, కోరవలసింది కూడా పతి దగ్గర తన కలాటి పవిత్రమైన ఆశ్రయం కావాలనేనా? తడేకంగా నే నటుచూడడం గ్రహించి, పతిక దపం ముగించి, నా మొహంలోకి పరకాయించి చూసినట్లున్నారు, రావు గారు. కొన్ని తుణ్ణాలైన తరవాతగాని నేనా విషయం గ్రహించుకోలేకపోయాను. వారక్కణ్ణించి లేవడానికే ప్రయత్నిస్తున్నట్లు అలికిడియై నాధ్యానానికి భంగంకలిగించింది మరుక్షణమే 'అక్కో' అనే సెలుపు వారి పెదవులనుండి వెలువడింది. ఆ సెలుపుతో పాటే వారి పాదాలుకూడా నా వేపుకే కదులుతూన్నట్లు గ్రహించాను. మరొక కనురెప్పపాటులోనే వారి చేతులు సున్నితంగా నా పూలజేసను తడిమినై.

నేనంతకునుండే వ్రాహించుకొన్నట్లు, తాను తలచినట్లు, కల్పించుకొన్నట్లు అన్నీ కృతంచేశారాయన. భావిజీవితం నిరామయంగా, నిగపహతింగా గడచిపోవాలనే వారి వాంఛించి కోసనాగాలంపై అందుకు నాపై పెట్టుకొన్న ఆశలన్నీ వృథా చేసే బప్పుడు వారి కనుకొలకులోనించి నీళ్ళు రాలుటం నా కళ్ళారా చూశాను. వైటసెంసుతో అడ్డే సాహసంతో కాసేపు గజవిజి అయినాను.

వారి యెడట నిలబడగల తాళాడు, నాకు కలదనే ధీమా తుణ్ణతుణ్ణానికి బలపడింది. క్రమంగా యిద్దరి హృదయాలూ సన్నిహితాలై, చొక తీరానికి చేరుకొన్న సంతృప్తిని పల్లడించి పరస్పరం పలకరించుకొన్నయ్.

హృదయాలు ఏకమై, పరస్పరం పరిపుష్టమైన చైతన్యాన్ని నింపుకొన్నప్పుడు జీవితం వొడుగుడుకులు లేకుండా సాగిపోవడానికి, వయోభేదం అంతగా ఆటంకం కాదేమో... అని రెండవనాటి రాత్రి వ్రాహించుకొన్నాను—ఆశలు, ఆశయాలు ఒకతైనప్పుడు, తొలికములైన కొన్ని అసంతృప్తులను, వాటిని పురస్కరించుకొని ఉత్పన్నములైన ఆవేశాలను అణచుకొని అనంతరాలను అధిగమించిపోయే అవకాశం లేకపోలేదని మూడవనాడు త్రోచింది నాకు—ఆ తరువాతి రోజునే రావుగారితోపాటు నేనూ భీమవరం ప్రయాణమయ్యాను. ఈ తడవ కూడా అక్కయ్యో నాతో వచ్చింది—నేనక్కడున్న మూడురోజులూ, మొదట నా మనసులో గల్గిన వ్రాహలన్నీ మరింత బలపడినయ్. అందుకై నేనూ

కొంత ప్రయత్నించుకొన్నాను—తిరిగి అక్కయ్యో నేనూ యింటికి చేరుకొన్నాం.

కొన్నాళ్ళకు ఒక మంచినీరాజు నన్ను తీసుకు వెళ్ళి భీమవరంలో దిగివిడిచి వచ్చాడు నాన్న. నేనూ మామూలు సంసారిణినే అయ్యాను.

అక్కయ్యో ఆనాడు చెప్పిన మాటలన్నీ అక్షరాలా పాటించడానికే పాటుబడ్డాను. పిల్లల విషయంలో నే నెంతమాత్రమూ యేయరి వుండేవానిని కాదు. రావుగారు కూడా నా వైఖరిచూడ సంతృప్తిగానే వుండేవారు. అప్పుడప్పుడూ యేవోచిన్న చిన్న విషయాలపై నాతో సంగడించుతూనే వుండేవారు. మనసుకి కప్పకలిగే మాట అనేవారే కాదు, ఒకవేళ నోరు జారినా నొచ్చుకున్నట్టుండేవారు. నేను నోరు చేసుకుని అడిగినా, అడగకపోయినా తినకు నచ్చిన దివో కొన్ని వీరలు, జాకెటు గుడ్డలు తీసుకువచ్చి నా సమృత్తిని ఆర్థించేవారు. అది కేవలం నన్ను తినవచ్చుకి ఆకర్షించుకోనే ఆరాటం మాత్రం కాదు; యధార్థంగా వారి మనసే అంత అని తీవ్రంగానే గ్రహించుకొన్నాను ఆసీనునించి వచ్చే బప్పుడు, దివో చొకటి చేతబట్టుకు వచ్చి నాకిచ్చేవారు. పిల్లలు కార్తీకు అడాలపడి, తినుకు ముందు పెట్టుమని వెంపర్లాడితే 'అమ్మో పెడుతుంది అనగమని' నన్ను మూపెట్టేవారు. ఆ మాట విన్నప్పుడు, ఒకప్పుడు సిగ్గుతో ముకుచుకునిపోయేవానిని; మరొకప్పుడు అంతలేని ఆనందంతో ఘోగిపోయేవానిని నాకళ్ళు అప్రమత్తింగానే గోడవ వ్రేలాడుతున్న శాంతిక్కయ్యో ఘోటోవైపుకి చూసేవి.

మా యింట్లో ఉదయం, మధ్యాహ్నం కూడా కాఫీలు త్రాగే అలవాటుండేది. అందరం చొక్కసారే త్రాగేవాళ్లం పిల్లల్ని త్రాగించడంలో ఆయన కూడా యెక్కువ శ్రద్ధ తీసుకుంటూ వుండేవారు. సరోజకు ఒక చెమ్మపంపదార యెక్కువ పదిలేగాని కాఫీ నోట బిట్టేదికాదు. దానికి పానకాల స్వామి అని నేను పెట్టిన పేరు విని నారు మునిముసి నవ్వులు నవ్వేవారు. ఒకనాడు యేవో పనితోందరలో వుండి భోజనం కాగానే చక్కపలు కీయడం మర్చిపోయాను. కాఫీకి వచ్చినప్పుడు ఆ సంగతి జ్ఞాపకం చేస్తే "దాని బదులుకూడా అప్పుడే ఇప్పు" అన్నా రాయన. ఆ మాటతో నా హృదయం కేలికయింది.

అంట్లూ చెంబులు లోమడానికి, ఇల్లు వూడవడానికి పనికితై వుండనే వుండేది. ఎట్లాప్పీ మిగతా వంటపనులు మాత్రమే నేను చెసుకోవాల్సివది. వెల్లిన

కొత్తలో యేదో మాటవరసని అన్నాడు. “వంట మనిషిని పెడదా మనుకుంటున్నాను” అని. అందుకు నేనే అగ్గుపడ్డాను. “నేనెంత చిన్నదాన్ను నయనా అమాత్రం చేసిపెట్టలేనా యేమిటి?” అని ఆయనవంక కొంటేగా చూశాను. వెంటనే యిలా అనేశాను. “వంటకుదా మనిషిని పెట్టికోడానికే మనమేమంత భాగ్యవంతులమని?” అని; నా మొదటి మాటలో వారికి సున్నితమైన యెత్తిపాడుపు గోచరించింది దనుకొన్నా, ఈ సంసారం చక్కదిద్దడానికే నేనెక్కడకు వచ్చానన్న సంతృప్తి నా రెండు మాటలపై ఆయన హింసారని పెంటనే గ్రహించుకొన్నాను. అంతేకాక నా రెండవమాట విని యీ యింటి పెద్దరికాన్ని నాకు అంటగట్టాలని కాబోలు, గోడన పున్న అక్కయ్య ఫోటోవంక చూసి దిగ్గుప అక్కణించి లేచివెళ్ళాడు. —

సాధారణంగా ఆయన ఫోజవంచేసి ఆఫీసుకు వెళ్ళిన తరువాతనే, నేను అన్నానికి కూర్చుంటూ వుండేదానిని. పిల్లలు నాప్రక్కనే కూర్చుని ఆడుకొంటూవుండేవాళ్ళు. ఒకాడు ఆయనకు మజ్జిగ వడ్డించి, గదిలోకి వచ్చి ఇస్త్రీ పంచా వుత్తీరియం వొంకకు తగిలించి చొక్కాకు రుండ్డిలు పెడుతున్నాను. ఆయన చెయి కడుక్కుని సరాసరి అక్కడకు వచ్చాడు. చొక్కా చేతికిచ్చి వక్రపలుకు తీసి యాయబోయాను. నా మొహంలోకి పరకాయించి చూసి ఆయన యెండుకనో విమంసనావస్థకున్నాడు. ఆఫీసునించి రోజూంటే గంట ముందుగా యింటికి వచ్చేతారు—ఈలోగా నాకొక ఆలోచన తోచింది. నేను మాటిమాటికీ, అడుగుడుగునా సన్నిహితురాలను కావాలనుకొన్నకొలది, ఆయన మొహంలో అప్పుడప్పుడూ విచారరేఖలు చూస్తున్నాను. మధ్యాహ్నం ఆలా యెందుకు సవ్యకోవాలి? నా ప్రవర్తనలవలన వారికేవలన పూర్వపు స్మృతులు జ్ఞాపకానికి వస్తున్నవా? లేక ఆయనకింత దగ్గరగా వుండేంతలో నా పారపాటేమైనా వున్నదా? అన్నంతవరకూ నా ఆలోచనలు పరుగెత్తినయ్యాయి. ఇట్టే వచ్చేయడం చూసి “అప్పుడే తిరిగి వచ్చారా?” అన్నట్టు ఆయనవంక చూశాను. సరాసరి గదిలోకి వెళ్ళి పడుకున్నాడు. మంచినీళ్ళుగాను చేతికందిస్తూ వుండగా, “లక్ష్మీ; ఇలా కూర్చో!” అన్నారాయన. పిల్లలు సావిట్లీ ఆడుకొంటున్నారు. గ్లాసు అందుకుని క్రిందపెట్టి మంచంకోటికి ఆనుకొని నిల్చున్నాను. “లక్ష్మీ, ఇలా చూడు! నావంక చూడు!” అన్నారుమల్లీ. మరింత దగ్గ

రగా ఒరిగాను. వారిచేతులు నాచేక్కెల్లై న్నే నిమిరుతున్నయ్య, లాలసగా. ఆయన ఇలాచేస్తుంటున్నాడు. “శాంత చచ్చిపోతూ వొక్క బెంగపెట్టుకున్నాది, ఈ యింట్లో యెవ్వరై అడుగు పెడుతుందో, నా బిడ్డల్ని యెలాచూస్తుందో.. మిమ్మల్ని యెలా సాకుతుందో...” అని. అప్పుట్లో నేనేమీ సమాధానం చెప్పలేక పోయాను. నా ముప్పైరెండేండ్ల జీవితం యెలా వెళ్ళిపోతుందా అనుకొన్నాను. బండగ్నంబి అన్నయ్య ఉత్తరం వ్రాశాడు. అంగీకరించుకున్నట్లు సమాధానమిచ్చాను. కాని, తరువాత తటపటాయించక పోలేను. అయినా తప్పని సరి! పిల్లల మొహం చూసేనే నింగుకు వొప్పకున్నాను. ఇదంతా గుబులుగా జూపకొనికొచ్చి, ఆనాడు మంగళనాత్రం నీవోళ్ళో జారనిడిచాను. — నువ్వుకొడికి వచ్చింది దగ్గర్నంచీ వాళ్ళునిన్ను ‘అమ్మా’ అని పిలవడం నా కెంతో పరవశం కలిగించింది. నిజంగా నువ్వు శాంతి నే మరిపించా వన్నమాట! మధ్యాహ్నం నువ్వు చొక్కా చేతికిచ్చి వక్రపలుకు చేతికిచ్చినప్పుడు అద్దంగా నాకీ ఆలోచనతోనే కళ్ళల్లో నీళ్ళుతరిగి నయ్యాయి. ఎలాగో ఆఫీసుకు వెళ్ళాను. నా మనసంతా యిక్కడే తేవున్నది. పని సాగలేదు. ఈ సంగతి నీతో చెప్పకుండా వుండలేకపోయాను. ఆఫీసు దగ్గర పర్మిషన్ అడిగి యిక్కడకు వచ్చిపడ్డాను. లక్ష్మీ, నీ హృదయం యెంత విశాలమైనది! నిన్ను కన్నతల్లి యెంతటి ఘనస్వరాలో కదా! నేనెక్కడనుండేమిద చేయి నేనుకుని జీవితం నెరవగలను నువ్వెంత ఉత్తమా ఇల్లాలివి!”

అంటూ ఆహ్వానంగా, ఆశగా నా మొహంలోకి చూశారాయన. నా వేళ్ళు నాలుగూ తలలోదూర్చి అరిచేతో ఆయన వెచ్చటి నుదుటిపై అదిమాను. కొన్ని క్షణాలు ఆలా నిశ్శబ్దంగా గడిచినయ్యాయి. వారి దగ్గర్నంచీ నేనాశించింది ఇంతేనా? నా సాధన సఫలమయ్యిందా? నిరంతరం నేనెలాటి ఆనందమయ క్షణాలనే భవిష్యత్తుగలనా? అన్న తీయని తలపులతో నా హృదయం నిండి బరువెక్కింది.

నా జీవితకాళంలో ఒక పొద్దు పొడిచినట్లు ఉదయలక్ష్మీ కెంబాయి తలుకులు వారి కళ్ళల్లో మిలమిలలాడినట్లున్నయ్య, నేనెలాటి మధురమయ భావనలో మునిగివుండగా సావిట్లీనించి ‘అమ్మా’ అని పిల్చాడు రాము. నేను వెళ్ళి వాడిని అక్కన జేగ్గుకువచ్చాను. ఆయన పెద్దయెత్తులలో అలాగే నావంక జూస్తూ వుండిపోయారు.

లోకప్రసిద్ధిపొందిన
పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R.S. సుగంధ ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తమూరు చేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కోణం, Arkonam, N. A. Dt.

శ్రీ మ దాంధ్ర
మహాభారతము

ఉద్యోగ పర్వము
వెల ఒకరూపాయి.

శ్రీ మ ద్భగవద్గీత

(కా. నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు)

వెల 4-0-0

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర

వెల 2-0-0

ఆంధ్రగ్రంథమాల

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందర రసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంకెక్షన్లు అవసరం

లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్డరసాయనశాల, ముక్త్యల.

జీహాఅదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్షోభకాదూ?

భారతీ-భారతాంబ తన

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసంబంతని విచారిస్తుండందో?

ఇదుగోమా 34 సంవత్సరముల

అనుభవంతో ఇస్తున్న అభయం

మామ నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

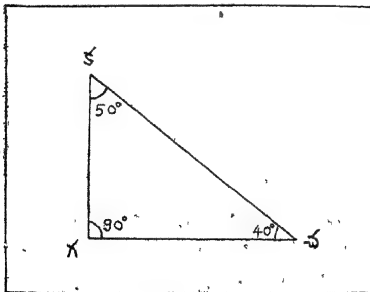
గోపాలపురం. (హ.గో.జ)

ఆకాశవక్రత్వము: గురుత్వాకర్షణ

శ్రీ వసంతరావు వెంకటరావు

“వక్రకాశముంటారుకదా, దానినెట్లాపించుకొనేది?” అని లావణ్య ప్రశ్నించింది.

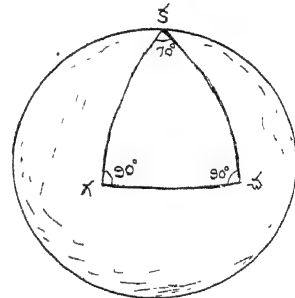
“వక్రంగానున్న రేఖ, వక్రంగానున్న తలం, వీటిని మనం చూస్తున్నాం కాబట్టి ఆ భావాలు కష్టమనిపించవు. ఒక గీతను ఎంత వంకరటింకరగానైనా గేయవచ్చును బంతియొక్క తలం వక్రంగా ఉంటుంది. అనుభవంవల్ల ఆ రెండువక్రత్వాలు సులభంగాహ్యతే. ఇంకొకవిశేషమేమంటే మనం ఆకాశంలో నివసిస్తున్నాము. ఆకాశంలోనుంటూ దాని వక్రత్వాన్ని చూచే అవకాశంలేదు; పైగా, ఆకాశం అగోచరము. కాని, మరొకసారి రెండు పరిమాణాలలోకంటే పర్యటించి, దానిలోనున్న ఛాయాజీవులు వివిధంగా ఈ సమస్య నెదుర్కొంటారో తెలిసికొంటే మంచిది. ఆ జీవులు రెండు పరిమాణాలలోకంటే నివసిస్తూండడంచేత, మనవలె పైకివచ్చి వారిలోకంయొక్క వక్రత్వాన్ని చూడలేరు. వితలంమీద వారున్నారో ఆతలం సమతలమా, లేక, వక్రంగానున్నతలమా అని నిర్ణయించడానికి కొన్ని ప్రయోగాలుచేసి చూస్తారు.

చిత్రం: 1

“ఋజురేఖలలో ఏర్పడే చిత్రాలలో త్రిభుజ మొకటి. కనిష్ఠ మూర్ధురేఖలుంటే తాని అన్నివైపుల

మాయబడిన చిత్ర మేర్పడదు. సమతలంమీద గీసిన త్రిభుజంలో కోణాలని కొలిచినప్పుడు వాటి మొత్తం 180 డిగ్రీలని చిన్న క్లాసులలో విద్యార్థికి వైతం తెలిసినవిషయమే [చిత్రం 1]. త్రిభుజాన్నే వక్రతలంపై గీసినప్పుడు ఆ సూత్రం వర్తించదు. ఒకబంతి మీద తిన్నగా గీతలుగీసి ఒక త్రిభుజాన్ని ఏర్పరచి, దానిలో కోణాలని కొలిచి, మొత్తం చేయగా 180 డిగ్రీలకంటే ఎక్కువ వస్తుంది.

చిత్రం: 2

చిత్రం 2 లో భూగోళం నిరూపింపబడింది. భూమధ్య రేఖపైనున్న రెండు గ్రామాలు ‘గ’ ‘చ’లు అనుకొందాము. ఉత్తరధ్రువం ‘క’. ‘క’, ‘గ’, ‘చ’లను కలిపిన రేఖ భూమధ్యరేఖలో భాగమౌతుంది. ‘క గ’ ‘క చ’లు రేఖాంశ (లాంగ్గిట్యూడ్)లలో భాగాలు. భూమధ్యరేఖని రేఖాంశలు ఖండించినప్పుడు సమ కోణాలేర్పడతాయి. అందుచేత, ‘క గ చ’ త్రిభుజంలో ‘క గ చ’ కోణం విలువ 90 డిగ్రీలు, ‘క చ గ’ విలువకూడ 90 డిగ్రీలే, వాటి మొత్తమే 180 డిగ్రీలు. మూడవకోణం 70 డిగ్రీలు. దాని విలువ ‘గ’ ‘చ’ ల దూరంబట్టి ఎంతైనా (180 డిగ్రీలకు తక్కువగా)

ఉండవచ్చును. కాగా వక్రంగానున్న భూతలంపై గీసిన త్రిభుజంలో మూడు కోణాల మొత్తం 180° డిగ్రీలకంటే ఎక్కువ అని ప్రయోగంవల్ల తెలిసికొన్నాము. అంటే యూక్లిడ్ సిద్ధాంతం తప్పు కాదు. ఆ త్రిభుజం సమతలంలోలేదని నిర్ణయించగలము.

“ఈ సత్యాన్ని వినియోగించి రెండు పరిమాణాల లోకపుజ్జవులు వారు నివసిస్తున్న తలంయొక్క స్వభావాన్ని నిర్ణయించుకోగలరు. ఆ తలంపై మూడు బిందువులను ఎంచుకొని, వాటిని కోణాలుగా ఒక త్రిభుజాన్ని నిర్మించి, దానిలో కోణాలను కొలిచి నప్పుడు వాటి మొత్తం 180 డిగ్రీలైతే తలం సమంగా నుందనీ, మొత్తం 180 డిగ్రీలకంటే అధికమైతే తలం వక్రంగానుందనీ సులభంగా చెప్పవచ్చును.”

“ఈ విధానాన్నే మనం కూడా వినియోగించి ఆకాశం వక్రంగా ఉందో లేదో చెప్పవచ్చును గల మంటారా?”

“సరిగ్గా అదే. వక్రతలంపై గీసిన సరళరేఖపైతం వక్రమైనట్లైతే, వక్రకాకాశంలో గీసిన సరళరేఖ పైతం వక్రమాతుంది. అయితే, ‘సరళ’ మంటే విమిట ముందు తేల్చుకోవాలి. 1, 2 చిత్రాలలోనున్న త్రిభుజాలను చూచినప్పుడు సమతలంపైనున్న త్రిభుజం యొక్క భుజాలు తిన్నగా లేక సరళంగా నున్నాయని, వక్రతలంపైనున్న త్రిభుజంయొక్క భుజాలు వక్రంగా నున్నాయని సులభంగా గ్రహింపవచ్చును. మన కా విషయం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. కాని, ఎటువంటి తలంపైనైనా, ఆకాశంలోనైనా వర్తించే నిర్వచనం అవసరము. అందుచేత సరళరేఖను ఇట్లు నిర్వచింపవచ్చును: రెండు బిందువులమధ్యనున్న అల్పతమ దూరాన్ని నిరూపించే గీత. సమతలంలో ఈగీత సరళరేఖే; అది తిన్నగా నుంటుంది. కాని, వక్రతలాలలో ఈ గీత సరళంగా నుండనప్పటికీ దానికి ప్రత్యేకత మాత్రముంది. సమతలంపై సరళరేఖకుగల లక్షణాలను కలిగిన వక్రతలంపై వక్రరేఖను ‘జియోడెసిక్ లైన్’ లేక ‘జియోడెసిక్’ అంటారు. ఈ భావం తొలిసారిగా భూ మాపనంలో కలిగింది. దూరంగానున్న

రెండు పట్టణాల దూరం కొలిచినప్పుడు భూతలంపై వక్రమార్గాన్ని అవలంబించాలి. అందుచేత ఆ రేఖ వక్రంగానే ఉంటుంది.

“ఒక స్లోబుపై బొంబాయి కలకత్తా పట్టణాలను తాడుతో కలిపినట్లైతే, స్లోబుయొక్క వక్రత్వాన్ని అనుసరించి ఆ తాడుకూడా వంగుతుంది. అప్పుడదొక జియోడెసిక్ నిరూపిస్తుంది. ఈవిధంగానే, ఆకాశంలో ఏవో మూడుబిందువులను తీసికొని, వాటిని త్రాళ్ళతో కలిపి, అట్లేర్పడిన త్రిభుజంలో కోణాలను కొలిచి, వాటి మొత్తం 180 డిగ్రీలుందో లేదో పరీక్షింపగలము. అయితే, ఇందులో రెండు విషయాలు గమనింపతగినవి ఉన్నాయి. ఆకాశ వక్రతను కనిపెట్టడానికి పెద్దభాగాన్ని పరీక్షించాలి. చూటకి, భూమి గుండ్రంగానుందని నిరూపించడానికి మన ఇంగ్లీష్, పెరటిలోన్ చేసిన ప్రయోగాలు ఉపకరించవుకదా! రెండవదేమంటే ఆకాశంలో కొంత భాగం సమంగాను కొంత వక్రంగాను ఉండవచ్చును. అందుచేత పూర్తిగా ముందు సర్వేచేసి సమభాగాన్ని ముందుగా నిర్ణయించాలి.”

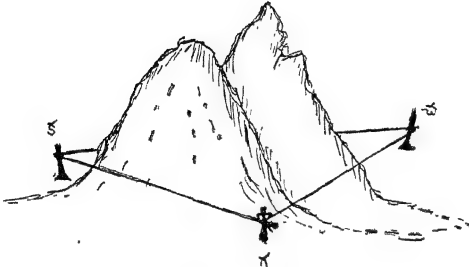
“మీరు దేని సర్దిబున్నారో దానినే ముందుగా తేల్చులనడం అర్థరహితం కదండీ?”

“అది అర్థవంతమే కాని అర్థరహితం కాదు. వక్రకాశసిద్ధాంతానికి మూలాధారమైన భావమొకటి ఉంది. అదేమంటే: అత్యధిక ద్రవ్యరాశిగల మహత్ పదార్థాల పరిసరాలలో ఆకాశం వక్రమాతుందని, ద్రవ్యం ఎక్కువైనకొద్దీ వక్రత్వంకూడా అధికమాతుందని. అంటే శూన్యాకాశంలో వక్రత్వముండదు. ఈ భావాన్ని ప్రయోగంవల్ల రుజువు చెయ్యాలంటే ఏదైనా పెద్ద పర్యటాన్ని ఎంచుకొని, దానిచుట్టూ మూడుకొయ్యలుపాతి, వాటికొకదూరాన్ని కట్టి త్రిభుజాన్ని ఏర్పరచవచ్చు—చిత్రం 8. త్రిభుజంయొక్క మూడు కోణాలని కొలిచి వాటి మొత్తం 180 డిగ్రీలుందో లేదో చూడవచ్చును. అయితే, హిమాలయ పర్వతంవంటి బృహత్తర పర్వతప్రాంతంలో ఈ ప్రయోగంచేసినా, ఆ పరిసరాకాశంలో కలిగిన వక్రత్వాన్ని మనం ఎంత నూక్కుమైన ఉపకరణాలతో

జ్యోతిషము

ఆకాశవక్రతప్వము : గురుత్వాకర్షణ

నైనా కనిపెట్టలేము; అతి స్వల్పంగా నుంటుంది ఆ వక్రతప్వం. చిత్రం 3 లో 'క', 'గ', 'చ' ల వద్ద గల

చిత్రం : 3

కోణాలను కొలిచినప్పుడు వాటి మొత్తం 180 డిగ్రీలుంటుంది."

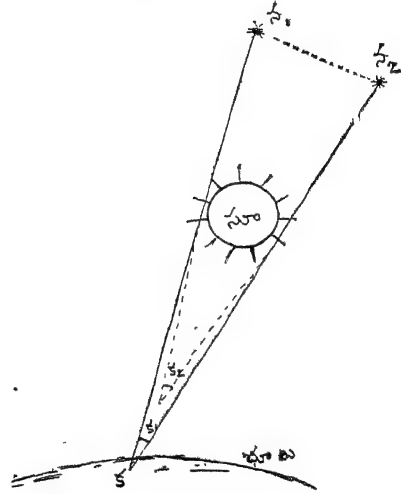
"అదే సహజం కదండీ! దారాన్ని బిగించి కట్టి నప్పుడు అది తిన్నగా ఉంటుందికదా. అందుచేత 'క', 'గ', 'చ' లు, 'చ' కంటే సరళతేజులవలె ఉంటాయి. వాటికి వంపు ఎట్లు కలుగుతుందంటారు?"

"చిత్రం 2 ని మరొకసారి పరిశీలించు. అందులో 'క', 'గ' లను దారంతో కలిపితే ఆ దారం వంగుతుందా వంగదా?"

"భూతలం వక్రంగానుంది కాబట్టి, దానిమీద పరచిన దారంకూడా వంగుతుంది; వంగక తప్పదు. గ్లోబు సహాయంతో ఆ సత్యాన్ని ప్రత్యక్షంగా చూడవచ్చును."

"భూతలం వంకరగానున్నట్లే, మహత్ పదార్థాన్ని ఆవరించిన ఆకాశంకూడా వంగుతుందని విజ్ఞాని ఐక్స్ ప్లేక్ ప్రతిపాదన. చిత్రం 2 లో 'క', 'గ' లను కలిపిన దారం భూతలం వెంబడి సాగి ఏవిధంగా వంగుతుందో, అదేవిధంగా చిత్రం 3 లో 'క', 'గ' లను కలిపిన దారంకూడా వంగుతుందనీ, దానికి కారణ మేమంటే ఆ దారానికి ఆశ్రయమిచ్చిన ఆకాశమే వంకరగా నుందనీ ఊహించుకోమంటారు.....చిత్రం 3 లో చూపిన ప్రయోగాన్ని చేయడం కష్టమే. పోనీ, శ్రమకొర్చి ఆ ప్రయోగాన్ని చేసినప్పటికీ ఆకాశ

వక్రతప్వవిషయంలో హిమాలయ పర్వతమైనా మహత్ ద్రవ్యరాశి కాదు. మన యంత్రాలు గుర్తించ కలిగినంత వక్రత్యాన్ని దాని పరిసరాలలో అది కలిగించలేదు. అంతమాత్రాన్ని ఐక్స్ ప్లేక్ ప్రతిపాదనలో దోషముందని నిర్ణయించకూడదు. ఆ ప్రమాణానికి సరియైన ప్రయోగాన్ని ఊహించాలి.

చిత్రం : 4

"మన భూలోకంకంటే బరువైన వస్తువుతో ఈ ప్రయోగాన్ని చేసినప్పుడే సరియైన ఫలితం లభిస్తుంది. అట్టి ప్రయోగాన్ని విజ్ఞానులు చేయగలిగేరు; చేసి ఐక్స్ ప్లేక్ ప్రతిపాదనను రుజువు చేయగలిగేరు. ఆకాశంలో రెండు నక్షత్రాల సంచుకొని, వాటిని రెండు బిందువులుగాను భూమి నొక బిందువుగాను భావించి, ఆ మూడు బిందువులతో ఒక త్రిభుజాన్ని ఏర్పరచవచ్చును. చిత్రం 4 లో 'స₁', 'స₂' లు నక్షత్రాలు. భూమిమీద ఒక బిందువు 'క.' అయితే 'క', 'స₁', 'స₂' లను దారాలతో కలుపలేము. కాని, దారానికి బదులుగా కాంతి కిరణాలను ఉపయోగింపగలము. 'క' నుండి రెండు నక్షత్రాల స్థానాలను పరిశీలించినప్పుడు 'కస₁', 'కస₂' లు కాంతి

కిరణాలను నిరూపిస్తాయి. 'స₁, క₂' కోణాన్ని జాగ్రత్తగా కొలవవచ్చును. కొంతకాలానికి ఆ త్రిభుజంలోనికి సూర్యుడు రావడం సంభవిస్తుంది. అంతవరకు త్రిభుజంలోనున్న ఆకాశం సముగా నుండి కాని, చిత్రం 4 లో చూపినట్లు సూర్యుడొ సక్షత్రాల మధ్యకు రాగానే అపరిమితమైన సూర్య ద్రవ్యరాశివల్ల సూర్యుని చుట్టునున్న ఆకాశంలో వంపు ఏర్పడుతుంది. అందుచేత, ఆ సక్షత్రాలనుండి సూర్యుని ప్రక్కగావచ్చి భూమిని చూచుకొనే కాంతి కిరణాలు ఆకాశ వక్రత్యాన్ని పురస్కరించుకొని వక్రంగా ప్రయాణం చేస్తాయి. భూమిపై పరిశీలకుని వద్ద ఇతఃపూర్వం ఏర్పడిన కోణం 'క', అయితే, చిత్రంలో చూపినట్లు సక్షత్రాలనుండి సూర్యుని వస్తుకు ఏర్పడిన కోణం 'క₂' అవుతుంది. కోణం 'క' కంటే 'క₂' పరిమాణం కొద్దిగా ఎక్కువ.

"ఇట్టి ప్రయోగంవల్ల నిజానిజాలను తెలిసికొన వచ్చునని ఐకొనైనే సూచించేడు. కాని, దాని నిర్వహణ కష్టమైంది. చిత్రం 4 లో చూపినట్లు సూర్యుడున్నట్లైతే దుర్నిరీక్ష్యమైన సౌరకాంతిచేత సక్షత్రాలు కనిపించవు. 'స₁' 'స₂' సక్షత్రాలు కని పించకపోతే 'క₂' కోణాన్ని కొలిచే అవకాశమే లేదు. అందుచేత అనుకూల పరిస్థితులను ప్రకృతి కలి గించేవరకు పై ప్రయోగం చేయడానికై ఆగవలసి వచ్చింది. సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణసమయంలో సూర్యకాంతి భూమిపై పు రాదు. అప్పుడు సూర్యుని కిరునైపులనున్న సక్షత్రాలు కనిపిస్తాయి; ప్రయోగం సాధ్యమాతుంది.

"అట్టి తరుణానికై వేచియుండిన విజ్ఞానులకు 1919 వ సంవత్సరం గో మంచి అదను దొరికింది. పడమటి ఆఫ్రికాదగ్గరనున్న ట్రినిసిడీస్‌పంలో, అప్పుడు సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణం సంభవించింది. సూర్యద్రవ్యాన్ని బట్టి సూర్య పరిసరాకాశంలో కలిగిన వంపువలన 'స₁' 'స₂' సక్షత్రాలకోణంలో ఎంత మార్పు కలుగుతుందో ఐకొనై గణించి, దాని విలువ 1.75 సెకెండ్లను విర్ణయించేడు. ప్రయోగంవల్ల మచ్చిన ఫలితం

* సెకెండ్ = డిగ్రీలో 8600 వ వంతు.

1.61 సెకెండ్లు. ఈ రెండిటికి అట్టే వ్యత్యాసం లేదు. అంటే సిద్ధాంతాన్ని ప్రయోగం బలపరిచింది."

"సుమారు 1½ సెకెండ్ల వ్యత్యాసం అంతగా పాటించతగ్గదంటారా? ఆకాశవక్రత్య భావాన్ని బల పరచడానికి ప్రయోగం చాలునంటారా?"

"చిత్రం 4 లో త్రిభుజాకార ప్రదేశమందు సూర్యుడున్నప్పుడు లేనప్పుడు 'క' వద్ద ఏర్పడు కోణంలో వ్యత్యాసముంటుందని నిర్వివాదంగా ప్రయోగం నిరూపించింది. ఆ వ్యత్యాస మెంతై సప్పటికీ, వ్యత్యాసముండడమే గొప్ప విశేషము. సూర్యుని బరువుకి అనుగుణంగా నుండి ఆ వ్యత్యాసం. కాని, సూర్యునికంటే బరువైనవస్తువుతో ఇట్టి ప్రయోగం చేస్తే కొన్ని డిగ్రీలలోనే భేదం కనిపించవచ్చును. ఆకాశంలో మహత్ ద్రవ్య మున్నప్పుడు దాని పరిసరాలలో ఆకాశంయొక్క తక్షణాలు మారుతాయా, మారవా? అన్నదే ప్రశ్న. మారుతాయని ప్రయోగం సృష్టికరించింది. రెండు పరిమాణాల తలంపలనే మూడు పరిమాణాల ఆకాశం కూడా వంగగలదు; ఆకాశంలో వక్రత్య మేగ్గుడ గలదు. కాని, ఇంతవరకు మూడు పరిమాణాల ఆకా శం గురించి దర్శిస్తున్నాము. నిజంగా మనం నివసిస్తూ న్నది నాలుగు పరిమాణాల కాలాకాశం. దానిలో ఒక భాగం మాత్రమే ఆకాశం. అసలు, నాలుగు పరి మాణాల వక్రత్యం కాలాకాశంలో కానికి సహజ మైంది. దానియొక్క ప్రతిబింబమే మూడు పరిమాణాల ఆకాశపు వంపు. నాలుగు పరిమాణాల లోకంలో వస్తువుల చరిత్రను ప్రపంచరేఖలు నిరూపిస్తాయని తెలిసికొన్నాము. ఈ విశేషాకాశంలో వక్రరేఖలు గానే ప్రపంచరేఖలను భావించాలి.

"ఈ భావాని కింకొక ముఖ్య ప్రయోజనముంది. ఈ దృష్టితో గురుత్వాకర్షణ భావానికి మరొక అర్థం కల్పించేడు విజ్ఞాని ఐకొనైను. నాలుగు పరిమాణాల కాలాకాశ లోకపు వక్రత్య ఫలితమే గురుత్వాకర్షణం అనుదృగ్విషయమని నిర్ణయించేడు. ఇంతవరకు గురు త్యాకర్షణాన్ని ఒక బలంగా భావిస్తున్నారు. సూర్యుని చుట్టూ గ్రహాలు నిత్య ప్రదక్షిణలు చేయుచున్నావి

కారణ మేమంటే వాటిపై నూర్చుకు కలిగించు గురుత్వాకర్షణ బలంచేతనే అని సమాధానం. భూమి చుట్టూ చంద్రుడు తిరగడానికి కారణం గురుత్వాకర్షణ బలమే. భూతలంనుండి పైకి విసిరిన రాయి ఎంత దూరం పోయినప్పటికీ తిరిగి భూమిని చేరుకోడానికి కారణం భూమియొక్క గురుత్వాకర్షణబలము. కాని, ఐకాన్జైక్ ప్రతిపాదించిన ఆకాశ వక్రత్వ భావంతో గురుత్వాకర్షణ బల భావాన్ని త్యజించడం శ్రేయస్కరమనిపిస్తోంది. ఈ నవీన జ్ఞానరశ్మిలో సౌరమండలాన్ని మరొకవిధంగా చూపించుకోవాలి: నూర్చుకు మహత్ పరిమాణంగల ద్రవ్యరాశి. అందుచేత నూర్చుని ఆవరించిన ఆకాశంలో సహజంగా వక్రత్వ మేర్పడింది. పరిసర కాలాకాశ ప్రపంచంలో నూర్చుద్రవ్యం కలిగించిన వక్రత్వంవల్ల గ్రహాల ప్రపంచరేఖలు సర్పిలంగా కనిపిస్తాయి. అవి యథార్థానికి, వక్ర ఆకాశంలోనున్న జియూడిసికల్ రేఖలు."

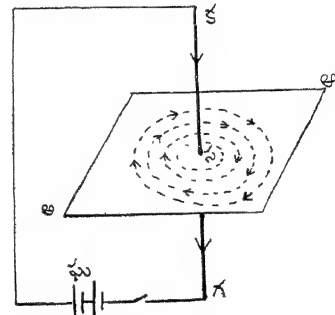
"అయితే, గురుత్వాకర్షణబలం లేనేలేదంటారా?"

"ఉన్నదో లేదో మనకు తెలియదు. కొన్ని ప్రపంచ సంఘటనలను, ఈమధ్యవరకు, గురుత్వాకర్షణ బలవరంగా వివరించుకో సేవాల్సియు, ఇప్పుడంతకంటే ఎక్కువ ఉచితమైన భావాన్ని గ్రహిస్తున్నాము. మనం చూస్తున్న విషయాలను బోధపరచుకోడానికై గురుత్వాకర్షణ బలాన్ని అర్థించనక్కరలేదు. అది లేకపోవచ్చును. ఆకాశంలో పెద్దపెద్ద ద్రవ్యరాసులన్నప్పుడు వాటి నావరించిన ఆకాశం కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలను సంపాదిస్తుంది. అది వంగుతుంది. అట్టి ఆకాశంలో గమిస్తున్న వస్తువులు ఎంత తిన్నగాను నూటిగాను ప్రయాణించినప్పటికీ ఆకాశ స్వభావాన్ని అనుసరించి వక్రంగా, జియూడిసికల్ రేఖల వెంబడినే పోతాయి."

"ఈ భావాన్ని ఉదాహరణ పూర్వకంగా మరి కొంచెం వివరించగలరండీ?"

"తప్పకుండా. ఒక టేబులమీద ఒక అయస్కాంతాన్ని పెట్టినప్పుడు, దాని దగ్గరగా ఒకనూది

నుంచితే, నూదిని అయస్కాంతం ఆకర్షిస్తుంది. అయస్కాంతం చుట్టూ అయస్కాంత బలరేఖలుంటాయి. విడిగానున్న ఉత్తరధ్రువాన్ని ఆ బలరేఖలవద్ద విడిచినప్పుడు రేఖలవెంబడి అది గమిస్తుంది. అంటే, అయస్కాంతాన్ని ఆవరించిన శూన్యాకాశంలో కొన్ని బాట లేర్పడ్డాయి. ఆ బాటలవెంబడి ఉత్తరధ్రువం ప్రమాణం చెయ్యాలి. టేబులపైనున్న స్థలానికి అయస్కాంతంవల్ల తాత్కాలికంగా కొన్ని లక్షణాలు ప్రాప్తించేయి. అయస్కాంతాన్ని తీసివేయగానే ఆ లక్షణాలుకూడా మాయమౌతాయి. అందుచేత, 'అయస్కాంతబలం' అనడానికి బదులు 'ఆకాశంలో కలిగినమార్పు' అన్నా సరిపోతుంది.

చిత్రం: 5

"ఇంకొక ప్రయోగం మాడు. చిత్రం 5 లో 'క' ఒక లావుపాటి రాగికడ్డి. దాని రెండుకొనలు 'ఘ' అను విద్యుత్ ఘటమాలకు తీగలతో కలుపబడ్డాయి. కడ్డిని నిలుపుగానుంచి, 'అ' అను అట్టలోనుండి దూర్చేరు. అట్ట లంబంగా సమతలంలోనుంది. ఆ కడ్డిలోనుండి విద్యుత్ ప్రవాహాన్ని పంపినప్పుడు దానిచుట్టూ అయస్కాంత బలరేఖ లేర్పడతాయి. అది ప్రవహిస్తున్న విద్యుత్ యొక్క లక్షణం. అట్టపై ఇనుప రజను జల్లి, అట్టను కొంచెం చరచినప్పుడు అయస్కాంత బలరేఖల రూపంలో రజను అమరుకొంటుంది. అవి ఏకకేంద్ర వృత్తాలవలె కనిపిస్తాయి. ఏ వృత్తం పరిధిమీదనైనా ఒక విడి ఉత్తర

ధ్రువాన్ని విడిచిపెట్టినప్పుడు అది పరిధి వెంబడి గ్రుస తిరుగుతుంది. ఏ మార్గంలో తిరుగుతుందో అది కూచింపబడింది. ఇది సౌర మండలానికి ప్రతి. అట్టను తొక్కియున్న కడ్డీయొక్క భాగం 'స'ను సూర్యుడనుకో. అయస్కాంత బలరేఖలను కక్ష్యలనుకో. చాటిపైనున్న ఉత్తర ధ్రువాలను గ్రహాలనుకో. ఆపన్నకు సూర్యుని చుట్టూ వివిధ కక్ష్యలలో గ్రహాలు తిరుగుతూన్నట్లు నిరూపింపబడుతుంది. అయితే, ఇక్కడ వర్తిస్తూన్న బలం గురుత్వాకర్షణబలం కాదు; అది అయస్కాంత బలం. అయస్కాంతబలంవల్ల బలరేఖ లేర్పడదాయనుకొనకుండా, 'కగ'లో విద్యుత్ప్రేరేపించడంవల్ల దాని పరిసరాకాశంలో మార్పు కలిగిందనీ, దానికి ప్రత్యేకలక్షణ మలబడిందనీ, ఆ లక్ష

ణానికి అనుగుణంగా దాని దగ్గరగానున్న ఉత్తర ధ్రువం వృత్తాకారమార్గంలో తిరుగడం సంభవిస్తుందనీ వివరించవచ్చును. ఏమంటే, విద్యుత్ప్రేరేపణని ఆపివేయగానే అయస్కాంత బలరేఖలు మాయమౌతాయి. రాగికడ్డీ నావరించిన ఆకాశం అయస్కాంత లక్షణాలను కోల్పోయి సాధువౌతుంది,"

"ఈ వివరణ చాల హృద్యంగానుందండీ! ఆకాశంలో వంపు కనులకు కనిపిస్తూన్నట్లే ఉంది. ఈ వాదం సహజంగాను సరళంగాను కూడా కనిపిస్తోంది. సూర్యుని చుట్టూ గ్రహాలు తిరుగడానికి కారణంకూడ సులభంగా బోధపడుతుంది. ఇట్టి మహత్తర సత్యాల వన్యేషించిన ఛౌలికవిజ్ఞానులు వందనీయులు సుమండీ!"

గాలిలో దీపం

శ్రీ యన్. ఆర్. నంది

ఒంటరిగా కూచుంటే తనకి వేదాంతం పుట్టుకొస్తుంది: తన వెనుకవున్న లోకమంతా మనోరంగంలో కుదించబడ్డట్టు చిన్నగా సన్నగా అడుతూ అగుపిస్తావుంటే, ఈ సృష్టిలో నిజానికి ఏ విషయమూ గొప్పగా కనిపించటంలేదు! ఇవన్నీ తనముందు మోకరిల్లినట్టు వ్రాసించుకొంటే ద్రష్టగా తన ఎంత గొప్పవాడు;

ఇసుక తీశ్శలలో పరాచికాలాడుతున్న తరంగాలు, బడ్డమృతే చీరఅంచుల తడిసేటట్టు మెల్లగా నడచే భిములు, గుంపులుగా కూడి బాతాఖానీ కొడుతున్న మనుషులు—ఆ భవంతులు, ఈ రేడియోలు, సంగీతాలు—ఆ కాగ్లు, రిక్టాలు, నైకిళ్లు—అన్నీ ఓ లీలగా, అలా అలా నీడలా కళ్ళిముందు కదులుతూ వుంటే వాసుకి లోకమంతా వేదాంతంగానే అనిపిస్తుంది మరి!

“ఏమిట్రా వానూ, తెగ ఆలోచించేస్తున్నావ్, కెరటాలగురించా సంగీతంగురించా?”

అల్పంథ దూరంనంచి అరుదుకొంటూ వచ్చి పక్కన చిలికిబడ్డాడు రామారావు.

ఊహల్లో వేదాంతం కరగిపోయింది! ఒక గాఢ మైన నిట్టూర్పు వచ్చింది వాసునించి!

“కాదు...జీవితంగురించి” అన్నాడు, విడచిన నిట్టూర్పుల్లో ఈ మాటల్ని మిళితం చేస్తూ, మెల్లగా. రాము నవ్వాడు యింతగా!

“భేష్! ఇప్పటికి పాతికేళ్ళనించి ఆలోచించిన ఆలోచనంతా ఒకపక్కకి నెట్టి యికనించయినా జీవించడం నేర్చుకోరా నాయనా—జీవించడం.”

“అజేరా రాము, ఎలా నేర్చుకోవాలి అని ఆలోచిస్తూ వున్నాను.”

“నేర్చుకోడానికి ఆలోచించడ మేమిట్రా పిచ్చీ! ఈ కాలంలో బ్రతికడలచినవా డెప్పుడూ జీవితంగురించి ఆలోచించకూడదు. మాట వరసకు: నన్ను చూడు: నేనీ రెండు కళ్ళతో లోకాన్ని చూస్తాను; చూసిన ఆ లోకంనంచి ఈ రెండు చేతులతో సంపాదించుకొంటాను”

“అది కొందరి అదృష్టంరా”

“ముసలమృత్యు మాటాడకు; నువ్వుచూత్రం నెలకింత సంపాదించుకోవటం లేదు?”

“కాని ఏం భారం?”

“ఏం భార మేమిట్రా? నీకు మైనారిటీ తీరి పోయింది, యిప్పుడు నువ్వు స్వతంత్రించి మీ బాబాయ్ యింట్లోంచి వేరైపోతే—”

రాము మాటలు యింకా నోట్లో వుండగానే వాసుకి నరనరాల్లో భయం బయలుదేరింది. నోరావలించి—

“ఏడిపోవడమే?!” అన్నాడు ఒక్కసారిగా.

“అఁ ఎం?”

“అది నాకు చాతకాదు” అన్నాడు తల అడ్డంగా తిప్పతూ.

“అవును నీకు బాధపడటం యిష్టం; ఆ బాధని చూసి ఎదటివాడు మరొక డెవడైనా ఓదార్పు రావాలని నీ కోర్కె—”

“అదికాదు రాము...”

“అవునవును—అది, పిన్ని గారిల్లు విడిచిపెడితే బ్రతిగ్గలనా అనే భయంలే.”

“నామాట సరిగావిన రాము, ఇంతవరకు నేను లోకంలో ఒంటరిగా తిరగలేదు. మా అమ్మా నాన్నా పోయిన దగ్గరినంచి నేను ఒకళ్ళ దయాధర్మాలమీద ఆధారపడవలసి వచ్చింది. అది ఎలాంటి విచిత్ర వాతావరణమంటే...”

* * *

అవును నిజమే! వాసు చాల విచిత్రవాతావరణంలో పెరిగాడు. మారాంచేస్తూ మాటాడే అదృష్టం చిన్నతనంలో లేకపోయింది; తనని ఎత్తుకొని ముద్దాడి గారాబంచేసే అమ్మా నాన్నా కనిపించలేదు. బదులుగా భయం; ఒకళ్ళ దయాధర్మమెలగవలసి వచ్చిందనే భావం అతనిలో గాఢంగా నాటుకొని పోయి బాల్యంనుంచి జీవితమంతటా అతనికి పవిత్రాశయం లేకండా చేసింది.

తెల్లవారడంకా—తొలికోడి కూసి కాస్త కునుకు తీస్తుంది; కాని పిన్నిమాత్రం—

“అయ్యోరాతా! మరికోడి కూసినా ముసుగట్టక మూలుగుతున్నా డేవెంటమా!” అని అరచేది.

ముసుగులోనించి క్రుశ్మిపడి లేచి కూచునే వాడు వాసు: “లేచాను పిన్నీ” అంటూ.

“ఉద్ధరించావురా నాయనా! త్వరగా వెళ్ళి పాల మనిషిని కేకనుకరా... ఆ చప్పున తిరిగిరా— అక్కడే కాపరం పెట్టక—వచ్చి బజారు కల్లాలి”

ప్రతీ ఆజ్ఞకీ, ప్రతీ ప్రకౌర్షికానికీ కారణం అడిగే వయస్సుది—అప్రయత్నంగా అడిగేనేవాడు: “ఎందుకు పిన్నీ?”

“అడిగావు—అయితే యిహ నా బజారు తగలడైతే.”

“అది కాదు పిన్నీ... నోట్సు... రాసుకోవాలని”

“నోట్సులా! రాసుకో నాయనా రాసుకో— ఆ బజారేదో నేనే చూసుకొంటాను; పాల మనిషిని నేనే పిలుచుకొంటాను—”

ఈ గ్రామఫోను మోత విని బాబాయ్ పక్కమీదనించి వచ్చి విరుచుకొంటూ లేచి వచ్చేవాడు:

“ఏమిటో తెల్లారకముందే అలా అరుస్తున్నావ్?”

“మీ అబ్బాయిని కాస్త బజారు కల్లెరమ్మం చేసే నోట్సులు రాసుకోవాలంటున్నాడు.”

“అవునా?”

“ఫర్వాలేదు బాబాయ్; అవి తీసుకొచ్చాక రాసుకొంటాను.”

కాళ్ళిడ్చుకొంటూ వెళ్ళేవాడు, లోలోప విసుక్కొంటూ, తిబ్బుకొంటూ. మరీ చిరాకేసినపుడు వాళ్ళిడ్చరు యములాళ్ళనీ ఏదో చేసేద్దామన్నంతగా వ్రాహించుకొని, ఉద్యోగంతో చురుట కక్కుకొనే వాడు; చేతగాక చివరికి ఏడ్చుకొనేవాడు.

ముఖం కడుక్కునే దగ్గరా, స్నానంచేసే దగ్గరా, తువాల పెట్టేనించి తీసుకొనేదగ్గరా; మూలకి టైమయి అన్నం త్వరగా పెట్టుమనే దగ్గరా, బట్టలు వేసుకొనేదగ్గరా, తనుచేసే ప్రతీ పని దగ్గరా వాసుకి ఎవరివల్లో ఎందుకో భయం వుట్టుకొచ్చేది; వాళ్ళు తను చేసే ప్రతీ పనిదగ్గరా విఘాతంకూటారని అనుకోనేవాడు—కాని ఏ వ్యక్తివల్ల తను పరోక్షంగానూడా భయపడుతున్నాడో, ఆ వ్యక్తి నిజానికి వాసుని కావాలని పనిపట్టుకే ఏడిపించే మనిషిమాత్రం కాదు.

తరిఖులు, క్యాలండర్లు తిరుగుతున్నాయి.

వెనక్కి వెళ్ళిరిస్తూ వెళ్ళిపోతున్న ప్రతీ తుణుమా వాసు మనస్సులో ఒక హుళాన్ని విడిచి పెట్టిపోయేది పరభాగ్యవశేనగా తను తిరుగుతున్న యింట్లో ప్రతీ మాటా, ప్రతీ సంఘటనా అతనిలో ఒక్కొక్కరకమైన వైరాళ్యాన్ని కలిగించి కరగిపోయేవి. ఒక్కొక్కడిగా పరిసరాలు తనమీద చేసే దాడికి, వాసు మానసికంగా ఎంత అట్టడుగుకి కృంగిపోవాలో అంతగానూ కృంగిపోయాడు. ఆ స్థితిలో అతనికి అక్కడే గాఢస్నేహితులుగా, అంతరంగిక మిత్రులుగా, లోకం తన నిత్యజీవితంలో బహిష్కరించిన వాడాలూ, పథాలూగా ఏర్పడ్డాయి.

మూలనించి యింటికి తిరిగి వచ్చేసరికి పిన్నీ చిరాకు మాటలు వినిపించేవి.

“ఈ పాడుకొంపలో ఒదిక్కా మొక్కా! కాస్తంత యిక్కడ అడుగుతేసి అక్కడ పెటడం చేతకాదు: ఓ, యిహ మాటలు చూస్తే కొటలు దాటతే! ఇంకెను పనీ నేనే చూసుకోవాలి—ఎవరికి కలిసొచ్చిన సంతని వీల్లందరికీ వేళకి వండి కుమ్మరించటం.”

పిన్నీ జప్తుత: చిరమొక్కాడే మనిషికాదు. అయినా ఇంటిపసంతా తను ఒంటరిగా చేసుకోవలసి వచ్చేసరికి తనలో బద్ధకం కొంపంరూపంలో బతుట పడేది. అది చల్లారే మార్గం కనిపించక తనలో వుండే బలహీనతలన్నిటినీ కేపిందికొంటూ తనని తానే పల్లార్చుకునేది!

ఆ స్థితిలో బాబాయ్ ఎదురై ఏమాట అనడానికి ప్రయత్నించినా, అవిడ ఆగ్రహమంతా వాసు మీదికి తిరిగిపోయేది—

“అవును—కచ్చమేసి ఒక్కమాట అనుకోడానికి వీలేదు. అన్నా నా నాలుగు వేపుల్నించీ నలుగురూ నామీదే పడతారు”

“ఆ పడేదెవరే—వాసుమీదేనా నీ చిరాకంతా?”

“చిరాకు కాదు, ముగ్గు. పొద్దుటనగా పోయాడు—యింతవరకు యింటిపట్టు పట్టకపోతే కొంపలో పసంతా ఎవరు చూసుకొంటారూ అని”

“అరే, మూలు విడిచి పెట్టాలంటానా?”

“బాగుంది! ఏనాటి మూలు యొక్కడిలోకం! పక్కంటి శివుడు ఎప్పుడనగా వచ్చేవాడు”

“ఏమో వస్తుంటాడు—కంకారెందుకు? సరే, ఏదీ ఆ పని నాకు చెప్ప”.

“అక్కడికి నేనే యెంతో యిదైనట్లు” ఆవిడ కళ్ళనించి నీళ్లు యుల్లున రాలేవి! “ఇంతకీ పరాయి దాన్ని గాబట్టి ఆమాట అనేకాదు. ఆ అబ్బాయి గూడా నేను సరిగ్గా చూడవని వూరూ వాడా చాటుక తిరగడం, యిక్కడ మగమనిషీ యిలానే అని—”

“మాటకి ముందు ఏమిట! నీమీద వాడు చాటుక తిరుగుతున్నాడా?”

“అబ్బే! హుగుతున్నాడు. మొన్నటికి మొన్న లక్ష్యమృగారితో ఆ అబ్బాయి ‘పొట్టకింత సరైన తిండినా పెట్టినా మొరెట్టుకొన్నాడట! అయినా ఇంతకీ యింట్లో వాళ్ళే నమ్రునవుడు బయట వాళ్లు నమ్రుకపోవడంలో వింతలేదులేండి”

“సరే వాణ్ణిరానియ్”

బయటనించి నిలువెల్లా కంపించిపోతూ ఈ సంభాషణంతా వింటున్న వాసు చవ్వన వచ్చే వాడు.

“నే నలా ఆనలేదు బాబాయ్” ఆ నేవాడు మాటలు మింగేస్తూ.

“మరేమున్నావో?”

“లక్ష్యమృగారే మొదట అడిగారు బాబాయ్: ‘మీ పిన్ని నీకు రాత్రిళ్ళ తాగడానికి పాలిస్తుందిరా అని. నేను లేదన్నాను”

“ఏన్నారా, ఏన్నారా! మీ యెదురుగానే ఎన్నిసార్లు ఈ పిల్లాడికి గ్లాసుతో గ్లాసుకు పాలు యిచ్చేవాన్ని!”

బాబాయ్కి ఏం చెప్పడానికి తోచేది కాదు. ఇటూ అటూ పూగులాడే మనస్సు ఏదీ నిర్ణయించకండానే తాతగారితో దేకానికి లొంగి వాసుని ఛెల్లిన కొట్టేవాడు.

వాసు నూర్త వైనల్లోకి వచ్చాడు.

అయినా మారిన అరిని గొంతుకలో వణకు పోలేదు; యవ్వనం వచ్చినా శిరీరంలో కంపం తగ్గలేదు; నుండెల్లో భయం పోలేదు; మాటల్లో తిడుము కోవం తగ్గలేదు.

పరీక్షలు దగ్గరపడేకొద్దీ భయం హెచ్చుకొచ్చింది. పర్యవసానంగా పిరికి పట్టుదల కూడా వృద్ధయింది—ఎలాగయినా పరీక్ష పాపవాలని. గోల్డ్ మెడల్ ‘ఏలేజ్ నూర్తమాప్తుడు’ పద్యంతో పగలూ రాత్రి మస్తీపట్టడం మొదలెట్టాడు—ఎవరో పరీక్షలో

వస్తుందంటే. ఈ కాకిగోల పిన్నికి మహాచిరాకుసు కలిగించింది.

“ఈ యేడాదైనా అబ్బాయి గట్టెక్కే యోగ మేవన్నావుందా?” అంది, పడకప్పర్ణిలో పడుకొన్న బాబాయ్కి ఆకులు అందిస్తూ.

“ఉండడ మేనిటి? వాడు పుట్టగానే ప్రతి క్షణమీ మూడేళ్లు కంట్రాక్టు రాయించుకొని మరీ పుడిలేను!”

“అయినా కీడేంచి మేలెందడం మంచిది : ఈ ఏడాదీ పోతే మళ్ళీ చదివిస్తారా?”

ఇంతెత్తున లేచాడు బాబాయ్!

“ఉహో! ఇంకా చదివించడమే! ఇప్పటికే నా సంపాదనలో సగం నాశనమైతే!”

“అవును, స్వయంకృతాపరాధం మరి!”

వాసులో సగం భాగం మాత్రమే చదువుతున్న పుస్తకం మీద కేంద్రీకరించి వుంది. తనలో కొంత భాగాన్ని ఎంత ప్రయత్నించినా వాళ్ళు మాటాడుకొంటున్న మాటలమీదకి పోనివ్వకండా చేయలేక పోతున్నాడు. కంటం మాత్రం తనపని తాను చేసుకొంటోంది.

“ఏమిటండీ ఆ యింగ్లీషు మంత్రాలు అలా గొంతుక చించుకొంటూ చదువుతున్నాడు!” అంది పిన్ని.

బాబాయ్ సగం నిద్రలో సమాధానం చెప్పాడు ‘పరీక్షల్లో వస్తాయని’.

వాసు స్వరం మరింత హెచ్చింది.

“ఆ పరీక్షల మాట దేవుడెదుగుగాని ఆ గోలకి నా తల పడిపోతోంది ..బాబూ!...అబ్బాయ్!...”

“పిలిచావా పిన్ని?”

“అవును నాయనా...ఆ దండకాన్ని కాస్త లోపల స్వరించుకొందూ నీకు పుణ్యముంటుంది”

వాసు స్వరం తగ్గించి మెల్లగా చదువుకోవడం మొదలుపెట్టాడు. ‘కొని అలవాటు ప్రకారం స్వరం హెచ్చిపోతుంది. పిన్ని చిరాకు పడింది. విసుక్కుంది. లాభంలేక పుస్తకం మూసి, కళ్ళు మూశాడు.

పరీక్ష ఫలితాలు తెలిశాయి. వాసు సంబరలేడు. అలా కృంగిపోయాడు. కళ్ళమృతల నీళ్ళు తిరిగాయి.

ఈకాలంలో చదువుకీ జీవితానికి వున్న సంబంధం వాసుకి తెలీదు; ఉద్యోగం చేసుకో

దానికి, పొట్టనింపుకోడానికి గల అజాతబాంధవ్యం గూడా తెలిదు, వాడికి తెలిసిందల్లా ఒక్కటే పరిశ్రమ పాసయితే బాబాయ్ తిట్లు తప్పతాయనీది.

ఇంటికి వెళ్లడానికి ధైర్యం చాల్లేదు; ఎక్కడికన్నా పారిపోవాలనుకొన్నాడు. కాని ఎక్కడికి పోవాలి? తనని ఎదుర్కొన్న మొదటిప్రశ్న తిండి. ఆకలికి తట్టుకోగల ప్రాణంకాదు తనది. ఎన్నిమాత్రం విరుపులతోనైనా, ఎన్ని అరుపులతోనైనా వేళకింత అడుగు మెతుకులు ఆకలిని చంపేస్తే తనకి అదే పది నేలు. భయపడాడు తన ఆలోచనకి. తనకి తెలికండానే యింటికి వచ్చేశాడు! వాళ్లలోనే ఎదురైన బాబాయ్ బెబ్బులీలా అరచాడు.

“ఏమయిందిరా?”

ఒక్కసారిగా వంట్లో రక్తమంతా పాదాల్లోకి పరుగులు తీసింది; గుండె తుడం ఆగి తీవ్రంగా కొట్టుకో మొదలు పెట్టింది. కళ్లముందు చుక్కలు కనిపించాయి.

“న...నం...బ...బ...లేదు...”

లోపలినించి పిన్ని సుడిగాలిలా వచ్చింది.

“నాకు తెలుసు : ఉండే మనుషుల తీరేవేరు... నువ్వెక్కడై రాజావిబాబు; నిన్నొకమాట అనడానికి మా కిప్పుడు హక్కుందా!”

పిన్నిమాటలు వాసు లెబ్బ చెయ్యలేదు. పటా పంచలైన ధైర్యాన్నంతనీ కంఠంలోకి కేంద్రీకరించుకొని మెల్లగా అన్నాడు :

“ఇంగ్లీషులో పోయింటుంది బాబాయ్... అదొక్కటి కంప్లీట్...”

ఆమాటలు పూర్తికాకండానే బాబాయ్ తోక తొక్కిన తాచులా లేచాడు.

“ఉద్ధరించావు! ఇంతవరకు యిన్ని కంప్లీటు చేశావ్ — యిహా యిదొక్కటి మిగిలిపోయింది! ఇహ నువ్వు కంప్లీట్ చెయ్యవద్దు, నా యింట్లో వుండనవద్దు. రేపొన్నుటకల్లా నా యింట్లో తుడం వుండేందుకు వీలేదు”

వాసు తలొంచుకొన్నాడు.

“ఏం మాటాడవో?”

పిన్ని అడుతొంది :

“ఏం మాటాడతాడు? ఇంతవరకు ఏదో ధరించాం; ఇప్పుడు యింట్లోంచి తగిలేస్తే యిన్నాళ్ల మన పెండకం, యింత పేరూ బూడిదపాలవుతుంది. లోకులకేం తెలుసు చెప్పండి? చప్పున ఓమాట అనే

స్తారు—ఇహ దాన్నించి మనం శాశ్వతకాలం తప్పించుకోలేం” అని ఆయనదగ్గరగా వచ్చి :

“ఆ...మీ ఆఫీసులో ఏవో వుద్యోగాలున్నాయన్నారా?” అంది.

“స్కూలుపైసలు రెండేళ్ళు డింకికొట్టిన దద్దమ్మలకి దొరికే ఉద్యోగాలు కావని”

“పోనీ ఏదో ఒకటి: పదిరూపాయలే చాలు ఆ అబ్బాయి కడుపు కింత స్వతంత్రంగా తెచ్చుకొంటే; ఆ తర్వాత తన దారేదో తానే చూసుకొంటాడు.”

బాబాయ్ ఏం అనలేకపోయాడు. అక్కణ్ణించి లోపలికి వచ్చేశాడు: “చూసుకొంటాడు! చూసుకోవడా మరి!” అని గొణుక్కొంటూ, ఆ మూలకి వెళ్ళాక చప్పున వెనక్కి తిరిగాడు. వాసు తలొంచుకొని కళ్ళనీళ్ళు తిప్పకోవడం కనిపించింది. ఆయనకి మరింత మందుకొచ్చింది.

“అలా యేడుస్తూ కూచుంటూ వేమిటా? అలా నువ్వురామయ్యగారింటికి వెళ్లి ఒక అప్లికేషన్ ఫారమ్ ఒకటి తీసుకురా”

“కళ్ళుమడుచుకొని అక్కణ్ణించి కనలిపోయాడు వాసు.

జీవితంలో ఒక అవస్థనించి మరో అవస్థలోకి వాసు ప్రవేశించాడు. తన పాతికేళ్ళ వయస్సులో నేర్చుకోగలిగిన అణకువ, భయం, బిడియం అంతనీ ఆఫీసులో వుపయోగించుకొన్నాడు. వళ్ళు చూసుకోకండా యాంత్రికంగా పనిచేసే గాడిద ఓడ్చు తనలో చాల యెక్కువగా వుంది. అయినా అధికారిచేత వీవాట్లు తినని తుడం, దిసం లేదు.

పిన్ని అన్నట్టు ఆ ముష్టి వుద్యోగంలో చేరిన తర్వాత వాసుకి కాస్తంత ధైర్యం చిక్కింది. ఆఫీసు విడిచిపెట్టాక ఓ గంటసేపు విశ్రాంతిగా సముద్ర హద్దుదగ్గర కూచునేవాడు. ఆ గాలి, ఆ వాతావరణం, ఆ ఘోష, ఆ నీలివర్షం తనలో చిత్రవిచిత్రాలైన వేదాంతాలని కలిగించేవి.

వాసులో స్వతంత్రతన్న కొద్దిగా తలెత్తమొదలు పెట్టింది. నెల చివర్లో చేతిలోపడే జీతమంతా పిన్నికి యిచ్చేసేవాడు. కాని ఆనెల రామారావు పెళ్ళికి పాతిక తీసుకొని గుంటూరు వెళ్ళవలసి మరుసటి నెల జీతంలో చాల తక్కువ ప్రైకం అందింది. ఆ వచ్చిన జబ్బునే పిన్ని చేతిలో పెట్టాడు.

పిన్ని కనుబొమలు ముడిచి కంఠస్వరం తమా
మా గా మార్చి ఆడిగింది :

“ఎవరిటిది?”

“జీతం పిన్ని... ఈ... నెలది” నసుగుతూ సమా
ధానం చెప్పాడు.

“తెలుసులే—ఇంత తక్కువేమని?”

“క్రితం నెల ఐదు రోజులు నెలవు తీసుకొ
న్నాను.”

“ఎందుకో!”

“రాము పెళ్ళికి గంటూరు వెళ్ళాలని నీతో
చెప్పే తీసుకొన్నాను కదూ పిన్ని?”

“అంత ఖర్చుతో, జీతం నెలవు లేనపుడు నేను
వెళ్ళమని చెప్పలేదే!”

వాసు సమాధానం చెప్పలేక తల వంచుకు
న్నాడు.

“సరే ఈ జీతం మీ బాబాయికే యిచ్చుకో”
చేతిలో కాగితాలు అందించింది.

వాసు నిలువెల్లా కంపించిపోయాడు.

“ఆయనకు తెలియనివ్వకు పిన్ని—నేనే
యెలానో సంపాదించి యిచ్చేస్తాను” అని బతిమాలు
కొన్నాడు.

“ఏమో నాకు తెలిదు; ఆయన రేపొద్దుట నీ
పద్దుగురించి అడిగితే నేనేం చెప్పను?”

వాసు సమాధానం చెప్పేలోపల చెప్పులవప్పుడు
ద్వారందగ్గర వినబడింది. పై కండునా కుట్టిమీద వేసి
బొత్తాలు విప్పుకొంటూ బాబాయి చాల సొమ్మంగా
అడిగారు :

“ఎవరిచే ఆ చెప్పే సంగతి?”

“అఁ ఎముంది—” పిన్ని ముందుకి వచ్చింది
వాసు వెనకనంచి “చెప్పకు పిన్ని” అని బ్రతిమాలు
కొంటున్నా.

“అంత భయం నీకెందుకు? నువ్విప్పుడు ఒక
శృతి భయపడే దింట్లో వుంటేగా? నీమటుకి నీవు నెల
కింత తెచ్చుకొంటున్నావ్, పూటకూళ్ళకు యిచ్చే
టట్టు నామీద యంత పడేస్తున్నావ్—”

బాబాయి దగ్గరగా వచ్చి అన్నాడు :

“ఏం, ఈ నెల గూడా ఎక్కేసోడా?”

పిన్ని హేళనగా సమాధానం చెప్పింది: “అఁ-
పదిహేనే లేండి.”

బాబాయి దృష్టి వాసుమీద పడింది.

“అయితే నీ ఉద్దేశ మేమిటా?”

వాసు మాటాడలేదు.

అతని మానం బాబాయికి మహా చిరాకుని కలి
గించింది.

“ఏవన్నా అంటే తల వంచుకొంటావ్ ?
ఏ నెల కానెల ఐదూ పది ఎగనామం పెట్టేస్తాంటే
యింట్లో కూ డెలా కుదురుతుందని?... సరే నువ్వి
ప్పుడు ఒకాళ్ళ అడుపాజ్జలో వుండనూలేవు, మేము
దండిందనూ లేము. నీ దాచేదో రేపట్టుంచి నువ్వు
చూసుకో.”

వాసులో పిరికితనం మళ్ళా తలెత్తింది. ఏదో
ఒక సమాధానం చెబితేగాని ఆయన శాంతించనట్లుంది.

“ఆ పదిహేనూ రేపు యిచ్చేస్తా బాబాయి”
అన్నాడు మెల్లగా.

“ఎలా—దొంగతనం చేశా?”

“ప్రతికనించి రావచ్చు.”

“ఉహూ! అయితే అందాకా అవి వచ్చే
వరకు యింది యిది నీదగ్గరేవునుకో” పిన్ని చేతిలో
నోట్లు లాగుకొని ముఖమీద విసిరేశాడు.

తను నిజంగా పిరికివాడు; భయపడ్డు; తనకి
దైర్యంలేదు; అది విరచడే ఉపాయం తనకి తెలిటం
లేదు!

రామారావు సావకాశంగా శ్రద్ధగా వాసు ఆత్మ
చరిత్ర విన్నాడు. నిజానికి రాముకి లోలోన ఎంత
యినా విచారం వేసింది; ఏదూ ఓ మనిషేనా అని
కోపంగూడా వచ్చింది; చాలనేపటివరకు ఏం సమా
ధానం చెప్పలేకపోయాడు.

* * * *

“ఇరవైరోజులు గడిచాయి; యంతవరకు
పిన్నికి ఆ డబ్బివ్వలేదు” అన్నాడు వాసు వాణికి
కంఠంతో.

“ప్రతికల్పి నమ్ముకొని ఎవడైనా ఇట్లాంటి
వాదానాలు చేస్తారా?” అన్నాడు రాము నవ్వి.

“ఏం చెయ్యిస్తుంటావ్ మరి? బాబాయి ఎదు
రుగా మాటాడలేను. ఆ దైర్యం చిన్నతనంలోనే
వచ్చిపోయింది. ఆ పిరికితనం పిరికితనం యిహా నా
జీవితమంతా నేనుచేసే ప్రతీ పనిమీదా ప్రభావం
చూపిస్తూనేవుంది. అందుకే ఆ యింట్లోనించి వయ
టకి వస్తే బ్రతిగ్గలనా అనిపిస్తోంది.”

రాము తల అడ్డంగా తిప్పాడు. ఓ నిట్టూర్పు
విడిచి :

“నిన్ను చూసి జాలిపడాలో జ్వలించాలో ఆర్థం కావటంలేదురా” అన్నాడు.

“నాకూ అదే ఆర్థం కావటంలేదు. మనసు కష్ట పడ్డప్పుడు నన్ను చూసి నాకే జాలేస్తుంది నా స్థితికి; కూచోని లోలో నే యెదుపుకుంటాను; అది కాస్త ఉపశమనంగా వుంటుంది. కాని కోపం మరీ హెచ్చయేసరికి ఆత్మహత్య చేసుకొని నామీద నేనే కని తీర్చుకోవాలనిపిస్తుంది.”

“ఆత్మహత్యే!” అన్నాడు రాము హేళనగా. “అది నీలాంటి పిరికివాళ్లు చేసుకోగలరా? దానికెంత గుండె నిబ్బరం కావాలి, ఎంత మనోదార్ద్రం కావాలి! ఆఁ, ఒకటి మాత్రం నిజం: కష్టం కలిగిన పుడు నీలాంటివాళ్లు చచ్చిపోవాలనుకోవడం, చచ్చి పోయినట్టు ప్రాపించుకొని తన ప్రాణంమీద జాలి పడి మరుతుణంలో తృప్తిపడి, బాధనంతనీ మరచిపో వడం మాత్రం నిజం. అలాంటి పిరికిత్వమే తక్కువోలే ఈలోకంలో యిన్ని లక్షలమంది దిద్దిదులూ ఏనాడో ఆత్మహత్యలు చేసుకొని వుండేవారు.”

తర్వాత వాళ్ళమధ్య చాలసేపటివరకు నిశబ్దత ఆక్రమించింది. ఆక్రమించిన నిశబ్దతలో రేడియో సంగీతం తెరలు తెరలుగా కొట్టుకొనివచ్చి కలసిపో తుంది.

రాము వాసుకిచ్చిన సలహా ఒక్కటే : ధైర్యం చేసి తనదారి తనని చూసుకోమని.

“సరే నేనిహ వెడతా. గృహస్థిమలో నాకోసం ఎదురు చూసే గృహిణి ఒక తె వుందిగా” దులుపు కొంటూ లేచి వెళ్లిపోయాడు రాము.

వాసు అదోలా నవ్వుకొన్నాడు : తనకోసం గృహస్థిమలో ఎదురుచూసే గృహిణి ఒక తె వుందన గానే.

“గృహిణి!” అంటూ గొణుక్కొన్నాడు.

ఆ మాట మహామధురంగా ధ్వనించింది. ఉల్లాసంతో లేచిపడే అలల్లో ఒక విలాసిని అగ్రపించింది. మారనించి కొట్టుకొస్తున్న సంగీతంలో ఒక సుఖా షిణి కనిపించింది. కళ్ళు మిరుమిట్లు కొల్పాయి. వర్ణ రులులుంది. ఏవో భావాలు, ఏవో సువాసనలు మన స్ఫులో గుప్తమన్నాయి, ఆ మాటనే పదేపదే ఉచ్చ రించుకొన్నాడు :

“గృహిణి!”

మారంగా గాజుల గలగల వినిపించి వెక్కిరి చప్పున తిలకిస్తూ చూశాడు. ఒక లతాంగి వయస్య

రంగా తనవేపు వస్తోంది; తనకోసం వచ్చేవా లేవ రుంటారులే—తల తిప్పకొన్నాడు!

“వానూ!”

ఉలిక్కిపడ్డాడు. స్త్రీకంఠంనించి యింతమధు రంగా ధ్వనించే తన పేరు—తనది కాదు, మరొక రిది కావచ్చు.

“వాసుదేవరావ్ !”

ఆవిడ చాలాదగ్గరగా వచ్చింది.

“ఎవరు?” అన్నాడు సాహసించి.

ఆవిడ ఒక్క నిశ్వాసం విడిచింది తృప్తిగా!

“హమ్మయ్య బ్రతికాను! నువ్వు విశాఖ పట్నంలో వున్నట్టు తెలుసుగాని, ఎక్కడున్నావో తెలికే రెండువారాలై యిక్కడికి వచ్చినా, నీ జాడ తెలుసుకోలేక చస్తున్నా”

వాసు ఆశ్చర్యానికి అంతులేకపోయింది. స్త్రీ, పై పెచ్చు ఏకవచన సంబోధన—పొరపడిందేనా!

“మీరు ఎవరో...” అంటూ నసిగాడు.

“మీరు!—అప్పుడే మరచిపో నూవా?”

ఎగాదిగా చూశాడు. జ్ఞాపకం రాలేదు!

“అవును యెలా వస్తుంది! నువ్వు రచయితవు గాబట్టి మకు నువ్వు యెప్పుడూ జ్ఞాపకం వుంటావ్! కాని మాలో యేం ఘనతలున్నాయి గనక నీకు జ్ఞాపకముండడానికి!”

ఎంత ఆలోచించినా ఆవిడ యెవరో జ్ఞాపకం రావటంలేదు! తనకి ఊహ తెలిసినదగ్గరనించి ఆడి వాళ్ళతో కనీసం మాటాడైనా ఎరగడు. అలాంటిది ఈ అమ్మాయి అంత ధైర్యంగా ఎంతో పరిచయ మున్నట్టు మాటాడేస్తుంటే ఆశ్చర్యమే మరి!

“జ్ఞాపకంరాలే?” అంటూ రాగాలు తీస్తూ!” విజయవాడ— నీతారామయ్యగారు— వర్షంలో— “కాలవల్లో—పడవలాట—” పకపక నవ్వింది.

మరుపు మడతల్ని పెళ్ళిగించుకొంటూ ఒక స్మృతి వెలికివచ్చింది. ముఖం యింతయింది—చవ్వన నిలబడిపో—

“అ...అ...అ...అ...శారదవా నువ్వు?” అన్నాడు విచిత్రానుభూతిలో సగం మాటలు మింగేస్తూ.

శారద అవునన్నట్టు చిరునవ్వు నవ్వింది.

‘అబ్బ! ఎంతగా మారిపోయావ్! చప్పన గుర్తు పట్టలేకపోయాను నును!’ పది పన్నెండు శతాబ్దాల తుందిగా నేను విజయవాడ విడిచిపెట్టితిని.

“అంతలోనే మరచిపోయావ్! మరి మొన్న నీ కథలో ‘ఆడవాళ్ళ కంటే జ్ఞాపకశక్తిక్కుడుందిలే’ అన్న ఎత్తిపాడుపు తుద్ది అబద్ధమేనా?”

“అందరూ అని నేననలేదే!—ఆఁ మీ నాన్న గారు, అంతా మృతమేగా?”

“ఈమధ్యే నాన్నగారు పోయారు. అన్నయ్యను విశాఖపట్నం బదిలీచేశారు. అతనితోబాటు చూ మకాం గూడా మారింది.”

“జగన్నాథరానా—ఎక్కడున్నాడు?”

“కాలేజీలో—నువ్వు హఠాత్తుగా కనిపించావ్: అద్భుతం; రేపు నా ఫ్రెండ్స్ సోజు పండుగ—నువ్వు తప్పకరావాలి—ఇదుగో అడ్రసు.”

వాసు అడ్రసు కాగితం తీసుకొన్నాడు.

“ఈమధ్యే పత్రికల్లో నీ దర్శనం లేదేం ఎక్కడా?”

ఈ ప్రశ్న నిజానికి వాసుని చాల బాధించింది. కాని దైకి నవ్వెస్తా—

“పత్రికల సన్నిటి నీ నేనే గుర్తకు తీసుకుంటే నీలాంటి కొత్తవాళ్ళకి అవకాశం దొరికేదెలా?” అన్నాడు.

శారద నవ్వింది!

“నీ దయవల్ల నేనింకారచయిత్రుని కాలేదులే; క్షామ కూడా. మా లెక్చరర్ ఒకాయన వున్నారే—ఆయనా యింగ్లీషులో కథలు రాస్తూవుంటారు—నన్ను రోజూ చంపుకొంటుంటారు—”

“ఎందుకు?”

“రచనలు చెయ్యమని, మా అన్నయ్య అంటాడు! నా జీవితాశయం ఛీరిజం అయినా ఒప్పుకొంటాడటగాని, జర్నలిజం అయితేమాత్రం ఛీరిచెప్పకొంటుందట.”

“అవును తెలుగురచయితల స్థితి నిజానికి అలానే వుంది. ఆ - అయితే - మీ లెక్చరర్ ఎవరు?”

“ఓ—చెప్పటం మరిచేపోయాను. నేను బియ్యం సైనియర్ ఇరువుతున్నాను కాలేజీలో. ఆయనా ఈమధ్యనే రాజమండ్రినించి వచ్చారట. అన్నయ్యకు స్నేహితుడు. నుంచి కబుర్లపొగు కూడా నీలా.”

వాసు సన్నగా నవ్వాడు: “అదంతా చిన్న తనంలోనేలే.”

“ఇప్పుడెంతో మహా ముసలివాడవైనట్టు!”

ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

“సరే యిప్పుడొకసారి మాయింటికి వస్తావా?”

“ఇప్పుడా?” గుండెల్లో రాయిపడ్డట్టుయింది.

“ఆ—ఏం?”

“కాస్త పనుంది.”

“ఓన్! సంసారముంటే మరింత కనిపించవులాగుంది.”

“అది కాదు శారదా, రేపు తప్పక వస్తాగా—ఇంకా ఆఫీసునుంచి యింటికి వెళ్ళలేదు.”

“ఆఫీస్! ఊద్యోగం చేస్తున్నావా?”

“ఆఁ”

“నాకు తెలీదునుమా! యూనివర్సిటీలో చదువుతూవుంటా వనుకొన్నాను.”

“ఆఁ చదువుతున్నాగా యూనివర్సిటీలో.”

“అయితే ఎంతవరకు వచ్చింది బండి?”

“పోనివ్వా అవన్నీ ఎందుకు—వస్తా మరి.”

“రేపు తప్పకరావాలి.”

“ఓ...వస్తా”

దూరం గా వెళ్లిపోయాడు! నడుస్తున్నాడు—మనస్సు మనస్సులో లేదు! తనలో ఒక్కసారిగా శారద కలిగించిన మామ్రేవించు అర్థం కాలేదు. తన ప్రతి అణువులోనూ జీవశక్తి తలెత్తి ఎందుకో బ్రతుకు మీద మమత విర్రడింది. ఇంతవరకు తనలో నీ అనుభూతి యివ్వనటువంటి చిత్రవిచిత్రమయిన పరవశ తావ్ని కలిగించింది శారద యాపు. ఎంత తియ్యగా మాటాడింది! ఆడవాళ్ళు యితే అందంగా, చల్లగా, మధురంగా మాటాడగలరని వాసుకి తెలీదు. వాళ్ళ మాటలు తన మనస్సులో వసంతాలు వర్షింపజేస్తాయనీ తెలీదు.

శారద చాల అందకత్తె.

ఆ అందంలో తనకేవ్ ఆశ కనిపించింది. పెనుతుఫానులో కలవరపడిపోతున్న సరంగుకి ఆ అందంలో ఏదో వెలుగు ముందు దారిని చూపించింది. తెల్లటి పాలవెల్లిలాంటి బాట ముందు కనిపించింది. తను నడచాలి; నడుస్తాడు; ఆనందంతో పరుగెత్తాలి; వరుగెత్తుతాడు త్వరగా, త్వరత్వరగా...

గిరిగింతలు కలిగించిన భావోద్వేగం నడకలో ప్రతిఫలించింది! తుణంగలో యిల్లు దగ్గరకి వచ్చేసింది. ఉత్సాహంతో ఉరకలు వేస్తున్న మనస్సులోని మధురానుభూతిని విజలు వేసుకొంటూ వ్యక్తపరుస్తున్నాడు!

వాకిట్లో నే పిన్ని యెదురుయింది!

“నా నాయనీ! ఈవారే కాస్త పెందరాళే రమ్మనందుకొ దీపాలు పెట్టాక దిగబడ్డావ్!”

పిన్ని మాటలు సరిగా వినిపించుకోలేదు వాసు.

“అది కాదు పిన్నీ; విజయవాడనించి సీతారామయ్యగారి పుట్టుంబం వచ్చింది; వాళ్ళతో మాటాడుకొంటూ—”

పిన్ని కివన్నీ అనవసరం—

“వచ్చారా! నాకు తెలుసు: ఏదో ఒకవంక కల్పించుకొని గాని తిరిగిరావని”

“వంక కాదు పిన్నీ—” మాటలు నోట్లోవుండగానే పిన్ని అడిగి—

“వివరాలు తర్వాత చెబుదువు గాని కాస్త యింట్లో కనిపెట్టుకొని వుండు. నేను అత్యమృతగా రింటికి సత్యనారాయణ వ్రతం చూట్టానికి వెడుతున్నా—జాగ్రత్త” అని వెళ్ళిపోయింది.

వాసు కీ మాట ఒక్కటే సరిగా చెబి సోకలేదు. తన ఆనందంలో పిన్ని, పిన్ని మాటలు, ఆ యిల్లు, ఆ పరిసరాలు ఏమీ సరిగా అనుపించలేదు—తనలో తానే మురిసిపోతూ కూనిరాగాలు తీస్తూ కూచున్నాడు వాకిట్లోనే!

రాము వచ్చాడు.

“ఏమిటోయ్! మాంథి హుమరుగా ఈలేవున్నావ్—యింట్లో మీ పిన్ని లేదా?” అనుకొంటూ.

మహదానందంతో లేచి నిలబడ్డాడు వాసు:

“రారా! ఇక మన జీవితమంతా ఇంతే నమస్కో!”

రాము ఆశ్చర్యపోతూ అడిగాడు :

“అబ్బుతం! కొంపతీసి మీ పిన్నీ, బాబాయ్ బాల్బీ తన్నెయ్యలేదు కదా?”

“ఛ ఛ”

“మరి?”

“పన్నెండేళ్ల తర్వాత తిరిగి కలసుకొన్నాను” “ఎవరిని”

“కారడని”

“కారడవ్రోయ్?”

“అప్పట్లో విజయవాడలో మా పొరిగింట్లో వుండేవాడు. నన్ను చూసి తనే మొదట ఆనవాలు కట్టగలిగింది. పలకరించింది గూడా! తెలపోయా ననుకో—ఎవరూ ఈ సినిమానటి నన్ను పలకరించే స్తోందని విభ్రాంతి పడిపోయాననుకో.”

“ఒప్పుకో! నీ మనోసీమలో సినిమాతారలు గూడా నాట్యం చేస్తున్నారన్నమాట!”

“కాదు—పోలిక చెబుతున్నా. అంత అందంగా, విలాసంగా, తీవ్రగా మాటాడుతూవుంటే విచిత్రం నన్ను నేను మరచిపోయాను! నా పాతికేళ్ల విరక్తి జీవితంలోను వేరుగానాలు ఒక్కసారిగా వినిపించి, నిరాశలో స్వర్గాన్ని సృష్టించాయి! ఆ దడవిడలో మాటలు సరిగ్గా దొర్లకపోయినా పరవశత్వం నాచేత విచిత్రం మాటాడించేసింది!

రాము వెలకారంగా “ఒహో!” అన్నా విని పిందుకో నేస్థితిలో లేడు వాసు.

“లేవు తన పుట్టినరోజు పండుగట” అన్నాడు.

“అంతే?”

“నన్ను ఆహ్వానించింది. మరి బహుమతి ఏమి వాళ్ళలో కాస్త ఆలోచిద్దా”

రాము ఆలోచించి కొన్ని పుస్తకాలు కొని బహూకరించుచున్నాడు.

“ఛ! అది బావుండదు...ఒ నెక్లెస్, డైమండ్ రింగో, బాయ్లెట్ నెట్లో—”

“ఉఁ ఇంకా?—నీలాంటి వాళ్ళకు వుండడానికి అండవుండదుగాని బ్రహ్మాండాన్ని మింగేద్దా మన్నట్టు మాటాడుతాడు. అయితే యింకాకీ ఆ ఆమ్మాయి అంతస్థు గురించి ఏమైనా ఆలోచించావా?”

వాసు కాస్త నిరుత్సాహపడ్డాడు.

“ఏమింది? మనలాంటి మధ్య తరగతివాళ్లే, పెళ్లికాలేదు, బియ్యం చదువుతోంది.”

“ఇలా అక్కడితో ఆగి నీ అంతస్థు ఏమిటో చూసుకో.”

“నాకేం? నేనూ—” అని ఏదో అనబోయి చప్పున ఆగిపోయి, మాట మార్చి “అయినా దీంట్లో యివన్నీ లెబురుతావు.”

“దీంట్లో అంటె?”

వాసు ననిగాడు.

“అంటె... నేనా అమ్మాయిని ప్రేమిస్తున్నాను రాము.”

రాము పకపక నవ్వాడు.

“తొలిమాపు ప్రణయమున్న మాట.”

“తొలిమాపు కాదు. చిన్నతనం నించి మారు స్నేహముంది. ఈ నా నిరాశాజీనిలంలో ఓ వెలుతురులా అనుపించింది కారద.”

“కవిత్వంలోకి దిగక నామాట సరిగా వును. బాల్యంలో స్నేహం యవ్వనంలో ప్రేమగా మారడానికి ఎన్నో పరిస్థితులు అనుకూలించాలి. నీకు ప్రతీక్షణం జీవితంమీద విరక్తి కలుగుతుండబట్టి, ఆ అమ్మాయిని చూడగానే అనూనం గా మనస్సు మేల్కొంది. అయితే నీకోర్కె ఫలించి ఆ అమ్మాయిని పొందగలిగితే నాకంటే సంతోషించేవాడుండడు. కానీ అది శ్రితికేకమయిందా నువ్వు రెండు వేళ్ళులనుంచి నిరాశతో సర్వవాశినమై బోతావ్—” అన్నాడు రాము ఒక జీవితసత్యాన్ని వెల్లడిచేస్తూ.

వాసు దీప్తంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు.

“సరే, రేపు ఆఫీసునించి వాళ్ళింటికి వెడదాం వస్తావా?”

రాము తలవ్రాపాడు.

“మహా ప్రసాదం... వదిలగారిని చూసే అదృష్టం కలుగుతుందిగా ఈ దీనుడికి” అని వెళ్ళిపోయాడు.

వాసు అలా నే వుండిపోయాడు!

మర్నాడు ఆఫీసునించి తిన్నగా కారద యింటికి వెళ్ళాడు. ఇల్లు కనుక్కోవడంలో అంత శ్రమపడలేదు; కానీ ఆ భవంతిని చూశాక కారద అంతిస్తుని అందనా కట్టలేక నానా శ్రమ పడ్డాడు.

బయట గేటుదాటి లోపలికి ప్రవేశించేసరికి ఎదురుగా భవంతికి తీసుకుపోయే సిమెంటురోడ్డు; రోడ్డుకి రెండు ప్రక్కలా పూలచెట్లు; కుడిచేతివేపు వున్న విశాలమైన మైదానంలో ఐదారు కార్లు వున్నాయి. ఊణం నేపు ఆ విచిత్ర ప్రపంచాన్నంతనీ కలియచూసి చాల భయపడ్డాడు. వెనక్కి వెళ్ళిపోవాలనుకొన్నాడు!

కారద జ్ఞాకానికి వచ్చింది.

ఆమె యింత ధనవంతురాలని తను కలలో నైనా వ్రాసించలేదు! అయినా ఒకటే ఆశ్చర్యం! ఇంత కులీనురాలు తనలాంటివాణ్ణి తనకి తానుగా వెతుక్కొంటూ వచ్చి ఎందుకు పలకరించినట్టు! తనలో ఏదో గొప్పతనం వుండివుండొచ్చు. కేవలం తన రచనలని చూసి అంత ఆప్యాయత చూపిస్తుందింటే నమ్మలేకండా వున్నాడు!

అయితే కారద —

గుండె ఆగినంత పనయింది. కారద తనని ప్రేమిస్తానా! వంట్లో రక్తనాశాలన్నీ బ్రద్దలయ్యే స్థితికి పొంగిపోయాను.

ఒక వేళ అలా అయితే గియితే ఆమెను తను భరించగలదా! కారద తన దారివ్రాశిన్నీ, పేదరికాన్ని చూసి ఈ సందిచుకోదూ? అసహ్యించుకోదూ? ఛప్! కారద అలాంటిది కాదు.

అనుకొంటూనే లోపలికి వచ్చేశాడు.

కళ్ళు జిగేలోమన్నాయి పెద్ద హాల్లో ఆ అలంకరణ చూసే, ఆ అతిథుల్ని చూసే, వాళ్ళ మధ్య తన ఉనికిని ఊహించుకొని నిలువెల్లా కంపించిపోయాడు! ఒక మూలనించి వినిపిస్తున్న సంగీతం శరీరంలో జీవకణాల్ని ఉండ్రోశాల్సినంతో పిచ్చెక్కించి, మత్తెక్కిస్తోంది! కళ్ళముందు కారదరూపు స్మృత్యం చేస్తున్నట్టుపించింది. ఎంతగా సిగ్గుపడిపోవాలో అంతగానూ పడ్డాడు! తన శరీరం వేపు చూసుకొన్నాడు; భరీదైన దుస్తులు కావని. నెల కింత తెచ్చుకొంటున్నా ఒక నిల్కుజత బట్టలు కుట్టించుకొనే తాహతు లేని అస్యతంతుడు!...

అంతలో పక్కన సన్నని హృదయమైన మాటలు విసబడ్డాయి.

“హాల్లో! ఎట్టుకేలకు మహాకవి ‘వాసుక్రీ’రంగం మీదికి వచ్చారు!”

తెలిత్తి చూశాడు: కారద! గొంతుకలో నీళ్ళూరాయి! రెండు బడలు, కంఠంలో గొలుసు, విలాసంగా చల్లగాలికి అల్లల్లాడే జార్జెట్ చీర, ముఖమల్చేప్పలు—

“ఏం మహాశయం యింతాలస్యం?”

ఉలిక్కిపడి... చిన్ననవ్వు నవ్వేశాడు:

“ఆలస్యమయిపోయింది—క్షమించాలి!”

“అల్లులం మహాకవి” తల వంచింది కారద, నవ్వుతూ. “సరే, బయటే నిలబడిపోతావా, లోపలికి రావడమేమైనా వుందా?”

వాసు లోపలికి వెళ్ళాడు. శారద మాపించిన స్నేహాలో తడబడుతూ కూచున్నాడు.

“వాసు! వీరిని నీకు పరిచయం చేయడం మరిచా” అంటూ పక్కనున్న ఓ రాక్షసుణ్ణి, నిన్న సముద్రపార్శ్వదగ్గర పేర్కొన్న లెక్కరర్ గారుగా పరిచయం చేసింది.

సమస్కారాలు ప్రతి సమస్కారాలు అయిన లెక్కరర్ గారు అన్నారు :

“అవును మీ కథలు చాలా చదివాను” అని.

ఈ సమయంలో తన గొప్పతనాన్ని వాళ్ళు గుర్తించడం, నెల్లడించడం గూడా వాసుకి చాల సిగ్గుని కలిగించింది ఎందుకీ!

“ఆ—ఇకా అందరూ వచ్చినట్టేగా—కార్యక్రమం మొదలు పెడదాం” అంటూ శారద వెళ్ళిపోయింది.

వాసుకి అనిర్వచనీయమైన ఆనందంతో అటు, అక్కరమైన బాధగూడా కలుగుతోంది. పక్కన కూచున్న లెక్కరర్ ఏవేవో మాటాడించారు.

“ఈమధ్య మీరు వ్రాస్తున్న కథలు చాల బావుంటున్నాయి. కాని వ్యావహారిక భావమూలాన చాలమంది పండితులు మెచ్చుకోలేక పోతున్నారు.”

“అయినా భావకంపే భావం ముఖ్యం కాదంటారా?”

“శారద భావని భావాన్ని విడదీయగూడదంటుంది.”

వీటన్నిటికీ వాసు ఒకేలాగున సమాధానమిచ్చాడు.

“నిజమేలండి” అంటూ.

హాలో అంతా ఒక్కసారి గొల్లమని చప్పట్లు కొట్టారు. ఉలిక్కుపడి అటు చూశాడు. శారద అభివందనం చేసి పిగిసింది...తీగలు కదిలాయి; కంపించాయి; ధ్వనించాయి! వాసు హృదయం లయకలిపింది. ఎంత హృద్యంగా పాడుతోంది!

శారద పాడుతున్నంతనేపు లెక్కరర్ గారు వాసుని ఏవేవో అడిగారు; కాని వాటికి సరైన సమాధానాలు యివ్వలేకపోయాడు. పాట పూర్తికాగానే లెక్కరర్ గారు లేచి శారద దగ్గరకు వెళ్ళారు.

వాసు కెందుకో భయం వేసింది; బాధ, కోపం గూడా కలిగాయి. శారదని తననించి ఎవరో దూరంగా తీసుకుపోతున్నట్టు వ్యవహరించాడు. చిన్న

తనం నుంచి తనకి తెలిసిన శారద ఈ లెక్కరర్ మీద యంత యిష్టంగా వుండటం తలచుకొంటే వళ్ళు జలదరించింది.

దూరంగా లెక్కరర్ శారదని పొగిడేస్తున్నాడు.

“అన్యుతం శారద! ఇంత అమాహం గా పాడగలవని అనుకోలేదు నే నెప్పుడూ”

శారద నవ్వింది :

“హాస్యం చేస్తున్నారా?”

“కలగితిరి వెక్కిరించడమా?”

“అహా!”

“ఒక పాటపాడాలి”

“మీరు కోరడం, నేను తిరస్కరించడమూనా?”

తర్వాత వాళ్ళు మాటాడుకొన్న మాటలు చాల అస్పష్టంగా వినిపించాయి.

శారద అంత ధైర్యంగా లెక్కరర్ ముందు మాటాడటం, నవ్వుటం వాసుకి యెందుకో చాల బాధనిపించింది. తన చుట్టూ కూచున్న వాళ్ళంతా తన ఆరాటాన్ని కనిపెడుతున్నారేమోనని భయపడ్డాడు వెంటనే.

రాము కంగారుగా వచ్చాడు. ద్వారం దగ్గర ఆతన్ని చూసి లోపలికి పిలవడానికి మనస్కరించి లేడు! తనంతేపు అతనికి కనిపించకూడదని ప్రయత్నం చేశాడు. అతను తన స్నేహితుడని వీళ్ళకి తెలిస్తే ఏమనుకొంటారు? అసలు శారదకు వాణ్ణిలా పరిచయం చెయ్యాలి? ఏడిశాడు! పరిచయం చేసేంత గొప్పతనం వాడిలో ఏముందిలే! వాణ్ణి తన నౌకరుగా వ్రాహ్మించుకొని తల్లి ప్రియమోయాడు... వెతుక్కుంటూ రాము వచ్చేశాడు.

“వాసు!”

ఉలిక్కిపడ్డాడు వాసు.

“ఏమిటలా చూస్తావ్—నేనే.”

వాసు సమాధానం చెప్పడంలో తడబడ్డాడు. రాముని నౌకరుగా వుపయోగించుకోనే భావంతో, బాగా స్వరం తగ్గించి తీవి వుట్టిపడేటట్టు అడిగాడు:

“ఇ...ఇంతాలస్యంగా వచ్చేవే?”

“పాతిక రూపాయలకు ఎవడూ నెక్లేసు యివ్వలేదు; బహారంతా గాలించాను—చచ్చినంత పనయిందంటే నమ్ము.”

అంత గట్టిగా, అంత అసభ్యంగా వాడు మాటాడడం అసహ్యమనిపించింది వాసుకి. మిగతా అతిథులందరూ తమవేపు అలగా జాతివాళ్ళ వేపు చూసి నట్టు చూస్తారేమో అని సిగ్గుతో చచ్చిపోయాడు. పోనీ—

“అూ బూట్ లా కేకలేస్తావేరా?” అనేపాటి ధైర్యంగాడా లేకపోయింది.

“అయితే ఏం తెచ్చావ్?” మరీ మెల్లగా అడిగాడు.

“కొన్ని పుస్తకాలూ.”

“ఏడిసినట్టుంది.”

కారదపాట పూర్తి అయింది. హాళెగిరి పోయేట్టు చప్పట్లు, నవ్వులు, అభినందనలు—అంతా వాసుకి వింటిగా కనిపించింది.

వెంటనే కారద వచ్చింది.

“హలో! వానూ... ఎలావుంది పాట?”

సమాధానం చెప్పాల్సి. తన సమాధానంగా తన తక్కువతనం స్ఫురించకూడదు. ఆ మిగతావాళ్ళందరికంటే తననే గొప్పవాడనే భావంతో మాటాడాలి.

అందుకే మాటక్రిమింది నవ్వేస్తూ—

“చాల గొప్పగా వుంది” అన్నాడు. ఇంకా ఏదెలా? విశేషణాలు చేర్చాలనుకొని చేర్చలేకపోయాడు. ఆ లోపాన్ని కప్పకోడానికి, చప్పన చేతిలో ప్యాకెట్ ఆమెకు అందించాడు—పక్కనన్న రాము ఆమె అందానికి దిగ్భ్రాంతి చెంది, అలాంటి సౌందర్యరాశి తన స్నేహితురాలని ఆశ్చర్యంతో ఉక్కిరిబిక్కిరైపోతూ వుండాలనే అంతియవంతో!

“ఇజేవీటి?” అంది కారద ఇటూ అటూ ఆ ప్యాకెట్ తిప్పతూ.

“బహుమతి”

“ఓ” అంటూ నవ్వింది.

ఆ కిలకిల రాము చచ్చిపోయింటాడు!

“నువు కవిని గాబట్టి కవిత్యాన్ని మోసుకొచ్చావ్” అంది.

నిజానికి కారద ఆ మాటని మరొకభావంతో అని వుండదు కాని, వాసుమాత్రం చాల సిగ్గుపడ్డాడు, ‘ఓహో! పుస్తకాలటాయ్ బహుమతి చేసేదీ’ అని ఆవిడ వ్యంగ్యంగా వెక్కిరించిందనే భావాన్ని దాగ్లోపించి తీసుకొని.

“నరేగాని, సైవారం పింహాచలం పిక్నిక్కి వెళుతున్నాం, వస్తావా?” అంది.

“నేనా?”

“అవును నువ్వే”

“పిలుపడదు”

“ఎంగుకో”

ఎందుకో మరి! నసిగాడు. పిక్నిక్! ప్రాహించుకొంటే చాల గొప్పగానే వుంది. కాని అక్కడికి ఇలాంటివాళ్ళతో వెళ్లేటం మామూలు సంగతా?

“పిలుపడదు కారదా”

“నీ కెప్పుడూ పిలుపడదు—ఎంగుకో మరి?”

సమాధానంనించి తిప్పించుకోవాలి. ఇటూ అటూ చూసి లేచి—

“ఇహ మేం వస్తాం” అన్నాడు.

“ఇంత తొందరా?”

“కాస్త పనుంది... లెక్కర్ గా చేరి?”

“పిలువమంటావా?”

“వద్దులే... వస్తే వెళ్ళిపోయినట్టు చెప్పవ్.”

బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

దాగ్లో రాము అన్నాడు:

“గగన కుసుమ మనుకొంటానురా వానూ”

నిటూర్పు విడిచాడు.

“ఈ లెక్కర్ ఎవరు?” కనీసం లెక్కర్ తనా మాడని రాము నిజానికి విద్యో సమాధానం చెబుతాడని కాదు అడిగింది, మనస్సులో కూర్చుని, అనూయ, బరువు, భారం తగ్గిపోయేటంగుకు అడిగాడు.

“ఎవరైనా కావచ్చు; కాని కారదమీద ఆశ పెట్టుకోవద్దని నా సలహా” అన్నాడు రాము.

“సలహా!” నవ్వుకున్నాడు.

వారందినాల్ తర్వాత ఓనాడు ఒంటరిగా సముద్రహద్దు ఇనికలో కూచొని రెండు నీలాంబుదాలను పరీక్షగా చూస్తున్నాడు వాసు!

అనంతంలో కలసుకొన్న ట్లగుపిస్తున్న రెండు నీలాంబుదాలూ నిజానికి అక్కడే ఆలంగనం చేసుకొంటున్నవా? ఏమో—మాయ!—వేదాంతం కలగదు మనిషికి?

తన ఉనికిని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు: చలనం లేని తన అస్తిత్వానికి దుఃఖించాడు. పాతికేళ్ళు మీద వచ్చిపడ్డాయి; ఇంకా తన అలోచనూనే వున్నాడు—తన గురించి, తన జీవితం గురించి. ఏ ఒక్క నిర్ణయమూ చేసుకోలేదు; కచ్చితంగా అలోచనతోనే తేల్చుకొనే ధైర్యమూలేదు!

ఈ వారం దినాల్లో ఏదో ఒక మధురామ భూతి తన హృదయంలో నిర్విరామంగా స్వత్యం చేసింది. ఆ ఆనందంలో తనకి నిరాశలు, ఘోరాలు, కన్నీళ్లు అగుపించలేదు. ఒకవేళ వున్నా అవి తనని అంతగా బాధించలేదు. ఆ తూణాల్లో జీవితం పరమ పూజ్యంగా కనిపించింది: ఆ డిన్నర్లు, ఆ టిఫిన్లు, ఆ పిక్నిక్లు, ఆ నవ్వులు, ఆ మాటలు, ఆ నడవడి తనలో ఏవో ఏవో ఆశిల్పి కేకత్తించి చిత్రంగా ఉల్లాసపరిచేవి. పిన్ని చూతి నిరువులు పూలమాలల్లా వుండేవి, బాబాయ్ టిట్లు సంపెంగ పరిమళాల్లా దగ్గరకు చేరేవి. నిరాశల్లో ఆశాసాధాలు నిర్మొంపబడేవి తమమీదగా!

కాని—

నిన్న!

తను వెళ్ళాడు: శారదను చూడాలని. మేడ మీద అగుపించింది: రెండు జడల్లో ఏనాడూ కనిపించనంత సౌందర్యంగా కనిపించింది.

“శారదా!” లోలోన ఉచ్చరించుకొన్నాడు! చప్పున పెట్టు యెక్తాడు. మాటలు వినిపిస్తున్నాయి: ఆక్కడే ఆగిపోయాడు.

“శారదా” ఒక కంఠం దగ్గరగా వచ్చింది!

“ఇదేవింటి—మాడూమిరి నడిచేస్తున్నారు? వారం రోజుల్లో పెళ్ళి పెట్టుకొని యిలా అత్తరిళ్ళకి రావచ్చా?” శారద గొంతు.

“సరేగాని రేపు నేను మంద్రాసు వెళుతున్నాను.” ఈ స్వరం లెక్కరదని వాసు గుర్తు పట్టగలిగాడు.

“ఎందుకు?”

“కొన్ని వస్తువులు తీసుకరావాలి.”

“బాగుంది అంత అవసరమైతే ఎవరినైనా పంపించకూడదు?”

లెక్కర నవ్వారు:

“భయం లేదులే — ముహూర్తానికి సరిగా వస్తారే.”

లెక్కర వెళ్ళిపోయాడు.

శారద కూనిరాగం మొదలు పెడుతుంది.

పెళ్ళి! ఎవరికి? శారదకు... లెక్కర...

గుండె ఆగినంత పనయింది! తూణంసేపు తను దొక్కడున్నదీ తెలుసుకోలేనంతగా కళ్లు మరుమిట్లు గొల్పాయి. తేలుకో నేసరికి తను అప్రయత్నంగా మెట్లు దిగి, గేటు బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

అరాతి తను ఏం చేస్తున్నదీ, చెయ్యవలసింది తెలిసికోలేకపోయాడు. ఆ మర్నాడు ఆఫీసులో ఎలా పనిచేశాడో తెలిదు. నాయంకాలం చేతికి వచ్చిన జీతాన్ని గూడా లెళ్ళి పెట్టుకోకండా తిన్నగా సముద్రస్థానం వచ్చాడు.

సముద్ర తరంగాలు పక్కవాళ్ళకు ఆనందాన్నిస్తాయి. కాని తనలోని తరంగాలు తననే ముంగు సర్వనాశనం చేస్తున్నాయి తిరిగి జీవించాలనే వాంఛ ఉదృతమై తిరిగి కుప్పలా కూలిపోయింది! తనిప్పు డేం చెయ్యాలి?

బాగా చీకటిపడిన తర్వాత ఎటు నిశ్చయించుకోలేని స్థితిలో యింటికి వచ్చాడు.

బాబాయ్ గొంతుక వినిపించింది:

“బ్రూ! నిన్నే! వాసు క్రితం సెల జేతం యిచ్చాడా అన ఆడుగుతున్నా.”

“నన్నెందు కడగడం—మొత్తం అంతా కలిసి యున్నారాగా? ఇస్తాడో, చస్తాడో అదంతా విస్తానీ.”

నిర్భయంగా వాసు యింట్లోకివచ్చి, జీతాన్ని తీసి బాబాయ్ చేతిలో పెట్టాడు.

“ఏమిటి?” అన్నాడు బాబాయ్.

“ఈ సెలజేతం”

“ఎంత?”

“నాకు తెలిదు”

బాబాయ్ లెక్క పెట్టుకున్నాడు.

“ఉం, క్రితం నెలది?”

రెండో జేబునించి ఇరవై తీసియిచ్చాడు. అదీ బాబాయ్ లెక్క పెట్టుకొని అడిగాడు:

“తతిమా నలభై ఏం?”

“ఖర్చయిపోయింది బాబాయ్”

“ఎలా?”

“ఆమధ్య సింహాదలం స్నేహితులతో కలిసి వెళ్ళాను.”

పిన్ని అందుకుంది:

“ఉహూ! తాగడానికింత లేదుగాని స్నేహితులతో షికార్లట గూడానూ—”

“నిజమే పిన్ని” అన్నాడు నిట్టార్పు విడుస్తూ. “తాగడానికి గంజలేనివాడు సంతోషాలకోసం పైకి యెగరకూడదు.”

“ఓ యభో! మాటకిమాట యెదురాడ్డంగాడా నేర్పాడే! అదే ఏదో నామెత చెప్పినట్టు: అరుణెలు అంటూ మెతుకులు తినేసరికి అంబోతు రంక తేసిందట!”

వాసు చాలా తమయిందుకొన్నాడు :

“ఇకనలా రంకలు వేయరులే పిన్నీ : నా బ్రతుకు నేను చూసుకొంటాను”

బాబాయ్కి చిర్రెత్తుకొచ్చింది :

“ఏవీఁటోయ్ నీ బ్రతుకు నువ్వు చూసుకో నేది? ఇన్నేళ్లుగా నా సొమ్ము తిని నా రొమ్మే గుద్దడానికి ప్రయత్నిస్తున్నావ్!”

“అంత కృతఘ్నుణ్ణి కాను బాబాయ్, నేను మిమ్మల్నే అనను. అమ్మ నాన్నా పోయాక ఇంత వరకు గాలిలో దీపం బ్రతుకు బ్రతికాను. ఇకనించయినా నేవ్వవుపాండాలని రెక్కలాడిస్తున్నాను— అడ్డగించకండి బాబాయ్”

“అవునై అది లోకసహజమేలే” అందుకొంది పిన్నీ “ఎక్కడలేని దిక్కునాలినవాళ్ళని ఈ కొంపకి తెచ్చి పోపించి, చివరికి యిగాంటి మాట లనిపించుకోడానికే అని నేను నెత్తీ నోయా బాదుకున్నా ఆనాడు వినిపించుకోవందుకు, మామంచి బాగా చెప్పతో కొట్టావు నాయనా”

“అంత కంగారుపడకు పిన్నీ—” వాసు మాటలు నోవ్లోనించి పూర్తిగా రాకండానే బాబాయ్ ఉండ్రేకంతో “కంగా రెవిట్రా వెదవా” అని ఛెళ్లిన దవడవీడ కొట్టి బయటకు గంపేశాడు.

వాసు కళ్ళనించి నీళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. కోపాన్ని, దుఃఖాన్ని నిగ్రహించుకొంటూ:

“నస్తా పిన్నీ—నెళ్ళొస్తా బాబాయ్” అని నెళ్లి పోయాడు బయటకు!

గాలిలో దీపం నిశ్చలంగా నిలబడింది—పడగాలికి తట్టుకొని. చమురు పూర్తిగా ఆహుతయిన తర్వాత అంత్యంలో కలికే నిశ్చలతే యేమో అది!

తీన్నగా రాము యింటికి వెళ్ళాడు—సముద్రంలో పడి ఆత్మహత్య చేసుకోవాలనే భావంతో. తలుపు తీటాడు. రాము ఆశ్చర్యపోతూ వాసుని లోప పలికే తీసుకవెళ్ళి పడక కుర్చీలో కూచోబెట్టాడు.

ఆ వాలకం అర్థంకాక రెండు చూడుసార్లు అడిగాడు “ఏమయిందని. సమాధానం లేక విసుగెత్తిపోయాడు రాము!

అరగంట తర్వాత వాసు రంజేమాటలు రాల్చాడు :

“శారద వెళ్ళిపోయింది—నా ఆశలు తిరిగి కూలిపోయాయి”

రాము భయపడ్డాడు. అయినా ధైర్యం చెప్పే ఘోరణిలో—

“చాల గొప్పవాడివే గాని, యిక్కడ కానేపు విశ్రాంతి తీసుకో, నే నిప్పుడే వస్తా”

“ఎక్కడికి వెడతావ్?”

“నీకెందుకు—కాస్త పడుకొందూ.”

తలుపు దగ్గరగా చాచేసి రాము బయటకు వెళ్లి పోయాడు.

చాలనేపు వాసు పడకకుర్చీలో పడుకున్నాడు. కళ్ళు మూతలు పడవు! మున్సిక్లంలో తుఫాను: అంసులో శారద మెరిసి అస్పష్టంగా అదృశ్యమై పోతోంది.

చప్పన రొప్పకూ లేచాడు. కలంతీసి రాశాడు. నుగుటమీది లిందువులు సిరామీద రాలాయి. వాసు చూసుకోలేదు. సంతకంచేసి, తలుపుతీసి వెళ్ళిపోయాడు.

పావుగంటలో రాము వచ్చాడు, శారదతో కలిసి.

శారద కంగారుగా “వాసు ఏదీ?” అంది.

రాము లోపలికొచ్చి చూశాడు: కాళీ పడక కుర్చీ! పీలిచాడు—ప్రతిప్పని తప్ప సమాధానంలేదు! అరచాడు; గది కంపించి భయంతో ఆ కేకని రెట్టించింది—వెళ్ళిపోతున్న వాసుకి వినిపిస్తుందో వినిపించదో అని.

దీపం వెలుతుల్లో కాగితం కనిపించి చప్పన ఎత్తి చదివాడు. పూర్తికాకుండానే “నానూ” అని అరచుకొంటూ సముద్రం వేపు పరుగుతీశాడు రామూ—“ఆగండి నేనూ వస్తున్నా” అన్న శారద మాటల నైనా వినిపించుకోకండా!

రాజేంద్రవర్మ పాడలిశాసనము

శ్రీ మండ నరసింహము

పూర్వ గాంగవంశపురాజులలో నొకరగు అనంత వర్మకొడుకు రాజేంద్రవర్మచే నీయబడిన దీ తామ్రశాసనము. తండ్రి అనంతవర్మ జీవితకాలములో నాతినికుమారుడు రాజేంద్రవర్మ యువరాజుగా నుండునపుడు కళింగనగరమునుండి నీయది యొసంగబడినది. పూర్వరాజులవలెనే ఈ యువరాజుగూడ మూడు రాగిరేకులపై దానపత్రము వ్రాయించి యిచ్చెను. శాసనమందు దానకాలము తెలుపబడి యుండుటచే నియ్యది క్రీ. నె యేడవ శతాబ్దాంతపుదియని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది భావయంతయు సంస్కృతమేయయ్యి, లిపి పురాతనపు తెలుగు. ఈ లిపి నే తెలుగు కన్నడ లిపియని తావ్రజ్ఞులందురు. ఆ కాలమున కన్నడ తెలుగు లిపులకు నెట్టి భేదములేదు. ఈ రెండుభాషలుగూడ నొక్క లిపిచేరి నే వ్రాయబడుచుండుటచేతను, తరువాతి కాలమున, లిపులుగూడ వేరుతోవలబట్టుటచేతను, ఆ నాటి లిపికి, లిపితావ్రజ్ఞులు తెలుగు కన్నడ లిపియని పేరుచెట్టిరి.

తేలుకుడు దాసుచంద్రుడని తనపేరును శాసనమున చెప్పకొనియున్నాడు. ఈతనికి అక్షరజ్ఞానము తప్ప విద్య యేమాత్రమున్నట్లు గానరాదు. శాసనము మొదటినుండి చివరవరకు తప్పులేకడియే. శాసనమెంత గ్రంథమగుచున్నదో తప్పులుమాపుటకు మరియంత గ్రంథమగును. అయినను విమర్శకునిపని వివిధగుణదోషములు జూపుటయే. అందుచేత శాసనమూలము యథాప్రకారమువ్రాసి సవరణ పాఠము ప్రత్యేకముగా నీయబడినది.

తప్పలట్లుండ అక్షరక్రమమునగూడ కొన్ని మార్పులు కనబడుచున్నవి. 'న' అను అక్షరము రెండువిధములను 'మ' అను అక్షరము రెండువిధములను వ్రాయబడియున్నది. బ, వ లకు భేదమేమియు చూపుటలేదు. ఒకప్పుడు 'మ' అను అక్షరము, 'న' కు బదులుగా వాడబడుచుండెను. అరవభాషలోనుండు

'అ' అక్షరము తెలుగులో నీ శాసనమున కనబడుచున్నది అది 'న' కాగోచ్చాగముగా మారినది. అచ్చులలో, అ, ఉ, ఐ, ఔ అనునవి వాడబడినవి. అచ్చులు, హల్లులుగూడ వేంగీలిపికి భిన్నముగా నున్నవి. 7, 8 శతాబ్దములవాటి తెలుగుభాష పరిజ్ఞామ వేంగీలిపిగా మారినది సన్మయభట్టియమందిరి "బాలేందు పరిధి, శింఖావర్త, కుశేగ్రంధి" యిత్యాది పూర్వ లిపులరూపమును వర్ణించు వ్యాకరణసూత్రము ఈ శాసనలిపి కన్వయించును. ఇతిరచిపయముల శాసన గ్రంథమంతయు పూర్వపు వాకడలనే సామాన్యముగ నడుచుచున్నది. కళింగరాజుల ముఖ్యదైవతమగు గోకర్ణస్వామి, రాజుల ప్రతాపాతిశయము, కళింగనగరవైభవము, సామంతిరాజుల తమ ప్రతాపముచే లొంగుబాటులో నుంచగలుగు గొప్పతనము మొదలగు వర్ణనలతో నిండియున్నది తరువాత తండ్రి పేరును, దాతయగు కుమారుని పేరును, ఆతరువాత దానాది క్రమమును వర్ణింపబడినవి. దానమును రాజధాని నగరమునుండి కుటుంబీకుల ప్రముఖ జానపదులవఱకు రాజు చెల్లడించుట, భూదాన గ్రామమునకు నలుదిక్కుల సరిహద్దులు కేర్పొనబడినవి. ఆ తర్వాత భూదానమువలన గలుగు పుణ్యమును, దానము చేయబడిన భూమిని అవహరించుటవలన కలుగు పాపములను వివరించు వ్యాసగీతములు నుదాహరింపబడినవి. దానము చేయబడిన గ్రామము విజ్ఞేశాంగ వ్యవహార మంతరి 'సంధివిగ్రహి' ఆమోదమును పొందినటుల చెప్పబడినది. దానకాలమును చెప్పటలో గాంగశకమే తెలుపబడినది. సంవత్సరముల సంఖ్య తెలుపుటలో అక్షరములతోను, అంకలతోను వివరింపబడినది. ఆఖరున శాసనమును చెక్కిన వాని పేరుకూడా తెలుపబడినది. ఈ వివరములచేత పూర్వపు రాజుల శాసనములకును దీనికిని విశేష భేదము గానరాదు.

అంద్రజేతమున నీ దాన తామ్రశాసనమునకు కొంత ప్రాధాన్యముకలదు. ఆ కాలపు లిపి యెట్లుం

డనో, క్రమక్రమముగా నే యే పరిణామముల జెందెనో చూపుటలో నాంధ్రభాషా, లిపి శాస్త్రముల నియ్యది గొప్ప ప్రాధాన్యమును బొందుచున్నది. గ్రామ నామములు, దానమును బొందిన మనుష్యుల పేరులు, గ్రామ సరిహద్దుల చెప్పకరిని వాడబడిన కేవలాంధ్ర పదములు, ఇవన్నియు పూర్వకాలపు తెలుగుభాషా తత్వ శాస్త్రమునకు (Philology) మిక్కిలి తోడ్పడుచున్నవి. చారిత్రక విషయమున గూడ నీ శాసనము అత్యంత ప్రాముఖ్యమును బొందుచున్నది. అనంతవల్లభును, రాజేంద్ర వర్మలును అనేకులు పూర్వ గాంధీవంశమున నున్నారు. ఆ వంశ వృక్షమున వీరి స్థానమును నిర్ణయించుటకు దానకాలము తప్ప వేరుమార్గములేదు. సంగి విగ్రహి పేరును లేఖకుని నామముగూడ తోడ్పడుచున్నవి. దానకారణములుగూడ నాటిసాంఘిక చరిత్రవగతము చేసుకొనుటకు ముఖ్యాధారములగుచున్నవి.

కలింగరాజ్యములో ఇప్పటి కాలమున జిల్లాలు, తాలూకాలవలె పూర్వము మండలములు, విషయములు గలవు. ఈ శాసనములో దానము చేయబడిన గ్రామము 'కృష్ణమట్ట' మను విషయములోనిది. దానము చేయబడిన గ్రామము 'పాట్టిలి' అనియు 'పాటలి' అనియు చెప్పబడినది. ఈ గ్రామ మిప్పుడు 'పాడలి' అని వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఈ పాడలి గ్రామము నేటి శ్రీకాకుళం, పాతపట్నం, పాలకొండ తాలూకాల సరిహద్దున నున్న పర్వత ప్రాంతమున నున్నది. ఇదియొక చిన్న కొండగ్రామము. ఇందు నివసించువారు చాలభాగము సవరలు. వీరినే శివరజాలియని చెప్పుదురు. హిందువులుగూడ కొలదిగ నున్నారు. సవరలు 'పోడు' వ్యవసాయమునకు మాత్రమే అలవాటు పడినవారు. వీరి పంటలు, కందులు, గుమ్మడికాయలు, దుంపకాయలు, చింత పండు, అరటికాయలు, ఇతర మైన కూరకాయలు ముఖ్యములు. వీనిని కొండలపైనున్న హిందువుల కమ్మ ఆసనముతో, ఉప్పు పొగాకు బియ్యము మొదలగు సవరల కత్తివసరమును వస్తువుల కొని జీవయాత్ర గడుపుదురు. శాసనమందలి 'పాటలి' నేడు 'పాడలి' అని వ్యవహరింప బడుటచేత 'గ్రామముందు ప్రజేశి నా కాలమున 'కృష్ణమట్ట'మని పిలువబడుచున్నట్లు తెప్పకట్టుకు. గ్రామనామమందలి 'అ' 'డ' గ మాటలు శబ్దశాస్త్రమునకు భిన్నముకాదు. 'ట' 'డ' లు రెండును మూర్ధన్యములే.

దాన ప్రతి గ్రహిత లిరువురు, మొదటివాడు బ్రాహ్మణుడు వీరి పేరు కంచి పాట్టిభట్టు. ఇత డా గ్రామ దేవాలయపు అర్చకుడు కానోపు. దానము 'బలిని వేద్యులరాయ' అని చెప్పబడినది, దేవాలయములలో బలిహారణము, నైవేద్యము. అను కార్యక్రమములు జరుగుచుండవలెను. దేవత కై సిద్ధము చేసిన భోజనాదికములు నివేదనకు పూర్వము కొంతభాగము బలిపీఠమున నుంచెదరు. దీనినే కాకబలియంగురు. ఆ తర్వాత నే క్రమమున నైవేద్యము జరుగును. ఈశ్వరాలయములలోను, దేవాలయములలోను నైవేద్యము చేయబడిన భోజనాది ద్రవ్యములు బ్రాహ్మణులైనారు. దానిని కూర్మశ్రీ యనుభవించురు ఇందుచేత నే శివాలయమందలి సేవకులే దీని గ్రహింతురు. శాసనమున శివప్రసాదమును పొంగుటకు నిర్ణయించబడినవాడు శివరజాలివానివలె కనబడుచున్నాడు. వానిపేరు 'జాద్దాల' ఈ నామము సవరజాలిలో నిప్పటికిని వాడుకలోనున్నది. జాగ, జాది, జాదట, జాగుడు, ఇట్లు బహు వికారరూపములలో నీ పేరు నేటికిని వాడుకలో కనబడుచున్నది; ఈ సేవకుడు 'సంగిరి' గ్రామవాసిగా చెప్పబడెను. ఈ గ్రామము 'సంగిలి'యను పేరుతో కొండలపై గనబడుచున్నది. సంగిరి అను గ్రామము పాడలికి సమీపమున నున్నది. శాసనములో చెప్పబడిన అరలియను గ్రామము నేటికిగూడ నా పేరుతోనే వ్యవహరింపబడుచున్నది. 'కంచి పాట్టిభట్టు' అను పేరుగలవాడు కేవలము తెలుగువాడుగా కనబడుచున్నాడు. బహుశా ఈతడు కంచిప్రాంతమునుండి వచ్చి అర్చకత్వమునకు నీ ప్రాంతమున కుదురుకొని రాజసన్న్యాసము చేపాడలి అను గ్రామమును పొందియుండవచ్చును. 'పాట్టి' అను పదము కేవలంధ్రపదము కావున నీత డాంధ్రుడనుటలో నెట్టి సందేయములేదు. సేవకునకు దానము చేయబడిన భూపరిమితి 'పంచాల్య' అని చెప్పబడినది. దీనినే 'పంచాల్య' లేక యేయ నాగ శృతో దున్నుటకు తగినంత భూమి అని చెప్పవచ్చును. కంచి పాట్టిభట్టున కిచ్చిన భూభాగమునకు సర్పారుదన్ను కట్టవలసరములేదు శాసనములో 'భట్టిరకాయం సర్వ కరపరి వృత్త్య' అని చెప్పబడుటచేత సేవకుని కిచ్చిన భూమిపై పన్ను చెల్లించుకొనవలసియున్నది. యువరాజగు రాజేంద్రవర్మయొక్క వాని తల్లి శ్రీలోకమహాదేవియు నీ కొండల పడుట నున్న యొక టగ్రామములోని చిన్న జీవాలయపు అర్చకునియందు ఇంత ప్రేమాభిమానములు జాత్రుటలో నాకాలపు రాజుల పరిపాలనము పర్యవృత్తగ

స్థిత జానపదములందును అటవికజనులందును గూడ వ్యాప్తి గాంచుచుండి సమగ్రముగా నుండెనని బోధ పడును.

ఆంధ్ర శబ్దశాస్త్రమున కృషిసలుపు పండితులకీ శాసనముడు వాడబడిన తెలుగు పదకాలము కొంత విమర్శకు తావొసంగుచున్నది. ఇందు వాడిన తెలుగు పదములు:—

- 1 పాటలి, పాట్లి—గ్రామనామము. ఇప్పుడు పాడలి అయినది.
- 2 కంచి పాట్టిభట్టు—బ్రాహ్మణుని పేరు. పాట్టి పదము తెలుగు.
- 3 దాపు—సమీపార్థమున వాడబడియుండును.
- 4 పంచాల్య—ధూమి కొలత ప్రమాణము. బహుశా 'పంచహల్య'కు వికృతమేమో.
- 5 సంకిర—గ్రామనామము ఇప్పుడు సంకిలి అయినది.
- 6 జాధాట—సేవకుడగు సవరవాని పేరు. యోధశబ్ద వికారమేమో?
- 7 అరలి—గ్రామనామము.
- 8 నాధ—కాలన కావచ్చును.
- 9 నిబ్బిల—వృక్షముపేరు.
- 10 గర్ర—మార్గము.
- 11 కాశించి—వృక్షముపేరు కావచ్చును.

లేఖకుడు దానుచంద్రుడు విద్యావంతుడు కాడని యిదివరకే చెప్పియుంటిమి. ఇతని కేమాత్రము జాగ్రత్తయిన్నట్లు కనబడదు మూలపత్రులలో ఆరవ పంక్తి వ్రాయుటలో పంక్తులు తిన్నగా వ్రాయలేక మూడుతరములుమాత్రమే ఒక పంక్తిగా చేయవలసి వచ్చెను. శాసనగ్రంథమంతయు మూడురేకులలో నిమిషపులేకపోయెను. గ్రంథముండిలి ఆఖరు మూడు పంక్తులు మిగిలిపోయినవి. ఈ పంక్తులను మూడురేకు రెండింటి ప్రక్కను వ్రాయవలసి యుండగా తెలివి తక్కువచేతి మొదటిరేకు మొదటిప్రక్కను వ్రాయుట కారంభించి ఒకటిన్నరపంక్తులువ్రాసి ఆపైన తన తప్పును తానే గ్రహించుకొని తరువాత మూడురేకు రెండింటి ప్రక్కను తిరిగి ఆరంభించి గ్రంథమును ముగించెను. మొదటిరేకు మొదటిప్రక్క చొక్కన భాగము చెరిపివేయుటకు వీలులేక అట్లే యుంచి వేసెను. వీని తెలివితక్కువలన మూడురేకుల కౌం ప్రక్కలపై లిపి కనబడుచున్నది.

పూర్వగాంగవంశపు రాజుల వంశవృక్షమున నీరాజుస్థానము నిర్ణయించుటకు నా రాజీశాసనమున నిచ్చినకాలమే త్రోవ్వుచున్నది. దానకాల మిట్లు చెప్పబడినది: "గాజ్వేయవజ్రప్రవర్ణకావానవిజయరాజ్య సమ్యగ్రసతత్రయేత్రమోదిశేధిక ౪18 —" కేఖకదోషముల సవరించి చదువ నీయది 'గాంశేయవంశప్రవర్ణ మాన విజయరాజ్యసంవత్సరాః శతత్రయేత్రమోదిశాధిక ౪18' అని యగును. వీని తండ్రి అనంతవర్మ గాంగశకము ౩04 లో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. వీనిశాసనములు రెండిప్పటివరకు ప్రచురింపబడినవి. [(1) EP. Ind. Vol III P. P. 7-21. (2) EP. Report For 1924 P. P. 97-98.]

అనంతవర్మతరువాత దేవేంద్రవర్మ యనువాడొక డేలినట్లు కనబడుచున్నది. వాని శాసనము నాచేతిపే (J. A. H. R. S; Rajahmundry Vol 19 లో) ప్రచురింపబడినది. అదిషళంత్రగ్రామమున లభించినది.

ఈశాసనకర్త రాజేంద్రవర్మదానశాసనము చింతివరకు రెండుమాత్రమే ప్రచురమైనవి. ఇది మూడవది. మొదటి శాసనము (J. B. O. R. S Vol. 12 P. 101) బీహారులోని పాల్నా సంచికలో ప్రచురింపబడినది.

రాజేంద్రవర్మతండ్రి అనంతవర్మ అని శాసనము చెప్పుచున్నది. రాజేంద్రవర్మ యువరాజునికూడా నిండే జెప్పబడియున్నది. ఈతడు యువరాజుగా నుండుట తండ్రి బ్రతికియుండినకాలములోనా? లేక తండ్రి యనంతరము రాజ్యపాలనము చేసినట్లు దుఃఖముచున్న దేవేంద్ర వర్మకాలములోనా? దేవేంద్రవర్మ అనంతవర్మను తిమ్మడు. కొడుకునకు రాజ్యము రాక అనంతవర్మ తిమ్మడు కేల రాజ్యము వచ్చెను? అనంతవర్మ చనిపోవునదికి రాజేంద్రవర్మ చిన్నవాడనకాదు. ఇట్లుండు రాజ్యము తిమ్మడు దేవేంద్రవర్మకు కేల రావలయును? అప్పటి రాజకీయ పరిస్థితులు తెలియ రాకున్నవి. అనంతవర్మ దానశాసనములలో సందేహిగ్రహి సామిరాజు. దేవేంద్రవర్మ కాలమునకూడా నాతిడే అపదవియుండుండెను. యువరాజు రాజేంద్రవర్మకాలమున కూడా నీతిడే సందేహిగ్రహి యగుటచేత నీ రాజుకాలమున కీతిడు మెక్కిలి ముసలివాడై యుండవచ్చు. రేకులు చెక్కిన దానుచంద్రుని కొడుకుభీముచంద్రుడను పేరు తిరువాతి రాజుల శాసనములలో కనబడుచున్నది.

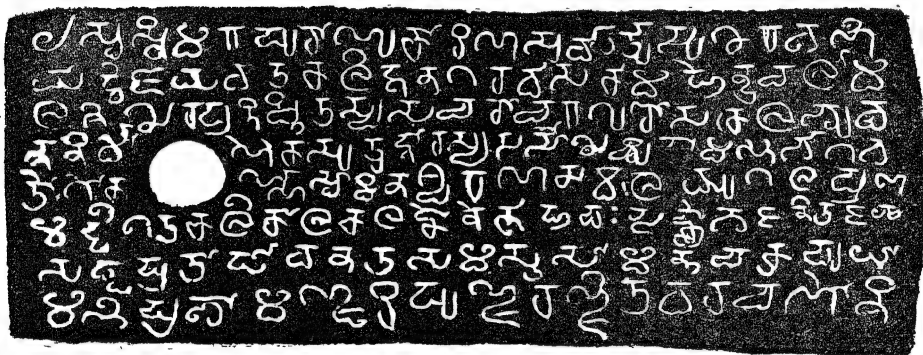
రాజేంద్రవర్మకు సంధినిగహి సామిరాజుని ఈ శాసనమునకలదు. కాని గాంగళకము 810 లో నొసగ బడిన శాసనమున సామిరాజు కుమారుడు సంధినిగ హీకుడు రణామేయుని పేరు కనబడుచున్నది. 813 లో యువరాజు గా నీతకుండా 810 లో నీతడు స్వతంత్ర రాజునియు చెప్పబడి బీహార్ ప్రత్తికలో Vol 12 P. 101 లో ప్రచురితమైన శాసనము కల్పితమైయుండవచ్చు. దీనిగుర్చి యింకను విమర్శ జరుగవలయును.

గాంగేయ ప్రవర్తమాన విజయరాజ్య సంవత్సర ములచే పూర్వ కలింగరాజులు కాలగణనము చేయు

చుండిరి. ఈ గాంగళక మెప్పుడు ప్రారంభమైనదో యింతవరకును నిర్ణయింపబడలేదు. కాని కలింగ చరిత్ర విమర్శకులు క్రీ. ప. 494 వ సంవత్సరమున నీళకము హస్తీవర్మవలన కలింగమున స్థాపింపబడినదని నమ్ముచున్నారు. ఈ యువరాజు రాజేంద్రవర్మ గాంగళకము 818 లో నీ దాన మొసంగుటచేత నీ రాజును, వాని శాసనమును $494 + 818 =$ క్రీ. ప. 807 అగుచున్నది. అందుచేత నీ శాసనము 1150 సంవత్సరములకు ముందుగా ఆంగ్లాదేశమున బుట్టినదని యాధిగా చెప్పవచ్చును.

రేకులందున్నరీతి పాఠము

1 వ రేకు - 2 వ పేడ

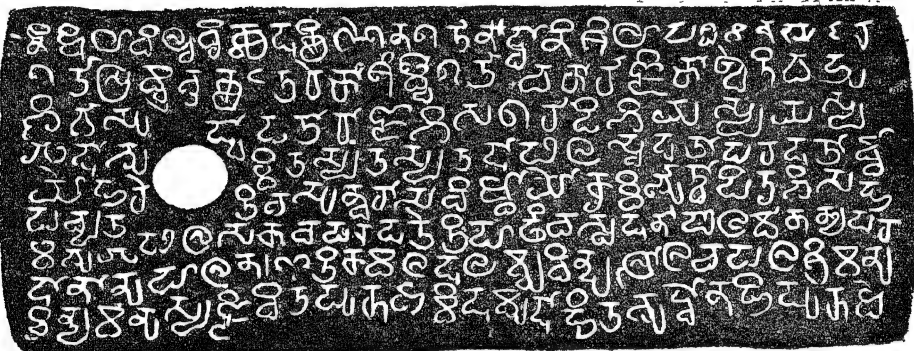
1. ఓం. స్వస్తిమరపురాణు కారిణ సువకాతుకా సుఖరభణి
2. యద్విజయతతు కలిష్ట నగరవాసక మహేంద్ర చలామ
3. ల శిఖరప్రతిష్ఠితస్య స చరావర గురోసకల భువ
4. న ని వాణైక నూత్రద్ధారస్య ససాఖ దూదామణే భగవ
5. తోగోకణ్ణాస్యమి నత్పరణ కవలయుగల ప్రణ
6. మద్విగతు కలికాల కలజ్జానేక హవస్థోభజనిత్తుజము
7. సప్తప్రతాపావనత సమస్త సామస్త ద్దక్ మాజ
8. మణి ప్రభామణ్డరీపుణ్ణ రణ్ణితవరచరణోని

1. ప్రపాతిపాట్లల్లగను నివాసి కుటువ్విస జనపదాన
2. వా జ్ఞాపయతిచాన్య విదితమును వోభతాంగమాయ శ్రీమ
3. త్కన్దిపాట్ల భట్రికాయా బలిని కేద్యరరా నిమిత్తాయ
4. ప్రదతిం అపరమపిదాపు పచ్చాల్యాయ కృతసజ్జీర గామ
5. జాడ్డాట్ల పచ్చాల్య అలిగి గామం తస్యనూ తరయా శ్రీలో
6. క మనోజీవి ప్రదతిం భట్రికయాం సవకరభర పరిహృత్య
7. చన్ద్రాకా ప్రతిష్ఠా మాతాపితరారాత్మనశ్చ పుణ్యభివృగ
8. పాతలి గ్రామస్యసీమాలిక్ఖాని భవన్తి పువః దికాయానాం

3 వ రేకు—1 వ పెడ

1. నిబ్బిలావిల్య వృక్ష దక్షిణేనగతః సద్వాని శిలాపత్తమత భూజక
2. గతిః ఆప్యోగృత్త ఉత్తిరేకాశిమ్మిగతః చకారాజికాశ్చేతి వహు
3. భి వకసుద్దాదతారాజభి పగరాదిభి యస్యయస్య
4. యదాభూమి తస్య తస్య తిదాఫల స్వదతా పరదతామ్య
5. యోహారేతి వసున్దరా సవిహాయోకృమి భూత్యా పితృభి సహ
6. సచ్చత
7. మధూయ ఫలసకవ పరదకేతి పాధి వా స్వదతా ఫలమానస్య పర
8. దానానుపాలన ఇతికమలదలమ్ము బిస్తులోల చిపల శ్రీమను
9. చిన్య మనుస్యజీవితం పురుషమిద ముదాహిత బుద్ధేసమిపు రాది

2 వ రేకు - 1 వ పెడ

1. జనిశ్రీంశేభాగోపాజ్ఞాతి సకల కలిజ్ఞాధిరాజ్య
2. ప్రసరితి సితకుముదికుశేన్యానవాతి వినిగ్గ
3. త యశోస్వస్తారాతి కులచితే నయవెయ దయాదా
4. న దాక్షిణ్యదాయక సత్విత్యాగది గుణసమ్మనా
5. దార భూతోపరమ మాతేశ్వర మాతాపితృ పాదానుగ్గా
6. తో గాక్షామలకులతిఁక¹ మహారాజాధిరాజ పరమే
7. శ్వర సమభిటారక శ్రీ అనన్తమృక్ జేతూనుయ
8. పరాజ శ్రీరాజేంద్రనమోక మంత్రీ కృష్ణచుట్టవ్య ఆ

2 వ రేకు-2 వ పెడ

1. సై పాతిపాటలి గ్రామనివాసినిఁ కుల మ్మినిఁ జనపదాన్వ
2. మాజ్ఞాపయతి చాన్య విదితమసువో భవతాం ఇయం గ్రామేయ శ్రీమ
3. త్రిప్పి పాటిభిట్టరికాయాం బలి వివేద్య చరానిమిత్రాయ
4. ప్రదితిం అపరమసిదాత్మ 2 పక్షాల్పాయకృత సజ్జీరగ్రామ
5. జాదాలపక్షాల్ప అంబి గ్రామంతిస్యహరియా శ్రీలో
6. కమహాజేవి ప్రదితిం భిట్టరికాయాం సవ్యకరభిరః పరివృత్త్య
7. మాచన్యాక్ గ్రామ ప్రతిష్ఠామాతాపితరారాత్మ సశ్చపుణ్యాభివృద్ధి
8. యే పాతిలి గ్రామస్యసిమాలిజ్ఞానిభవన్తి పూర్వకాదకాయనాస.

3 వ రేకు - 1 వ పెడ

1. నిష్ఠిలా బిల్వవృక్షః యక్షిణే నగ్రాతా నద్వానిశిలా పశ్యమతః భూజక
2. గ్రాతా ఆచ్రవృక్షః ఉత్తరైకాశామ్మిగ్రాతా చకారాజికాశ్చేతి బహు
3. భిన్వక సుధాదిత్రారాజ భిన్నగరాదిభిః యస్యయస్య
4. యధాభూమి స్వస్యతస్య తదాఫలం స్వదితాం పరదితాం వా
5. యోహరతి వసుద్ధరా స్ఫురిస్తాయా క్రిమిభూత్యాపిత్విభిన్నకా
6. పత్యితే
7. మాభూయ ఫలసన్నవః పరదక్షేతి పాక్షికవా స్వదతైః ఫలమానన్య పర
8. దానానుపాలనాః ఇతి కమలద్రోమ్బు బిన్దలోలచపల శ్రీమను
9. చిన్మనుసువ్య జీవితం పురుషమిదముదాహరిహిత బుద్ధేంసహ పురాది

3 వ రేకు - 2 వ పెడ

1. నపరకీర్తకయే విలేప్యగాజ్ఞేయవంశే ప్రవర్ధికమానవిజయ
2. రాజ్యసంవత్సర శతత్రయే త్రియోదశాధిక 313 లిఖితమితి
3. మహాసన్ని విగ్రహిక శ్రీసామిరాజేన ఉత్కీర్ణేచాక్షుశాలి శ్రీదామచంద్రేన ఇతి.

1 వ రేకు - 1 వ పెడ

1. నపరకీర్తకయే విలేప్యగాజ్ఞేయవంశే ప్రవర్ధికమాన విజయ
2. రాజ్య సంవత్సర శతత్రయే.....

1 గాక్షామల కులేంద్రుడే అని మూలములో నున్నది. దీని కర్తవ్యము గాంక్షులమునకు గోవుల పంపివాడు. ఇక్కడ గల శ్లోకము శ్రేష్ఠవాదికముగా వాడబడినది. ఇట్టి వాడుక యుక్తము కాదీమో.
2 సవరించుటకు ఫలలేకున్నది.

కలగూర గంప

చైతన్య చరితామృతము రాజసుహృదవరము

త్రలవని తలంపుగా రాజసుహృదవర చరిత్రము నకు సంబంధించిన కొన్ని యాచార్య విషయములు “చైతన్య చరితామృతము” అను గ్రంథమున గోచరించి నా కౌశ్యర్యము గలిగించినవి

శ్రీ చైతన్యస్వామి వంగదేశమున నుద్భవించిన మహాపురుషులలో నొక్కఁడు. బంగాళా దేశమునకును ఒరిస్సాయనకును అతిని చైతన్యముని యాపరాచ తరముగా నడించి ప్రాజంతుకు పైని పేర్కొన్న చైతన్య చరితామృతము అతిని జీవితమును గూర్చిన ప్రాముఖ్య గ్రంథములలో నొక్కటి. దీనియందలి “అంత్యతీల” అను ముఖ్యభాగమున కలకత్తా యూనివర్సిటీకి వైసు చాన్సలర్ పదవి నలంకరించిన సుప్రసిద్ధి చరిత్రకారులు శ్రీ జదునాథ్ సర్కారుగారు ఇంగ్లీషులోని కనువడించిరి వీరు తమ చరిత్ర పోతోధనములు పురస్కరించుకొని అప్పకు వాడుకలో నున్న అంశల ప్రదేశముల పేర్లను గూర్చి చరిత్రాంకిములను గూర్చి పాదటేకలను (Foot-notes) ప్రాయము వచ్చిరి.

ఈ గ్రంథమున నాలుగైదుదోట్ల “విద్యానగరము” అను పురమునుగూర్చి కొన్ని విశేషములున్నవి ఈ విద్యానగరము గోదావరీతీరమున నున్నదనియు ఒరిస్సా రాజుల పాలనమున నున్నదనియు నుండుటచేతను మరికొన్ని యితరాంశములను ఖురస్సూరించుకొనియు ఈ నామము రాజసుహృదవరమునకే యన్వయించునని సర్కారుగారు నిర్ణయించిరి. అయినచో ఇది యా పట్టణమునకు వీరుదినామము కావలయును. విలస రాజసుహృదమున నామము నిన్ను నేడు వచ్చినదే కాదు. పదిహేండవ శతాబ్దము నాటిదగు నన్నయ భారత పీఠికలోను, 1830 లో నున్నటు శ్రీ వీరశైలింగముగారు నిర్ణయించిన విన్నకోట పెద్దన కావ్యాలంకార చూడారుణిలోను, 15 వ శతాబ్దాదినిగూడ నున్న శ్రీ నాథుని గ్రంథములందుగా గానవచ్చుచు నే యున్నది. ఇక చైతన్య స్వామియన్నచో 1486 మొదలు 1534 వరకు జీవించినవాడు. చరితామృతము అతిశు జీవించియుండగా వ్రాసినది కాదుగాని అతిని శిష్యులయొద్దనుండి విశే

షముల నన్నిటిని సేకరించుకొన్న కృష్ణదాసు కేశరాజు అను మహాభిక్తుడు స్వామి నిర్వాణమునకు సన్నిహిత కాలమున నే రచించినది 15 వ శతాబ్దంలో మన నున్న పేగు శతాబ్దాంతమునకే మారిగాయినదని నిశ్చయించుట సాహసము. కొన్ని శతాబ్దములుగా విద్యకు నిలయుచుండుచే నా నిగరమున కొ విగరము వచ్చియుండవలెను. ఇప్పుడు విద్యానగరమునగా విద్యారణ్యుని గూడేశమున నిర్మించిన హంకీ విజనానగరమునకే గూఢిగ వాడుచున్నాము. కాని శ్రీ కృష్ణదాసునికి (1509 మొదలు 1581 వరకు రాజ్యము చేసెను) సమకాలికుడైన శ్రీ చైతన్యలన గూర్చిన గ్రంథములలో నెక్కడ చూచినను రాజసుహృదవరమును గూర్చి విద్యానగరమనియే కాన వచ్చుట వింతిగ దొడకదానగు.

ఇంతేకాదు. శ్రీ చైతన్యస్వామి తన యిగవది నాలుగవయేట అనగా 1510 ప్రాంతమున నన్వసించి, సన్వసించిన కొంచెకాలమునకే బయలుదేరి శ్రీహర్యము మొదలుకొని సేకుపురకు దిక్కుదేశమున నున్న పుణ్యక్షేత్రముల నెన్నిటనో సేవించెను. 1512 లో నాతిశు రాజసుహృదవరమునకు గూడ వచ్చెను. రాజసుహృదవరమునకు విద్యాక్షేత్రముగ నే ప్రసిద్ధియని యెఱుగుచుము గాని పుణ్యక్షేత్రముగ ప్రసిద్ధియనుట యొక ప్రాతివిషయము. అందును ప్రాచైతన్యని యంతటి యవతార పురుషునికి సేవ్య మగుటమరలతి వింతి దాని నాతిశు సాహస్యక్షేత్రముగ గూడ జూడక విశేష భక్తితో గణించిండ్లు గనవచ్చుచున్నది. గోదావరిని జూచి యమునానదిగా బొవించియు తీర్థదేశమును బృందావనముగా భావించియు వృత్తి సంతీర్తనముల నాతిశు మైమురయెట.

అతిశుని అతిని ముఖ్య శిష్యుడగు రామానంద రాయలను సమాదేశ మీ నగరసమీపమున నే నడచినది. రామానందరాయలు ఒరిస్సా రాజులకు ప్రతి నిధిగ రాజసుహృదవరమును రాజధానిగా జేసికొని ఆ ప్రాంతములనెల్ల బాలించుచుండెను. చైతన్యలు వచ్చిన సమయమునకే నాతిశు కొవ్వుగలో నుండుటచే చైతన్యలుకూడ ఒకనాటి యందుమును నదిని నాటి కొవ్వుగలో నాతినిని గలసికొనిరి. ఆరాత్రి వాగిరిపురము ఏకాంతముగ గూర్చుండి భక్తి విధాంతమునకు సంబంధించిన రహస్యముల నెన్నిటితో ముచ్చటించుకొనెరి. వారి సంవాదముంజియును చిత్తముగ చరితామృతములో నున్నది. గొడియమతిమున

కిది పరమ బ్రాహ్మణిక మగుటచే దీనినెంతో భక్తితో వారరాధింతురు.

ఇదిగాక అప్పటి రాజమహేంద్రవర ప్రజా జీగిత మేలందెనో చిక్కింపజాలిన యమూల్యమైన కథయొకటి యీ గ్రంథమున గానమయ్యచున్నది. వంగదేశమునుండి మునుగంగుగ జగన్నాథక్షేత్రము వచ్చి యక్కడనుండి సామి దక్షిణగూత్రకు బయలుదేగెను. జగన్నాథును రాకపూర్వమే కలకములో సాక్షి గోపాలస్వామిహనును స్వామి దర్శించి యారాధించెను. ఇప్పుడీ సాక్షిగోపాల విగ్రహము కలకము నకు నలువదయొలిమిన మెల్లి మారముననున్న “సాక్షి గోపాలము” అను ప్రదేశమున నున్నది. అప్పుడు కలకమున నే యుండెను ఇది కలకమున క్కొవచ్చిన దియు సాక్షిగోపాలుడను పేగు స్వామి కట్టు కలిగిన దియు శ్రీ నైతిహ్యులకు నిత్యానందస్వామి యను ముఖ్యశిష్యుడు వివరించెను

అగోజులలో అనగా నైతిహ్యులకు బూర్వమే విద్యావగరునుండి (రాజమహేంద్రవరమునండి) ఇద్దరు విప్రులు— ఒకగు యువకుడు మరియొకగు వృద్ధుడు— తీర్థయాత్రలకై బయలుదేరిరిట. వారిగుండ్లకి నగరంని వాసము తిప్ప వేగుండుత్వ మేదియు లేదు. వృద్ధుడు కడుగువకుడు. యువకుడు నిరుపేద. వారు వెక్కిరిక్షేత్రములను సేవిండుకొనినవిమ్మల బృందావనము చేరుకొనిరి వృద్ధునకు యువకు డాయాక్షేత్రములలో మిక్కిలి భక్తితో సంగర్భము చేయుచుండెను బృందావనమునండి గోపాలస్వామియాలయమున వారిష్టాగోష్ఠినుండగా యువకుని కుక్రూపకు మెచ్చుకొని న్నటగుడు తాను స్వగ్రామమునకు బోగానె తిసివల నాతినికిచ్చెదనని వాగ్దానము చేసెనట. “హూహూ! మీవాటలు విన్న నెవరైన నవ్వెదదగు నాకును మీకును భవాదిరిషయములలోనున్న తారతమ్యమేమి? మీరు నాకు పిల్లనియ్యుటేమి? నన్నెల వృధాగా ఆశ పెట్టెదరు?” అని యువకుడు నమ్మకుండెనట. వృద్ధుడు మరల మరల వాగ్దానము చేయజొచ్చెను. “అట్లెనచో నీ గోపాలస్వామినినిధి ప్రమాణము చేయు”డని యువకుడు వృద్ధుని గోరెను. అత డాప్రకాశము ప్రమాణముచేసెను.

ఇరువురును స్వగ్రామము వచ్చింతర్వాత కొంత కాలమూరకుండి తనమాల క్షాంతివలసినదనియుచు కుక్షాత్తుడుని గోరెను. వృద్ధుని పెద్దకుమారు డాతినిని త్రోసికొని ముందుకువచ్చి “మానాన్న నీ కన్నులును న్నోట యాయలేదు. పో”మన్నది యా యువకుని నాగ

నంపెరట. అంత నాత డూరిలో తగవగుయొస్త మొర పెట్టుకొనగా నాగు నీకు సాక్ష్య మేనున్నదని ప్రశ్నించిరిట “గోపాలస్వామియాలయములో ఘోర ప్రమాణము చేసెను గోపాలుడే నానాక్షి” అని నిర్భయమగుటడై యాతడు బహులు కలగనట. “అట్లై నీ సాక్షినిబోయి తెచ్చుకొ”మన్నది నాగు తీగ్గునెప్పి అమాటయే మగచి యూరకుండిరి. వృద్ధునికీమాత్రము తన పెద్దకొడుకు వర్తంము నన్నిశేను. గోపాలుడెట్లును నా యువకునికి బొప్పెత్తి తిన్నన తియ్యనుండి రక్షించితిరుని విశ్వసించుచుండెనట.

మిగుల ధన్యులగుటచే నా యువకుడు నిరుత్సాహుడుగాక తిన్నగ బృందావనమునకుబోయి “నారు పిల్లనిచ్చిరను ఈయనన్ను నాకంతి పట్టింపు లేదు. నామాల మాత్రము దిబ్బరకొడుకాడగు.” అని స్వామిని బ్రతిమాలుకొనజొచ్చెను “నగ్రాడా రాతి విగ్రహ మెచ్చుటకును కదిలగలదా?” అని స్వామి యాక్షేపించెను వినిపించుకొనక నగ్రవగ బ్రతిమాలు జొచ్చెనట. అతిని నిర్బంధమునకు లొంగి యారాతి విగ్రహము కదిలవచ్చి సాక్ష్యముచ్చుటయు వైభవముతో, నాతినికి పిల్లనిచ్చి పెండ్లిచేయుగయురూప జరిగెనట. అప్పుటినుండియు గోపాలునికి సాక్షి గోపాలుడని పేరు వచ్చెను సాక్షి గోపాలుడు మరల బృందావనమునకు బోక విద్యావగరునున నే నిల్చి బోయెను. ఆ వృద్ధుడును యువకుడునుగూడ నాతినిని సేవించి తిరించిరి. తిరునాతి కొంతకాలమునకు ద్విధ రాజగు పుగమోతిమకేవుకు విద్యావగరును జయించి తాను గోపాలభక్తుడగుటచే గోపాలుని ప్రార్థించి యాతిని యనుమతిమీద నా విగ్రహమును కలకమునకు గొంబాయెనట.

ఈ కథలోని సత్యాసత్యముల మాట యెట్లున్నను రాజమహేంద్రవరవాసులు భక్తి ప్రపత్తులతో గూడిన సజ్జనులని ఇతర రాష్ట్రములలో బ్రసిద్ధి యున్నదినుట కిది నిదర్శనము. ఈ భక్తి ప్రపత్తులను గూర్చి యితర ప్రాంతీయులు కథలు గల్పించి నెవ్వకొని రిన్నిను అదికూడ దాని ప్రతిష్ఠను స్థాపించుటకు తోడ్పడుటలేదా?

“శ్రీ కుర్యంతి తీర్థాని” యనినట్లు తన పాద రజముచే నీ నగరమును పవిత్రము చేయుటచే శ్రీ నైతిహ్యులు రాజమహేంద్రవరమునకు విరుగని తిరుగని యశస్సంపద ననుగ్రహించిన వారైరి. వారి చారిత్రమునకును రాజమహేంద్రమునకును అవి నా భావసంబంధ మేర్పడెను.

—శ్రీ నందూరి బంగారయ్య.

అంధ విమర్శనము

అనుభవామృతము

మహాలింగ రంగవని, రంగవని ప్రసిద్ధుడైన రంగవాణకవి రచించిన కన్నడ గ్రంథానికి యిది అనువాదం: అనువాదము శ్రీ కరణం అశ్వత్థి రావుగారు. సాహస్య ప్రభాసీకానికి సహితం బోన పడటానికి అవకాశం గా రచించబడిన అద్వైత గ్రంథం. ఇది సంస్కృతభాషలోకి కూడా అనువాదం జరిగిందంటే ఈ గ్రంథప్రాశస్త్య మెట్టిదో ఊహించవచ్చు; ఈ మహాగ్రంథాన్ని తెలుగులోకి అందించటంలో శ్రీ అశ్వత్థిరావుగారు ఆంధ్ర సారస్వతానికి మరొక మహాపకారం కూడా చేశారు. కన్నడ సాహిత్యంలోవున్న 'భామినీ వల్లభి' అనే ఛందస్సును కూడా అనువాదంలోకి సేకరించుకొని వచ్చాడు. గురుజాడ అప్పారావుగారి 'ముత్యాలసరం' ఈ వల్లభీకృత్యంలోని అర్థభాగమే. అశ్వత్థిరావుగారు తెలుగులో ఈ వృత్తాన్ని అత్యంత ప్రతిభావంతంగా చాలసంత చేశారుగారు. ఆవిష్కృతి ఈ గ్రంథం ముముక్షుద్ధలకేకాక సాహిత్యరాధకులకు కూడా పరిశీలనార్హ మవుతున్నది.

ఉవాచరణకు:

“సుందరండగు నెవనిగన్నను
డెదమున సుందరి భ్రమించును
సుందరిన్ గని యట్లై పురుషుడు
సుడివడును మమతల్
గ్రండుకొన నన్యోన్యవీక్షణ
మందు నురువడి మోహంబ్రమమ్
మొందఁబొందిక జేయుమాయ
దురూహ్య మెవ్వరికిన్”

“స్త్రీపురుషులకు మృదునరస నల్లాపముల, సమరసము చేకుట,

నాపికప సంయోగ మేర్పడు;

నట వియోగంబుక

దోషగా నవ్వారు కడు సం
తాపధరమున బాక్కి పడుదురు;
బాపురే మాయావిలాసము

బలుక సాధ్యంబే?”

ప్రాప్తిస్థానం: కరణం అశ్వత్థిరావుగారు: కలుగోడు, రాయదుర్గం తాలూకా, బల్లారిజిల్లా వెల ౪-0-0.

అంధ మహాభాగవతము: షష్ఠస్కంధము

పోతనామాత్యప్రణీతము: సం పాదములు, ప్రకాశములు: శ్రీ రెంటాల శివరామయ్యగారు. చిగురుపాడు, అద్దంపేట పోస్టు, గుంటూరు జిల్లా, వెల 2-0-0.

నేటికి ముద్రితమై వున్న తెలుగు భాగవత గ్రంథములోని పంచమ, షష్ఠ, ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధాలు గంగయ సింగయ నారాయణ రచించిన నట్టి ఆశ్వాసాంత గద్యాదికములు తెలుపుతున్నాయి. పోతన రచించిన భాగవతములో ఈ భాగములు భిలమై పోగా పైవారు పూరించాలో లేక ఈ భాగాలను పోతన అసలు వ్రాసినట్లే నిర్ధారణగా తెలియదు. పై భాగములను పైస పేర్కొనబడిననాళకాక యింకా పలువురు రచించారు. భాగవతానికి సంబంధించినంతవరకు, ఏకవివ్రాసిన భాగానికైనా లేఖకులు. పోతనగద్యము సంధించే సావకాశంకూడా లేకపోలేదు.

ఈ పరిస్థితిలో శ్రీ శివరామయ్యగారు పోతన ప్రణీతముగా లభించిన ఈ గ్రంథాన్ని ప్రచురించటం ముదావహం. వాఙ్మయపరిశోధకులు దీనిని పరిశీ

లించి పోతవరదన యగుతో కాదో తెలిసికొనవచ్చు. ఇది పోతన రచనయైన సంతోషమే; లేదా ప్రతిభా వంశుడైన మరొక ప్రాచీన మహాకవి రచన గానైనా విడి మనకు పూజనీయమే.

విశ్వ గీతి

రచన : శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి; ప్రాప్తిస్థానం: ఆంధ్ర బుక్ హౌస్, సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాదు; నెల 0-6-0.

“శేయం రాయాలి నేను” అంటూ ఇతఃపూర్వం నారాయణ రెడ్డిగారు ఒక శేయం వ్రాశారు. దాన్ని తిలకించిన ఒక పెప్పయిషి “ఇదేమిటయ్యా? రాయాలి రాయా లనకపోతే ఆ రానేనీవెక్కో రాయరాదా?” అని అన్నారట. ఆమెబహు పురష్కరించుకొని తన గీతం ఎలాటిదో అభివర్ణించుకొని మనో గీతాన్ని వ్రాశారు రెడ్డిగారు. అదే ఈ ‘విశ్వగీతి’. కావ్యం మొదటినుంచి తుదివరకూ కవి తన గీతంయొక్క ఉత్కృష్టతను అభివర్ణించి అక్కడితో విరమించు తారు. ఇంతే దీని ప్రయోజనం.

పూర్వం భావకవులు తమ ప్రేమనిని గురించి అభివర్ణించినట్లు ఇప్పటి నవీనులు కొందరు తమ గీతాన్ని గురించి అభివర్ణించుకున్నారు. తొలు దొల్ల ‘వాగీతం’ అంటూ మొదలెట్టింది శ్రీ జెల్లపు కొండ రామదాసు. అనంతరం ఈ సంప్రదాయం పెరిగిపోయి వెసింది.

‘నాలో పలికినగీతం

మృత్యువర్తకీ క రాళ

నృత్యంలో తెగిన కింకి

ణి గణగళ సంగీతం’

నృత్యంలో తెగిన కింకిణీకణానికి ‘మోహ’ తప్ప సంగీతం మెలపులంటుంది. అయినా పది కాలాల పాటు సుఖంగా బ్రతుకదలచిన జాతికి లేనిపోని అను కరణాలకు పోయి ఈ ‘యమమహిమ ఘంటికా’ రావా లను వినిపించటం చేసికీ? రచనలో సాంకేతికతం లే అనుషాసాదికాల మోతి బహుళం.

‘నాలో విరిసిన గీతం

సంధ్యాగాగ సన్నతం

నాలో మెరిసిన గీతం

సప్తవర్ణ సంగీతం

నాలో ఎగిసిన గీతం

ఫాలాక్ష నిటలాగ్ని

బ్యాలామాలాపూతం’

ఇత్యాదయః.

ప్రాచీనుల రచనలు చేన్ని తీసుకొన్నా దానికి ఒక పుష్టివున్నట్లు మనకు కనుపించుతుంది. దీనికి కారణ మేమిటంటే వారికి యేదో ఒక లక్ష్యమంటూ వుంది. అందుచేత పాఠకుణ్ణి ఏదో ఒక సూక్ష్మమ ఒక అగుగు ముంగుసు తీసుకుపోగలిగేవారు. ఇట్టివల వస్తాన్న కావ్యాధోరణి ఆకాశనకంగా లేదు. గల గల మాటల జిలుగు తెలలను తొలగించి చూస్తే కను పించేది వట్టి భూష్యం. పరమనిర్వేదినినా, ఏ లక్ష్యమూ లేని ఇలాంటి నిరాశావాదధోరణాలు జాతికి బల తేజాలను యివ్వలేకపోవటమే గాక, ఉన్న ఆత్మవిశ్వాసాన్ని హత్యచేస్తుంది.

ఇది ఇంకా వుండగా, రచయితలో కనుపించే వల్లమాలిన సావధానం చూస్తే నవ్వువస్తుంది.

‘కాళివాసు కల్పించిన

సీలాపాథ పయోదం

నన్నయ నడిచిన నవ ప్ర

నన్న కథాకావ్య పథం

శ్రీనాథుని కవిత్వా ధా

రానిరంద్ర ధ్యానం

పోతన పలికించిన నవ

నీత కావ్య నిక్వాణం

నా గీతంలో చొరబడి

రాగధారి పూరించెను

నా గీతంలో అలడడి

రేగించెను మ్రోగించెను’

అంటాగు రచయిత : చివరికి యింతా... చేసి 'మోతి' క్రింద తియ్యాగుకొవలం హాస్యాస్పదం. అవును మరి, 'నవనీతానికి' సహితం 'నిక్కాం' పుటానై యేమాతుండు! అయినా మనచేత నయిన రేదో మనం వ్రాసుకునేవానికి యిన్ని గొప్పలకు మోవలం దెనికీ?

రాగోదయం

ఖండకౌవ్యసంపుటి; రచన: శ్రీ బోయి ఫీమన్న: ప్రచురణ: శాశికవితాచందలి విజయ వాడ 2; నల తెలియదు. భావకవులలోంచిలో పాగిన భావగీతలు :

మచ్చుకు :

"సేవాలుచూపులో"

ఏవాలుకలుగునో

ఒక నిరంకుశు నన్ను

ఒకని గంతెను నన్ను

చూపులోనేబట్టి

అపివేశావు!"

ఊపివేశావు!!" —

ఆంధ్రదర్శిని

సంపాదకవర్గం : ఎస్. వి. నరసయ్య, కె. యస్. గడ్డి, జి. రాధాకృష్ణమూర్తి, ఎ. కె. ఆర్. వి. కోటేశ్వరరావు; ప్రచురణ: వికలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ-2. (1215 పుటలు); వెల 7 రూపాయలు :

ఆంధ్రరాష్ట్రం అవతరించిన అనంతరం ప్రకటింపబడిన మొట్ట మొదటి ఆంధ్ర దైర్యశ్రీ. ఆంధ్రరాష్ట్రంలోని 11 జిల్లాలకు సంబంధించిన భౌగోళికచరిత్రమేగాక, తెలంగాణా జిల్లాల సమాచారం కూడా చేర్చబడ్డది. ఇంకేగాక, ఆంధ్రుల చరిత్ర, భాష, రాష్ట్రోద్యమం, వ్యవసాయం, విద్య, సేనిమా పరి

శ్రమ, నాటకరంగం, మొదలైన వాటికి సంబంధించిన ప్రాచీనాధునాతన పరిస్థితులను వివరించుకొన్న ప్రత్యేక వ్యాసాలను కూడా సంపుటికరించాడు. అందుచేత యావదాంధ్రకు సంబంధించిన సమగ్రమైన భౌగోళికా దీర్ఘ మనం అనుకోవచ్చు. తెలిగించి ఇట్టి మహాప్రయత్నానికి ఉద్యమించి కృతకృత్యులైన వికలాంధ్ర ప్రచురణాలయంగా అభినందనీయులు. ఆంధ్ర ప్రజలు ఈ ప్రచురణకు తగినంత ప్రోత్సాహం ఇవ్వగలగలిగి చిత్తశాంతిమనున్నాం.

ఆనంద రామాయణము

శ్రీనాథ్విక్రమ కృతియు 12,252 శ్లోకములు, తెలుగు తాత్పర్యము. శ్రీరామ పట్టాభిషేకము వరల్లా శ్రీమద్రామాయణ ముఖ్యాంశములు మొదటిదిగువారి కౌంపాలో సంక్షిప్తముగాయున్నది యాత్ర, కూక, విలాస, జన్మ (లనక) వివాహ, రాజ్య, మనోహర, పూర్వకౌంలంగు ప్రఖ్యాతి ప్రైవి 'రామగాజ్య' విశేషములు మనవారి కథాగూఢముగ భగవంతుని పరివార్ధనరిత్ర. సగృహ సీత, తిత్వజ్ఞానము, శీలము వికృతము కలుగజేయును. పాగాయించే సకల కోర్కెలు, పుగచ్చాముల సిద్ధిండుని పెట్టల వదనము రి వాల్మీకిముల గ్రంథము ధర రూ. 20/ హా.జి 4-8 0

ఆనంద రామాయణము :

తెలుగు వచనము ధర రూ 10/- హా 1-12-0

ముహూర్త రత్నావళి

878 విషయములు 1,125 శ్లోకములు; నిగృహము ప్రమాణగ్రంథము ధర రూ 8/- హా 0.14 0

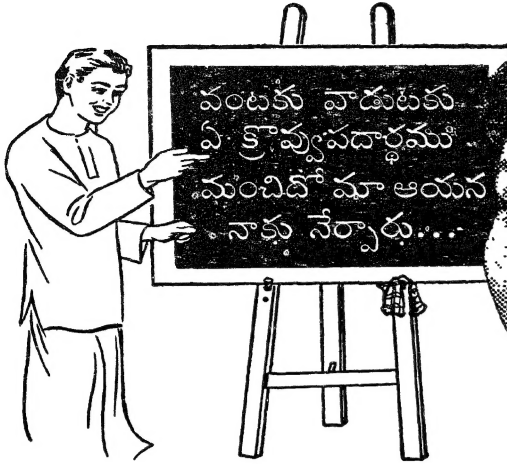
మరిత్ర రత్నాశరము

శ్రీశ్రీవి, గణేశ, విష్ణు, హనుమంత మొదలగు శేవతీల మూలమంత్రములు 271, ధ్యానచిత్రిములు 85, యంత్రములు 88, కవిత విషయములకు వ్యాఖ్యానము యంత్రోద్ధారము, శేవప్రాజ, నిత్యస్థితి, మంత్రపద్ధి, మల్లరత్ననిరూపణ మొదలగునవి చిత్రముగ నున్నవి ధర రూ 12/ హా.జి 1 12 0.

పాతీకూర్మము కొద్ది గ్రంథములన్నవి.

ఎం. జి. సుబ్బయ్యశాస్త్రి & సన్యు.

18 కృష్ణపురావిని అగ్రహారము, మద్రాసు-1.

భారతంబయి ఎక్కువగానున్న ఈ రోజులలో ఎక్కడక్కడ మిగల్గుగంనో అద్ద-దక్కడ మిగల్గుదానికి చూస్తుంటాను. మొన్న మా ఆయన ఈలా అన్నారు: "నేను ఈవో ఇంటి పామానులను కొనుక్కొని వస్తాను." నేను సరే అన్నాను. ఆయన బజారునుండి ఒక 10 పౌనుల డాల్లా వనస్పతి ధబ్బాను కొనుక్కొని వచ్చుటను చూడగానే నాకు కోపము వచ్చింది. నేను ధబ్బా ఎక్కువ ఖర్చుకాకుండానుండేటందుకై మూతలు తెరువబడిన ధబ్బారోనుండ. క్రొవ్వపదార్థమును కొనుక్కొని వచ్చేదాన్ని. మా ఆయన ఒకేసారి 10 పౌనుల డాల్లా వనస్పతి ధబ్బాను తెచ్చారు.

అయితే ఆయన చేసింది సరియే. ఆయన ఈలా అన్నారు: "మనకు ప్రపంచములో అన్నిటికంటే ముఖ్యమైన దేమిటంటే మన పిల్లల ఆరోగ్యమును జాగ్రత్తతో కాపాడుటయే. మూతలు తెరువబడిన ధబ్బాలలో అమ్మబడినచో మిక్కిలి అరిచైనటువంటియు, ఉన్నతమైనటువంటియునైన క్రొవ్వపదార్థములకూడ కర్రీతేయబడవచ్చును. మరియు అవి మరియు ముతాగూడిన చేతులతో ముట్టుకొనబడుటవలననే లేక ఈగలు వలననే చెడిపోయి యుండును. ఈ ప్రమాదములు రాకుండా నుండుటకై సురక్షితమైన మార్గమేదంటే నీలుచేయబడిన ధబ్బారోనుండు క్రొవ్వపదార్థమును కొనుటయే."

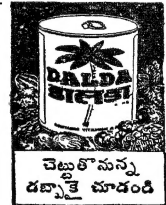
ఎన్నో క్రొవ్వపదార్థములున్నాయి. డాల్లా వనస్పతిని మాత్రమే కొనడానికి కారణమేమిది నేను అడుగగా దానికి ఆయనవద్ద జవాబు నిద్రముగా నుండినది.

"డాల్లా వనస్పతిలో వాడబడు పదార్థములన్నియు పరీక్షచేయ బడి అత్యుత్తమమైనవిగా నుండును. డాల్లా వనస్పతిలో ఇవ్వదు విటమినులు ఏ. డి కూడయున్నవి. అది 10 పౌనులు, 5 పౌనులు, 2 పౌనులు మరియు 1 పౌను ధబ్బాలలో అమ్మ బడును. ఈ ధబ్బాలు గాలికూడ చొరుటకు నీలుచేకుండా నీలు చేయబడియుండును. మరియు అది ఎల్లప్పుడు శుభ్రముగాను, క్రొత్తగాను నుండును. అది అన్నివిధ పంటలకు దివ్యమైనది."

"మనము భుజించేవాటివంటటిని జాగ్రత్తతో ఎన్నుకొనాలిగదా" అని ఆయన ముగించారు. ఎంత విజమో! అప్పటినుండి నీలుచేయబడిన ధబ్బారోనుండు డాల్లా వనస్పతిని మాత్రమే నేను కొనుచున్నాను. మీరుకూడ అలాగనే చేయండి!

మీ ప్రతిదిన ఆహారములో క్రొవ్వపదార్థముండాలో: ఉచిత సలహాకు ఈవేళే క్రింది అడ్రసుకు వ్రాయండి:

ది డాల్లా అడ్వైసరీ సర్వీస్
పోస్ట్ బాక్స్ నంబరు 353,
బొంబాయి 1

డాల్డా వనస్పతి

వంటకు దివ్యమైనది—ఖర్చు తక్కువ

దినమునకు ఇంక స్వచ్ఛమైనటువంటియు,
ఇంక మనోహరమైనటువంటియునైన చర్మము

రెక్సోనాతో ఈ అద్భుతమైన

మార్పును మీరు తెచ్చుకొంటారు

రెక్సోనా యొక్క కేడిల్ తో గూడుకొన్న సుర
గను మీ చర్మము మీద మెల్లగా రుద్ది తరువాత
కఠిగివేయండి. మీ చర్మము దినదినమునకు
ఇంక చురుకుగాను, ఇంక మెత్తగాను
అగుటను మీరు చూస్తారు. మరియు మీరు
క్రొత్త ఆకర్షణను తెచ్చుకొంటారు.

రెక్సోనా

ఇది ఒక్క కేడిల్ తో గూడిన సబ్బు

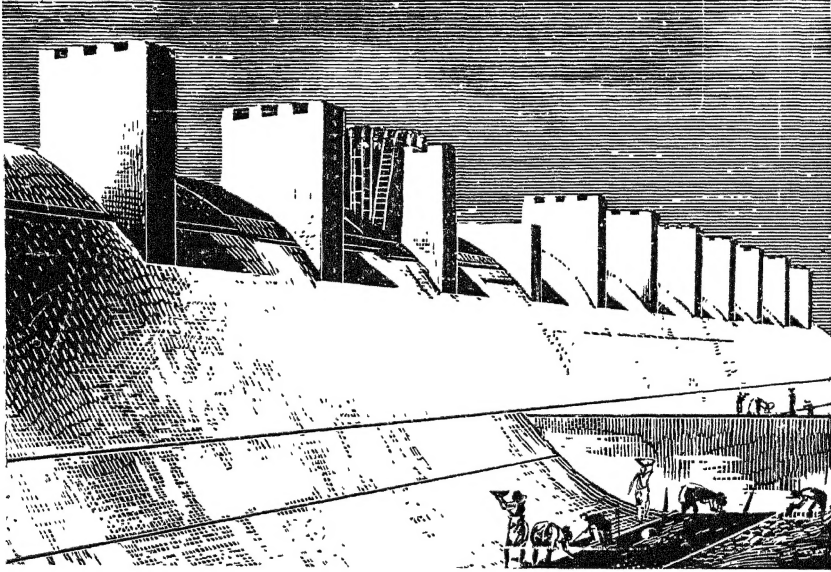
* చర్మమును పోషించేటటువంటియు, చర్మమును
మెత్తగా చేయునటువంటియునైన నూనెల ఒక
ప్రత్యేక మిశ్రమమునకు రిజిస్టర్డ్ చేరు.

R.P. 114-50 TL

రెక్సోనా ప్రొడ్యూసర్స్ లిమిటెడ్ వారి తరఫున ఇండియాలో తయారుచేయబడినది

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు

ఎ.సి.సి. సిమెంటు

2,20,000

టన్నులకుపైగా

వినియోగింపబడినది.

తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు ఆంధ్రరాష్ట్రములో
1,00,000 కిలోవాట్ల విద్యుచ్ఛక్తిని,
8,00,000 ఎకరముల భూమిని తడుపుటకు
నీటిని సరఫరాచేయును.

కాంక్రీటు ఆనకట్టలు మనదేశములోగల
బంజరుభూములను ఆహారసమృద్ధితో
అభివృద్ధి చెందు ప్రదేశములుగా మార్చు
టకు తోడ్పడును.

సేల్సు మేనేజర్స్

ఢి సి మెంట్ మార్కెటింగ్ కంపెనీ ఆఫ్ ఇండియా.లి.